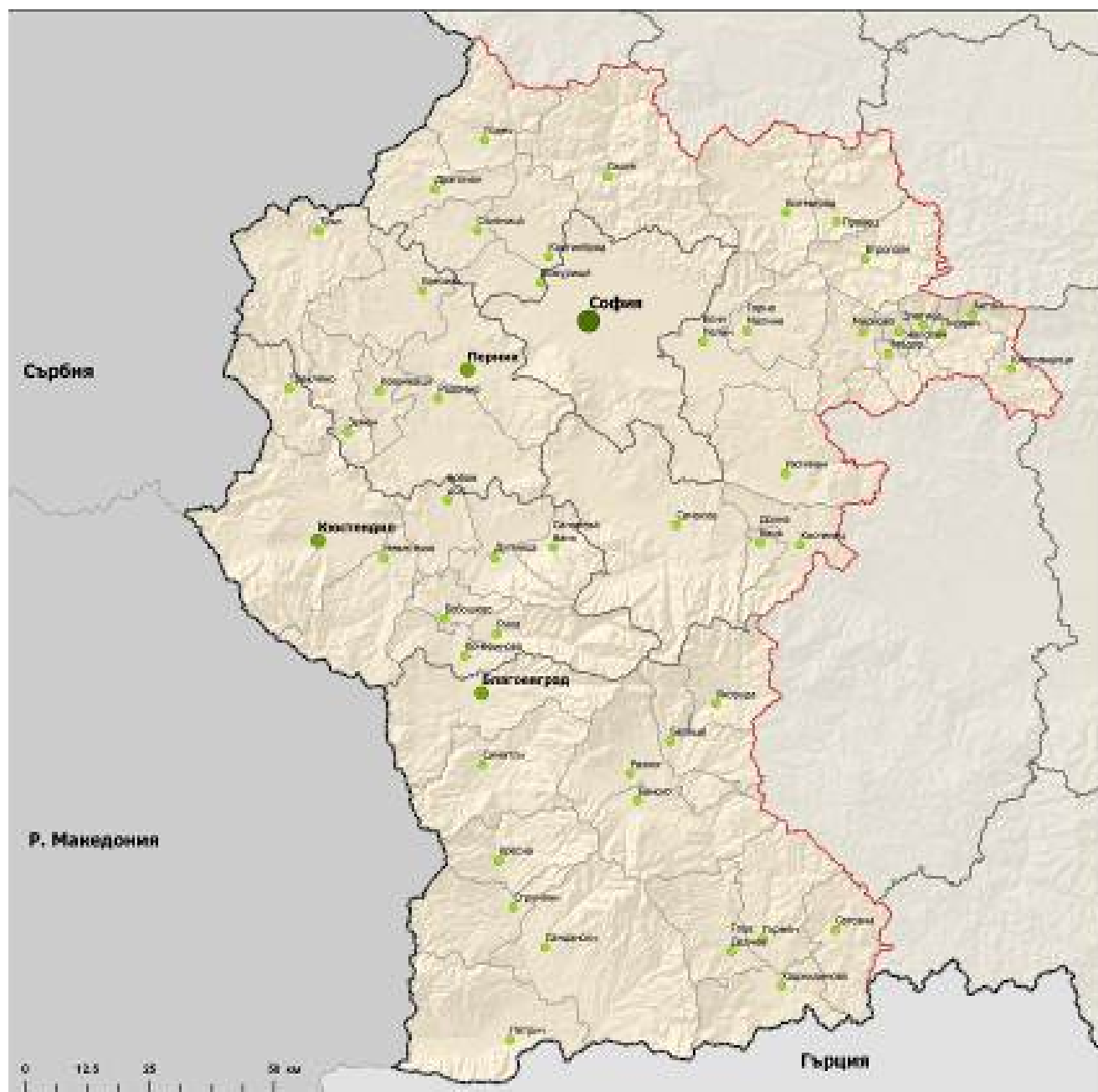

Република България
Министерство на регионалното развитие

РЕГИОНАЛЕН ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ
НА ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН
ЗА ПЕРИОДА 2014-2020 Г.

СОФИЯ, 2013 Г.

Съдържание

Въведение.....	7
1. Тенденции, проблеми и потенциали на икономическото, социалното, инфраструктурното и екологичното развитие на района.....	11
1.1. Синтезиран профил на района.....	11
1.2. Състояние на регионалната икономика и тенденции	14
1.2.1 Брутен вътрешен продукт.....	15
1.2.2 Структура на икономиката.....	19
1.2.3 Преки чуждестранни инвестиции.....	21
1.2.4 Икономическа активност и производителност на труда	23
1.2.5 Иновации и технологично развитие, изследвания и развойна дейност	25
1.2.6 Развитие на бизнес услугите.....	27
1.2.7 Предприемачество	28
1.2.8 Туризм	29
1.3. Свързаност и достъпност.....	34
1.3.1 Транспортна инфраструктура и достъпност.....	34
1.3.2 Енергийни мрежи, използване на ВЕИ, енергийна ефективност	42
1.3.3 Телекомуникации и широколентов достъп	50
1.4. Опазване на околната среда	53
1.4.1 Състояние на компонентите на околната среда	53
1.4.2 Инвестиции за опазване и подобряване на околната среда.....	69
1.4.3 Екологична инфраструктура.....	70
1.5. Развитие на човешките ресурси	75
1.5.1 Демографско състояние и тенденции	75
1.5.2 Образование и здравеопазване.....	82
1.5.3 Социални услуги.....	89
1.5.4 Население в риск от бедност и социално изключване	89
1.5.5 Доходи на домакинствата, трудов пазар и безработица.....	92
1.5.6 Културно наследство и култура.....	99
1.6. Основни заключения от социално-икономическия анализ.....	106
2. Териториално развитие и перспективи.....	108
2.1. Използване на земята.....	108
2.2. Интегрирано градско възстановяване и развитие.....	108
2.3. Урбанизирани територии	110
2.4. Центрове и оси на пространствено развитие.....	113
3. Мнението на местните администрации.....	118
4. Анализ на изпълнението на оперативните програми, съфинансирани от Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд на територията на Югозападен район.....	120
5. Интегриране на целите на Стратегия Европа 2020 в РПР на ЮЗР.....	126
6. Състояние и потенциал в сферата на териториалното сътрудничество в района	129
7. Интегриране на глобалните цели за опазване и възстановяване на околната среда в РПР на ЮЗР.....	133
8. SWOT анализ.....	134
9. Стратегическа рамка за развитие на района	136
9.1. Визия.....	139
9.2. Главна стратегическа цел	140
9.3. Стратегически цели	141
9.4. Приоритети и специфични цели за развитие	142
10. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на РПР ЮЗР.....	165
11. Индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението на РПР на ЮЗР	169
12. Наблюдение, оценка и актуализация на РПР на ЮЗР	175
13. Механизми за активно включване на партньорите при разработването, наблюдението и оценката на РПР на ЮЗР.....	181
14. Резултати от предварителната оценка на РПР на ЮЗР.....	184
Приложение 1 - Анкетно проучване във връзка с разработването на целите и приоритетите на РПР на ЮЗР за периода 2014-2020 г.....	190
Приложение 2 – Примерни ключови проекти, посочени от заинтересованите страни в процеса на разработване на РПР на ЮЗР.....	199
Приложение 3 – Справка за отразяване на становищата, получени след поместване на проекта на РПР на ЮЗР на портала за обществени консултации на Министерски съвет.....	202

Списък на графиките, картите и таблиците

Графика 1: БВП на човек от населението по райони от ниво 2 за периода 2007-2010г.....	17
Графика 2: БВП на човек от населението по области от ЮЗР за периода 2007-2010 г.....	18
Графика 3: БВП по райони от ниво 2 и по райони с изключен от ЮЗР гр. София	19
Графика 4: БДС по райони от ниво 2 за периода 2006-2010 г.	20
Графика 5: Структура на икономиката на ЮЗР през периода 2006-2010 г.	21
Графика 6: Преки чуждестранни инвестиции с натрупване по райони от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	22
Графика 7: Преки чуждестранни инвестиции с натрупване по области от ЮЗР за периода 2007 – 2010 г.....	23
Графика 8: Икономическа активност в ЮЗР, сравнена с националната за периода 2005-2011 г.....	24
Графика 9: Производителност на труда в България, сравнена с ЕС-27.....	25
Графика 10: Дял на инвестициите в НИРД от БВП за периода 2007-2010 г.	27
Графика 11: Реализирани ношувки в районите от ниво 2 и по области в ЮЗР през периода 2007-2011 г.....	30
Графика 12: Относителен дял на продадената ел. енергия от ВЕИ по райони от ниво 2 от общото за страната, 2010 г.....	47
Графика 13: Защитени територии според ЗЗТ по райони от ниво 2.....	65
Графика 14: Защитени територии според Натура 2000 по райони от ниво 2.....	65
Графика 15: Население на ЮЗР по области към 01.02.2011 г.....	76
Графика 16: Степен на урбанизация по области в ЮЗР към 2011 г.....	76
Графика 17: Динамика на населението по области в ЮЗР за периода 2007-2011 г.	79
Графика 18: Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с висше, средно, основно и по-ниско образование по области в ЮЗР за периода 2007-2011 г.	82
Графика 19: Прагове за бедност на едно лице по райони от ниво 2 за периода 2007-2010 г.	90
Графика 20: Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност по области в ЮЗР за периода 2007-2010 г.....	90
Графика 21: Население в риск от бедност или социално изключване по области в ЮЗР за периода 2007-2010 г.....	91
Графика 22: Общ доход на лице от домакинство по райони от ниво 2 за 2010 г.....	92
Графика 23: Средна работна заплата по райони от ниво 2 за периода 2009-2010 г.....	93
Графика 24: Коефициент на заетост на населението на 15 и повече години за периода 2005-2011 г.....	94
Графика 25: Коефициент на безработица за периода 2005-2011 г.....	95
Графика 26: Заетост на населението на възраст 15 и повече навършени години и безработица на населението на възраст 15-64 г. по области в ЮЗР за 2011 г.....	97
Графика 27: Наети лица по трудово или служебно правоотношение по области в ЮЗР през 2010 г. по икономически дейност.....	99
Графика 28: Сключени договори по райони от ниво 2 със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г.....	120
Графика 29: Сключени договори по области от Югозападен район със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г.....	122
Графика 30: Разпределение на сключените договори със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г. по общини на територията на Софийска област.....	122
Графика 31: Разпределение на сключените договори със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г. по общини на територията на област Благоевград.....	123
Графика 32: Разпределение на сключените договори със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г. по общини на територията на област Перник.....	123
Графика 33: Разпределение на сключените договори със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г. по общини на територията на област Кюстендил.....	124
Графика 34: Статус на изпълнение на проектите, съфинансирани със средства от оперативните програми към 02.01.2013 г. на територията на ЮЗР.....	124
Графика 35: Индикативен бюджет по приоритети на РПР на ЮЗР.....	167
Графика 36: Планирано усвояване на средствата по години с натрупване.....	168
Карта 1: Административно–териториално устройство.....	11
Карта 2: БВП по области от ЮЗР като относителен дял от страната за 2010 г.	16
Карта 3: Пътна и ЖП инфраструктура.....	36

Карта 4: Пространствен модел на транспортната достъпност в ЮЗР.....	38
Карта 5: ГКПП-та на територията на Република България.....	40
Карта 6: Газопреносна инфраструктура.....	45
Карта 7. Национална екологична мрежа – значимост и трансгранични връзки.....	64
Карта 8. Прираст на населението по общини и градове в ЮЗР за периода 2001-2011 г.....	79
Карта 9. Обезлюдяващи се територии в ЮЗР.....	81
Карта 10. Здравеопазване и образование в ЮЗР.....	89
Карта 11. Равнище на безработица в ЮЗР – средногодишно за 2011 г.....	96
Карта 12. Оценка на културното напастяване в ЮЗР.....	100
Карта 13. Градове за подкрепа на интегрирано градско развитие по ОПРР в ЮЗР.....	109
Карта 14. Концентрация на населението в ЮЗР.....	112
Карта 15. Урбанистичен модел „умерен полицентризъм” в ЮЗР.....	113
Карта 16. Регионална схема за пространствено развитие в ЮЗР.....	116
Карта 17. Сравнителна изходна позиция на районите за постигане на целите на Стратегия „Европа 2020”, „Индекс на районно развитие”.....	127

Таблица 1. Разходи за НИРД по райони от ниво 2 и сектори към 31.12.2010 г.	26
Таблица 2. Персонал, зает с НИРД по райони от ниво 2 и пол	26
Таблица 3. Дължина и гъстота на Републиканската пътна мрежа към 31.12.2011 г.....	35
Таблица 4. Железопътна мрежа към 31.12.2010 г.....	38
Таблица 5. Статистически данни за трафика на летище София за периода 2006-2012 г.....	42
Таблица 6. Развитие на интернет услугите към 31.12.2011 г.....	51
Таблица 7. Регистрирани свлачища и установени щети през периода 2010-2011 г.....	62
Таблица 8. Разходи за опазване на околната среда по райони от ниво 2 за периода 2006-2010 г.....	69
Таблица 9. Обслуженост на населението от екологична инфраструктура към 31.12.2011 г.	71
Таблица 10. Брой, прираст и гъстота на населението по райони от ниво 2 към 01.02.2011 г.....	75
Таблица 11. Коефициент на естествен прираст по райони от ниво 2 и области в ЮЗР за периода 2007-2011 г.....	78
Таблица 12. Завършили основно и средно образование по райони от ниво 2 в страната и по области от ЮЗР през 2011 г.....	83
Таблица 13. Висши училища и колежи, студенти и завършили по райони от ниво 2 в страната и по области в ЮЗР за учебната 2011/2012г.....	84
Таблица 14. Лечебни и здравни заведения и болнични легла по райони от ниво 2 в страната и по области в ЮЗР към 31.12.2011 г.....	85
Таблица 15. Брой медицински персонал по райони от ниво 2 и по области в ЮЗР към 31.12.2011 г.....	86
Таблица 16. Население на един лекар и на един лекар по дентална медицина по райони от ниво 2 и по области в ЮЗР за периода 2007-2011 г.....	87
Таблица 17. Брой болнични заведения на 100 хил. жители в ЕС-27 и в районите от ниво 2 в страната.....	88
Таблица 18. Коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 г. и коефициент на безработица на населението на възраст 15-64 г. по райони от ниво 2 за периода 2008-2011 г.....	95
Таблица 19. Структура на безработните по възраст и продължителност на регистрация по райони от ниво 2 и по области в ЮЗР към 31.12. 2010 г.....	97
Таблица 20. Културно наследство и МТБ на културата по области в ЮЗР към 31.12.2011 г.....	103
Таблица 21. Приоритетни проблеми според областните администрации в ЮЗР.....	118
Таблица 22. Най-сериозни проблеми и препятствия според областните администрации.....	118
Таблица 23А. Брой и стойност на сключените договори по оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ на територията на областите от ЮЗР към 02.01.2013 г.....	121
Таблица 23Б. Брой и стойност на сключените договори по оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ на територията на областите от ЮЗР към 02.01.2013 г.....	121
Таблица 24. Принос на Югозападен район към изпълнение на целите на Националната програма за реформи 2011-2015 и Стратегията на ЕС „Европа 2020”.....	128
Таблица 25. Състояние на глобалните екологични индикатори в ЮЗР.....	133
Таблица 26. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане на целите на РПР на ЮЗР по приоритети и източници на финансиране.....	166
Таблица 27. Усвояване на средствата по приоритети на РПР на ЮЗР и по години с натрупване.....	168
Таблица 28. Макроикономически пакет – изходни стойности за България и ЮЗР.....	169
Таблица 29. Базови и целеви стойности за ЮЗР по индикаторите на стратегия „Европа 2020”.....	170
Таблица 30. Глобални екологични индикатори.....	170
Таблица 31. Индикатори за наблюдение на изпълнението на РПР на ЮЗР.....	172

Списък на използваните съкращения

MEGA	Metropolitan European Growth Area
АДИ	Актуализиран документ за изпълнение
АМ	Автомагистрала
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
БИ	Биотичен индекс
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВЕЦ	Водно електрическа централа
ВНПДДЕ	Втори национален план за действие по енергийна ефективност
ВУЗ	Висше учебно заведение
ГД	Главна дирекция
ГКПП	Граничен контролно пропускателен пункт
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕТК	Европейски транспортен коридор
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗЗ	Защитена зона
ЗЗТ	Закон за защитени територии
ЗТ	Закон за туризма
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
ИПГВР	Интегриран план за градско възстановяване и развитие
ИПП	Инструмент за предприемаческа помощ
ИСУН	Информационна система за управление и наблюдение
КНСБ	Конфедерация на независимите синдикати в България
КФ	Кохезионен фонд
МВЕЦ	Малка водноелектрическа централа
МИЕ	Министерство на икономиката и енергетиката
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МС	Министерски съвет
МСП	Малки и средни предприятия
МТБ	Материално – техническа база
НИРД	Научно-изследователска и развойна дейност
НКПР	Национална концепция за пространствено развитие
НП	Национален парк
НПДЕВИ	Национален план за действие за енергията от възобновяеми източници
НПУДО	Националната програма за управление на дейностите по отпадъците
НПО	Неправителствена организация
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
ООН	Организацията на Обединените Нации
ОП	Оперативна програма
ОПАК	Оперативна програма Административен капацитет
ОПОС	Оперативна програма Околна среда
ОПРКБИ	Оперативна програма Развитие на конкурентоспособността на българската икономика
ОПРР	Оперативна програма Регионално развитие
ОПРЧР	Оперативна програма Развитие на човешките ресурси
ОПТ	Оперативна програма Транспорт
ОПТП	Оперативна програма Техническа помощ
ОУП	Общ устройствен план
ПАВЕЦ	Помпено-акмулираща водноелектрическа централа
ПНПДДЕ	Първи национален план за действие по енергийна ефективност
ПП	Природен парк
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадни води
ПСПВ	Пречиствателна станция за питейни води

Регионален план за развитие на Югозападен район за периода 2014-2020 г.

ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
ПЧП	Публично-частни партньорства
РОУКАВ	Район за оценка и управление на качеството на атмосферния въздух
РПМ	Републиканска пътна мрежа
РПР	Регионален план за развитие
РСР	Регионален съвет за развитие
СЗР	Северозападен район от ниво 2
СИР	Североизточен район от ниво 2
СПСОВ	Селищна пречиствателна станция за отпадъчни води
СЦР	Северен централен район от ниво 2
ТГС	Трансгранично сътрудничество
ТЕЦ	Топлоелектрическа централа
ФПЧ	Фини прахови частици
ЮЗР	Югозападен район от ниво 2
ЮИР	Югоизточен район от ниво 2
ЮЦР	Южен централен район от ниво 2

Въведение

Настоящият Регионален план за развитие на Югозападен район от ниво 2 за периода 2014-2020 г. е от второ поколение. Той се създава по време, когато още действа актуализираният вариант на РПР до 2013 г. и същевременно се оформя стратегическата рамка за новия планов период (2014-2020 г.) Заемайки второто йерархично ниво в регионалното планиране под Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2012-2022 г., настоящият РПР следва хронологичния ред за определяне на „...средносрочните цели и приоритети за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията на съответния район в съответствие с предвижданията на НСРР и другите структуроопределящи политики”. Така РПР навреме ще поеме и функциите на стратегическа рамка за низходящите нива в йерархията на регионалното планиране – областни стратегии и общински планове за развитие.

Ключовите промени в стратегическата рамка за новия планов период са заложи в Стратегия „Европа 2020” и „Териториален дневен ред на ЕС - 2020”, както и в националните им интерпретации - Националната програма за развитие „България 2020” и Националната програма за реформи 2012-2015 г.

Стратегията „Европа 2020” въвежда запомняща се формула за развитие през следващия планов период – „интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж”. За първи път ЕС има еднозначни цели с количествени измерители. Съобразявайки се с изходната си позиция и прогнозируемите възможности, България поема съответни ангажменти, заложи в Националната програма за реформи 2012-2015 г.:

- Нарастване на нивото на заетост на лицата на възраст 20-64 г. до поне 75 %; *национална цел на България – 76%*;
- Инвестиции в НИРД - 3 % от БВП; *национална цел на България – 1,5%*;
- Намаляване на емисиите на CO₂ с 20 % (спрямо 90-те); нарастване на ВЕИ в крайното потребление до 20% (*национална цел на България – 16%*), повишаване на енергийната ефективност с 20 % (*национална цел на България – 25%*);
- Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище на възраст 18-24 г. до 10 % (*национална цел на България – 11%*); увеличаване на дела на населението на възраст 30-34 г. с висше образование до 40 %; (*национална цел на България – 36%*);
- Намаляване на броя на хората, които живеят под прага на бедност с 20 млн. души (*национална цел на България – намаление с 260 хил. души*).

Постигането на горните резултати се ситиуира в една обща стратегическа рамка на ЕС, съдържаща 11 тематични цели в трите основни направления за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж:

За постигане на *интелигентен растеж*:

- Изследователска дейност, технологично развитие и иновации;
- ИКТ – достъп, качество, ползване;
- Конкурентоспособност - на МСП, аграрния и рибарския сектор;

За постигане на *устойчив растеж*:

- Нисковъглеродна икономика във всички сектори;

- Адаптиране към климатичните промени, превенцията и управлението на риска;
 - Опазване на околната среда, ефикасно използване на ресурсите;
 - Устойчив транспорт, инфраструктурни мрежи;
- За постигане на *приобщаващ растеж*:
- Стимулиране на заетостта и подпомагане на трудовата мобилност;
 - Насърчаване на социалното включване и борба с бедността;
 - Инвестиране в образование, умения и учене през целия живот;
 - Институционален капацитет и ефикасна публична администрация.

В допълнение в документа „Териториален дневен ред на ЕС 2020” са формулирани шест основни приоритета за развитие в териториален аспект, които наред с икономическото и социално сближаване на територията на съответния район, целят постигане на териториално сближаване във вътрешнорегионален план, и укрепване на териториалното сътрудничество – трансгранично, междурегионално и транснационално:

1. Спомагане за *полицентрично и балансирано териториално развитие*;
2. Насърчаване на *интегрираното развитие* в градовете, селските и специфичните региони;
3. *Териториална интеграция* в трансгранични междунационални региони;
4. Осигуряване на конкурентоспособност на регионите на глобалния пазар чрез *силни местни икономики*;
5. Подобряване на *териториалната свързаност* между индивидите, общините и предприятията;
6. Развитие, базирано на местните ресурси (природно и културно наследство).

НСРР (2012-2022 г.), отразявайки общоевропейската рамка, очертава националните цели и приоритети за регионално развитие в следния пакет:

СЦ1 – *Икономическо сближаване* (на всички нива) – чрез собствен потенциал; П1: МСП; П2: Устойчив туризъм; П3: Еко инфраструктура, енергийна ефективност;
СЦ2 – *Социално сближаване* – чрез развитие и реализация на човешкия капитал; П4: Публични услуги в сферата на образование, здравеопазване, социални услуги, култура, спорт; П5: НИРД – бизнес; П6: Административен капацитет;
СЦ3 – *Териториално сближаване* – чрез сътрудничество с държави, региони, ареали; П7: ТГС; П8: Междурегионално и транснационално сътрудничество;
СЦ4 – *Балансирано териториално развитие* – полицентрична мрежа, свързаност, жизнена среда; П9: ИПГВР; П10: Свързаност

Националната концепция за пространствено развитие (2013-2025 г.), която дава насоките за устройство, управление и опазване на националната територия и акватория и същевременно създава предпоставки за пространствено ориентиране и координиране на секторните политики, има следните стратегически цели:

- СЦ 1 - *Интегриране в европейското пространство* – развитие на национални и трансгранични транспортни, енергийни, урбанистични, културни и екологични коридори;
- СЦ 2 – *Полицентрично териториално развитие* – укрепване на умерено полицентрична мрежа от градове-центрове с подобро качество на градската среда;
- СЦ 3 – *Пространствена свързаност и достъп до услуги* - развитие на националната техническа и социална инфраструктура за подобряване на пространствената свързаност на районите и урбанистичните центрове и достъпа до образователни, здравни, социални и културни услуги;
- СЦ 4 – *Съхранено природно и културно наследство* - съхраняване и развитие на националната система от защитени природни и културни ценности;
- СЦ 5 – *Стимулирано развитие на специфични територии* - интегрирано планиране и

стимулирано развитие на територии със специфични характеристики (крайбрежни Черноморски, крайбрежни Дунавски, планински гранични и периферни);
СЦ 6 – Конкурентоспособност чрез зони за растеж и иновации - повишаване на конкурентоспособността на българската територия чрез държавно подкрепени зони за растеж и иновации

Към очертаната стратегическа рамка за новия планов период следва да отбележим допускането, че законовата рамка на РПР ще се запази без радикални промени. Това би означавало, че ще се запази същността, ролята и институционалната рамка на РПР. Това означава още, че *Регионалният план за развитие (2014-2020 г.) е естествено продължение на действащия в момента актуализиран документ (2011-2013 г.)*

Регионалният план за развитие на Югозападен район от ниво 2 (2014-2020 г.) визира период от седем години. Това ще е период, белязан с усилията и надеждите за преодоляване на ефектите от глобалната криза. Период, поставящ на изпитание всички нива на планиране и функциониране. Период, в който успехът ще бъде пряка функция от степента на съобразяване с основните предизвикателства:

- *Демографските промени* – застаряване, намаляване на населението, обезлюдяване, миграция;
- *Глобализацията* – необходима конкурентоспособност – качество, ефективност;
- *Климатичните промени* – уязвимост от наводнения, засушавания и др.;
- *Енергийната зависимост* – увеличаващ се риск, диверсификация, ВЕИ, енергийна ефективност.

Следвайки принципа за *приемственост*, РПР на ЮЗР (2014-2020 г.) запазва стратегическата насоченост на сегашния/стария план, като го надстроява с цели и приоритети, гарантиращи съответен принос на ЮЗР към националните ангажименти по „Европа 2020”.

С оглед подобряване на координацията и взаимовръзката между РПР на ЮЗР и другите стратегически документи на различните териториални нива (Национална стратегия за регионално развитие, Областни стратегии за развитие и Общински планове за развитие), при разработването на Плана са следвани препоръките на „Методически указания за разработване на Национална стратегия за регионално развитие на Република България (2012 – 2022 г.), за Регионални планове за развитие на районите от ниво 2 (2014 – 2020 г.), за Областни стратегии за развитие (2014 – 2020 г.) и за Общински планове за развитие (2014 – 2020 г.)”, както и изведените в НСРР (2012-2022 г.) стратегически насоки за разработване на Регионалните планове за развитие на районите от ниво 2.

В съответствие с препоръките в Междинната оценка за изпълнението на Регионалния план за развитие на Югозападен район (2007-2013 г.) относно подготовката и разработването на

Плана на ЮЗР за периода след 2013 г., при определянето на целите и приоритетите за развитие на района е използван принципа на съответствие със специфичните проблеми и нужди и е поставен акцент върху неговия специфичен местен потенциал за развитие.

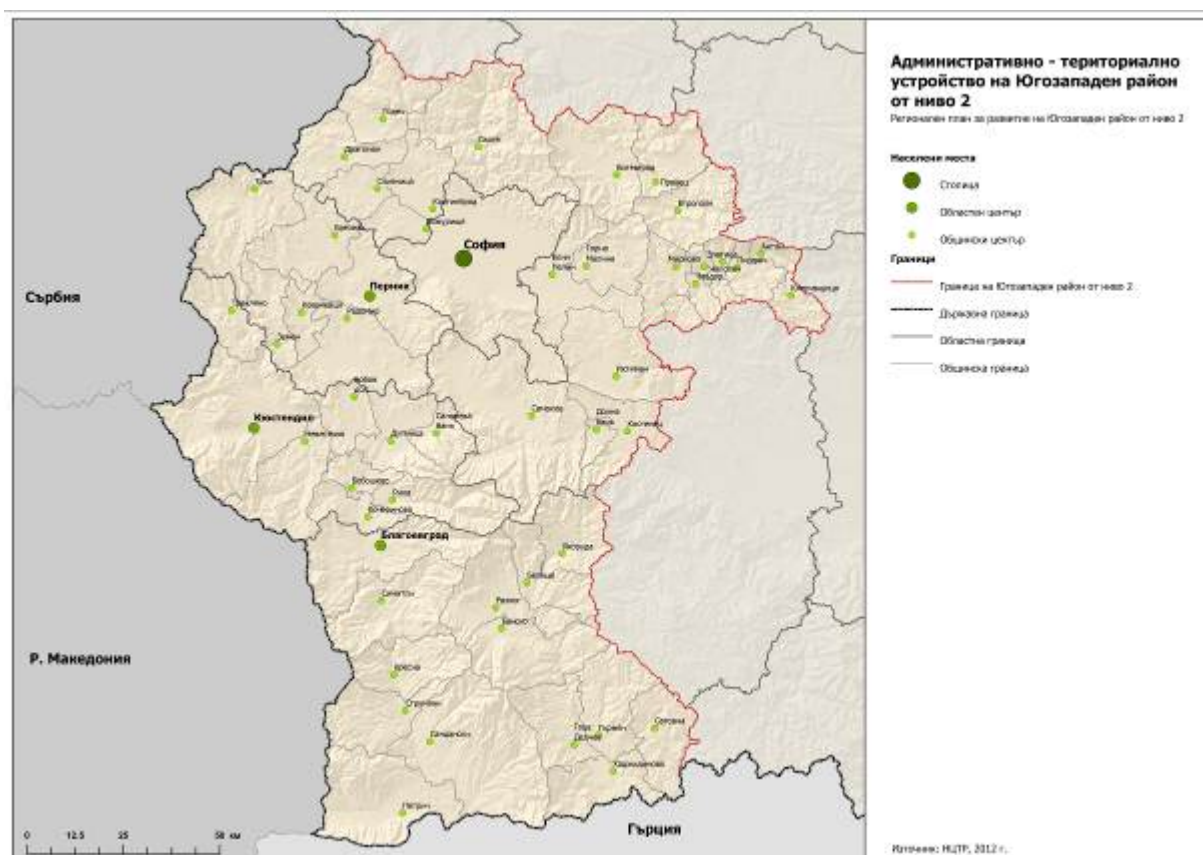
При изготвянето на социално-икономическия анализ на ЮЗР и формулирането на тенденциите в развитието на района е използвана официална статистическа информация от Националния статистически институт, Евростат, министерства, държавни и регионални агенции, териториални и регионални служби на органите на изпълнителната власт, данни от аналитични изследвания, касаещи социално-икономическото, инфраструктурното и екологичното развитие на регионите и други официални източници.

Следвайки принципите на партньорство, прозрачност и публичност, документът е разработен в сътрудничество с ключовите заинтересовани страни, в т.ч. и Регионалния съвет за развитие на ЮЗР, и изразява в окончателен вид тяхното консолидираното виждане. Проектът на РПР на ЮЗР 2014-2020 г. е обсъждан и одобрен на заседания на РСР – през месец декември 2012 г. (Протокол № 15), както и след полученото Становище по Екологичната оценка № 5-2/2013 г. на МОСВ през месец май 2013 г. (Протокол № 17).

1. Тенденции, проблеми и потенциали на икономическото, социалното, инфраструктурното и екологичното развитие на Югозападен район

1.1. Синтезиран профил на района

През периода 2007 – 2013 г. Югозападният район от ниво 2 остава с непроменени граници. Обхваща териториите на областите Благоевград, Кюстендил, Перник, Софийска и София (столица) с 52 общини. Площта е 20,3 хил.км² (18,3% от националната територия). Релефът е преобладаващо планински. Основни речни течения са водосборите на р. Искър, Струма и Места. Най-значими неоползотворени ресурси са туристическите потенциали на природното наследство (особено минералните води) и културните ценности.

Карта 1: Административно-териториално устройство

Териториалната структура е представена от 46% земеделски територии, 47,1% - горски и 4,9% - урбанизирани. В района попадат 3 резервата, 8 подържани резервата, 3 национални парка („Пирин”, „Рила” и част от „Централен Балкан”), 2 природни парка („Витоша” и „Рилски манастир”), 50 защитени местности, 79 защитени територии и 16 природни забележителности. Природнозащитените територии по Натура 2000 обхващат общо 39,5% от територията на района.

Населението на района е 2 132 848 души (към 02.2011 г.), или 29% от населението на страната. Гъстотата на населението (105 д/км²) е значително по-висока от средната за

страната (66,3д./кв.км.). Това се дължи на област София (столица), имаща екстремна гъстота от 960 д/км². Естественят прираст на населението следва националните тенденции и продължава да е отрицателен - за 2011 г. -3,3 ‰ спрямо -5,1 ‰ за България. В резултат на механично движение, общото население на района се увеличава, но това е единствено благодарение на столицата. В останалите области от района механичният прираст е отрицателен.

Към 2011 г., степента на урбанизация е 83,1% и е най-високата в страната (отново заради столицата). Районът има 952 населени места, от които 48 са градове и 904 села.

Най-големият град е столицата София с 1 291 591 жители. Има три средно големи града - Перник (80 855 д.), Благоевград (70 881 д.) и Кюстендил (44 538д.) Има още пет града над 20 хил.д., които допълват и балансират областните центрове - Дупница – 33 519 д., Петрич – 28 902 д., Сандански – 26 255 д., Самоков – 26 589 д., Ботевград – 20 345 д.

Град София е класифициран като град с агломерационно ядро от общоевропейско значение (MEGA), макар и от най-ниската, четвърта категория. Като негов балансър в района се счита Благоевград, предвид неговото местоположение и традиционната му организираща роля за територията по долината на Струма.

Основни оси на урбанизационно развитие са транспортните направления Драгоман - София - Пловдив и София - Благоевград - Кулата. Второстепенни оси на развитие са по направления Перник - Кюстендил и Симитли - Разлог - Гоце Делчев - Илинден.

От общо 52 общини, 23 бр. са малки по население и без изявен градски център. По категоризацията на райони за целенасочена подкрепа, те попадат в най-проблемната група, отговаряйки по 5 и повече (от 8-те) показатели. Тези общини са локализираны в предимно по западната граница, в Средногорската и Старопланинската част на района.

Сравнено с другите райони, икономическото състояние на ЮЗР е най-добро. През 2010 г. районът създава 48,2% от националния БВП. За 2009 г. БВП на глава от населението по покупателна способност възлиза на 75% от средната стойност за ЕС-27. По показателя БВП на глава от населението за 2010 г., ЮЗР изпреварва с над два пъти следващия от останалите райони – Югоизточния със стойност 16 078 лв. при среден показател за страната от 9 359 лв. В района са съсредоточени и над 65% от преките чуждестранни инвестиции в страната. Водещ сектор в структурата на регионалната икономика са услугите (над 76%), следван от индустрията и селското стопанство. В сравнителен план, ЮЗР е районът с най-малка значимост на селското стопанство (с дял под 2%).

Районът е водач и в условията си на трудовия пазар. Средният коефициент на безработица към края на 2011 г. е 7,3% (при среден за страната -11,2%). Средният коефициентът на заетост на населението на възраст 15 и повече години за 2011 г. е 52,6% (при среден за страната – 45,6%).

В сравнителен план, и системата на здравеопазването е най-добре развитата в страната. На територията на района се намират 96 болнични заведения. Извънболничната помощ разполага с 515 заведения – диагностично-консултативни центрове, стоматологични центрове, медико-диагностични и технически лаборатории, като здравни услуги се предлагат и в 45 други здравни и лечебни заведения. Броят на болничните легла е 13 537, а на 100 хил.д. се падат 634,94 легла.

Югозападният район е на първо място в страната по брой студенти и брой университети. През учебната година 2011 г./2012 г. 47,3% от всички студенти в страната са в ЮЗР. В ЮЗР функционират 24 университета (2 в Благоевград, 1 в Ботевград, 1 в Перник и 20 в София) и пет колежа (1 в Благоевград и 4 в София). В района, или по-точно в София, е съсредоточена основната част на звената за научно-изследователската и развойна дейност в страната.

Недвижимите културни ценности са 7348. Към световното наследство на ЮНЕСКО са причислени Боянската църква и Рилският манастир. Археологическите реperi са град Пауталия-Велбъжд в Кюстендил, Сердика-Средец в София. Към наследените ценности се добавят архитектурни резервати (Копривщица, Банско, Мелник, Ковачевица, Долен) и множество манастири – Рилски, Роженски, “Седемте престола”, Етрополски, Земенски, Софийската Света гора.

Пътната мрежа в района е с добра гъстота, но не обслужва равномерно територията му. Средната гъстота на първокласните пътища и автомагистралите е 0,037 км/кв. км и е по-висока от средната в страната (0,030). Регионалната пътна мрежа от II и III клас е недостатъчно развита, с гъстота 0,126 км/кв.км, която наред с тази на ЮИР е най-ниска от всички райони. Нейното развитие и поддържане е от особена важност за планинските и гранични територии на района. През ЮЗР преминават участъци от АМ „Хемус“, „Тракия“ и „Струма“. На територията на област София (столица) се пресичат три от ЕТК - № 4, № 8 и № 10, което го определя като ключов транспортен център на Балканите.

Общата дължина на изградените и функциониращи железопътни линии на територията на района е 885 км, които съставляват 21,7% от жп мрежата на страната. Подобно на пътната мрежа, територията на района е неравномерно обслужена от железопътния транспорт (поради релефни препятствия).

ЮЗР е национален водач и по обслуженост с въздушен транспорт. Летище София е най-голямото в страната, имащо капацитет и достъп до 250 полета на ден.

Делът на водоснабденото население в района е 99,1%, близък до средния за страната (99.2%) за 2010г. Макар и с по-ниско покритие (88,2% от населението), канализационните услуги в ЮЗР са най-развити спрямо останалите райони. Най-висок е и относителният дял на населението, обслужено с ПСОВ – 73,7%, при средна стойност за страната 55,7%.

Делът на населението, обслужено от системата за събиране и транспортиране на битови отпадъци в ЮЗР е 99,1%, при средно за страната 98%.

Телекомуникационна осигуреност е висока, но силно неравномерна – както между областите, така и в биномите „град-село” и „център – периферия”.

Районът граничи с три съседни страни (Гърция, Македония и Сърбия), което е предпоставка за развитие на активно трансгранично сътрудничество. Връзката със съседните страни се осъществява чрез осем гранично-контролни пропускателни пункта.

Общото състояние на околната среда в района не е влошено. Установени са замърсени въздушни басейни в София, Перник, Златица и Пирдоп. Замърсяването на почвите с тежки метали за София е вече ограничено след спиране на комбинат „Кремиковци”. Състоянието на повърхностните води е незадоволително. Установени са силно замърсени речни участъци по водосборите на реките Струма и Искър.

Потенциали за развитие, разкрити в НСРР и потвърдени от областните и общински администрации на ЮЗР:

- Стратегическото и възлово разположение на района по направленията на европейските транспортни коридори, границата с три държави и добре развитата мрежа от регионална и местна транспортна инфраструктура са потенциал за трансграничното, междурегионално и транснационално сътрудничество;- Изграждането на автомагистрала “Струма” е с важна роля за подобряване на свързаността на района и за повишаване на икономическата значимост особено на южната му част. Подобна роля ще изиграе връзката през Кюстендил към Република Македония;- Високата достъпност до железопътен транспорт /висока гъстота на жп гарите и спирките и наличието на два ГКПП/, високата гъстота на първокласни пътища и автомагистрала, както и наличие на международното летище – София подкрепя развитието на бизнеса, търговията и туризма;- Наличието на национален и европейски административен, икономически и културен център - столицата София, благоприятства икономическите и културни връзки и сътрудничеството;- Високата степен на изграденост на социалната и инженерната инфраструктура и концентрацията на висши училища и изследователски центрове са иновативен потенциал за регионалната икономика;- Силната концентрацията на ресурси - финансови, материални и човешки /положителна тенденция в динамиката на естествения прираст/ в района и столицата и наличието на квалифицирани кадри в различните сектори на икономиката правят района привлекателен за развитие на иновации и бизнес;- Разнообразните климатични, геоложки и хидроложки условия, уникалната флора и фауна, богатото разнообразие на видове, съобщества и природни местообитания, както и фактът че на територията попадат Национални и Природни паркове с голяма значимост, представляват неоченим потенциал за развитието на туризма и за съхраняване на богато биоразнообразие с общоевропейско значение

1.2. Състояние на регионалната икономика и тенденции

В резултат на икономическата криза, от 2009 г. започна процес на икономически спад за страната, но ЮЗР съумява да запази, макар и минимален, растеж. Тенденцията се запазва благодарение на голямата концентрация и възпроизводствен потенциал на финансови, материални и човешки ресурси в София. Усилващи ефекти на посочения фактор играят транспортната обслуженост (възловото разположение на района по направленията на ЕТК), високата степен на изграденост на социалната и инженерната инфраструктури.

По данни на Евростат за 2009 г., БВП на България отбелязва спад от 5,5% в реално изражение (-4,2% за ЕС-27). Година по-късно (2010 г.), националната икономика регистрира колеблив обрат към положителен темп на развитие - 0,4%. Очаква се започналият слаб растеж да продължи, като прогнозните данни на Евростат за БВП на България за 2012 г. и 2013 г. възлизат съответно на 1,4% и 3%.

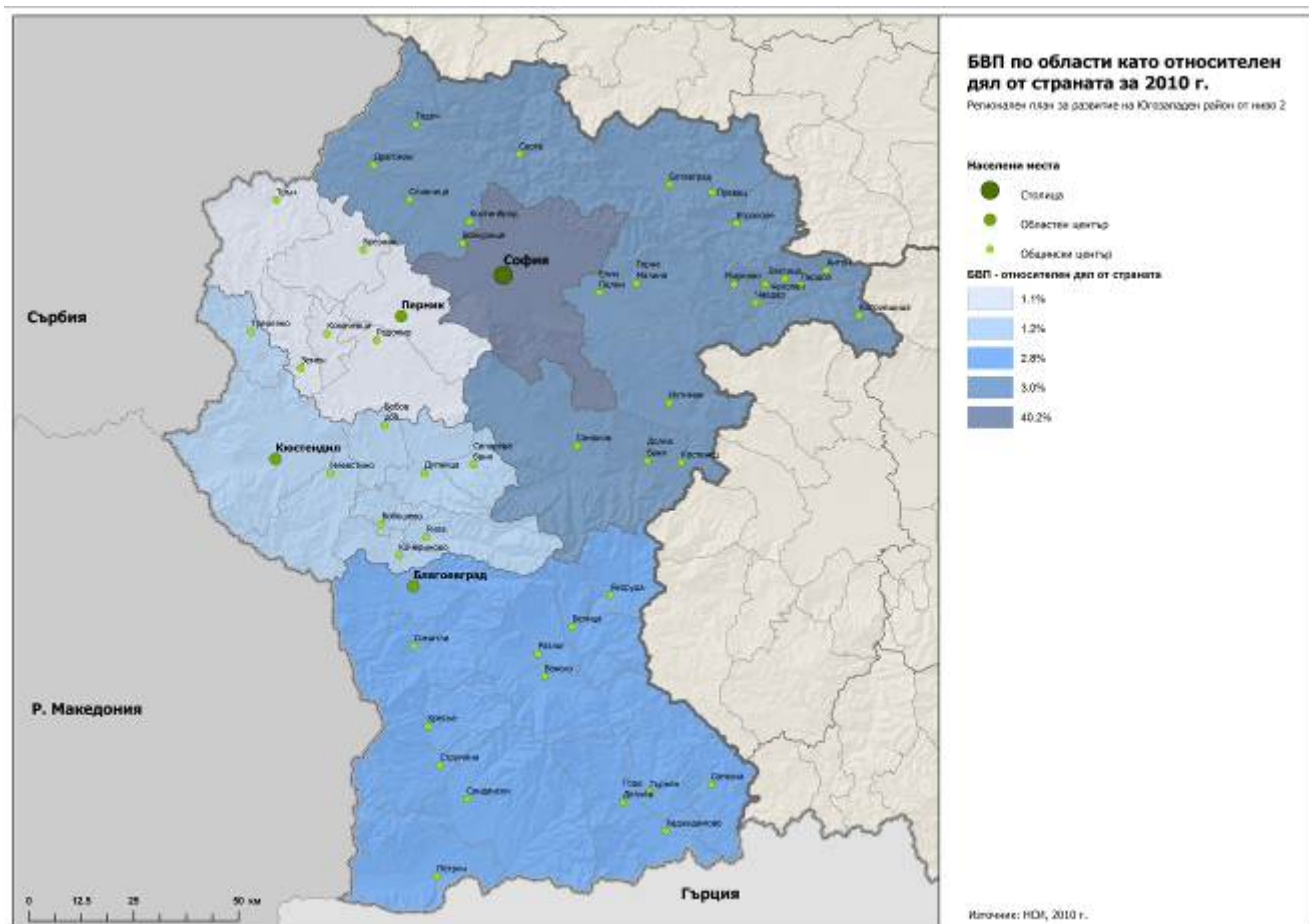
По базови икономически показатели (БВП, БДС, ПЧИ) през целия период 2007-2010 г. ЮЗР запазва водещото си място сред останалите райони от ниво 2 в страната.

1.2.1. Брутен вътрешен продукт

Стойността на произведения брутен вътрешен продукт по текущи цени в Югозападен район през 2010 г. възлиза на 33 974 млн. лв., което представлява нарастване с 23,6% спрямо 2007 г. (27 486 млн. лв.) Нарастването за 2009 г. спрямо 2008 г. е минимално (1,6%), а за 2010 г. спрямо предходната година – 4,3%, което е положителен сигнал за начало на постепенно стабилизиране на регионалната икономика.

Относителният дял на ЮЗР в общата стойност на БВП на страната значително надвишава този на останалите райони от ниво 2 и в годините след 2007 г. се характеризира с постепенно нарастване - от 45,7% през 2007 г. до 48,2% през 2010 г.

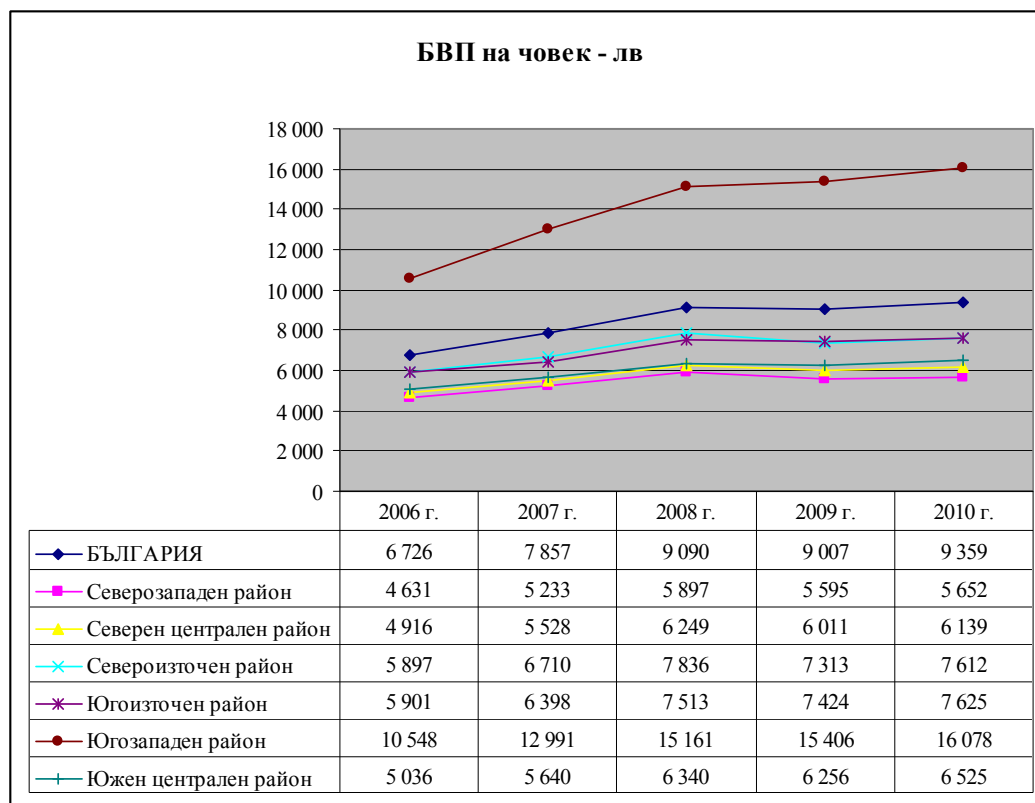
През 2009 г. област София (столица) произвежда 82% от БВП на района и 39% от националния БВП, докато за останалите области от района относителният дял в националния БВП е в рамките на 1-3,5 %.

Карта 2: БВП по области от ЮЗР като относителен дял от страната за 2010 г. - %

По показателя БВП на глава от населението за 2010 г., ЮЗР изпреварва с над два пъти следващия от останалите райони – Югоизточния. Стойността на БВП на човек в ЮЗР е 16 078 лв. при среден показател за страната от 9 359 лв. По разглеждания показател всички останали райони са на равнище под средното за страната. ЮЗР е единственият район в страната, при който БВП на глава от населението през периода 2007-2010 г. регистрира непрекъснато нарастване – с 23,8% за 2010 г. спрямо 2007 г. и с 4,4% спрямо 2009 г.

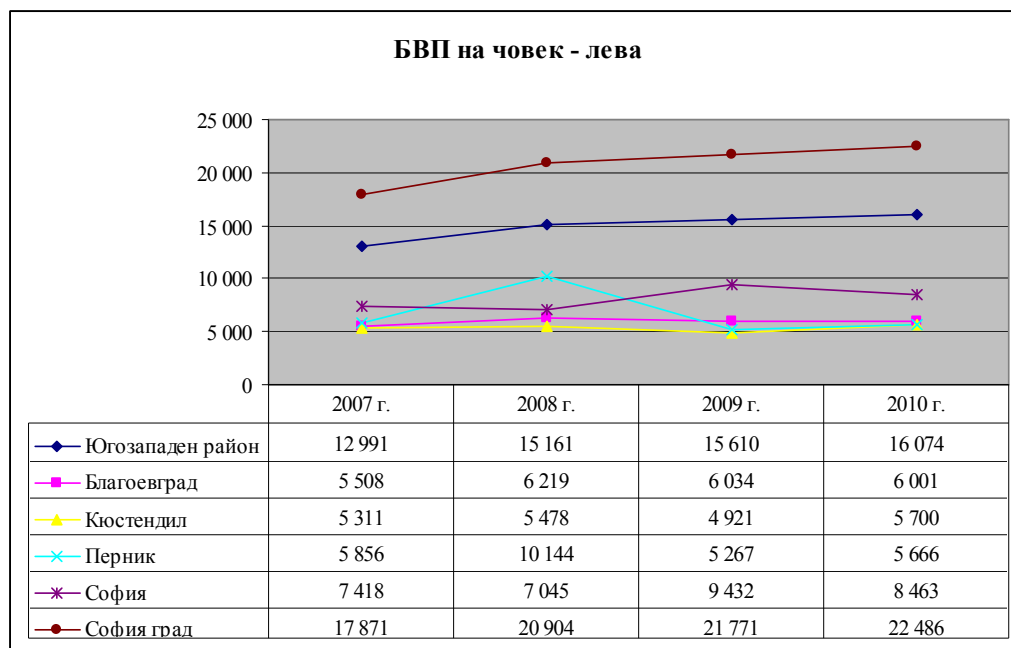
Графика 1: БВП на човек от населението по райони от ниво 2 за периода 2007-2010 г. – лв.

Източник: НСИ

Област София (столица) е с най-висока стойност по показателя БВП на глава от населението през 2010 г. - 22 486 лв. и изпреварва значително останалите области от ЮЗР. Най-големите вътрешнорегионални неравенства по отношение на изследвания показател са в ЮЗР, като областите Перник и Кюстендил са с най-ниски стойности на БВП на човек в района – съответно 5 666 лв. и 5 700 лв. Всяка от тях произвежда 4 пъти по-малко БВП на човек спрямо област София (столица).

Графика 2: БВП на човек от населението по области от ЮЗР за периода 2007-2010 г. – лв.

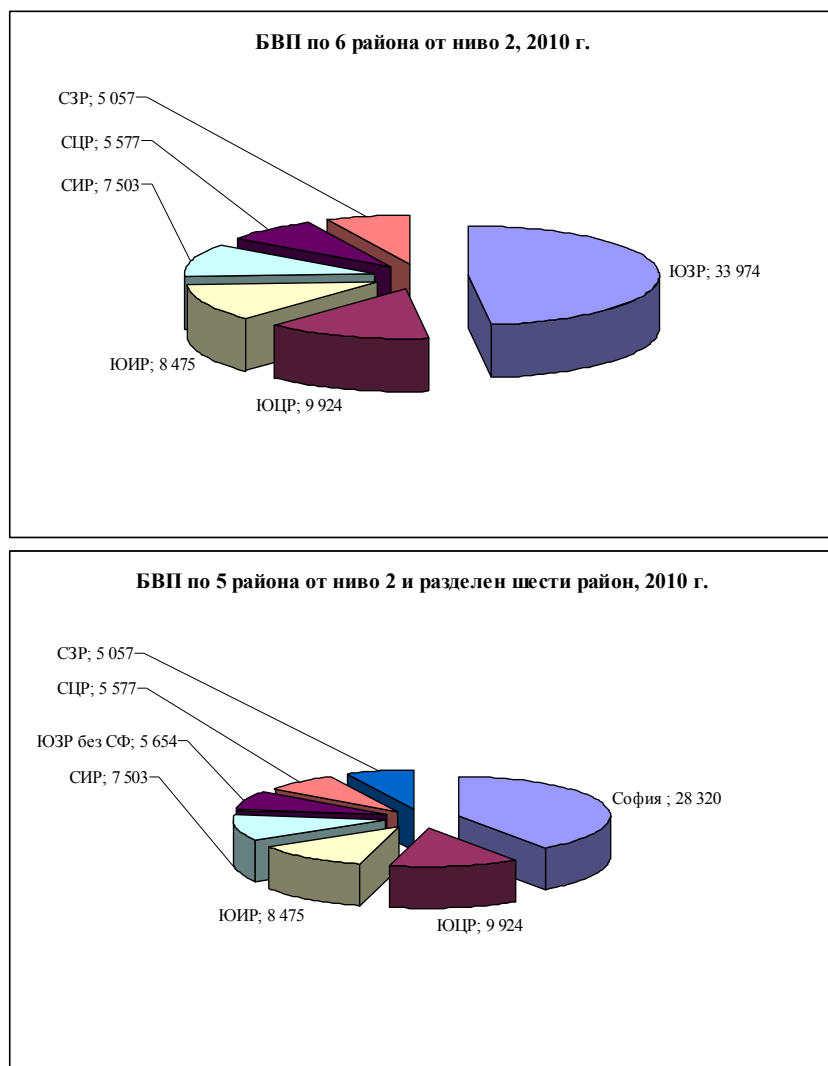

Източник: НСИ

В сравнение с регионите в ЕС-27, Югозападният район се намира в по-благоприятно състояние, отколкото останалите български райони, но все още достигнатата степен на икономическо развитие е под средното равнище в ЕС. За 2009 г. БВП на глава от населението по покупателна способност в района възлиза на 75% от средната стойност за ЕС-27 в сравнение със 73% през 2008 г. и 67% през 2007 г. И този резултат се дължи основно на столицата, утвърдила се като национален бизнес център с най-висока концентрация и обеми на икономически дейности. Стойностите на останалите райони се движат в границите от 27% (СЗР) до 36% (СИР и ЮИР). За сравнение стойността за страната средно през 2009 г. се запазва на същото ниво като през 2008 г. – 44%, а нарастването за 2008 г. спрямо 2007 г. е с 4%.

За целите на анализа е направена съпоставка на ЮЗР с другите райони от ниво 2 в страната по показателя БВП по текущи цени, като е изключена стойността на област София (столица). Само столицата формира дял, превъзхождащ 3 пъти заемащия второто място сред районите от ниво 2 в страната ЮЦР. В този статистически експеримент, останалата част от ЮЗР (четирите области – Благоевград, Перник, Кюстендил и Софийска) заема трета позиция от „дъното” нагоре, над СЗР и СЦР.

Графика 3: БВП по райони от ниво 2 и по райони с изключен от ЮЗР гр.София – млн.лв.

Източник: НСИ

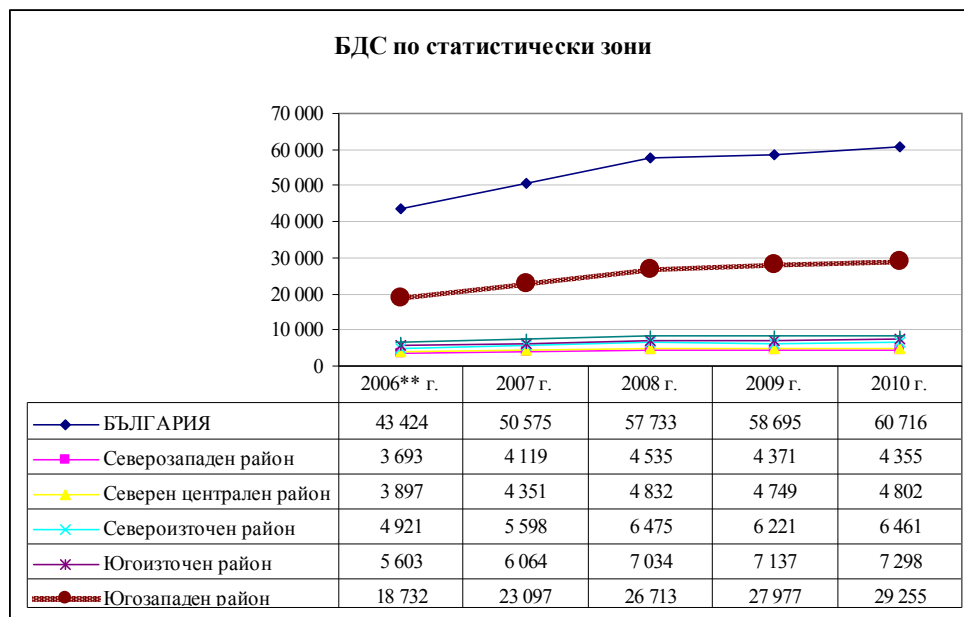
Отчитайки и факта, че ЮЗР без София (столица) има население (834 хил. д.), близо до това на най-малкия район от ниво 2 (СЗР – 847 хил. д.), може да се направи изводът, че София може да съществува като седма статистическа единица от ниво 2 и същевременно да бъде с директно управляемо развитие, за разлика от останалите.

1.2.2. Структура на икономиката

В абсолютна стойност през 2010 г. се наблюдава нарастване на БДС на ЮЗР с 26,7% спрямо 2007 г. (най-висок темп на нарастване в сравнение с останалите райони в страната). След 2008 г. темпът на нарастване на БДС в района значително се забавя, като за 2010 г. на годишна база спрямо предходната 2009 г. е 4,6%. Подобна е тенденцията за страната като цяло, като нарастването за 2010 г. спрямо 2007 г. възлиза на 20%, а спрямо 2009 г. – на 3,4%.

Долната фигура представя динамиката и обема на брутната добавена стойност по райони:

Графика 4: БДС по райони от ниво 2 за периода 2006-2010 г. - млн. лв.

Източник: НСИ

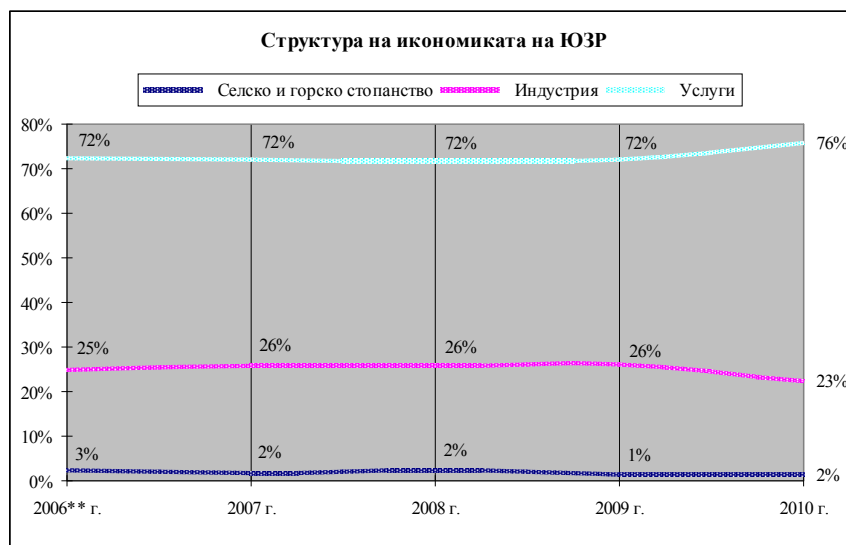
Относителният дял на ЮЗР в БДС на страната през годините в периода 2007-2010 г. непрекъснато нараства (от 45,7% през 2007 г. до 48,2% през 2010 г.), като и през 2010 г. районът запазва водещото си място сред районите от ниво 2.

По отношение на приноса на отделните райони в секторната БДС на национално равнище през 2010 г., в най-големия сектор – услугите, ЮЗР създава 55,7% от БДС на страната. По-равномерно е регионалното разпределение на БДС в индустрията (дял от 36,8% на ЮЗР). Най-равномерно разпределение и най-ниска концентрация има в сектора на селското и горско стопанство, където през 2010 г. ЮЗР създава 15%.

Промените в икономическата структура на ЮЗР следват тенденциите на развитите икономики. Силно преобладаващият дял на услугите продължава да нараства за сметка на свиващите се сектори на индустрията и селското стопанство. През 2010 г. в сектора на услугите се формират 76% от съвкупната добавена стойност в района (72,1% през 2007 г.) В сектора на индустрията се произвеждат 22,5% от регионалната добавена стойност (25,8% за 2007 г.), а приносът на сектора на селското и горско стопанство е само 1,5% - най-нисък от всички райони от ниво 2 (2% за 2007 г.) За сравнение средно за страната секторът на услугите формира 65,6% от БДС, секторът на индустрията – 29,5% и този на селското и горското стопанство – 4,9%. През 2010 г. най-голяма уязвимост от кризата в ЮЗР показват индустрията, която се е свила с 3% и селското стопанство – с 0,5%, за сметка на 4-процентно увеличение на услугите.

Силно развита в района е дърводобивната и дървопреработващата промишленост поради благоприятните природни ресурси. Дървообработката и производството на мебели имат важно значение за осигуряване на работа в населените места, разположени в близост до горските масиви - Разлог, Банско, Якоруда, Белица, Сандански, Гоце Делчев, Хаджидимово, Етрополе, Костенец, Долна баня и др. Рило-Пиринският район е специализиран в производството на иглолистна дървесина, мебели и дограма. Главни центрове за производство на целулоза и хартия в района са Разлог, Костенец, София и Кочериново.

Графика 5: Структура на икономиката на ЮЗР през периода 2006-2010 г. – (%)

Източник: НСИ

Крайната продукция от отрасъл „селско стопанство” в ЮЗР през 2010 г. възлиза на 512,5 млн. лв., като продукцията от растениевъдството е в размер на 280,5 млн. лв., а от животновъдството – в размер на 133,9 млн. лв.

С най-голям брой земеделски стопанства не само в района, а и в страната, е област Благоевград – 38 600 бр., което представлява 10,4% от всички стопанства в страната. Най-малко са стопанствата с местонахождение в област София-град – 1 600 бр. - 0,4% от общия брой.

1.2.3. Преки чуждестранни инвестиции

Тенденцията на нарастването на обема на преките чуждестранни инвестиции в страната през периода 2007-2008 г. се усеща особено силно в Югозападния район - увеличава се делът на ПЧИ в сектори като търговия и транспортни услуги, строителство, банково и застрахователно дело, хотелиерство и туристически дейности. Водеща област по привличане на ПЧИ е област София (столица).

Вследствие на кризата, тенденцията на нарастване е прекъсната и през 2009 г. номиналната стойност на направените ПЧИ в ЮЗР възлиза на 1 019,4 млн. евро, което представлява намаление спрямо 2008 г. с 58,4% (за 2008 г. – 2 448,5 млн. евро). За сравнение, за страната средно спадът на ПЧИ за 2009 г. спрямо 2008 г. е с 68,7%, като единствено в ЮИР сред районите от ниво 2 се наблюдава увеличение на инвестициите (с 30,4%). През 2010 г. спадът в обема на преките чуждестранни инвестиции в ЮЗР продължава (422,6 млн. евро) и привлечените в района инвестиции намаляват с още 58,5% в сравнение с 2009 г. За разлика от ЮЗР, за страната средно през 2010 г. се регистрира нарастване на ПЧИ спрямо предходната 2009 г. – с 33,1%. Това се дължи предимно на приноса на Южен централен и Югоизточен район, където размерът на преките чуждестранни инвестиции през 2010 г. на годишна база се увеличава съответно 8 пъти и 3 пъти.

Графика 6: Преки чуждестранни инвестиции с натрупване по райони от ниво 2 за периода 2007-2010 г. – млн. евро

Източник: НСИ

На вътрешнорегионално ниво в ЮЗР, тенденцията на намаление на ПЧИ за 2010 г., започнала през 2009 г., се запазва в област Благоевград. Минимално увеличение се наблюдава при областите Кюстендил, Перник и София (столица). По-значително увеличение се регистрира при Софийска област, където нарастването на ПЧИ за 2010 г. на годишна база е над 2 пъти.

Графика 7: Преки чуждестранни инвестиции с натрупване по области от ЮЗР за периода 2007 – 2010 г. – млн. евро

Източник: НСИ

Въпреки отрицателната тенденция на намаление на ПЧИ в ЮЗР, и през 2010 г. районът запазва водещото си място в структурата на разпределение на преките чуждестранни инвестиции с натрупване в страната по райони от ниво 2 с относителен дял от 64,6% от всички ПЧИ за България (за сравнение делът през 2009 г. е 67,9%). Това се дължи на област София (столица), чиито стойности за периода 2008-2010 г. надминават останалите пет района от ниво 2 взети заедно. Към 31.12.2010 г. размерът на ПЧИ с натрупване, привлечени в област София (столица) представлява 87,2% от всички ПЧИ в ЮЗР и 56,4% от всички ПЧИ в страната. 9% от инвестициите в ЮЗР към края на 2010 г. са реализирани в Софийска област. Делът на останалите три области заедно (Благоевград, Кюстендил и Перник) е много нисък – около 3,8%.

В случай че за целите на анализа направим съпоставка на ЮЗР с другите райони от ниво 2 в страната по показателя ПЧИ, като изключим стойността за област София (столица), мястото на ЮЗР в структурата на разпределение на ПЧИ в страната (със стойност от 1 828, 7 млн. евро ПЧИ с натрупване за 2010 г.) няма да е челно, а трето – след Югоизточен и Североизточен район. В такъв случай относителният дял на ПЧИ, привлечени в ЮЗР от всички ПЧИ за страната за 2010 г. ще възлиза на 8,3%, а делът само на област София (столица) на 56,4%.

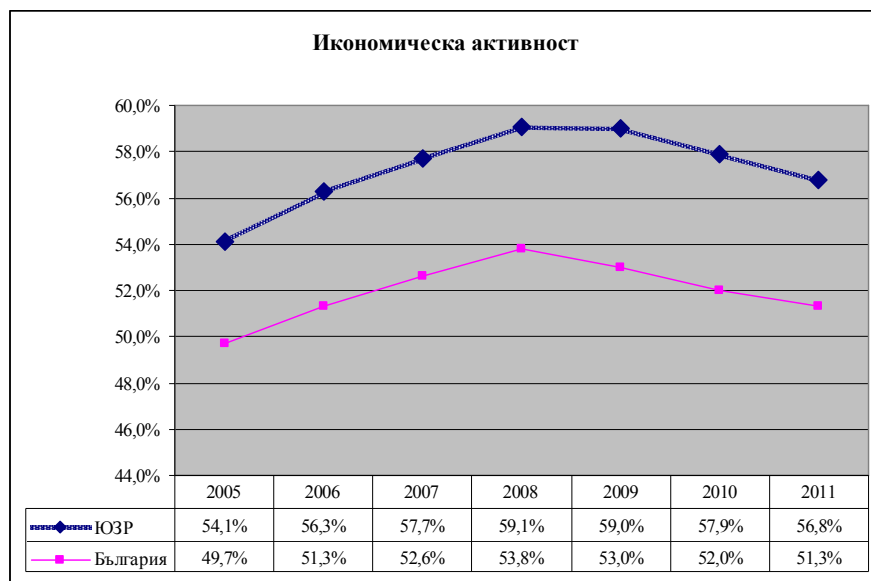
1.2.4. Икономическа активност и производителност на труда

По показателя икономическа активност на лицата на 15 и повече навършени години през периода 2005-2011 г. ЮЗР е лидер сред останалите райони от ниво 2 с около 5% над

средната за страната стойност. След положителна тенденция на нарастване и достигане на пикова стойност през 2008 г. (59,1%), този показател започва да се понижава, достигайки най-ниската си стойност - 56,8% през 2011 г. Подобна е тенденцията и за останалите райони от ниво 2.

На вътрешнорегионално ниво за периода 2008-2010 г. се наблюдава намаляване на икономическата активност във всички области в района. Отрицателната тенденция на намаление е прекъсната през 2011 г., но само в областите Перник, Кюстендил и Благоевград, където коефициентът на икономическа активност нараства. За целия период 2008-2010 г. намалението по разглеждания показател е най-слабо в област Благоевград, където за 2011 г. икономическата активност (58,6%) дори надвишава стойността от 2008 г. (58,3%). В област София (столица) икономическата активност през 2008-2009 г. е на ниво около 63%, като за 2010 г. и 2011 г. се реализира спад съответно до 61,5% и 59,3%. В Софийска област за трите години – 2008, 2009 и 2010 г. се наблюдава слабо нарастване по разглеждания показател, като за 2011 г. коефициентът на икономическа активност спада с 1,7% на годишна база (до 49,6%) - най-ниската стойност в сравнение с останалите 4 области през 2011 г. В област Кюстендил коефициентът на икономическа активност намалява в най-голяма степен през 2009 г. на годишна база спрямо 2008 г. (с 4%). За 2011 г. се реализира покачване с 0,6% (51,1%) спрямо стойността от 2010 г. (49,5%). В област Перник през целия разглеждан период коефициентът на икономическа активност се колебае в рамките на около 49-51%, като нарастването за 2011 г. (49,8%) на годишна база е с 0,8%.

Графика 8: Икономическа активност в ЮЗР, сравнена с националната за периода 2005-2011 г. – %

Източник: НСИ

По производителност на труда, България достига 41,5% от средното равнище на ЕС. По този показател, страната ни изостава от Румъния (47,4% от ЕС-27). Положителен факт е, че дори в условията на криза, нивото на производителността на труда нараства в посока към средноевропейското.

Графика 9: Производителност на труда в България, сравнена с ЕС-27

Източник: НСИ

1.2.5. Иновации и технологично развитие, изследвания и развойна дейност

Разходите за научно-изследователска и развойна дейност в ЮЗР в годините през периода 2007-2010 г. бележат тенденция на нарастване. Стойността им през 2010 г. възлиза на 349,9 млн. лв., което представлява 83% от всички разходи за НИРД на страната. Нарастването за 2010 г. спрямо 2007 г. е с 60,4%, а спрямо предходната 2009 г. - с 21,4%. Динамиката на научно-изследователските разходи средно за страната следва същата тенденция, като нарастването е по-ниско от това за района - за 2010 г. спрямо 2007 г. - с 54,4%, а спрямо предходната 2009 г. - с 16,8%.

Делът на разходите за НИРД, извършени от предприятията в ЮЗР през периода 2008 – 2010 г. нараства два пъти и през 2010 г. достига 181 026 хил. лв. (51,7% от всички разходи за изследвания, извършени в района). Държавният сектор генерира 37,1% от разходите за НИРД в ЮЗР, като делът на този сектор намалява с 23% на годишна база спрямо 2009 г. Секторът на висшето образование извършва 10,5% от разходите за научни изследвания, а делът на нетърговските организации в разходите за НИРД в ЮЗР е незначителен – 0,6%.

Таблица 1. Разходи за НИРД по райони от ниво 2 и сектори към 31.12.2010 г. (хил. лв.)

Район, област	Общо	Сектори:			
		предпри- ятия	държавен	висше образовани- е	нетърговск и организа- ции
БЪЛГАРИЯ	421612	212107	157132	49546	2827
Северозападен район	6609	..	5008	..	-
Северен централен район	7150	4577	1593	980	-
Североизточен район	16961	..	9580	2375	..
Югоизточен район	18381	10630	4060	3691	-
Южен централен район	22601	9345	6924	..	..
Югозападен район	349910	181026	129967	36692	2225

".." = конфиденциални данни

"-" = няма случай

Източник: НСИ

От около 20 000 заети в сектора на научните изследвания през 2010 г., близо 14 000 (64%) се намират в ЮЗР. През същата година, 85% (25 909 бр.) от предприятията в ЮЗР с над 9 заети, имат достъп до интернет, а 60,7% (18 470 бр.) от тях са с достъп до широколентов интернет.

Таблица 2. Персонал, зает с НИРД по райони от ниво 2 и пол (души)

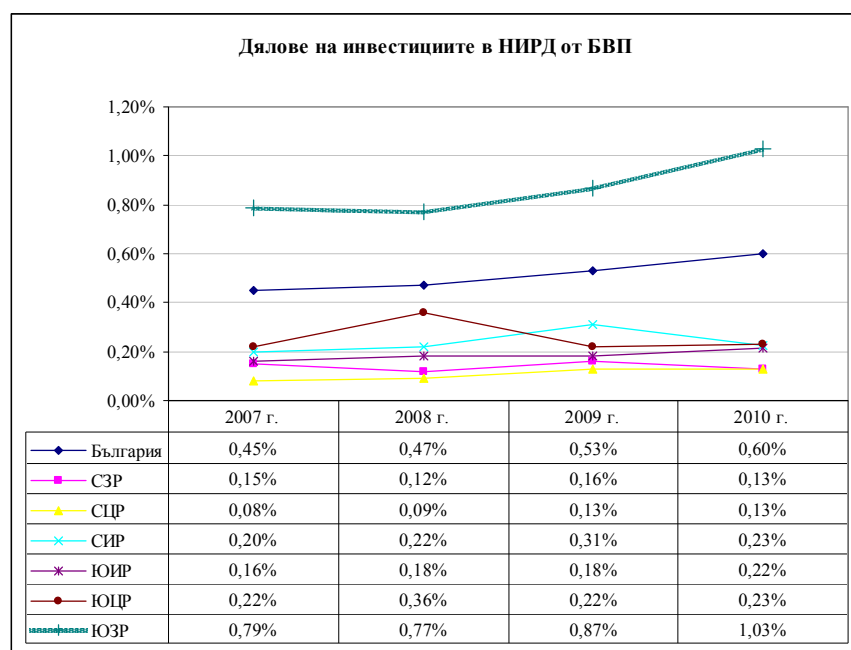
Категории	2007		2008		2009		2010	
	Общо	от тях жени	Общо	от тях жени	Общо	от тях жени	Общо	от тях жени
БЪЛГАРИЯ	19933	10128	20097	10104	21971	11248	20823	10776
Северозападен район	757	408	739	401	624	341	644	391
Северен централен район	1336	544	1504	597	1565	655	1414	634
Североизточен район	1716	841	1805	890	2032	1028	2217	1112
Югоизточен район	1491	760	1575	822	1732	969	1402	773
Южен централен район	1746	1006	1708	955	1889	1050	1948	1052
Югозападен район	12887	6569	12766	6439	14129	7205	13198	6814

Източник: НСИ

Значителен потенциал за развитие на иновациите има в София и Благоевград, предвид концентрацията на висши учебни заведения и голям брой студенти в тези центрове.

Изходната позиция на България по показателя разходи за НИРД като % от БВП е незавидна. Въпреки нарастването в абсолютна стойност на научно-изследователските разходи, през последните години дялът на общите национални разходи за НИРД от БВП за страната е почти постоянен (около 0,45-0,53%). Закономерно, поетият национален ангажимент по „Европа 2020” е два пъти по-нисък (1,5%) от зададения за ЕС-27 – поне 3%. Още по-тревожна е картината по този показател на ниво райони. Към края на 2010 г. ЮЗР е водещ с 1,03%, а СЗР и СЦР едва регистрират НИРД със символичните 0,13%.

Графика 10: Дял на инвестициите в НИРД от БВП за периода 2007-2010 г. - %

Източник: НСИ

1.2.6. Развитие на бизнес услугите

За нуждите на анализа, под бизнес услуги се разбират всички услуги, свързани с подобряване на управлението на доставката на стоки и услуги за населението, търговските дружества, държавата и нейните поделения, както и неправителствените организации. Бизнес услугите могат да бъдат групирани в следните направления:

1. Професионални услуги: консултантски, счетоводни, юридически и др., които подпомагат вземането на решения от управляващите. Този вид услуги са обединени в дейност „Професионални дейности и научни изследвания“ по КИД 2008, които по показателя брой предприятия - бр. показват нарастване с 7281 бр. за периода 2008 – 2011 г. в ЮЗР (според данни на НСИ).

2. Електронно правителство: Има значително изоставане в развитието на услугите, базирани на интернет и свързаните с него дейности. В момента се провеждат търгове от МТИТС за разширяване и завършване на т.н. „електронно правителство“. Част от

общините в ЮЗР предлагат на своето население различни електронни услуги, вписани в регистъра на електронни услуги (Столична, Петрич, Аврен и др.).

1.2.7. Предприемачество

Структурата на предприятията по големина в зависимост от броя на заетите лица в ЮЗР в периода 2007-2011 г. показва висока степен на инертност. Постоянен дял от около 90% представляват микропредприятията с персонал до 9 души. Малките предприятия съставляват 7-9,5%, средните – около 1-2%, а големите (с персонал над 250 души) са под един процент. Тази структура е почти еднаква по райони от ниво 2.

През така разглеждания период общият брой на предприятията в Югозападен район нараства, като най-голямо е нарастването за 2009 г. спрямо 2008 г. – с 24,3%. Нарастването за 2011 г. и за 2010 г. на годишна база спрямо предходната година се дължи на нарастване броя на микропредприятията и е символично – с около 0,7%. За разлика от броя на микропредприятията, броят на малките, средните и големите предприятия в района намалява. За сравнение, средно за страната след 2009 г. броят на предприятията намалява – с 0,5% за 2010 г. спрямо 2009 г. и с 0,3% за 2011 г. спрямо 2010 г.

Най-голяма концентрация от всички предприятия сред районите от ниво 2 в страната има в ЮЗР - 37% до 44% от различните групи по големина предприятия през 2011 г. На последно място, с най-ниска концентрация на предприятия е СЗР – със 7-9%.

Динамиката на рентабилността на продажбите е в много близка зависимост от големината на съответното предприятие. През 2007-2009 г. тя намалява във всички групи. Най-силно това става в групата на най-малките и на най-големите предприятия. Най-стабилни са малките и средните предприятия.

Приходите от дейността на нефинансовите предприятия за 2011 г. в ЮЗР са 119 461, 3 млн. лв., което представлява нарастване с 10,4% спрямо 2010 г. и е близко до стойността от 2008 г. (121 999,5 млн. лв.). Нарастването е значително по-голямо в сравнение с това, реализирано през 2010 г. спрямо 2009 г. – 0,2%. Нарастването по този показател на годишна база средно за страната за 2011 г. е сходно - 10,8%, а за 2010 г. възлиза на 2,1%. И през 2011 г. ЮЗР запазва първото си място по приходи от дейността на предприятията в страната с 52,1% от всички приходи от нефинансовите предприятия.

Придобитите дълготрайни материални активи от предприятията в ЮЗР през 2011 г. се увеличават с по-малко от 0,1% спрямо предходната година. За сравнение за 2010 г. спрямо 2009 г. се реализира намаление с близо 2%.

През 2011 г., за първи от 2008 г. насам се регистрира увеличение на разходите за придобиване на дълготрайни материални активи, както за ЮЗР, така и за страната. Разходите за придобиване на дълготрайни материални активи във всички сектори на

икономиката на страната през 2011 г. възлизат на 17 913,1 млн. лв. или с 10,5% повече в сравнение с 2010 г. (16 218,3 млн. лв.) В ЮЗР разходите за придобиване на дълготрайни материални активи през 2011 г. са 9 539,3 млн. лв., което е с 9,5% повече в сравнение с 2010 г. – 8 708,5 млн. лв.

Най-голям обем инвестиции в ДМА за ЮЗР през 2011 г. се отчитат в икономическата дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство” – 26,7% от общите за района, следвани от инвестиции в „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване” с 21,1% и „Операции с недвижими имоти” с 18,7%.

Регионалните клъстери в страната бяха изкуствено създадени и много от тях не извършват никаква дейност след прекратяване на проектите, в рамките, на които те бяха организирани. През последните години се правят опити за съживяването им.

Общините Панагюрище, Пирдоп, Златица, Мирково, Челопеч и Стрелча участват в клъстер „Средногорие мед”, сформиран на индустриално-регионален принцип, коопериращ интересите и възможностите на участващите фирми в сектора и местните власти за повишаване на конкурентоспособността и потенциала на икономиката на Средногорието.

Предприятия от община Разлог участват в клъстер „Мебелна и дървопреработваща промишленост”, обединяващи предимно микро и малки предприятия от страната в съответния сектор.

На територията на ЮЗР в общините София, Кюстендил, Дупница, Благоевград, Белица, Кресна, Петрич и Сандански функционира клъстер „Интер мода трейдинг”, организиран на индустриално-географски принцип. Той обхваща производителите на облекло от региона и развива своята дейност на основата на географски свързана концентрация от сходни, взаимнообвързани или допълващи се фирми-съдружници.

1.2.8. Туризм

Потенциалът и приносът на ЮЗР към туристическия сектор на България са значителни. През последните 5 години районът трайно разполага с 13-14% от леглата и реализира 13-15% от нощувките, запазвайки третата си позиция след черноморските райони - ЮИР и СИР.

Туристическата инфраструктура е концентрирана в столицата, в останалите областни градове, в планинските и балнеоложките курорти. Извън София, най-развити и обновени са курортите Боровец, Банско и Сандански. Те предлагат целогодишно настаняване и разполагат с инфраструктура за ски туризъм, която е в процес на обновяване и развитие.

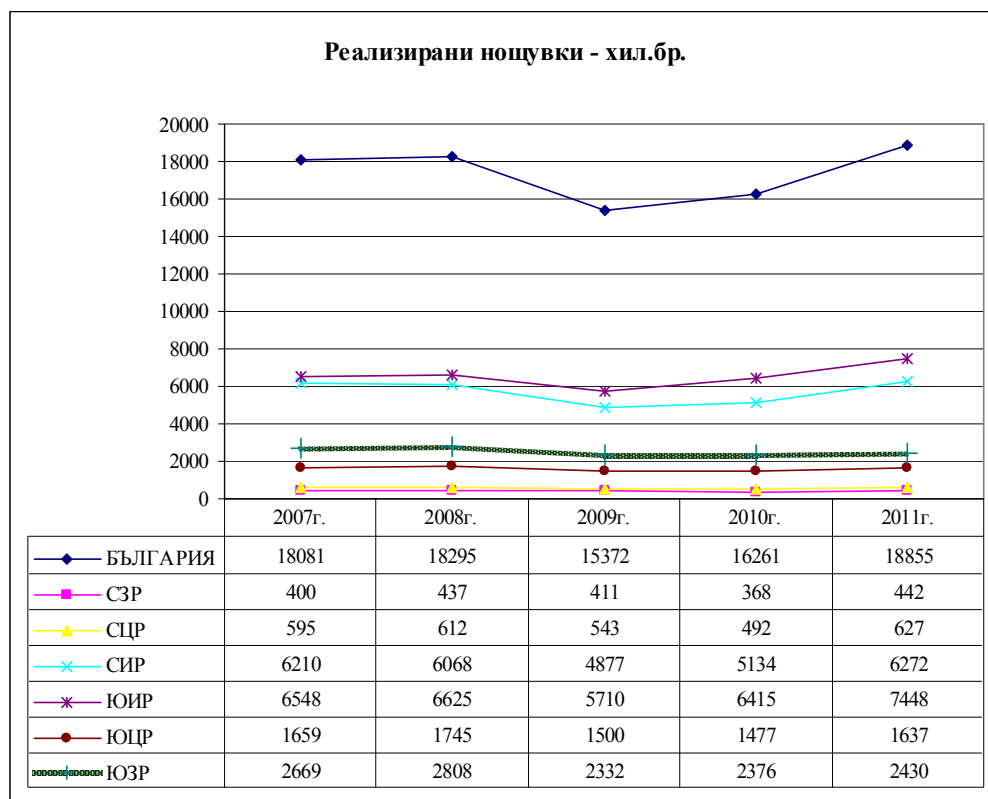
Извън курортите, настанителната база е представена от множество семейни хотели, къщи и стаи за гости, докато планинските хижи и заслони са в лошо състояние. В Националните и Природните паркове е изградена посетителска инфраструктура по маршрутите за екотуризъм.

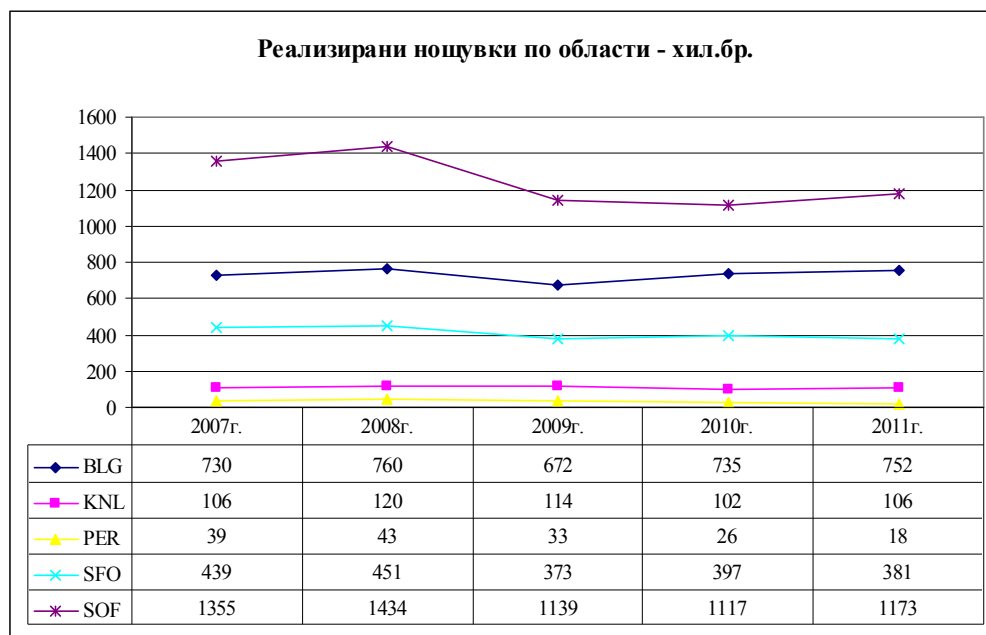
На фона на богатите комплекси от природно и културно наследство в ЮЗР изпъква уникалният ресурс от минерални води, чиито потенциал още не е изцяло усвоен. Минерални извори има във всички области от района:

- в област София – гр. София и гр. Баня;
- в област Кюстендил – гр.Кюстендил, гр.Сапарева баня;
- в област Перник – гр.Перник и с.Рударци (общ. Перник);
- в област Софийска – гр.Долна баня, с.Белчински бани (общ. Самоков);
- в област Благоевград – гр.Благоевград, гр.Сандански, гр.Добринище (общ.Банско), с.Елешница и с.Баня (общ. Разлог); районът на Рупите.

Особено подходящо е стимулирането на балнеологията и спа-туризма в София, където може да бъде комбинирани с възможностите, които столицата предлага за бизнес и конгресен туризъм.

Графика 11: Реализирани нощувки в районите от ниво 2 и по области в ЮЗР през периода 2007-2011 г. – хил.бр.

Източник: НСИ

За разлика от дестинациите на морския туризъм (ЮИР и СИР), които бележат осезателен ръст след кризисната 2009 г., ЮЗР запазва едно относително постоянно ниво на нощувки и приходи от туризъм.

Реализираните нощувки в средствата за подслон в района през 2009 г. (2 332 хил. бр.) намаляват със 17% в сравнение с предходната 2008 г. при намаление средно за страната от 16%. Намаление се регистрира във всички райони от ниво 2 в страната. Нарастване се реализира за 2010 г. и за 2011 г. – съответно с 1,9% и с 2,3% на годишна база спрямо предходната година. Слабото нарастване не може да компенсира спадът от 2009 г. и реализираните нощувки в ЮЗР през 2011 г. са с 9% по-малко от тези през 2007 г. За сравнение реализираните нощувки за страната средно през 2011 г. са с 4,3% повече от тези през 2007 г., което се дължи на увеличението на броя на нощувките в ЮИР и СИР.

През периода 2008-2010 г. приходите от нощувки в ЮЗР намаляват. Тази отрицателна тенденция е прекъсната през 2011 г., когато се регистрира, макар и слабо, нарастване с 0,8% спрямо 2010 г. (140 698 хил. лв.) Реализираните приходи от нощувки в района през 2011 г. (141 891 хил. лв.) са все още далеч по-малко от стойността им през 2008 г. (175 274 хил. лв.) Средно за страната, след спада през 2009 г., през следващите 2010 г. и 2011 г. приходите от нощувки нарастват – съответно с 4% и с 12% на база на предходната година. Стойността им през 2011 г. (733 053 хил. лв.) почти достига тази през 2008 г. (740 999 хил. лв.), което се дължи преди всичко на силно нарасналия обем на приходите от нощувки в ЮИР и СИР.

Делът на приходите от нощувки, реализирани в ЮЗР от общия размер на приходите за страната през 2011 г. е 19,4%, като районът запазва третото си място сред районите от ниво 2 след ЮИР и СИР.

Най-голям принос в туризма на ЮЗР има област София (столица) с дял 48,3% от реализираните нощувки и 66,4% от приходите от нощувки в района през 2011 г., следвана от област Благоевград – съответно с 31% и 23,1%. Най-нисък е делът на област Перник – 0,7% от реализираните нощувки и 0,3% от приходите от нощувки в района.

През периода 2008-2010 г. броят на реализираните нощувки в петте области в ЮЗР като цяло намалява, но през 2011 г. се отбелязва слабо повишение спрямо предходната година. Единствено в област Перник намалението продължава и през 2011 г. По отношение на показателя приходи от нощувки през годините 2008-2010 г. тенденцията на вътрешнорегионално ниво е сходна. Нарастване на приходите от нощувки през 2011 г. се регистрира единствено в областите Благоевград и Кюстендил.

Изводи и заключения:

- ✓ ЮЗР запазва водещото си място сред останалите райони от ниво 2 в страната по базови икономически показатели (БВП, БДС, ПЧИ) през целия период 2007-2010 г.
- ✓ Единственият район в страната, при който БВП на глава от населението през периода 2007-2010 г. регистрира непрекъснато нарастване
- ✓ Произведеният БВП само в област София (столица) надминава три пъти стойността на ЮЦР, който заема второ място след ЮЗР сред районите от ниво 2 в страната
- ✓ Сравнен с останалите европейски региони, Югозападният район се намира в по-благоприятно състояние, отколкото останалите български райони, но все още достигнатата степен на икономическо развитие е под средното равнище в ЕС
- ✓ В структурата на икономиката на ЮЗР по сектори силно преобладаващ и нарастващ дял имат услугите за сметка на секторите на индустрията и селското стопанство, които трайно се свиват
- ✓ Въпреки водещото място на ЮЗР в структурата на разпределение на преките чуждестранни инвестиции с натрупване в страната, през 2009 г. и 2010 г. в района се наблюдава спад в размера на инвестициите
- ✓ Районът заема водещо място по показателя икономическа активност сред районите в страната, като за периода 2009-2011 г. се регистрира тенденция на намаление на стойностите
- ✓ Разходите за научно-изследователска и развойна дейност, извършени в района нарастват – и в абсолютна стойност, и като % от БВП, като ЮЗР е водещ сред останалите райони от ниво 2 в страната. Макар и бавно, районът се приближава към

поетия национален ангажимет по Стратегия „Европа 2020” на ЕС (разходи за НИРД в ЮЗР като % от БВП на района - 1,03% за 2010 г.)

- ✓ Превес на броя на микро фирмите и малките предприятия над средните и големите предприятия в ЮЗР – тенденция, характерна за цялата страна; дял на микро фирмите над 90% от всички предприятия в района;
- ✓ Най-голяма концентрация на предприятия сред районите от ниво 2 има в ЮЗР – от 37% до 44% от различните по големина предприятия, като през периода 2008-2011 г., за разлика от останалите райони в страната, броят на предприятията в ЮЗР нараства
- ✓ ЮЗР има значителен туристически потенциал, както и относително постоянен принос към туристическия сектор на България през периода 2007-2011 г.
- ✓ През последните 5 години районът разполага с 13-14% от легловата база и реализира 13-15% от туристическите нощувки, запазвайки третата си позиция след ЮИР и СИР; 19,4% от приходите от нощувки в страната през 2011 г. са на територията на ЮЗР
- ✓ Наблюдава се бавно възстановяване на туристическия сектор в ЮЗР от икономическата криза, започнала през 2009 г. – слабо нарастване на реализираните нощувки и приходите от тях през периода 2010-2011 г.
- ✓ Отчитат се значителни вътрешнорегионални неравенства между област София (столица) и останалите 4 области в ЮЗР - област София (столица) създава 82% от БВП на района и 39% от националния БВП; стойността на БВП/човек от населението за всяка от областите Кюстендил и Перник е 4 пъти по-ниска от тази на област София (столица); 87,2% от всички ПЧИ с натрупване, реализирани в ЮЗР, са в област София (столица) - областта надминава останалите 5 района от ниво 2 в страната, взети заедно; най-голям принос в туризма в ЮЗР има отново област София (столица), следвана от област Благоевград, а най-малък – област Перник;
- ✓ Въпреки демонстрираната устойчивост, регионалната икономика страда от два структурни дефекта:
 - *Екстензивно развитие* – доказва го съпоставянето между високо нарастване по показателите „приходи от продажби” и „ДМА”, а ниско – по „БВП” и „БВП на човек от населението”. Този недостатък е валиден и за икономиката на София (столица) - реализират се големи обеми на инвестиции (предимно в офиси, молове, жилища и техническа инфраструктура), но крайният продукт е с ниска принадлежна стойност;

- *Териториален поляритет* – изравняване на цялостното икономическото развитие на района с икономиката на област София (столица) е невъзможно и не е необходимо. Необходимо е да се създават жизнени/силни местни икономики чрез оползотворяване на местни ресурси и целеви програми за подпомагане.

1.3. Свързаност и достъпност

1.3.1. Транспортна инфраструктура и достъпност

Пътна мрежа

ЮЗР, сравнен с останалите райони от ниво 2, е на второ място по дължина на пътната мрежа в страната. Към края на 2011 г., общата дължина на пътната мрежа в района е 7837 км, като 3315 км от тях са пътища от Републиканската пътна мрежа, а останалите 4522 км са общински пътища. РПМ на ЮЗР включва 139 км. автомагистрала, 615 км. пътища I клас, 618 км. пътища II клас и 1943 км пътища III клас, които съставляват 17% от пътищата от РПМ в страната. С най-голяма дължина в района са пътищата от РПМ, функциониращи на територията на област Софийска - 1483 км или 45,3% от РПМ в района.

През 2011 г. общата дължина на пътищата от РПМ в Югозападния район се увеличава в сравнение с 2010 г. - съответно от 3272 км. на 3315 км. Промяната се дължи преди всичко на откриването на автомагистрала „Люлин“. Магистралата, с дължина 19 км, бе официално открита на 15 май 2011 г. и трасето ѝ е разположено на територията на две области – Софийска и Перник.

Гъстотата на РПМ в района е 163 км/1000 кв.км и е по-ниска от средната за страната - 175 км/1000 кв.км. Най-добре обслужени от РПМ са областите Перник (237 км/1000 кв.км), Софийска (212 км./1000 кв.км) и Кюстендил (189 км/1000 кв.км), където гъстотата на функциониращата РПМ е над средната за страната. Показателят е сравнително по-нисък за област Благоевград (103 км/1000 кв.км). Следва да се отбележи, че на територията на област София (столица) не преминават пътища от РПМ. За сравнение към 2008 г. средната гъстота на пътищата за ЕС-27 е 418,5 км/1000 кв.км.

Таблица 3. Дължина и гъстота на Републиканската пътна мрежа към 31.12.2011 г.

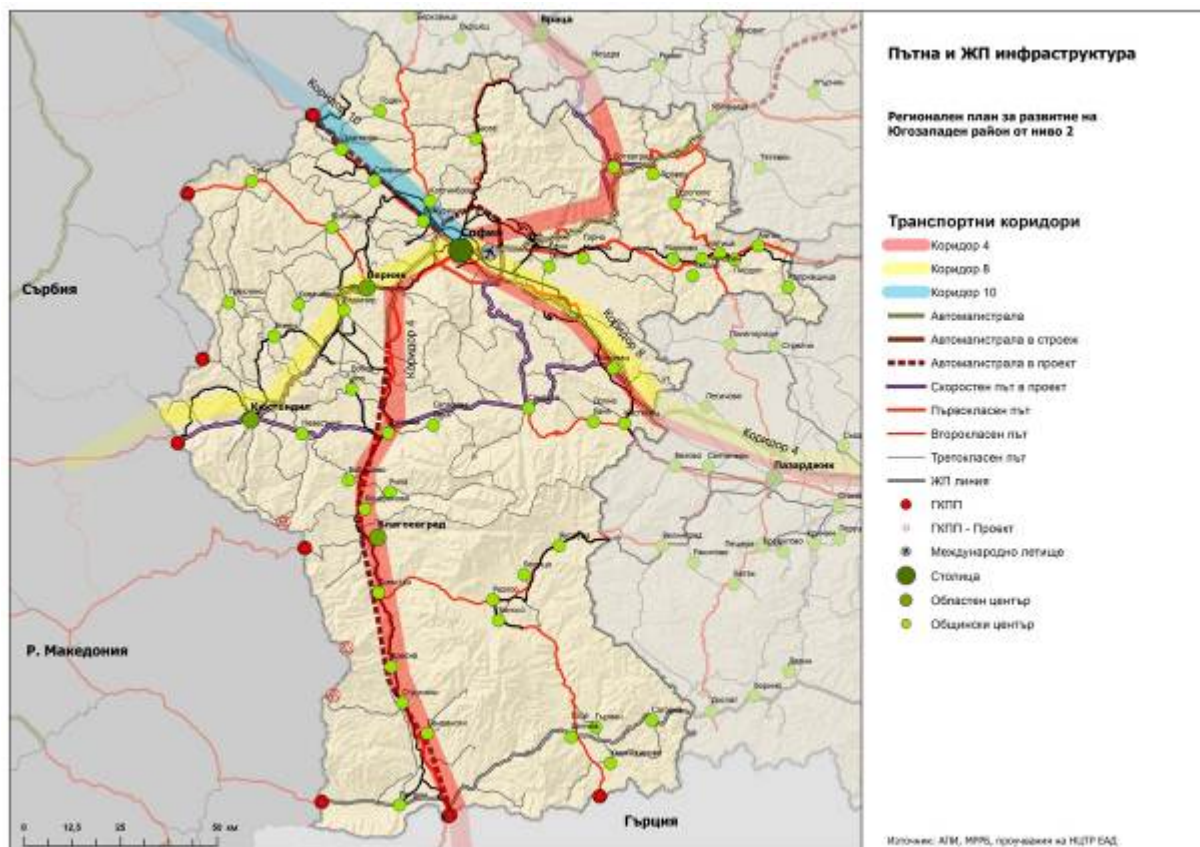
Район, област	Общо (км.)	Авто магистрала (км.)	Първо класни (км.)	Второ класни (км.)	Трето Класни пътища и пътни връзки при кръстовища и възли (км.)	Обща гъстота на РПМ (км./1000 кв.км.)	Гъстота на АМ и пътища I клас (км./1000 кв.км.)	Гъстота на пътищата II и III клас (км./1000 кв.км.)
БЪЛГАРИЯ	19 512	458	2 970	4 030	12 054	175	30	144
Северозападен район	3392	7	387	767	2231	178	20	157
Северен централен район	2964	x	462	635	1867	198	31	167
Североизточен район	2668	84	483	467	1634	184	39	145
Югоизточен район	3174	87	597	767	1723	160	35	125
Южен централен район	3999	141	426	765	2656	179	25	153
Югозападен район	3315	139	615	618	1943	163	37	126
Благоевград	666	0	87	153	426	103	13	89
Кюстендил	577	0	85	54	438	189	27	161
Перник	568	10	80	66	412	237	37	199
Софийска	1504	129	363	345	667	212	69	143
София (столица)	x	x	x	x	x	x	x	x

Източник: НСИ

Мрежата на пътищата от висок клас (автомагистрала и пътища I клас) не покрива равномерно територията на района. Средната гъстота на първокласните пътища и автомагистралите в Югозападен район е 37 км/1000 кв.км и е по-висока от средната за страната (30 км/1000 кв.км). Единствено в Североизточен район този показател е с по-висока стойност – 39 км/1000 кв.км. Най-добре е обслужена Софийска област, тъй като през територията ѝ преминават всички пътища I клас и автомагистрала, които осигуряват комуникациите и достъпа до столичния град. В областта гъстотата на пътищата от висок клас с национално и международно значение е 69 км/1000 кв.км - около два пъти по-висока от средната за страната и района. Софийска област е единствената в района, която се доближава до средните стойности за ЕС-27 – 78 км/1000 кв.км към 2008 г. Територията на областите Благоевград и Кюстендил не е обслужена от автомагистрала, което като цяло определя по-ниско ниво на транспортно обслужване.

Гъстотата на пътищата с регионално значение в района е 126/1000 кв.км., която наред с тази на Югоизточен район е най-ниска от всички райони. За сравнение, средната стойност

за страната възлиза на 144 км/1000 кв.км. В сравнителен вътрешнорегионален план най-ниска е гъстотата на регионалните пътища в област Благоевград – 89 км/1000 кв.км, а най-висока – в област Перник – 199 км/1000 кв.км. Развитието и поддържането на мрежата от регионални пътища е от особена важност за планинските и гранични територии в района, които като цяло са по-слабо обслужени от пътна мрежа от висок клас.

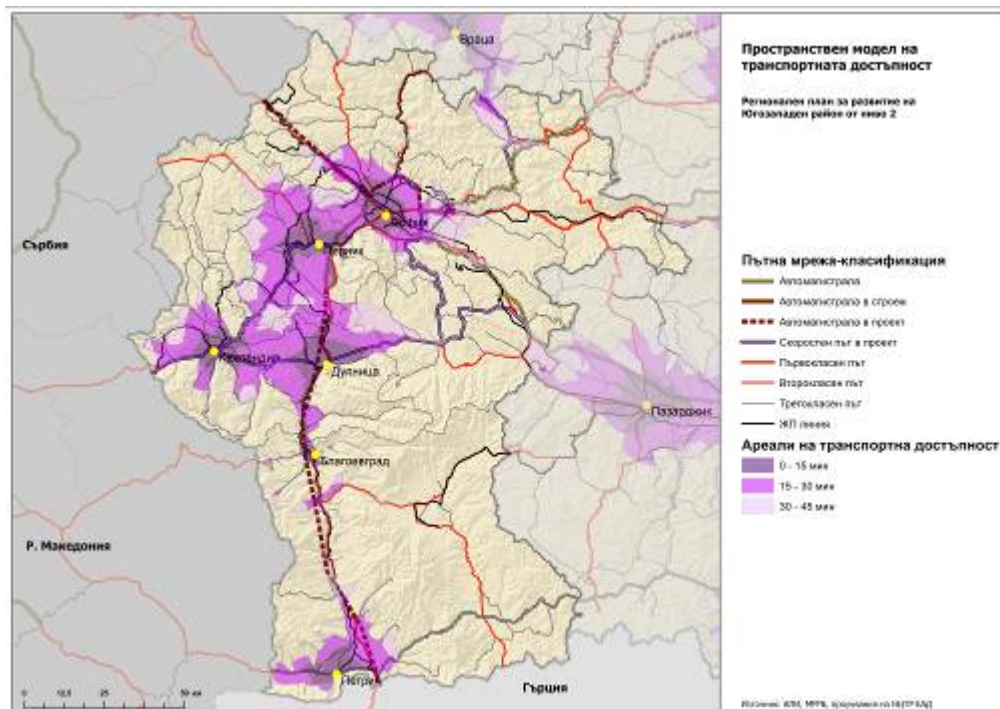
Карта 3:Пътна и ЖП инфраструктура

Най-голямо значение за интегрирането на ЮЗР в националната и европейската пътна мрежа имат участъците от АМ „Тракия“, „Хемус“ и „Струма“, път Е-79 като част от европейския транспортен коридор № 4, път Е-871 като част от коридор № 8. Участъкът от път Е-80 от Калотина до София е част от коридор № 10, а от София до Свиленград – част от коридор № 4. На територията на област София (столица) се пресичат три от европейските транспортни коридори - № 4, № 8 и № 10. Пътната инфраструктура по направлението им е с различни технически параметри и не навсякъде е в добро експлоатационно състояние, което определя необходимостта от реконструкцията и развитието ѝ.

По данни на Агенция „Пътна инфраструктура“ към края на 2011 г., настилките на 43,53% от пътищата от РПМ на територията на Югозападния район са в добро състояние, 29,27% са в средно състояние и 27,2% се намират в лошо състояние. Според информацията на

пътната агенция по отношение на автомагистралите и пътищата от I клас съотношението е по-благоприятно: 64,01% - в добро състояние, 19,24% - в средно състояние и 16,75% - в лошо състояние. Инфраструктурата от висок клас като цяло е в добро състояние в областите Благоевград, Перник и Кюстендил, а в относително по-лошо състояние в област Софийска, в която около 20% от магистралните и първокласните пътища са в лошо състояние. Показателят за състоянието на всички пътища от РПМ – автомагистрали, първокласни, второкласни и третокласни пътища - на областно ниво е по-неблагоприятен за област Перник (където 33,5% от всички пътища от РПМ са в лошо състояние) и Софийска област (28,2%), а за област Благоевград и Кюстендил е малко над 20%. Около 99 км третокласни пътища в ЮЗР са без настилка, което е малко под 3 % от общата дължина на РПМ в района.

Териториалното покритие на пътната мрежа предопределя възможностите за транспортен достъп до центровете, осигуряващи основни публични услуги – образователни, здравни, културни, административни, правни, социални услуги. Над 90% от населението на ЮЗР има достъп до такива услуги в рамките на 90 минути. Най-машабен проблем с регионалната и местната пътна инфраструктура остава нейната недоизграденост и незадоволително състояние в периферните общини и населени места. Специално внимание и приоритет следва да имат териториите, където тази пътна мрежа е единствена. Отчитайки ролята и функциите на столичния град като метрополия с агломерационен ареал, следва осезателно да се подобри транспортната достъпност на населените места в зоната му на влияние, за да се реализира потенциалът им за жилищни, производствени и логистични функции, същевременно разтоварвайки компактният град.

Карта 4: Пространствен модел на транспортната достъпност в ЮЗР

Железопътен транспорт

Железопътната инфраструктура в ЮЗР остава с почти непроменени показатели през последното десетилетие. Причината е забавянето на проектите по ОП „Транспорт” и очакваното им приключване след 2012 г.

Югозападният район е с най- голяма дължина на изградената железопътна мрежа в страната - 885 км, които съставляват 21,7% от жп мрежата на страната. Общата дължина на удвоените главни жп линии е 169 км, съответстващи на 19,1% от всички жп линии в района. Дължината на електрифицираните главни и второстепенни жп линии е 676 км - 76,4% от общата дължина на жп линиите в района. Тази стойност е по-висока от средната за страната - 70,3% и от средното за ЕС-27 – 51,9%.

Най-голяма е дължината на изградената жп мрежата в област Софийска – 300 км, а най-малка в област Перник (116 км) и област Кюстендил (121 км). На територията на област София (столица) са изградени 186 км. жп линии.

Таблица 4. Железопътна мрежа към 31.12.2010 г.

Район, област	Дължина на жп мрежата (км.)	Удвоени жп линии (км.)	Електриф. жп линии (км.)	Гъстота на жп мрежата (км./1000 кв. км.)
БЪЛГАРИЯ	4 072	977	2 863	36,9
Северозападен район	642	191	432	33,8
Северен централен район	627	89	437	42,1
Североизточен район	478	237	375	33,0

Югоизточен район	664	175	556	33,8
Южен централен район	776	116	387	34,7
Югозападен район	885	169	676	44,3
Благоевград	162	0	105	24,5
Кюстендил	121	0	64	42,6
Перник	116	8	84	46,4
Софийска	300	110	258	42,1
София (столица)	186	51	165	150,6

Източник: НСИ

Територията на района е неравномерно обслужена от железопътния транспорт, като изградената жп мрежа е разположена предимно в северната половина и в югозападната част. Гъстотата на жп мрежата на района е най-висока в сравнение с останалите райони в страната – 44,3 км/1000 кв.км (36,9 км/1000 кв.км средно за България). Най-добре обслужена с жп транспорт е област София (столица) – 150,6 км/1000 кв.км и този факт е оказал съществено влияние върху процесите на териториална концентрация и цялостно развитие. За областите Софийска, Перник и Кюстендил гъстотата е в рамките на 42-46 км/1000 кв.км, а с най-нисък показател е област Благоевград – 24,5 км/кв.км. По данни на Евростат към 2009 г. средната гъстота на железопътната мрежа за ЕС-27 е 49,1 км./1000 кв.км, т.е. Югозападният район като цяло изостава незначително от това ниво.

По-сериозно изоставане на района (което се отнася и за страната като цяло) има по отношение изграждането на високоскоростни жп линии, като аналог на жп връзките между столиците и по-големите градски центрове в старите страни-членки на ЕС, както и високоскоростна ж.п. мрежа, която да свърже София със столиците на съседните държави. По отношение на достъпност до жп транспорт, ЮЗР е най-облагодетелстван. Достъпът на населението е относително по-добър поради високата гъстота на жп гарите и спирките.

Основните жп линии, обслужващи територията на Югозападния район са участъците от главните жп линии „Драгоман-София-Пловдив” (ЕТК № 10 и 4), подбалканската жп линия „София-Карлово-Бургас”, ж.п. линиите „София-Г.Оряховица-Варна” и „София-Кюстендил-Гюешево” (ЕТК № 8) и „Видин-София-Кулата” (ЕТК № 4). Посочените като части на ЕТК жп линии осъществяват интеграцията на района с железопътната мрежа на страната и на Югоизточна Европа.

Незадоволителното състояние на жп гарите, ниските скорости на движение на влаковете и лошото състояние на подвижния състав, са причина за отлив на пътници от железопътния транспорт в ЮЗР и в страната като цяло. Друг проблем е липсата на подходящ обществен достъп до функциониращите гари, в случаите когато са отдалечени от обслужваните населени места.

Съхопътната връзка на ЮЗР със съседните страни се осъществява чрез следните гранично-контролни пропускателни пунктове (ГКПП):

Със Сърбия:

- ГКПП Калотина
 - железопътен
 - пътен
- ГКПП Стрезимировци
- ГКПП Олтоманци

С Република Македония:

- ГКПП Гюешево
- ГКПП Станке Лисичково
- ГКПП Златарево-Ново село

С Гърция:

- ГКПП Кулата-Промехон
 - железопътен
 - пътен
- ГКПП Илинден - Ексохи

Карта 5: ГКПП-та на територията на Република България

Планирани за бъдещо изграждане по трите външни граници на ЮЗР са следните ГКПП:

Със Сърбия:

- ГКПП Салаш – Ново корито
- ГКПП Банкя – Петачинци
- ГКПП Трекляно – Босилеград

С Република Македония:

- ГКПП Симитли – Пехчево
- ГКПП Струмяни – Берово
- ГКПП Черната скала

С Гърция:

- ГКПП Аврен-Митриски

Въздушен транспорт

Югозападният район е най-добре обслуженият с *въздушен транспорт* от районите на ниво 2 в страната. По достъп до полети районът е в групата на европейските райони с брой на полетите до 250 на ден. С такава характеристика са голяма част от районите, разположени в периферните части на ЕС. На територията на ЮЗР се намира най-голямото летище в страната - летище София. София е свързана чрез директни въздушни маршрути с над 50 дестинации в Централна и Западна Европа, Близкия изток и Африка. Летището има изключително голямо значение за осигуряването на достъпа до въздушен транспорт на районите Северозападен, Северен централен и Южен централен, както и за обслужването на туристическия трафик до зимните курорти в югозападната част на страната. През 2010 г. и 2011 г. летището отчита по 5% ръст на пътниците и по 4% ръст на товарите и поща на годишна база. През 2011 г. са обслужени около 3,47 млн. пътници (за 2006 г.- около 2,2 млн.), което представлява растеж от над 50% в рамките на периода 2006-2011 г. Тази тенденция нарежда летище София сред най-бързо развиващите се летища в Европа.¹ През 2012 г. в сравнение с предходната година летището отчита спад на пътниците с 0,2% и нарастване на товарите с 2,3%. В тази връзка в началото на 2013 г. стартира разширение на терминал 2 на летище София.

¹ Източник: Официален сайт на „Летище София”

Таблица 5. Статистически данни за трафика на летище София за периода 2006-2012 г.

Година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Превозен брой пътници	2 209 604	2 746 330	3 230 696	3 134 104	3 296 936	3 474 993	3 467 455
Превозени тона товари и поща	15 250	17 443	18 647	14952	15489	15888	16248

Източник: Официална интернет страница на „Летище София”

На територията на ЮЗР има няколко летателни площадки – Кондофрей, Сливница, Лозен (вертолетна площадка), Ихтиман, Белчин, Лесново.

Летището в Кондофрей, община Радомир се управлява от „София Уест Еърпорт”. Летателната площадка е ремонтирана, предстои изграждането на стоянки на самолетите и на аерогара. В момента се използва за товарни превози. Предвижда се в бъдеще да обслужва чартъри до Черноморието и Банско.

1.3.2. Енергийни мрежи, използване на ВЕИ, енергийна ефективност

Енергийната инфраструктура на България е сравнително добре развита, включително и в Югозападен район.

Електроенергийна инфраструктура

Електроенергийната инфраструктура на ЮЗР е с добра изграденост и в сравнително добро състояние. Изключение са периферни тупикови връзки (към хижи, гранични застави и много малки населени места), които се нуждаят от подмяна.

Област Благоевград съвпада с обхвата на Електропреносен район Благоевград и е част от „Електроразпределение София-област” АД. На територията на областта функционира една заводска топлоелектрическа централа (ТЕЦ-Разлог) и 16 водноелектрически централи. Пет от тях работят на 110 кV – Попина лъка, Лиляново, Сандански, Пирин и Спанчево и се намират в община Сандански, а другите 11 работят на 20 кV – Петрово (общ. Сандански), Лешница (общ. Сандански), Разлог, Топлика (общ. Гоце Делчев), Якоруда, Ретидже (общ. Гърмен), Ковачица (общ. Гърмен), Сушица (общ. Сандански), Резервоара, Струмско и Извора (последните три в общ. Благоевград). Мощностите на изброените централи са относително малки, поради което основен източник на електроенергия е националната електроенергийна система. Основен пункт на преносната електроенергийна мрежа е системната подстанция „Благоевград” 400/110 кV, която доставя ел.енергията в мрежата

на областта, а също така осъществява и трансграничен пренос на ел. енергия посредством преносния електропровод за Гърция.

Кюстендилска област е предимно консуматор на електрическа енергия. Съществуващите енергийни мощности за производство на електроенергия на територията на областта са : ТЕЦ „Бобов дол”, ВЕЦ „Рила”, ВЕЦ „Пастра”, ВЕЦ „Самораново”, ВЕЦ „Мурсалево”, ВЕЦ „Мало село”, ВЕЦ „Осогово”. Електросъоръженията на територията на Кюстендилска област са 5 подстанции на 110/20 кV – „Пауталия”, „Кюстендил”, „Скакавица”, „Бобов дол”, „Марек” и една подстанция на 110/20/6 кV – „Бабино”. „Електроразпределение София област” АД – Клон Кюстендил обслужва над 110 000 абоната на територията на областта. На територията на областта няма населени места без електрозахранване. Особено остър проблем е качеството на електрозахранването на вилните зони на територията на област Кюстендил.

На територията на област София (столица) електроснабдителната система се управлява от „Електроразпределение София-град” ЕАД за града и „Електроразпределение София-област” ЕАД – за крайградската част и близките населени места. “Топлофикация София” произвежда електрическа енергия за собствени нужди и за енергийния пазар.

На територията на гр. София има две топлофикационни централи с комбинирано производство на топлинна и електрическа енергия – ТФЕЦ „София изток” и ТФЕЦ „София”. Към електроснабдителната система на София са включени и няколко водноелектрически централи - ВЕЦ „Бояна”, ВЕЦ „Симеоново”, ВЕЦ „Пасарел” и ВЕЦ „Кокаляне”. Електроснабдителната система на София се захранва от следните системни подстанции: „Столник”, „София запад”, „Металургична” (за захранване на обособената мрежа на металургичния комбинат Кремиковци), „София юг”, „Казичене”. На територията на София има изградени 43 разпределителни подстанции 110 кV /Ср.Н. 33 от тях са с общо предназначение, а 10 захранват отделни консуматори.

На територията на Софийска област електропреносната и електроснабдителната дейност се осъществява от „Електроразпределение София област” ЕАД, а на територията на област Перник – „Електроразпределение София област” ЕАД-клон Перник

Независимо от наличието на производствени мощности (ТЕЦ и ВЕЦ), енергийният баланс на района е отрицателен и потреблението му разчита основно на националната електроразпределителна мрежа.

Топлоснабдителна инфраструктура

Топлоснабдителна инфраструктура е изградена и функционира единствено в градовете София и Перник. Топлоснабдяване на територията на област Перник е осигурено само в гр.Перник, като основен топлоизточник е ТЕЦ „Република”. „Топлофикация-Перник”

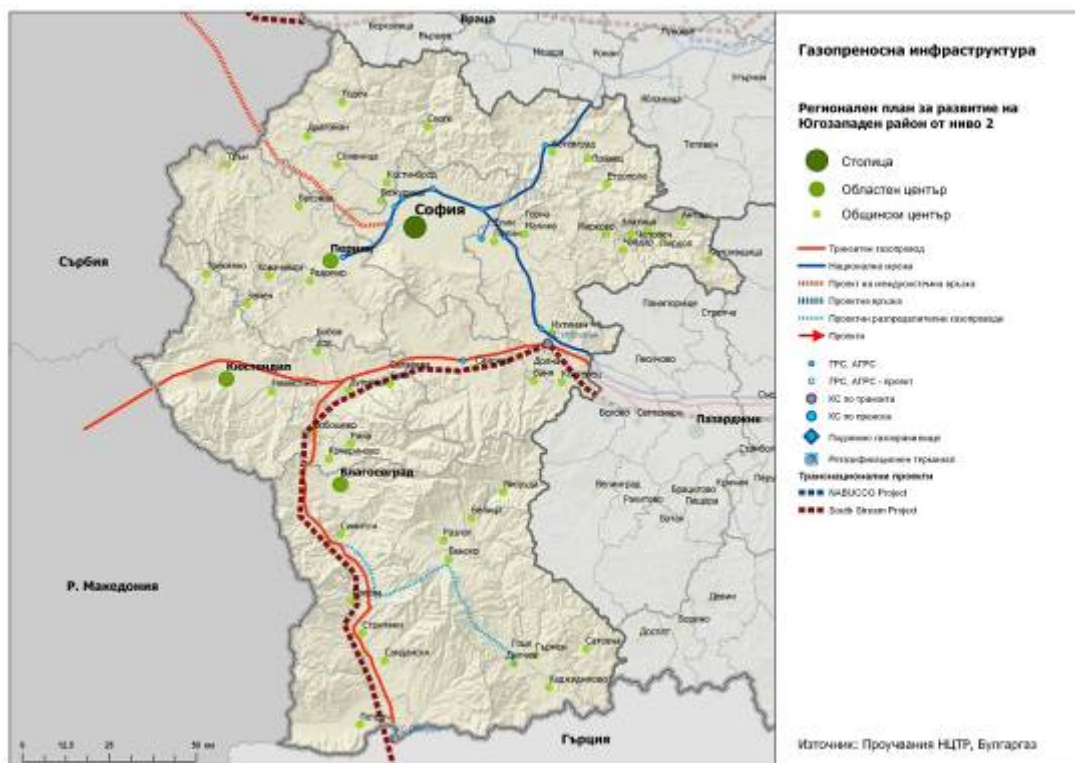
ЕАД произвежда топлоенергия и електроенергия чрез комбиниран цикъл в ТЕЦ-а. Основната суровина за производството са въглищата, произвеждани в пернишкия каменовъглен басейн.

Топлофикационната система на територията на град София се управлява от „Топлофикация София” АД. „Топлофикация София” продава и ограничени количества промишлена пара в промишлена зона „Гара Искър” и промишлените зони към ТЕЦ „София”, а също произвежда и електрическа енергия за собствени нужди и за енергийния пазар. Дружеството изразходва природен газ, мазут и промишлен газьол. В София са изградени четири топлофикационни района („София”, „София-Изток”, „Земляне” и „Люлин”), към които са включени общо 53 столични района. Топлофикационната система е изградена в продължение на около 50 години. Въпреки това, без радикална рехабилитационна инвестиция, надеждността и ефективността на топлоизточниците няма да са в състояние да достигнат съвременните постижения в областта.

Общ недостатък и за двете топлофикационни системи е остарялата топлопреносна мрежа, големите загуби на топлинна енергия и масовите откази от услугата поради високи цени, неубедителна мотивация на цените и наличие на по-ефективни алтернативи.

Газоснабдителна инфраструктура

Националните разчети предвиждат до 2020 г. да бъдат газифицирани около 30% от битовите потребители в страната. Докато в ЕС средно около 40% от населението ползва газ, то у нас 97% от газа се ползва от промишлеността, вкл. от топлофикационните дружества. Газовата инфраструктура в ЕС е 6-7 пъти по-развита от тази в България. Отнесено към жител, потреблението на природен газ в България е 4 пъти по-ниско от средното в ЕС. Затова е необходимо ускорено развитие на вътрешната газова инфраструктура и съответно разширяване на потреблението на газ.

Карта 6: Газопреносна инфраструктура

Наличната газова инфраструктура и планираното ѝ развитие по области в Югозападния район, е както следва:

- Благоевград – през областта преминава транзитният газопровод за Гърция по долината на р. Струма. Част от газоразпределителната мрежа в град Благоевград бе пусната в експлоатация през 2010 г., като се предвижда изграждането на останалата част от мрежата да приключи до 2014 г. В процес на изпълнение е газификацията на гр. Петрич и гр. Сандански. Възможността за газифициране е голямо предимство за общините от западната част на областта.
- Кюстендил – през областта (общини Сапарева баня, Дупница, Бобов дол и Кюстендил) преминава транзитният газопровод за Македония, което е предпоставка за развитие на газификацията на прилежащите населени места. Досега газоразпределителна мрежа е изградена в гр. Кюстендил и частично в гр. Дупница. Предстои газификация на Сапарева баня в средносрочен период.
- Перник - чрез мрежата на магистралния газопроводен пръстен за доставки от Русия, гр. Перник също се снабдява с природен газ. Газоснабдяването е програмен приоритет и за община Радомир, където също се изгражда газоразпределителна мрежа за потребителите.
- Софийска област попада в територията за газоразпределение на регион „Запад”. На територията на областта изграждане на газоснабдителна система е стартирало в Божурище, Елин Пелин, Правец, Самоков, Боровец, Ботевград, Костинброд.

- Област София – в територията ѝ попада мрежата от магистрални газопроводи за доставки от Русия. Град София и районът около него се захранва чрез газопроводни отклонения от двата клона на магистралния пръстен. Газоснабдяването на гр.София и Столична община обхваща големите промишлени предприятия, ТЕЦ и ОЦ. През последните години се направиха начални стъпки на газифициране на Банкя и част от южните територии на гр. София. Като потенциални консуматори за газифициране се разглеждат предимно райони, които не са топлофицирани. Към тях спадат периферни жилищни райони в южната част на столицата, близки населени места, включени в състава на Столична община, в близост до които преминават газопроводите, както и логистични и индустриални зони в северната част на града.

В рамките на Оперативна програма „Конкурентоспособност” се изпълнява проект „Подготовка, проучвания и проектиране за изграждане на междусистемна газова връзка България – Сърбия”. Проектът на стойност 1,66 млн. лв. стартира през 2011 г. и следва да приключи през 2013 г. Основна цел на проекта е подготовката и изготвянето на предпроектно проучване и извършване на подготвителни дейности за изграждането на междусистемната връзка. С осъществяването на проекта се цели повишаване на сигурността и диверсификацията на доставките на природен газ за България и Сърбия.

Възобновяеми енергийни източници

Един от националните ангажименти по Стратегия „Европа 2020” е достигане на 16% дял на ВЕИ в крайното потребление на енергия и повишаване на енергийната ефективност с 25% към 2020 г.

За постигането на задължителната национална цел на Република България по отношение използването на ВЕИ и в изпълнение на Директива 2009/28/ЕО за насърчаване използването на енергия от ВЕИ е разработен и се изпълнява Национален план за действие за енергията от възобновяеми източници за периода 2010-2020 г. Достигнатият дял на ВЕИ в брутното крайно потребление на енергия в страната през 2010 г. е 13,8%, като за периода 2005-2010 г. бележи нарастване с 4,3%.

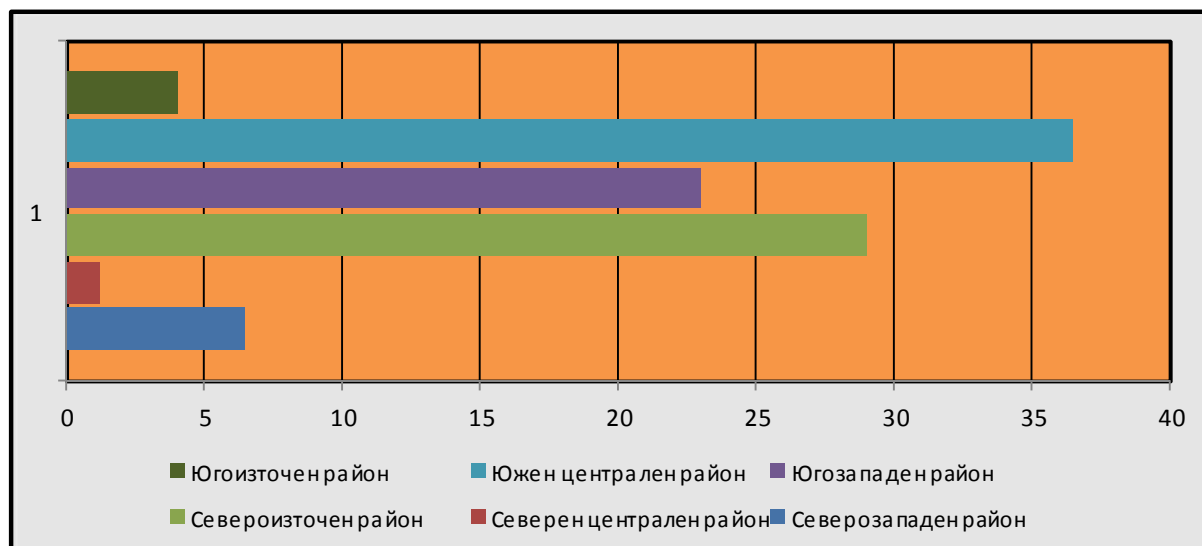
По данни на МИЕТ, през 2010 г. е произведено най-голямото количество електрическа енергия от ВЕИ (5509 GWh). Очаква се това производство да достигне 7 537 GWh през 2020 г., като ще се разчита основно на водната и вятърната енергия. Делът на централите на ВЕИ е 12,2 % от брутното производство на електрическа енергия в страната през 2010 г. Реализирано е и най-голямото производство на електрическа енергия от ВЕЦ в последното десетилетие – 4 790 GWh или 10,6 % от брутното производство на електроенергия в страната (45 172 GWh). Произведената електрическа енергия от ВЕИ в Югозападен район

през 2010 г. възлиза на 1 013 633 хил. кВтч, което представлява 17,5% от произведената електрическа енергия от ВЕИ общо за страната. Най-голям е приносът на Южния централен район - 62,4%.

През 2010 г. производството на електрическа енергия от ВЕЦ остава доминиращо във ВЕИ сектора. Наблюдава се нарастване на производството от вятърни генератори (с дял от 12% от ел. енергията от ВЕИ). Голям ръст бележи и производството на електроенергия от фотоволтаични централи - от 3,3 GWh през 2009 г. до 14,9 GWh през 2010 г.

По-значими реализирани ВЕИ проекти в ЮЗР през последните години са група от фотоволтаични паркове в община Ихтиман и каскада от МВЕЦ на територията на община Своге.

Графика 12: Относителен дял на продадената ел. енергия от ВЕИ по райони от ниво 2 от общото за страната, 2010 г.

Източник: Национална стратегия за регионално развитие 2012-2022 г.

Предизвикателство пред страната е и въвеждането на биогоривата в транспорта и достигане на 10% дял от общото количество на горива, използвани в транспорта през 2020 г. България има добър потенциал за производство на биоетанол и биодизел от земеделска продукция. Годишният капацитет през 2010 г. достига 60 000 т. етанол и 250 000 т. биодизел. Потреблението на биогорива у нас е все още незначително.

Въпреки представените положителни тенденции, производството и използването на енергия от ВЕИ все още е сравнително ограничено. В Югозападен район има потенциал за развитие на ВЕИ - водна, вятърна и слънчева енергия. Изследванията на енергийния потенциал на вятъра показват, че в района има подходящи места за изграждане на вятърни генератори, главно по планинските била. Благоприятни са условията за изграждане на малки ВЕЦ в планинските части на района. Слънчевата енергия също може да се използва

за ефективно производство на електричество - по долината на река Струма, в близост до границата с Гърция.

Енергийна ефективност

Енергийната ефективност е важна както за постигане на конкурентоспособна икономика, така и за опазване на околната среда и изпълнение на съответния национален ангажимент по „Европа 2020”. Положителна тенденция за българската икономика и екология е трайното намаляване на енергийната интензивност (нефтен еквивалент за производство на продукция за 1000 евро от БВП). По данни на НСИ от 1,1 т. нефтен еквивалент през 2005 г., стойността намалява плавно до 0,855 т.н.е. през 2010 г. За периода 2000-2009 г. първичното енергийно потребление в страната намалява с 1 736 ktce – от 19 218 ktce през 2000 г. до 17 482 ktce през 2009 г. Крайното енергийно потребление за същия период бележи незначителен ръст от 39 ktce – от 8 436 ktce през 2000 г. до 8 475 ktce през 2009 г.

Въпреки тази положителна тенденция, енергийната интензивност на националния БВП е в пъти по-висока от средната за ЕС. Това показва неефективно използване на първичните енергийни ресурси. Затова са необходими значителни усилия в сферата на енергийната ефективност – както при преобразуването (производство и транспортиране), така и при потреблението на енергия във всички сектори, за да може енергетиката и икономиката ни да бъдат успешно позиционирани на европейския пазар.

Съгласно Директива 2006/32/ЕО за енергийна ефективност при крайното потребление и енергийните услуги, всички страни – членки на Европейския съюз следва да постигнат спестяване на горива и енергии до деветата година от прилагането на Директивата (2016 г.) в размер на 9 % от осреднената стойност на крайното енергийно потребление за периода 2001-2005 г.

Въз основа на Директивата са разработени и приети първият Национален план за действие по енергийна ефективност (2008-2010 г.) и вторият Национален план за действие по енергийна ефективност (2011-2013 г.) Те са два от общо трите национални плана за действие по енергийна ефективност, които следва да се реализират за целия период от 2008 до 2016 г. ПНПДЕЕ дефинира националната индикативна цел по Директивата 2006/32/ЕО – спестяване на 9% от осреднената стойност на крайното енергийно потребление за периода 2001-2005 г. в страната (което е общо 81 024 GWh) или спестяване от 7 291 GWh. Междинната индикативна цел за периода 2008-2010 г. е дефинирана в размер на 3% спестяване на горива и енергии от осреднената стойност на крайното енергийно потребление за периода 2001-2005 г. или 2 430 GWh. ВНПДЕЕ е приет през 2011 г. и формулира междинна индикативна цел за периода 2011-2013 г. - спестяване на горива и енергии към 2013 г. в размер на 6 % от осреднената стойност на крайното

енергийно потребление в обхвата на Директивата за периода 2001-2005 г. Тази цел възлиза на 4 860 GWh (418 ktOE) годишни спестявания на горива и енергии.

По данни от втория отчет за изпълнението на ВВПДЕЕ за 2012 г., общото спестяване на енергия към 2009 г. в рамките на Директивата за ЕС, изчислени по хармонизираната методика по метода “отгоре-надолу” е не по-малко от 5 168 GWh (444,46 ktOE), което значително надхвърля индикативната цел за първия междинен период (до 2010 г.) и представлява близо 71 % от цялата индикативна цел до 2016 г. (627 ktOE).

Също по данни от втория отчет за изпълнението на Втория национален план за действие по енергийна ефективност през 2012 г., първичното енергийно потребление през 2011 г. е 19 107 хиляди т.н.е., в това число: 8099 хиляди т.н.е. въглища (42,4%), 4 105 хиляди т.н.е. ядрена енергия (21,5%), 3 819 хиляди т.н.е. нефт и нефтопродукти (20%), 2 631 хиляди т.н.е. природен газ (13,8%) и 1 354 хиляди т.н.е. енергия от възобновяеми източници (7,1%). След значителния спад през 2009 г., през следващите две години първичното енергийно потребление расте, като през 2011 г. този ръст е значителен - 7,2% или с 1 278 хиляди т.н.е. само за една година. Същата тенденция се наблюдава и при крайното енергийно потребление, като ръста през 2011 г. спрямо 2009 г. е 4,2% или 370 хиляди т.н.е. Докато в периода 2000 - 2009 г. първичната и крайната енергийна интензивност (ПЕИ) и (КЕИ) намалят с около 5% средногодишно, през 2010 г. и 2011 г. се наблюдава повишаване стойността и на двата индикатора. В този период ПЕИ нараства с 1,6% и 5,4%, а КЕИ с 2,1% и 2,5%. Следователно през 2010 г. подобрената ефективност при производството, преноса и разпределението на енергията компенсира отчасти влошената ефективност при крайното потребление, докато през 2011 г. влошената ефективност в енергийния сектор надхвърля като ефект влошаването на ефективността при крайното потребление.

На 25 октомври 2012 г. бе приета нова Директива 2012/27/ЕС относно енергийната ефективност, за изменение на директиви 2009/125/ЕО и 2010/30/ЕС и за отмяна на директиви 2004/8/ЕО и 2006/32/ЕО. Директивата въвежда коренно нов подход за насърчаване на енергийната ефективност в ЕС, като внася правно обвързващи мерки, с цел да подтикне държавите-членки да умножат усилията си в по-ефективното използване на енергия на всички етапи от енергийната верига - от преобразуването на енергията, нейния пренос и разпределение до крайното ѝ потребление. Българското правителство активно работи по процеса за транспониране на новата Директива в националното законодателство.

1.3.3. Телекомуникации и широколентов достъп

Югозападният район като цяло се характеризира с най-висока информационна осигуреност сред районите от ниво 2 в страната, но се наблюдават различия в степента на развитие за различните области и общини. Достъпът до високоскоростен Интернет е осигурен в по-големите градски центрове. В малките градове и селата степента на проникване на информационни технологии е по-ниска, както и качеството на предоставяните услуги.

Сравнена с ЕС-27, страната ни все още изостава от другите държави-членки, както по отношение на свързаност и приложение на технологиите от бизнеса и потребителите, така и по отношение на ползваемостта. Въпреки това през последните години се отчита нарастване на националните показатели за достъп и ползване на Интернет със значителни темпове. Делът на домакинствата с достъп до Интернет в Югозападния район нараства устойчиво от 36% през 2008 г. до 57% през 2011 г. Същият показател за страната се увеличава от 25% през 2008 г. на 45% през 2011 г. По данни на НСИ на вътрешнорегионално ниво най-значителен е делът на домакинствата, използващи Интернет в област София (столица) – 67% през 2011 г. За същата година показателят за област Софийска възлиза на 48,7 %, а относително по-нисък е в областите Благоевград – 38,8%, Кюстендил – 35,2% и Перник – 35%. По информация на Евростат към края на 2011 г. общо 40% от домакинствата в България имат достъп до широколентови услуги, като в ЕС-27 този дял е 67%. В Югозападния район достигнатото ниво е по-високо от това за страната – 54%. Нарастването за района спрямо 2008 г. (31%) е значително.

Предоставянето на широколентови услуги от икономическа гледна точка е по-рентабилно да се развива в гъсто населените райони. Поради тази причина, периферията на района остава без информационна инфраструктура, а населението – без шанс да се възползва от дистанционните възможности за обучение, информация и електронни услуги.

Делът на лицата в Югозападния район, които редовно използват Интернет също бележи тенденция на нарастване и през 2011 г. достига 61% при 46% средно за страната и 68% средно за ЕС-27. Делът на лицата в ЮЗР, които никога не са ползвали Интернет намалява и възлиза на 32% за 2011 г. За останалите райони от ниво 2 в България стойностите на този показател са средно около 46%, а за ЕС-27 – 24%.

Таблица 6. Развитие на интернет услугите към 31.12.2011 г.

Район от ниво 2	Дял на домакинствата с достъп до интернет - %	Дял на домакинствата с достъп до широколентов и услуги - %	Дял на лицата, редовно ползващи интернет – %	Дял на лицата, които никога не са използвали интернет %
ЕС-27	73	67	68	24
БЪЛГАРИЯ	45	40	46	46
Северозападен район	35	33	39	53
Северен централен район	43	38	43	50
Североизточен район	36	28	37	55
Югоизточен район	42	31	43	48
Южен централен район	42	38	40	51
Югозападен район	57	54	61	32

Източник: Евростат

Насочването на ресурси за развитието на електронните комуникации и информационното общество е важна предпоставка за конкурентоспособността на регионалната икономика. Необходимо е да се разшири достъпът и използването на мрежите и услугите на ИКТ особено в по-малките градове и селата. Изграждането на обществени информационни системи и гарантираното предлагане на Интернет услуги за целия обществен сектор е задължителна стъпка към информационното общество.

Изводи и заключения:

- ✓ През територията на ЮЗР преминават три международни транспортни коридора, осъществяващи връзка с Европа и Азия - коридор №10, коридор № 4 и коридор №8;
- ✓ Районът е на трето място по дължина на РПМ и на последно място заедно с ЮИР по гъстота на РПМ в сравнение с другите райони от ниво 2;
- ✓ Мрежата на пътищата от висок клас (автомагистрала и пътища I клас) не покрива равномерно територията на района. Средната гъстота на първокласните пътища и автомагистралите е малко по-висока от средната в страната. Единствено Софийска област се доближава до средните стойности за ЕС-27 за гъстота на висококласни пътища. Останалите области изостават значително;
- ✓ ЮЗР, наред с ЮИР, е с най-слабо развита регионална пътна мрежа в сравнение с останалите райони от ниво 2, а основен проблем е лошото състояние на пътищата в периферните общини и населени места;
- ✓ Около 50% от пътищата от РПМ в района са в средно и лошо експлоатационно състояние, а за автомагистралите и пътищата от първи клас този показател е около 35%;

- ✓ Около 90% от населението на ЮЗР има достъп до центрове, осигуряващи основни социални услуги – образователни, здравни, културни, административни, правни в рамките на 90 минути;
- ✓ Югозападният район е с най- голяма дължина на изградената железопътна мрежа в страната;
- ✓ Процентът на електрифицирани жп линии е най-висок в сравнение с останалите райони от ниво 2;
- ✓ Средната гъстота на изградената жп мрежата в района е по-висока от средната за страната и близка до тази за ЕС-27;
- ✓ Територията на района е неравномерно обслужена от железопътния транспорт, изградената жп мрежа е разположена предимно в северната половина и в югозападната част;
- ✓ По-сериозно изоставане районът има по отношение изграждането на високоскоростни жп линии;
- ✓ Югозападният район е най-добре обслужен с въздушен транспорт от районите от ниво 2 в страната благодарение на летище София – най-голямото в страната;
- ✓ Летище София осигурява достъп до въздушен транспорт не само в ЮЗР, но и в районите Северозападен, Северен централен и Южен централен;
- ✓ Летище София е едно от динамично развиващите се летища в ЕС, като през периода 2006-2012 г. обслужените пътници се увеличават с 57%;
- ✓ Електроенергийната инфраструктура на ЮЗР е с добра изграденост и в сравнително добро състояние;
- ✓ Независимо от наличието на производствени мощности (ТЕЦ и ВЕЦ), енергийният баланс на района е отрицателен и потреблението му разчита основно на националната електроразпределителна мрежа;
- ✓ На територията на ЮЗР топлоснабдителна инфраструктура е изградена и функционира единствено в градовете София и Перник. Общ недостатък и за двете топлофикационни системи е остарялата топлопреносна мрежа, големите загуби на топлинна енергия и масовите откази от услугата;
- ✓ На територията на района преминават части от трасетата на магистралните газопроводи към София и Перник и транзитните газопроводи към Македония и Гърция;
- ✓ Проекти по изграждане и разширяване на газоразпределителната мрежа се изпълняват в някои от общините и населените места на територията на района. Въпреки постигнатия напредък през последните години, процесът на газифициране на населените места и жилищните райони в ЮЗР остава сравнително ограничен.

Изооставането от средноевропейските нива на изграденост на газификационната мрежа и потреблението на газ от населението в района е голямо и се изразява в пъти;

- ✓ Изградените мощности за производство на енергия от ВЕИ в района към момента са предимно водни – ВЕЦ, МВЕЦ и ПАВЕЦ;
- ✓ Въпреки положителните тенденции, производството и използването на енергия от ВЕИ все още е сравнително ограничено, предвид природния потенциал на ЮЗР за развитие на ВЕИ - водна, вятърна, слънчева и геотермална енергия;
- ✓ ЮЗР е на първо място сред районите от ниво 2 в страната по всички основни показатели за достъп и използване на информационни и широколентови услуги в страната;
- ✓ Достъпът до информационни технологии е неравномерен - осигурен е в по-големите градски центрове в района. В малките градове, селата и периферните територии степента на проникване на информационни технологии е по-ниска, както и качеството на предоставяните услуги;
- ✓ Въпреки че все още районът изостава от стойностите за достъп до Интернет и широколентови услуги в сравнение със средното равнище за европейските региони, през последните години се реализират устойчиви темпове на значително приближаване до нивата за ЕС-27.

1.4. Опазване на околната среда

1.4.1. Състояние на компонентите на околната среда

Въздух

Качеството на атмосферния въздух е сред актуалните екологични проблеми на ЮЗР. Той е определян като географско пространство със значителни стойности на антропогенно натоварване и с влошени качества на атмосферния въздух. Поради интензивното икономическо развитие на района и функционирането на предприятия от тежката промишленост, на територията му се отчита замърсяване на околната среда с редица замърсители. Тяхното вредно влияние е най-силно изразено в София, Перник, Пирдоп, Златица, Челопеч, Елин Пелин и Бобов дол. В района са разположени и едни от най-урбанизираните територии в страната, в които се генерира значително прахово замърсяване. Наблюдава се завишение на определени стойности на замърсяване и в общините, през които преминават силно натоварените транспортни артерии.

Със Заповед №РД-1046/03.12.2010 г. на министъра на околната среда и водите територията на страната е разделена на 6 (района) агломерации за оценка и управление на

качеството на атмосферния въздух (РОУКАВ) - Агломерация Столична, Агломерация Пловдив, Агломерация Варна, Северен/Дунавски, Югозападен и Югоизточен. В рамките на РОУКАВ са определени съответните зони/общини, в които се наблюдава превишаване на установените норми за замърсяване и са посочени конкретните замърсители. На територията на Югозападен район се намират части от два РОУКАВ – Югозападен и Агломерация Столична. Областите Благоевград, Кюстендил, Перник и Софийска са класифицирани като части от РОУКАВ „Югозападен”. Територията на област София (столица) се причислява към РОУКАВ Агломерация Столична.

По данни на ИАОС в Националния доклад за състоянието и опазването на околната среда в Република България за 2010 г., са регистрирани следните основни замърсявания на атмосферния въздух за ЮЗР:

- ТЕЦ „Република”, гр. Перник - един от основните източници на серен диоксид в района; през 2010 г. е отчетено подобрение - не са регистрирани превишения на нормите;
 - Автомобилният транспорт в гр. София - основен източник на превишените норми за азотни оксиди; и през 2010 г. са превишавани средночасовата и средногодишната норма;
 - Замърсявания с Фини прахови частици (ФПЧ) 10 - продължава да бъде основен проблем за качеството на атмосферния въздух във всички райони за оценка и управление качеството на атмосферния въздух. Перник е една от зоните с най-високи концентрации за страната. Източник на регистрираните наднормени замърсявания са промишлените предприятия, изгарянето на горива в бита и транспортните дейности, както и замърсените и лошо поддържани пътни настилки;
 - Превишение на нормата за съдържание на въглероден оксид в атмосферния въздух е регистрирано в София - източник на замърсяването основно е транспортния сектор, както и всички останали горивни процеси;
 - Въпреки традиционно силното замърсяване през последните години на района по поречието на река Тополница (вкл. общините Златица, Пирдоп, Чавдар, Челопеч, Мирково, Копривщица и Ихтиман) с тежки метали (олово, цинк, кадмий, арсен, мед), през последните години, концентрациите на изброените замърсители се задържат под нормата.
- През периода 2010-2011 г. са актуализирани някои от Общинските програми за управление на качеството на атмосферния въздух на територията на ЮЗР - на общините Благоевград, Перник, Пирдоп, Златица и Столична. Включени са допълнителни мерки и дейности за подобряване на състоянието на атмосферния въздух чрез премахване на съответните причини/замърсители, но реализираните досега мерки са недостатъчни за постигането на нормите за качество на атмосферния въздух.

С Решение на МС № 822 от 19 декември 2008 г. е одобрен „Списък на районите с повишен здравен риск”. По отношение на замърсяването на атмосферния въздух на територията на

ЮЗР са определени следните райони с повишен здравен риск: Перник, София (Кремиковци), Златица и Пирдоп.

Електромобилност

Електромобилността е един от най-динамичните и реализуеми сектори, с потенциал за принос към екологичните цели на Стратегия „Европа 2020” - по отношение на климата/енергията: „съкращаване на емисиите на CO₂ с 20% (условна цел – 30% намаление при възможност) и повишаване на енергийната ефективност с 25%”.

Електрификацията на градската мобилност и градския транспорт е утвърдена световна тенденция. Освен средствата на масовия градски транспорт, тя включва и автомобила. В редица стратегии, програми и специфични нормативни рамки на много страни, са осигурени стимули и ресурси за научно-развойна, информационна и маркетингова дейност в сектора.

България демонстрира амбиция да развива електромобилността във всичките ѝ аспекти. В страната е необходимо да бъде провеждана целенасочена политика за развитие на електромобилността в унисон с развитите европейски региони.

Сред приоритетите на ЕФРР за периода 2014-2020 г. е „разработване на екологосъобразни и нисковъглеродни транспортни системи и насърчаване на устойчиво развита градска мобилност”, което означава гарантирано наличие на средства за донорски схеми в подкрепа на електромобилността.

Климатични изменения

На територията на ЮЗР се срещат умереноконтинентален (област Перник, област Софийска и София област) и преходно-континентален климат (област Благоевград и област Кюстендил), дължащ се на въздушните маси, които проникват от юг по долината на река Струма.

За област Перник, област Софийска и област София средната годишна температура е около 10,2 °C. Зимите са студени и снеговити. В най-студените зимни дни температурите могат да паднат до –15 °C или още по-ниско, най-вече през Януари. Мъглата е характерно явление в началото на зимния сезон. През зимата има средно по 60 дни със снежна покривка. Летата са топли и слънчеви. През лятото столицата остава малко по-хладна в сравнение с останалата част от страната, заради по-голямата си надморска височина. Въпреки това в най-горещите летни дни температурите могат да превишат 35 °C, най-често през Юли и Август. Пролетта и есента са кратки с променливо и динамично време. Средните годишни валежи са около 591 мм, достигайки своя максимум в началото на лятото, когато не са рядкост гръмотевичните бури. Тези три области по класификатор са

част от земетръсен район, като област Перник пострада най-сериозно при последното земетресение през май 2012 г.

Област Благоевград и област Кюстендил са сред областите с най-много слънчеви дни в годината. Те са защитени от студените северни ветрове поради естествената преграда на високите планински масиви. Планинският бриз, спускащ се от Рила по поречието на Бистрица охлажда въздуха през летните горещини. Ветровитостта е умерена – 1,6 метра в секунда. Благодарение на множеството планински гори около тях и липсата на промишлени замърсители, въздухът е чист. Средната годишна температура е приблизително 12,6°C. Зимата е мека, кратка и почти безснежна, средната температура през Януари е 0,6°C. Лятото е дълго и сухо, отличава се с малко количество валежи. Средната юлска температура е 23,4°C а максималната измерена температура за област Благоевград е 41,6°C.

България е сред страните, които се очаква да бъдат най-сериозно засегнати от климатичните промени. В най-тежко положение ще бъдат тези региони, в които е най-развито земеделието, туризмът, горското стопанство и хидроенергетиката.

От края на 1970-те в България се наблюдава тенденция към затопляне. Според прогнозите, броят на нощите, през които температурата на въздуха няма да бъде под 20°C (тропически нощи), ще се увеличи, като страната попада в най-рисковите части на Европа. За оценка на въздействието на промените в средногодишните и среднодневни температури е изчислен индекс на уязвимост от климатичните промени за районите от ниво 2 за целия ЕС. Според този индекс ЮЗР, заедно със СИР и ЮИР, се отнася към четвърта група със средна уязвимост. ЮЦР и СЦР попадат в пета група, а СЗР е с най-висока уязвимост и попада в шеста група.

Очаква се и намаляване на броя на дните със снежна покривка. В най-неблагоприятно положение е ЮИР (четвърта група). Най-малко засегнати от тази негативна тенденция ще са планинските области на страната, които са отнесени към втора група – Благоевградска област (ЮЗР). Уязвимостта на българските райони е сходна с тази на районите в Южна Европа, Англия и Ирландия.

Промените на климата ще окажат своето въздействие и върху условията за туристическа дейност. Повишаването на температурите и безводието ще ограничат туризма в много региони, най-вече от Южна Европа. Според очакваната промяна на индекса за туристически климат за ЕС, България е сред страните с най-висока очаквана негативна промяна. По райони положението е следното: най-значима негативна промяна се очаква за Североизточния и Северния централен район (най-неблагоприятната 6 група). Северозападният район, Южният централен район и Югоизточният район попадат в 5 група със значима негативна промяна. Югозападният район попада в по-малко

негативната 4 група. По величина на негативна промяна, регионите на нашата страна са идентични с тези от Испания, Италия и Гърция.

Климатичните промени представляват значителна заплаха за селското и горското стопанство, производството на енергия и туристическото развитие и крият рискове от засушаване, пожари, бреговата ерозия и наводнения. Адаптацията към климатичните промени е от съществено значение.

Регионален индекс за климатична сигурност

Регионалният индекс за климатична сигурност (РИКС) е изчислен в доклад, изготвен във връзка с изпълнение на договор за консултантски услуги за адаптирането и интегрирането на индекса за регионална климатична сигурност в системата за наблюдение на Регионалните планове за развитие на районите от ниво 2 в България. Индексът е разработен за целите на ГД „Стратегическо планиране на регионалното развитие и административно-териториално устройство” на МРРБ по проект „Региони за устойчива промяна” по програма INTERREG IVC на ЕС. Предназначението на индекса е измерване и представяне на регионалното състояние, силните и слабите страни при интегрирането на въпросите, свързани с климатичните промени в процеса на планиране. По същество РИКС е композитен показател, който се базира на седем тематични области:

- емисии на парникови газове (емисии на парникови газове на човек, интензитет на емисиите на парникови газове - представен като отношение между емисиите и създадения в дадения регион БВП);
- енергопотребление (крайно потребление на енергия на човек, енергиен интензитет – представен като отношение между крайното потребление на енергия и създадения БВП в региона);
- възобновяема енергия (процентен дял на енергията от ВЕИ в брутното крайно потребление на енергия в региона);
- политическа рамка (измерва обхвата на политиките и процесите на планиране в по отношение на климатичните промени в региона);
- институционален капацитет (включва оценка на капацитета и ефективността на регионалните власти да решават проблеми, свързани с климатичните промени);
- социално-политически аспекти (включва оценка на информираността и готовността на населението и ключовите заинтересовани групи за действия, свързани с климатичните промени);
- финансови инструменти (включва оценка на инструментите за финансиране на мерки, свързани с климатичните промени).

За първите три области се използват количествени показатели, а за останалите четири – качествени. Взети заедно, посочените седем ключови тематични области дават комплексна оценка на регионалната климатична сигурност, а именно – статусът на регионите по отношение на емисиите на парниковите газове и енергопотреблението плюс оценка на способността на регионите да управляват емисиите и потреблението на енергия.

Въз основа на експертните оценки (за всяка тематична област се присъждат от 0 до 10 точки, като по-големият брой точки демонстрира постигнат по-голям напредък) е получен следният краен резултат за РИКС за ЮЗР – 31.89 – най-висока стойност сред районите от ниво 2 в страната заедно с Южния централен район (30.84). Най-неблагоприятна е ситуацията в Югоизточния район, което до голяма степен се дължи на много високите стойности на парникови газове по отношение както на населението, така и на формирания в района БВП.

Емисии на парникови газове (приравнени към CO₂ еквивалент) на жител от населението

Страната като цяло и районите в частност вече са изпълнили изискванията на Протокола от Киото за намаление от 8% на емисиите парникови газове към 2012 г. спрямо базовата за страната година – 1988 г. Според годишния доклад на Европейската комисия относно напредъка по изпълнението на целите по Протокола от Киото от страните-членки на ЕС от 2012 г., България е реализирала около 50% редукция в нивата на емисии на парникови газове към 2008 г. спрямо 1988 г. Като основни фактори за това могат да бъдат посочени прехода към пазарна икономика в страната след 1989 г., реструктурирането на индустриалния сектор, закриването на редица индустриални предприятия и намаляването на производството на енергоемки предприятия, въвеждането на енергоспестяващи мерки в индустриалния и жилищния сектор, намаляване на производството на енергия от ТЕЦ за сметка на АЕЦ и ВЕЦ и в допълнение нямалението на българското население. По данни на Евростат за 2008 г. България емитира под 1,5% от общото количество парникови газове на страните – членки на ЕС.

На Климатичната конференция на ООН, проведена в Доха през декември 2012 г., бе взето решение ангажиментите на страните по Протокола от Киото да бъдат удължени за втори период на изпълнение - от 2013 до 2020 г. В същото време, вече определената в Стратегия „Европа 2020“ на ЕС обща цел на страните-членки е за общо намаление с 20% до 2020 г. на нивата на парникови газове за секторите в Европейската схема в сравнение с 2005 г.

Същевременно България изпълнява задълженията си по Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата да изготвя и периодично да актуализира инвентаризациите на емисиите на парникови газове за страната по източници и поглъщането им по

поглътителите. Страната изготвя ежегодни национални доклади за инвентаризация на емисиите на парникови газове, започвайки с базисната 1988 г. по източници и поглътителите, съгласно утвърдената от РКОНИК методология. Инвентаризациите обхващат емисиите на основните парникови газове: въглероден диоксид (CO₂), метан (CH₄), диазотен оксид (N₂O), хидрофлуоркарбони (HFCs), перфлуоркарбони (PFCs) и серен хексафлуорид (SF₆), както и предшественици (прекурсори) на парниковите газове (NO_x, CO и NMVOCs) и серен диоксид (SO₂). Въглеродният диоксид (CO₂) формира около 40 % от всички парникови газове, поради което останалите се приравняват към него посредством изчисляването на CO₂ еквиваленти.

Данните от последния Национален доклад по инвентаризация на парниковите газове за България показват, че, приравнени към еквивалент на въглероден диоксид, общите емисии на парникови газове за България през 2011 г. възлизат на 66 133,28 Gg CO₂ без отчитане на поглъщането от сектор „Земеползване, изменение в земеползването и гори“. Това е намаление от 45,8% спрямо нивото от базовата година по Протокола от Киото (122 000 Gg CO₂). В същото време за 2011 г. в сравнение с предходната 2010 г., се отчита увеличение от 9,6%. Нетните емисии (с отчитане на поглъщане от сектор ЗИЗГ) са 57 747,13 Gg CO₂ или 46,4% по-малко, сравнено с 1988 г. Официални данни за емисии на парникови газове на регионално ниво не са налични.

Състояние на водите

Управлението на водите се осъществява от съответните Басейнови дирекции за управление на водите. Районите на речните басейни се определят от естественото разположение на вододелите между водосборните области на една или няколко основни реки. Водите на Югозападен район попадат в следните райони за басейново управление на водите: Западнобеломорския район с център гр. Благоевград - за водосборните области на реките Места и Струма, Дунавския район с център гр. Плевен - за водосборните области на реките Искър и Ерма и Източнобеломорския район с център гр. Пловдив - за водосборната област на малка част от р. Марица. И трите басейнови дирекции са разработили Планове за управление на речните басейни съобразно изискванията на Рамковата Директива за водите 2000/60/ЕС, които са утвърдени със заповеди на Министъра на околната среда и водите от 2010 г.

Състоянието на повърхностните води в района е незадоволително. Установени са силно замърсени речни участъци по водосборите на реките Струма и Искър. Оценката на качеството на речните води по райони е извършена спрямо наличието на речни участъци от трета и над трета категория за химично състояние и според стойностите на биотичния

индекс БИ 1,1-2 – силно замърсени и БИ 2,2-3 – замърсени участъци. Югозападният район, както и Югоизточният район имат по 8 участъка с влошен екологичен статус.

Съгласно Закона за водите, басейновите дирекции осъществяват постоянен контрол и предприемат мерки за защита от наводнения, като общините имат задължението да информират своевременно за настъпили преливания на язовири, разливания на реки, наводнения и др. Като цяло не е провеждана последователна и адекватна политика за намаляване на неблагоприятните последици от наводненията върху човешкото здраве и живот. Също така липсва оценка на риска от наводнения.

Състояние на почвите

Почвите в Югозападен район са в добро екологично състояние, както по отношение на запасеност с биогенни елементи, така и по отношение замърсяване с тежки метали и металоиди. По отношение замърсяването с тежки метали се прави констатацията, че интензивността е намаляла силно в резултат преди всичко на ограничената производствена дейност. Замърсяването или унищожаването на почвената покривка има локален (точков) характер.

На територията на област Перник (Грън) и област София (столица) са установени замърсени земи с цинк и олово. Почвите на територията на област Кюстендил в голямата си част са чисти от замърсители с тежки метали, с изключение на землищата на селата Гюешево и Преколница. На територията на Софийска област са известни районите с трайно замърсяване на почвите – район Кремиковци и общините Пирдоп, Златица, Чавдар, Челопеч, Мирково и Ихтиман. Замърсени с тежки метали са терени в землищата на села Долни Богров, Горни Богров, Яна и район Кремиковци. Превишения с кадмий са наблюдавани на територията на община Разлог, с никел – на община Хаджидимово. Характерна особеност е, че в контраст с локалитетите на активно замърсяване се наблюдават обширни екологично чисти територии.

Площите, подложени на умерен и висок ерозионен риск вследствие на водоплощна ерозия значително се увеличават в сравнение с предходни години и като обща площ са оценени на 2 010 223 ха. Данните за Югозападен район показват, че умерен до висок (до 20 т/ха/год количество ерозира почва) и висок риск (до 40 тона) от площна ерозия съществува в областите Благоевград, София (столица) и Кюстендил. Мащабите на процеса могат да се обяснят с комплексното влияние на ландшафтоформиращите фактори в западните предпланини на Стара планина, Краище, Осогово-Беласишката планинска верига, Пиринското подножие (разнообразен релеф в неустойчиви на денудация скални материали и вариации в режима на хидро-климатичните елементи, породени от локалните особености на топографската повърхнина). Допълнителен

фактор, задълбочаващ деструктивните процеси е високото антропогенно натоварване на ландшафтите в обезлесени повърхности. В Софийска област се наблюдава и повишена чувствителност на ландшафтите по отношение на ветрова ерозия (дефлация).

На база разработения ГИС-модел (Географска информационна система) за оценка на риска от водна ерозия в рамките на Проект „Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите” (УУЗ)² е оценен потенциалният и действителният риск от ерозия, като за целта почвите се класифицират в 6 категории на база податливостта им от ерозия: 0-Населени места, води, скали; 1-Много слаба податливост на ерозиране; 2-Слаба податливост на ерозиране; 3-Средна податливост на ерозиране; 4-Средна до силна податливост на ерозиране; 5-Силна податливост на ерозиране; 6-Много силна податливост на ерозиране. По данни от проект CORINE Landcover в Югозападен район 59,33% от територията е оценена с 4, т.е. средна до силна податливост на ерозиране (за страната тази стойност е 52,47%). 20,91% от територията на района е със средна податливост на ерозиране (за България – 18,45%). Малко над 5,14% е процентът на територия на района със силна или с много силна податливост на ерозиране (за България - 7,2%), а малко над 9,3% (за страната - 15,77%) от територията е с много слаба или слаба податливост на ерозиране.³

Данните на ИАОС показват, че в Югозападен район се наблюдава разпространение на засолен почви. Такива са установени на широка площ в община Елин Пелин, както и в няколко населени места в общините Сандански и Хаджидимово. Проблемите могат да се обяснят както с хидроморфните различия и подтиснатите естествени условия на дренаж, така и с нарушаване на водния режим на почвите под влияние на интензивното антропогенно натоварване.

Териториите с повишен здравен риск, свързан със замърсяването на почвата, са в пределите на два района от Южна България – Югозападен район и Южен централен район. Районите със здравен риск поради замърсяване на почвата на територията на ЮЗР, определени с Решение на МС № 822 от 19 декември 2008 г. са София, Златица, Пирдоп и Челопеч.

Относителният дял на антропогенно натоварените територии (инфраструктура, селища, промишлени обекти) в Югозападен район за 2006 г. (по данни на Изпълнителната агенция по околна среда въз основа на данните от европейския проект CORINE Landcover) е 4,51%, съответстващо на 923,427 кв.км. от територията на района (от общо 20 468,794 кв.км). Това е под средното за страната (5,03%). Най-силно антропогенно натоварени са

² ПРОЕКТ „Устойчиво управление на земите”, <http://unccd-slm.org/>

³ Проектът CORINE Landcover е част от европейската програма „Координация на информацията за околната среда” (CORINE) и цели осигуряване на съвместима географска информация за земното покритие в страните от ЕС, <http://www.eea.europa.eu/publications/COR0-landcover>

териториите на областите София (столица) - 32,72% и Перник - 9,97%, а в по-ниска степен - областите Благоевград (1,86%), Кюстендил (2,53%) и Софийска (3,69%).

По данни на Изпълнителната агенция по околна среда въз основа на данните от CORINE Landcover за 2006 г. съотношението между урбанизираните, земеделските и горските територии за Югозападен район е както следва: 4,51%, 30,32% и 64,03% от общата територия на района. Средните стойности за България са съответно 5,03%, 51,75% и 42,37%.

Свлачища

По данни на НСИ през 2011 г. в България са регистрирани 76 свлачища, което е със 17 повече от предходната година. Установените щети за 2011 г. са на стойност 1 423 590 000 лева, докато за 2010 г. те са едва 2 182 000 лв.

Таблица 7. Регистрирани свлачища и установени щети през периода 2010-2011 г.

Райони	Брой регистрирани свлачища		Установени щети - хил. лв.	
	2010	2011	2010	2011
Общо за страната	59	76	2 182	1 423 590
Северозападен район	1	14	25	671
Северен централен район	8	4	409	4
Североизточен район	10	3	77	50
Югоизточен район	6	16	372	1 200 811
Южен централен район	8	25	43	2824
Югозападен район	26	14	1 256	219 230
Благоевград	7	0	13	0
Кюстендил	5	4	0	51
Перник	5	5	1	0
Софийска	3	1	214	267
София (столица)	6	4	1 028	218 912

Източник: НСИ

През 2011 г. най-много свлачища са регистрирани в ЮЦР – 25, следван от ЮИР с 16, а ЮЗР заедно със СЗР се нареждат на трета позиция с 14. Относителният дял на свлачищата в ЮЗР за 2011 г. от общия брой за страната е 18,4%, което е значително по-малко спрямо 2010 г., когато районът се нарежда на първо място по регистрирани в страната свлачища – 26 бр. (около 44% от общо отчетените за 2010 г.) През 2011 г. най-много свлачища в ЮЗР са регистрирани на територията на област Перник – 5, а област Благоевград е в най-добра позиция спрямо предходната година, тъй като за 2011 г. няма регистрирано нито едно свлачище (2010 г. - 7 бр.). ЮЗР се нарежда на второ място след ЮИР сред районите от

ниво 2 в страната по дял на щетите с 15,4% (219 230 000 лв.) от общата стойност за страната, което е многократно повече спрямо 2010 г., когато щетите са били едва 1 256 000 лв. Макар че през 2011 г. спрямо предходната 2010 г. броят на регистрираните свлачища в ЮЗР намалява с 46% , размерът на щетите се увеличава значително.

Горски територии

Горите са основен капитал на ЮЗР. Те заемат 47 % от територията на района, като в ЮЗР се намират над 30% от площите на иглолистните гори в страната. Общата площ на горските територии в ЮЗР е 879 821 ха, от които 408 478 ха (46,5%) са иглолистни гори и 471 343 ха (53,5%) са широколистни гори. Функциите им са жизнено важни: осигуряват питейната вода и над 85% от водния отток, поглъщат въглеродния диоксид и редуцират емисиите на парникови газове, екранират и поглъщат шум и замърсители, приютяват над 80% от биологичното и ландшафтно разнообразие, осигуряват поминъка в планинските райони. Надморската височина в ЮЗР варира в широки граници – от най-ниските точки по долината на река Струма до алпийският пояс на планините Рила и Пирин. В този широк диапазон съществува разнообразие на различни дървесни видове. Основни иглолистни видове са: бял и черен бор, смърч, ела, както и мура. Широколистните гори са представени предимно от бук и дъб.

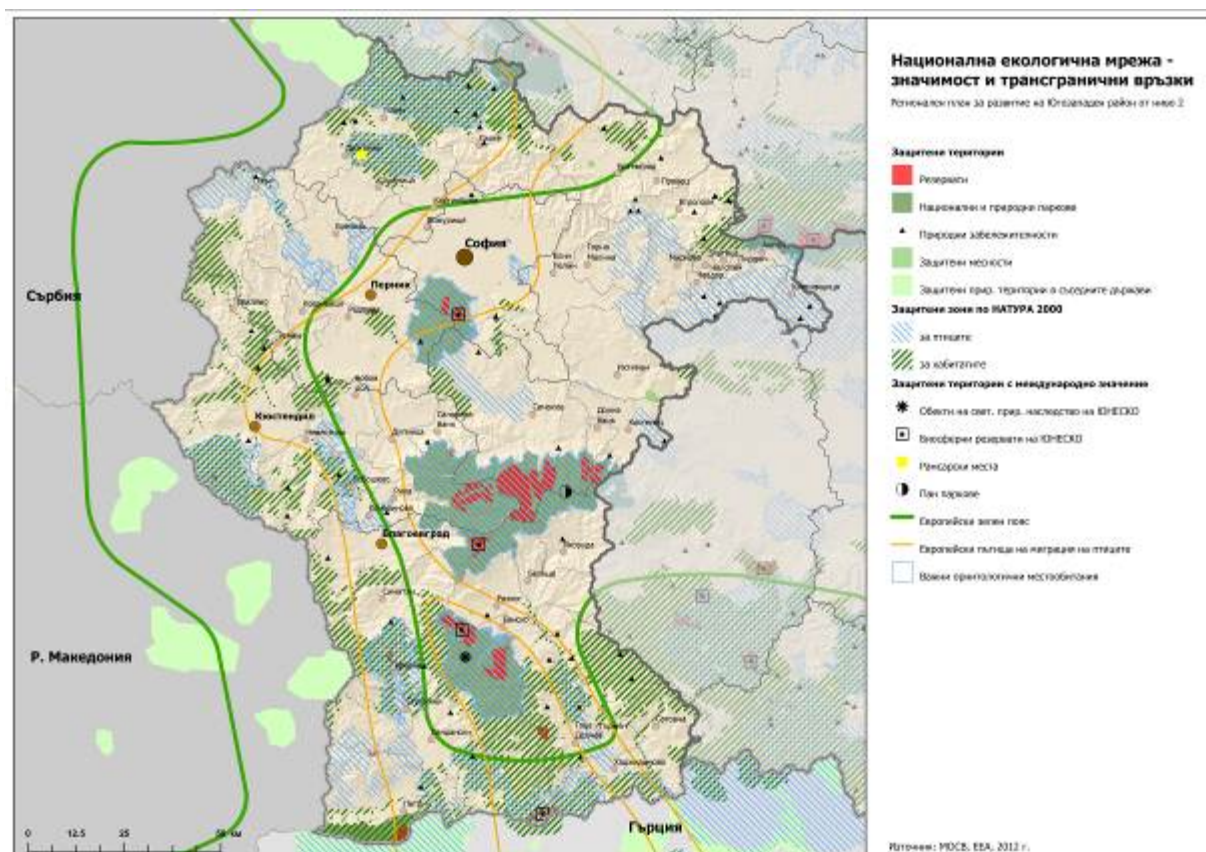
Защитени територии и биоразнообразие

България е една от страните в Европа с най-голямо биологично разнообразие. Защитените територии – 5,2% от националната територия, и защитените зони по Натура 2000 – 35% от националната територия, съставляват Националната екологична мрежа.

В ЮЗР дялът на защитените територии е 8,98%, което е над националната цел за достигане на 6% защитени територии от общата площ на страната към 2015 г. и го поставя на първо място сред останалите райони, като най-ниският дял за страната е в СИР – 1,11%. Според дела на ЗТ, областите в страната попадат в три групи: в първа група са областите с най-висок дял ЗТ (10-18%). От ЮЗР това са Благоевградска – 13,14%, София (столица) – 11,68% и Кюстендилска - 11,94%. Във втора група попадат областите с дял по-висок от средния за страната (5,5-10%) – от територията на ЮЗР тук попада област Софийска. Към третата група (0-4%) се отнасят областите с по-нисък дял от средния за страната – в тази група попада област Перник.

Към момента, с решения на Министерски съвет са приети: 118 защитени зони по НАТУРА 2000 за опазване на дивите птици с площ от 25 127,4 кв.км, което представлява 22,6% от територията на България и 231 защитени зони за опазване на местообитанията с площ от 33 320,5 кв.км, което представлява 30% от територията на страната. Общо в България към

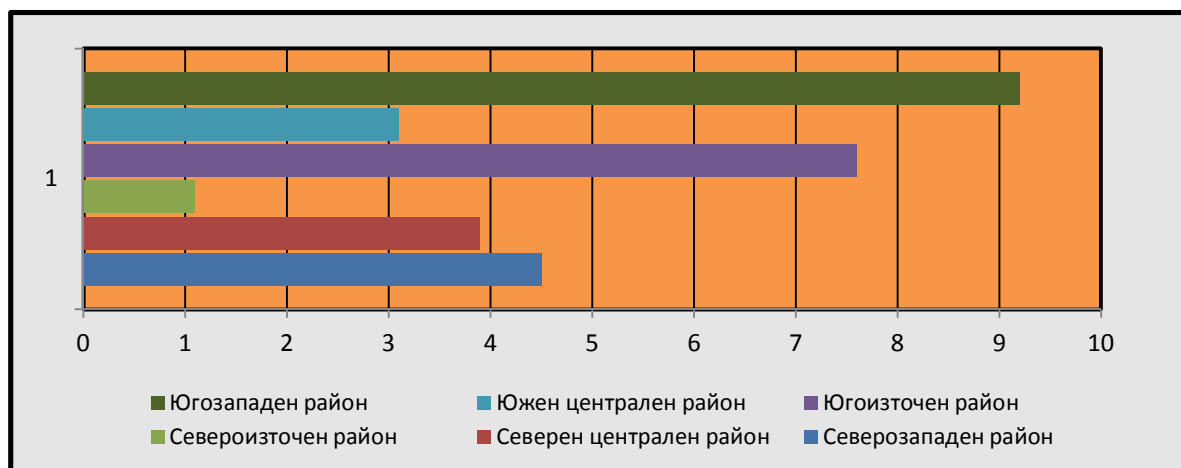
момента от Министерски съвет са приети 336 защитени зони от НАТУРА 2000 (по двете директиви), покриващи 35% от националната територия. По данни от официалния бюлетин на ЕК, към 2010 г. зоните по НАТУРА 2000 в ЕС, по Директивата за птиците са с обща площ 490 824 кв.км или 11,4%, а по Директивата за местообитанията – 586 092 кв.км или 13,7% от територията на ЕС. По този показател България е с около 2 пъти по-голям дял от средното европейско ниво - 18%.

Карта 7. Национална екологична мрежа – значимост и трансгранични връзки

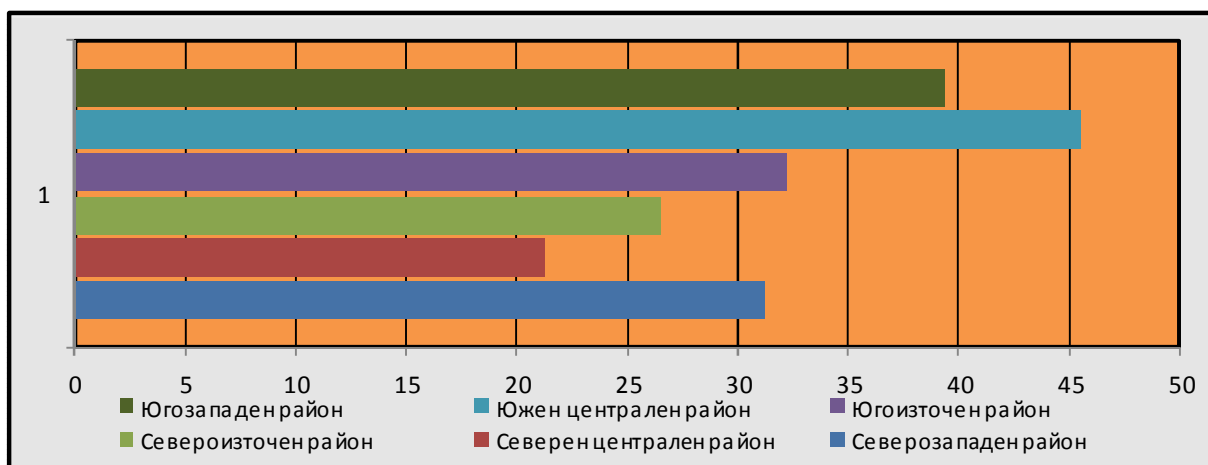
Защитените зони по Натура 2000 в Югозападен район заемат 39,5% от територията на района. Единствено в ЮЦР процентът е по-висок – 44,5%. Най-нисък е дялът на защитени зони в СЦР – 21,5%.

Графика 13: Защитени територии според ЗЗТ по райони от ниво 2

Източник: МОСВ, ИАОС, Регистър на ЗТ и ЗЗ в България, НСПР 2012-2022 г.

Графика 14: Защитени територии според Натура 2000 по райони от ниво 2

Източник: МОСВ, ИАОС, Проект „Изграждане на мрежата от ЗЗ Натура 2000 в България”, НСПР 2012-2022 г.

Към момента с решения на Министерски съвет са приети 28 защитени зони по *Директива 79/409/ЕЕС (за дивите птици)*, които изцяло или частично попадат в територията на Югозападния район. Те обхващат общо около 20% от територията на района. Определените зони са: Витоша, Пирин, Централен Балкан, Рила, Раяновци, Кресна, Долни Богров-Казичене, Понор, Врачански Балкан, Славянка, Осогово, Ноевци, Кочериново, Долна Козница, Мещица, Бобошево, Скрино, Руй, Рибарници Челопечене, Западен Балкан, Средна гора, Мелнишки пирамиди, Места, Палакария, Рупите, Пирин-буфер, Централен Балкан-буфер, Рилски манастир.

Към м. май 2012 г. с решения на Министерски съвет са приети 43 защитени зони по *Директива 92/43/ЕЕС (за местообитанията)* на територията на Югозападния район. Те обхващат около 34% от общата територия на района. Зоните са, както следва: Витоша, Чокльово блато, Лозенска планина, Врачански Балкан, Пирин, Кършалево, Долни Коритен, Конявска планина, Черни рид, Ребро, Драгоман, Кресна-Илинденци, Бебреш,

Централен Балкан, Рила, Рилски манастир, Орановски пролом-Лешко, Искърски пролом-Ржана, Плана, Острица, Беласица, Огражден-Малашево, Голак, Верила, Руй, Осоговска планина, Земен, Скрино, Кървав камък, Родопи-Западни, Попинци, Западна Стара Планина и Предбалкан, Етрополе-Байлово, Средна гора, Долна Места, река Палакария, Любаш, Изворо, Круше, Река Места, Рупите-Струмешница, Среден Пирин-Алиботуш, Централен Балкан-буфер.

Комплексът от климатични, геоложки и хидроложки условия в ЮЗР определят уникалната му флора и фауна, формиращи богато биологично разнообразие. В ЮЗР се включват изцяло териториите на два от трите Национални парка в страната (НП „Рила” и НП „Пирин”) и незначителна част от третия – НП „Централен Балкан”.

Национален Парк „Рила” (81 046.0 ха) - най-големият национален парк в България, обхваща най-обширната територия от българската субалпийска и алпийска зона с наличие на 40 върха с височина над 2000 м, над 120 постоянни и 30 временни ледникови езера. Разположен е на 100 км. южно от София, в централните и най-високи части на Рила планина. Горите в парка заемат 66% от неговата територия, а високопланинските ливади и пасища заемат 34%. Разпространени са естествени горски растителни съобщества от обикновен смърч, бял бор, обикновена ела, обикновен бук и бяла мура. В границите на парка съществуват около 1400 висши растителни вида, което представлява 38,35% от флората на страната. Около 100 вида от тях са вписани в Червената книга на застрашените и редките видове. Фауната на Парка е изключително богата и обхваща 2934 вида безгръбначни и 172 вида гръбначни животни. Установени и определени като защитени са 121 вида безгръбначни и гръбначни, като в Червената книга влизат 29 вида от тях. Територията на Национален парк „Рила” се обитава от дивата коза, глухара, лещарката и планинския кеклик, пернатоногата и малката кукумявка, златката, както и единствената високопланинска популация на лалугера в България. Паркът е една от териториите в Европа с най-жизнени популации на хищните птици. На територията му попадат четири резервата с обща площ 16220 ха, които имат по-висок защитен статут. Те са включени в списъка на ООН на националните паркове и еквивалентните на тях резервати.

Национален Парк „Пирин” (40 332.4 ха) обхваща по-голямата част от планината Пирин, разположена в Югозападна България. Паркът е с алпийски характер на ландшафтите, с наличие на 75 бр. върхове над 2000 м, 35 бр. циркуси и към тях 186 бр. езера. Горите заемат 38% от парковата територия със значително преобладаване на иглолистните видове, от които преобладават чистите насаждения. Поради голямото значение на парка за опазване на биологичното и ландшафтното разнообразие на България, той е включен в

списъка на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на световното природно и културно наследство. На територията на парка са описани общо 1315 вида висши растения. Това представлява около 1/3 от българската флора. Освен тях се срещат около 320 вида мъхове и 165 вида водорасли. В парка са установени 2091 вида и подвида безгръбначни животни (паяци, многоножки, насекоми, охлюви и др.) В това число са включени 294 редки вида, 216 ендемита, 176 реликта и 15 вида присъстващи в световни и европейски списъци на застрашените видове. От гръбначните животни се срещат 247 вида. В Червения списък на Международния съюз за защита на природата са включени 2 вида земноводни и влечуги - жабата дървесница и шипоопоашатата костенурка. От рибите змиорката, преди обитавала района на парка е включена в Червената книга на България като изчезнал вид, а планинският кефал е улавян еднократно в парка. Скалният орел, ловният сокол, трипръстият кълвач, глухарят, лещарката, ливадният дърдавец са част от това многообразие и се нуждаят от специална защита. От особено внимание и защита се нуждаят и кафявата мечка и балканската дива коза. Тук се намира природната забележителност „Байкушевата мурата“ (от вида Черна мурата (*Pinus heldreichii*) - едно от най-старите дървета в България, чиято възраст се определя на повече от 1300 години. В територията на парка попадат два природни резервата.

Национален парк „Централен Балкан“ (71 669,5 ха) обхваща част от общините Антон (3293,9 ха) и Пирдоп (102,1 ха) от Софийска област. Той е единственият парк в страната и Югоизточна Европа член на мрежата „PAN Parks“ - Европейска мрежа от представителни защитени територии.

ЮЗР включва и териториите на три от общо десетте природни парка в страната (ПП „Витоша“ и ПП „Рилски манастир“), както и части от ПП „Врачански Балкан“. В района са обявени 20 резервати и поддържани резервати и 70 природни забележителности.

Природен парк „Витоша“ (26 606.6 ха) е разположен в границите на планината Витоша, която се простира върху площ от над 300 кв. км. Типични за ландшафта на парка са каменните реки и сипеите в резултат на специфичните изветрителни процеси на геоложката основа. Залесената площ обхваща 60% от парка, от която 67% са естествени насаждения с преобладаване на иглолистните гори. От дървесните видове най - голямо участие имат: от иглолистните - белият бор и смърчът, а от широколистните - букът и брезата. На територията на парка са установени 1 489 вида висши растения, 47 от които включени в Червена книга. Поради близостта на парка със столицата това е най-посещаваната защитена територия в България. Изградена е гъста мрежа от пътища, хижи,

почивни домове, лифтове, ски писти и ски-влекове. Въпреки силния антропогенен натиск във парк Витоша се е запазило високо биологично разнообразие. На територията на парка се намира Боянската църква „Св.Пантелеймон” - в с. Бояна, която е исторически паметник със световно значение. В границите на парка попадат три защитени територии: Биосферен резерват „Бистришко бранище”; Резерват „Торфено бранище” и Природна забележителност „Духлата”.

Територията на *природен парк „Рилски манастир”* (27 370.7 ха) обхваща гори, планински ливади, алпийски местности, високи върхове и над 28 високопланински езера в сърцето на Рила планина. Характерни ландшафти са срутищата, сипеите и сипейните конуси, скалисти върхове с дълбоки циркусни гнезда под тях, стръмните улеи, придружени от каменопади. В резултат на екзарационната дейност са се образували 28 ледникови езера. В границите на парка попада резерватът Риломанастирска гора, както и самият Рилски манастир. Паркът е защитена територия с една от най-високите за страната степен на естественост, стабилност и представителност на екосистемите. Това уникално биологично разнообразие се изразява в 1400 вида висши растения, от които 96 са включени в Червената книга на България и над 202 вида гръбначни животни, от които 33 са включени в Червената книга. През 1983 г. Рилският манастир е обявен от ЮНЕСКО за паметник на световната култура. Паркът има важно значение за развитието на туризма, като през него минават много туристически маршрути от локално, национално и международно значение.

Природен парк „Врачански Балкан” е с площ 4907,8 ха, като от тях 2586,1 ха горски фонд попадат на територията на община Своге, Софийска област. Паркът обхваща по-голямата част от Врачанската планина и масива на Лакатнишките скали. Включени в Червената книга на България са 57 вида, като с категория “рядък” са 49 вида, а с категория „застрашен от изчезване” – 8 вида. В парка се намира резерватът „Врачански карст”.

Природен парк „Беласица” се намира в най-югозападната част на страната и обхваща по-голямата част от българския дял на планината Беласица. Общата му площ е 117 324,318 дка. Територията му попада изцяло в границите на община Петрич, област Благоевград. Към парка се числи и резерват Конгура, който запазва режима си. Обявяването на тази защитена територия е с цел опазване на вековните гори, съставени основно от обикновен бук и обикновен кестен, както и естествени чинарови местообитания, защитени и ендемични растителни и животински видове, като обикновен тис, бодливолистен джел, планински явор, карстова люцерна, албански крем, белогръб кълвач, черен кълвач и други,

както и уникални и представителни съобщества и екосистеми в безлесната зона на Беласица.

1.4.2. Инвестиции за опазване и подобряване на околната среда

Материализираният израз на политиката за опазване и възстановяване на околната среда са публичните разходи за изграждане на екологична инфраструктура, за екологичен мониторинг и контрол. Оценката на ниво ЮЗР е „крайно недостатъчни”, въпреки най-голямата си инвестиция през 2010 г. – около 450 млн. лв., съставляващи над 35% от общите национални разходи за екология през същата година. ЮЗР значително изпреварва всички останали райони от ниво 2. За сравнение следващият район по показателя извършени разходи за опазване на околната среда е Югоизточен – с 236 млн. лв. С изключение на 2008 г. през периода 2006-2010 г. разходите за опазване на околната среда, извършени в ЮЗР като абсолютна стойност и относителен дял от националните разходи са близки – съответно между 400-450 млн.лв. и 32-37%.

Както в почти всички аспекти, различията между областите в района са големи, преди всичко в разреза област София (столица) – останалите области от ЮЗР. Само делът на столицата покрива около 2/3 от разходите на ЮЗР и около 1/4 от всички национални разходи. Относителният дял на останалите области от общите разходи за околна среда, извършени в района варира между 3% (област Кюстендил) и 15% (Софийска област), а сумарно формира около 1/3 от разходите за опазване на околната среда в района или два пъти по-малко от област София (столица).

Следва да се отбележи, че ако се направи сравнителна съпоставка по показателя разходи за опазване и възстановяване на околната среда между районите от ниво 2 в страната, като от данните за ЮЗР се изключи област София (столица), районът ще бъде на четвърто място след Югоизточен, Северозападен и Южен централен район със стойност от 149 753 хил.лв. или дял 11,8% от общите разходи за страната (по данни за 2010 г.)

Таблица 8. Разходи за опазване на околната среда по райони от ниво 2 за периода 2006-2010 г. - хил. лв.

Район, област	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
БЪЛГАРИЯ	1 038 544	1 197 422	1 700 329	1 280 563	1 273 777
Северозападен район	76 759	123 162	139 800	176 614	226 547
Северен централен район	43 865	70 471	112 665	68 271	64 137
Североизточен район	105 338	160 353	131 170	140 429	124 881
Югоизточен район	266 360	246 696	272 228	321 296	236 407
Южен централен район	93 434	153 136	246 408	174 222	168 861
Югозападен район	452 788	443 604	798 058	399 731	452 944
Благоевград	20 544	29 810	35 946	34 175	28 290

Кюстендил	8 456	17 210	12 358	14 385	12 664
Перник	12 528	12 143	27 384	20 236	39 918
Софийска	66 162	84 860	67 764	61 678	68 881
София (столица)	345 098	299 581	654 606	269 257	303 191

Източник: НСИ

През 2010 г. стойността на показателя разходи за опазване и възстановяване на околната среда на човек от населението за Югозападен район възлиза на 214 лв./човек при средно за страната 169 лв./човек. От останалите райони от ниво 2 по-висока стойност от ЮЗР се отбелязва единствено за Северозападен район – 253 лв./ч., а най-ниската е за Северен централен район – 71 лв./ч. Като цяло за периода 2005-2010 г. разходите с екологично предназначение на човек от населението в ЮЗР нарастват с около 80% - от 118,3 лв./ч. през 2005 до 214 лв./ч през 2010 г.

На вътрешнорегионално ниво с най-високи стойности се открояват област Перник (295 лв./ч. от населението), следвана от Софийска област (274 лв./ч.) и област София (столица) – 242 лв./ч. Стойностите за областите Благоевград и Кюстендил са много по-ниски – съответно 87 лв./ч и 88 лв./ч.

Реализираните разходи с екологично предназначение в ЮЗР като дял от БВП на района възлизат на 1,3% по данни за 2010 г. (за сравнение - за 2007 г. са 1,6%). Поради големия относителен дял на произведения БВП в ЮЗР, стойността по разглеждания показател го нарежда на предпоследно място сред районите от ниво 2. С по-нисък процент е единствено Северния централен район - 1,15%. Съотношението е най-високо за Северозападен район – 4,48% при средна стойност за страната от 1,8%.

1.4.3. Екологична инфраструктура

В резултат на реализираните проекти през последните години, се наблюдава напредък в развитието на екологичната инфраструктура в района. Въпреки това, в някои общини и населени места остават нерешени проблемите на канализацията, пречистването на отпадните води и доставянето на питейна вода. Системата за управление на отпадъците на регионален принцип също предстои да бъде доизградена.

Към края на 2011 г. изградеността на водоснабдителните мрежи в ЮЗР (99,1%) приближава максималната си величина. Тя е постигната в област София (столица) - 100%. Най-ниско е покритието на област Благоевград – 95,7%. Останалите варират в тесния диапазон между 98,3% (Перник) и 99,5% (Кюстендил). Средният показател за района е много близък до средния за страната, който е 99,2%. Районът разполага със значителен воден ресурс, но това не е достатъчно за безпроблемно водоснабдяване. Голяма част от водоснабдителните мрежи са амортизирани, а загубите при преноса на вода през 2010 г.

надвишават 55% (при средно за страната – 57%), като по този показател не се наблюдава напредък - през периода 2007-2009 г. процентът на загубите на вода в района се колебае около 55-56%. Чести повреди са причина за прекъсвания на водоснабдяването. За разрешаването на проблема “сезонен или целогодишен режим на водоснабдяване” в района е постигнат осезателен напредък. През 2011 г. единствено област Софийска има около 6% обитатели на воден режим. За другите области този дискомфорт варира от 0% (Благоевград, Кюстендил и София-столица), до 1,2% в Пернишка област. Средно за района делът на населението с режим на водоснабдяването е 0,8% при средно за страната 3%.

Таблица 9. Обслуженост на населението от екологична инфраструктура към 31.12.2011 г. (в %)

Район, област	Дял на населението, обслужвано от водоснабдителна мрежа	Дял на населението, обслужвано от канализационна мрежа	Дял на обслужваното население от СПСОВ и други ПСОВ		Дял на населението, обслужено от системи за организирано сметосъбиране
			общо	в т. ч. поне с вторично пречистване	
БЪЛГАРИЯ	99,2	74,0	55,7	53,6	98,9
Северозападен район	99,4	57,6	32,9	32,2	99,4
Северен централен район	99,8	63,6	46,2	43,7	99,7
Североизточен район	99,9	73,4	69,4	59,0	98,8
Югоизточен район	99,8	71,3	53,2	53,2	97,3
Южен централен район	97,9	71,3	41,2	41,2	98,8
Югозападен район	99,1	88,2	73,7	72,3	99,3
Благоевград	95,7	77,7	26,3	26,3	98,7
Кюстендил	99,5	75,2	60,3	60,3	98,7
Перник	98,3	78,9	74,0	74,0	99,1
Софийска	99,1	74,9	28,2	16,3	96,8
София (столица)	100,0	95,6	95,5	95,5	100

Източник: НСИ

По дял на обслужваното от канализационни мрежи население към края на 2011 г., районът е на първо място сред районите от ниво 2 с 88,2% (при средно за страната - 74%). Най-висока е степента на обслуженост в област София (столица) – 95,6%. Въпреки високият относителен дял голяма част от домакинствата в южните квартали, разположени в подножието на планината- Бояна, Драгалевци, Симеоново, Бистрица не са обслужени от

канализационни мрежи. За останалите области в района показателят е с по-ниски стойности от средните за страната, като различията варират между 74,9% за област Софийска и 78,9% за област Перник. Наблюдават се големи диропопроции между големите градски центрове и малките населени места. Липсата на канализационни мрежи в някои села, например, е причина за заустване на отпадните води директно в реки, дерета и др. или отвеждане в септични ями, което създава опасности от замърсяване на повърхностните и подпочвените води. 83,3% от съществуващата канализационна мрежа в района е въведена в експлоатация до 1990 г.

Делът на обслуженото от пречиствателни станции за отпадни води население в ЮЗР към края на 2011 г. е 73,7%, значително над средното за страната – 55,7 %. Най-висок е процентът на населението, обслужвано от ПСОВ в област София (столица) – 95,5%, а най-нисък – в област Благоевград – 26,3%. Сравнително ниска е стойността и за област Софийска - 28,2%. Отбелязват се различия в степента на пречистване на водата на големите градове и по-малките населени места.

По данни на НСИ към края на 2010 г. на територията на ЮЗР съществуват 16 селищни пречиствателни станции за отпадни води. 7 от тях отговарят на изискванията на Директива 91/271/ЕЕС по отношение на пречистването на отпадните води от агломерациите. За агломерациите с над 10 000 е.ж. това са ПСОВ в Самоков, София (с.Кубратово), Разлог, Благоевград, Кюстендил, а за агломерациите между 2 000 - 10 000 е.ж. - в к.к.Боровец и в Кремиковци-Сеславци (София). ПСОВ, които се изграждат към момента, в съответствие с Директива 91/271/ЕЕС, са в Етрополе, Банско, Ботевград, Петрич, Пирдоп, Костинброд, Елин Пелин, Ихтиман, Радомир, Сандански. ПСОВ, за които има разработени работни проекти и предстои да бъдат финансирани и изградени са в Дупница, Гоце Делчев, Перник, Своге, Бобов дол, Сапарева баня, Годеч, Долна баня, Драгоман, Земен, Симитли, Трън, Брезник, Кочериново, Рила, Якоруда, Белица, Струмяни, Хаджидимово. През 2003 г. започна строеж на ПСОВ в гр. Копривщица, но до настоящия момент проектът не е завършен.

Делът на населението, обслужено от *системи за организирано сметосъбиране* в ЮЗР е 99,3% (2011 г.), при средно 98,9% за страната. Тази дейност в столицата покрива 100% от населението. За останалите области от района делът също е близо до максималния, като варира от 96,8% за Софийска област до 99,1% за област Перник. През 2011 г. от общо събраното от обслужваните населени места на територията на страната количество битови отпадъци от 2 727 хил. т., 28,7% са в ЮЗР (783 хил.т.). 309 хил. т. са събраните битови отпадъци в област София (столица), което се равнява на 39,5% от отпадъците в целия район. За другите области от ЮЗР количеството събрани битови отпадъци е, како следва: Област Перник – 184 хил.т., област Софийска – 129 хил.т., област Благоевград – 100 хил.т.

и област Кюстендил – 61 хил.т. При сравнение с показателя за събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население, състоянието на регионално и вътрешнорегионално ниво е по-различно. През 2011 г. в ЮЗР са събрани 370 кг на човек за годината при средно за страната 376 кг/ч/г. Отчитат се някои различия на областно ниво. Най-голямо количество събрани отпадъци на човек има в област Перник – 1404 кг/ч/г., а най-малко в област София (столица) – 238 кг/ч/г. Стойностите за областите Софийска, Кюстендил и Благоевград са съответно 543 кг/ч/г., 461 кг/ч/г. и 314 кг/ч/г.

За да се осигури прилагането на Директива 1999/31/ЕС за депониране на отпадъците, и на Националната програма за управление на дейностите по отпадъците (2009-2013 г.) се предвижда реализация на инвестиционни проекти за реконструкция на съществуващи и изграждане на нови регионални депа за обезвреждане на битови отпадъци. От предвидените в НПУДО за изграждане на територията на ЮЗР 12 регионални депа, 6 вече са изградени и в експлоатация – в Горна малина, Петрич, Сандански, Гоце Делчев, Костинброд и Ботевград. Други 5 проекта са в процес на изпълнение – Златица, Перник, Столична община, Разлог и Костенец. На този етап проблемно остава изграждането на регионалното депо в Кочериново (което ще обслужва общини от Кюстендилска и Благоевградска област) заради определяне мястото на депото. Поради тази причина проектът за депо в Кочериново все още не е стартирал.

Съществен проблем е липсата на капацитет на сметищата за депониране и съхраняване на отпадъците в София (столица). В тази връзка се изпълнява проект за Изграждане на интегрирана система от съоръжения за третиране на битовите отпадъци на Столична община - на обща стойност 359, 435 млн. лв., като 256 млн. лв. са заложили по Оперативна програма „Околна среда”, а останалите над 103 млн. лв. ще се осигурят от Столична община със заем от Европейската инвестиционна банка. Първата фаза на проекта, включва изграждане на депо за неопасни отпадъци, две инсталации за компостиране на зелени и биоразградими отпадъци, сепарираща инсталация за сметище „Суходол”, въвеждането на пилотно разделно събиране на отпадъците в софийските райони „Овча купел” и „Кремиковци“, и изграждане на съпътстващата инфраструктура. Към момента Етап 1 е в процес на реализация и изграждане. Втората фаза на проекта предвижда изграждане на завод за Механично-биологично третиране (МБТ) на отпадъци с производство на RDF – гориво. Предвижда се енергията от остатъчните отпадъци (след сортиране) да се оползотворява от ТЕЦ „София”. В тази връзка към м. март 2013 г. е в ход тръжна процедура за избор на изпълнител на изграждането на завода за боклук. Очаква се проектът да доведе до намаляване на количествата депонирани отпадъци с 60%.

Изводи и заключения:

- ✓ Като цяло общото състояние на околната среда в района не е влошено
- ✓ Районът е определян като географско пространство със значителни стойности на антропогенно натоварване и с влошени качества на атмосферния въздух
- ✓ По отношение на негативните въздействия от климатичните изменения ЮЗР е в относително по-благоприятна ситуация в сравнение с останалите райони от ниво 2 в страната
- ✓ Състоянието на повърхностните води в района е незадоволително; установени са силно замърсени речни участъци по водосборите на реките Струма и Искър
- ✓ Почвите в Югозападен район са в добро екологично състояние; замърсяването или унищожаването на почвената покривка има локален (точков) характер
- ✓ По дял на защитените територии от общата площ ЮЗР е на първо място в страната
- ✓ Защитените зони по Натура 2000 в Югозападен район заемат 39,5% от територията на района, като единствено в ЮЦР процентът е по-висок
- ✓ Комплексът от климатични, геоложки и хидроложки условия в ЮЗР определят уникалната му флора и фауна, формирайки богато биологично разнообразие. В района се включват изцяло териториите на два от трите Национални парка (НП „Рила” и НП „Пирин”) и на два от общо десетте природни парка в страната (ПП „Витоша” и ПП „Рилски манастир”)
- ✓ ЮЗР е на първо място по голяма част от показателите за осигуреност и обслуженост на населението с екологична инфраструктура в страната
- ✓ Наличие на значителни вътрешнорегионални неравенства в степента на обслуженост на населението с канализационна инфраструктура и осигуреността с ПСОВ
- ✓ Реализиран е частичен напредък в сферата на реализирането на проекти за екологична инфраструктура с национални и европейски средства – водоснабдителна и канализационна мрежа, ПСОВ и регионални депа за отпадъци
- ✓ Въпреки това съществуват проблеми в сектора - голяма част от съществуващите водоснабдителни и канализационни мрежи са амортизирани, а загубите при преноса на вода остават значителни. Проблемни са по-малките и периферните населени места, част от които изпитват затруднения с непрекъснатата доставка на питейна вода поради повреди по водопроводната мрежа или с липсата на канализационна мрежа. Забавянето на изграждането на част от регионалните депа за отпадъци на територията на района също е важен проблем за засегнатите общини и населени места.

1.5. Развитие на човешките ресурси

1.5.1. Демографско състояние и тенденции

Брой и гъстота на населението

България е страната с най-бързо намаляващо население в ЕС, като 2/3 от намалението е резултат от отрицателния естествен прираст, а 1/3 – на външна миграция. В сравнение с България, населението на страните-членки в ЕС (502,5 млн. души към 01.01.2011 г.) бележи тенденция на нарастване, което се дължи на положителния естествен прираст от 0,5 млн. души и на външната миграция от 0,9 млн. души. Населението на България представлява 1,5% от населението на ЕС, като делът на ЮЗР в ЕС е 0,4%.

През периода 2007-2011 г. негативните демографски тенденции в страната се задълбочават и населението намалява с 275 668 души. В сравнителен план с районите от ниво 2, показателите за общо демографско развитие на ЮЗР са по-благоприятни. Основен принос за водещото място на района има столицата, която привлича много млади хора с конкурентния си пазар на труда и благоприятни условия за жизнена кариера, поради което в София живее 17,7% от общото население на страната.

ЮЗР е най-големият от шестте района в България по брой население - 2 132 848 души към 01.02.2011 г. (29% от населението на страната). В сравнение с преброяването на населението, проведено към 01.03.2001 г., населението на района отбелязва нарастване с 1,7%. В останалите райони от ниво 2 населението за разглеждания период намалява.

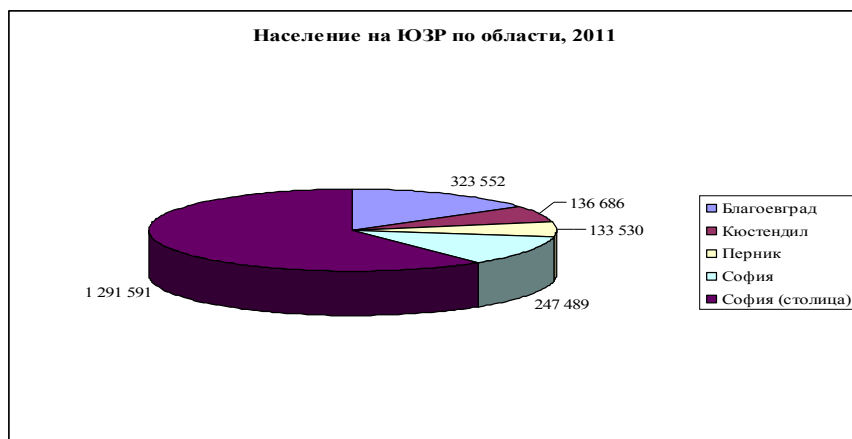
Таблица 10. Брой, прираст и гъстота на населението по райони от ниво 2 към 01.02.2011 г.

Статистически райони	Население към:		Изменение абсолютен брой	Изменение (%)	% от населението на страната към 01.02.2011 г.	Гъстота на населението (души/кв.км) към 01.02.2011 г.
	01.03.2001 г.	01.02.2011 г.				
България	7 928 901	7 364 570	-564 331	-7,1	100,0	66,3
Северозападен район	1 037 304	847 138	-190 166	-18,3	11,5	44,4
Северен централен район	997 871	861 112	-136 759	-13,7	11,7	57,5
Североизточен район	1 019 297	966 097	-53 200	-5,2	13,1	66,7
Югоизточен район	1 168 706	1 078 002	-90 704	-7,8	14,6	54,4
Южен централен район	1 608 102	1 479 373	-128 729	-8,0	20,1	66,1
Югозападен район	2 097 621	2 132 848	35 227	1,7	29,0	105,0

Източник: НСИ

В разпределението на населението на областно ниво в ЮЗР съществува ясно изразен дисбаланс. Населението на област София (столица) към началото на 2011 г. е 1 291 591 д., което представлява 61% от населението на района. В останалите четири области, взети заедно, живеят 841 257 души или 39% от населението на района.

Графика 15: Население на ЮЗР по области към 01.02.2011 г.

Източник: НСИ

Средната гъстота на населението към 01.02.2011 г. в ЮЗР е 105 д./кв.км., което е значително по-високо от средното за страната – 66,3 д./кв.км. и близка до средната за ЕС-27 (116 д./кв.км. за 2010 г.) На областно ниво в района показателят варира в широкия диапазон от 960 д./кв.км за област София (столица) до 35 д./кв.км за Софийска област.

В края на 2011 г. в градовете живее 83,1% от населението на ЮЗР (при 82,5% през 2010 г.), а в селата – 16,9%. Тези стойности са по-високи от средните за страната и за останалите райони от ниво 2. Същевременно, степента на урбанизация (концентрацията на население в градовете) постоянно се увеличава.

Графика 16: Степен на урбанизация по области в ЮЗР към 2011 г.

Източник: НСИ

Раждаемост, смъртност, естествен и механичен прираст

Коефициентът на раждаемост за ЕС-27 през 2010 г. е 10,7‰ по данни на Евростат. Коефициентът на раждаемост в ЮЗР за 2011 г. е 9,9‰ – по-висок от средния за страната (9,6‰). В сравнителен регионален план преди ЮЗР се нареждат ЮИР и СИР съответно с 10,6‰ и 10,2‰. Спадът на годишна база спрямо 2010 г. е с 0,8‰, а спрямо 2007 г. – с 0,2‰. Във вътрешнорегионален план с най-висок коефициент на раждаемост през 2011 г. е област София (столица) - 10,6‰, а с най-нисък област Перник - 7,6‰.

Високото ниво на общата смъртност на населението в България се задържа през целия период 2007-2011 г. В сравнение с европейските страни, равнището на общата смъртност на населението (на 1 000 души) в страната е доста по-високо - 14,7‰. През 2011 г. ЮЗР е с най-нисък коефициент на смъртност на населението сред районите от ниво 2 в страната – 13,2‰, като стойността се запазва непроменена през последните четири години. На областно ниво с най-нисък процент на смъртност през 2011 г. са област София (столица) – 11,7‰ и област Благоевград – 11,9‰. С най-висок процент на смъртност са областите Перник и Кюстендил, съответно 18,9‰ и 18,8‰.

Коефициентът на естествен прираст за ЕС-27 през 2010 г. е 1,0‰. Анализът на коефициента на естествен прираст на ниво ЕС показва, че България има най-неблагоприятни стойности от всички наблюдавани страни за периода 2007-2010 г. (през 2010 г. само Латвия е след нея в общото подреждане на всички страни-членки на ЕС). Естественият прираст на населението в ЮЗР следва общите за страната трайни негативни тенденции и продължава да е отрицателен (-7 123 души или -3,3‰ спрямо -37 412 души или -5,1‰ за България за 2011 г.), но все пак с най-ниска стойност от всички райони от ниво 2. Близък по стойност е Североизточният район (-3,5‰).

На областно ниво се наблюдават големи различия. Водещо място по негативен естествен прираст заемат област Перник и област Кюстендил съответно с -11,3‰ и -10,8‰ за 2011 г. Отрицателна тенденция се наблюдава при област София (столица), която въпреки че и през 2011 г. е с най-високия естествен прираст в района и в страната, той отново е отрицателен (-1,1‰). Единствено през 2009 г. и 2010 г. естественият прираст на област София (столица) е положителен.

Таблица 11. Коефициент на естествен прираст по райони от ниво 2 и области в ЮЗР за периода 2007-2011 г. - %

Райони и области	2007	2008	2009	2010	2011
ЕС - 27	1,0	1,2	1,0	1,0	N/A
България	-4,9	-4,3	-3,6	-4,6	-5,1
Северозападен район	-10,6	-9,8	-9,2	-10,6	-10,8
Северен централен район	-7,3	-6,9	-6,1	-7,3	-8,0
Североизточен район	-2,8	-2,5	-1,8	-3,3	-3,5
Югоизточен район	-3,4	-3,1	-2,5	-4,0	-5,1
Южен централен район	-4,1	-3,8	-2,8	-3,8	-4,5
Югозападен район	-3,7	-2,6	-2,0	-2,5	-3,3
Благоевград	-1,8	-0,7	-0,4	-1,7	-2,1
Кюстендил	-9,6	-8,7	-9,0	-9,8	-10,8
Перник	-9,7	-9,4	-8,7	-9,6	-11,3
Софийска	-8,3	-7,6	-7,0	-8,0	-8,2
София (столица)	-1,8	-0,6	0,2	0,1	-1,1

Източник: НСИ, Евростат

Съществено влияние върху броя и структурата на населението оказва и механичният прираст (нетното салдо от външната миграция), който през 2011 г. средно за страната е отрицателен - минус 4 795 души. За периода 2007-2011 г. данните показват, че в област София (столица) механичният прираст е положителен и се колебае в границите от плюс 2 508 души през 2009 г. до плюс 9 618 души през 2010 г. Механичният прираст за Софийска област варира от минус 532 души за 2010 г. до плюс 574 души през 2009 г. Област Перник е с положителен механичен прираст през 2007 г. (плюс 452 души), но тенденцията бележи обрат и през 2011 г. показателят е със стойност минус 205 души. Нарастване на отрицателния механичен прираст се наблюдава през целия период 2007-2011 г. в областите Благоевград (минус 1016 души за 2011 г.) и Кюстендил (минус 431 души за 2011 г.)

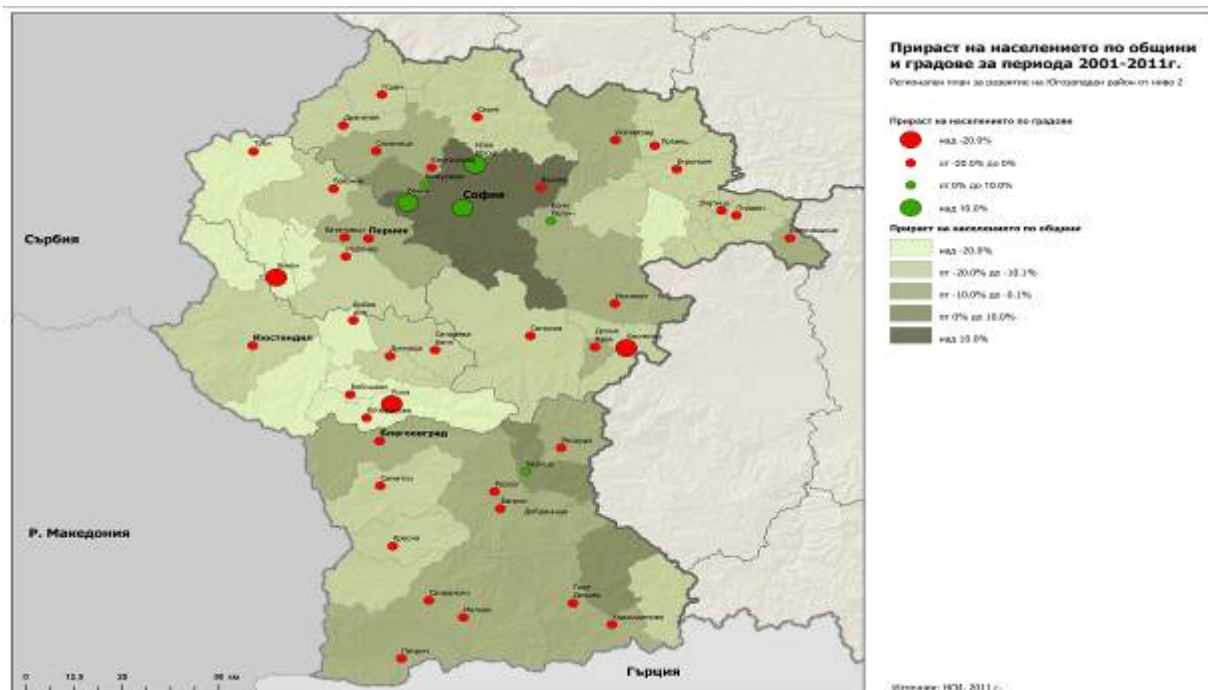
Според последните актуални данни за 2011 г. единствено в област София (столица) и Софийска област механичният прираст е с положителни стойности, съответно плюс 6252 души и плюс 25 души. Всички останали области през 2011 г. са с отрицателен механичен прираст, като стойността е най-голяма в област Благоевград – минус 1016 души. Динамиката на населението по области (в резултат на естествен и механичен прираст) е както следва:

Графика 17: Динамика на населението по области в ЮЗР за периода 2007-2011 г. - %

Източник: НСИ

По-детайлна картина за динамиката на населението по общини и по градове за периода между последните две преброявания, е представена на долната карта. Особено тревожен факт е, че 10 от общо 52 общини в района са загубили по над 20% от населението си за последните 10 години. В това число са и три града – общински центрове – Земен, Костенец, Рила.

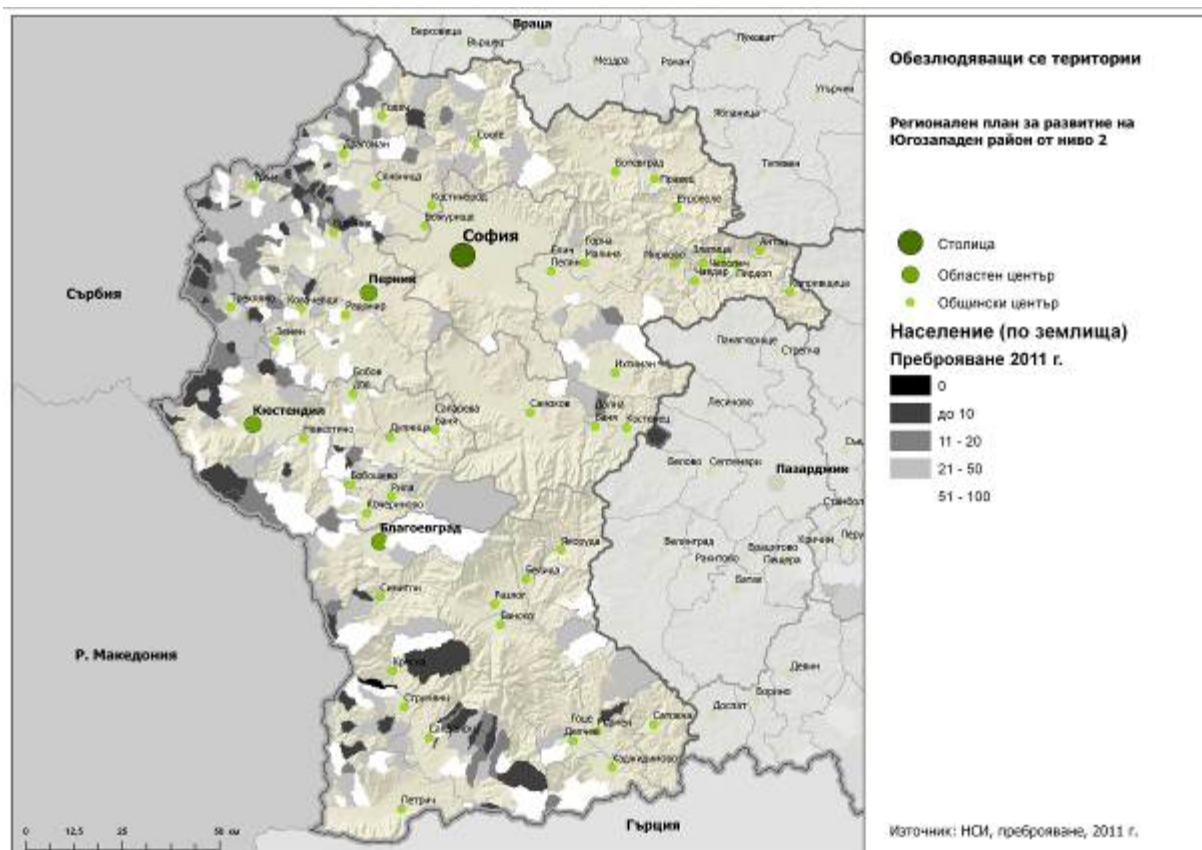
Карта 8. Прираст на населението по общини и градове в ЮЗР за периода 2001-2011 г.

Застаряване на населението и обезлюдяване

Налице е и продължаващ процес на застаряване на населението на ЮЗР и на страната като цяло, който се изразява в намаляване на абсолютния брой и относителния дял на населението под 15 години и увеличаване на броя и дела на населението на 65 и повече години. Относителният дял на населението на 65 и повече години в ЮЗР е 19,3%, което е над средното за страната – 18,5%, като най-високи са стойностите за област Кюстендил – 22,8%, а най-ниски – в областите София (столица) – 15,6% и Благоевград – 16%. В по-неблагоприятно положение от районите от ниво 2 в страната са единствено СЗР (23,1%) и СЦР (20,4%). В трудоспособна възраст в страната са 68,3% от населението, като ЮЗР е близо до тази средна стойност – 68,2%, което го нарежда отново на трето място сред районите от ниво 2, непосредствено след ЮЦР и СИР с по 68,5%. Населението във възрастовата група 15 - 64 години е с най-висок относителен дял в област София (столица) – 72,1% и област Благоевград – 70%. Делът на населението на възраст под 15 г. в ЮЗР е 12,5% и е по-нисък от средния за страната – 13,2%, като най-ниски са стойностите за областите Перник – 11,4% и Кюстендил – 11,5%. По този показател районът изостава в сравнение с останалите райони от ниво 2 в страната (предпоследно място).

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира най-добре чрез коефициента на демографско заместване, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 г.) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60 - 64 г.) Този показател също се влошава. При обща за страната стойност 124 през 2001 г., през 2011 г., 100 излизащи от трудоспособна възраст са били заместени от 70 нововлизащи. Сравнен с другите райони от ниво 2 по този показател, ЮЗР е четвърти след ЮИР, СИР и ЮЦР. На областно ниво, най-благоприятна стойност има област Благоевград – 94. В много неблагоприятно положение са областите Перник и Кюстендил, където всеки 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват от 54 млади.

Съществен проблем за устойчивото развитие на района е подчертаният моноцентризъм на районно, областно и общинско ниво. В резултат, крайните западни и южни части на района се обезлюдяват:

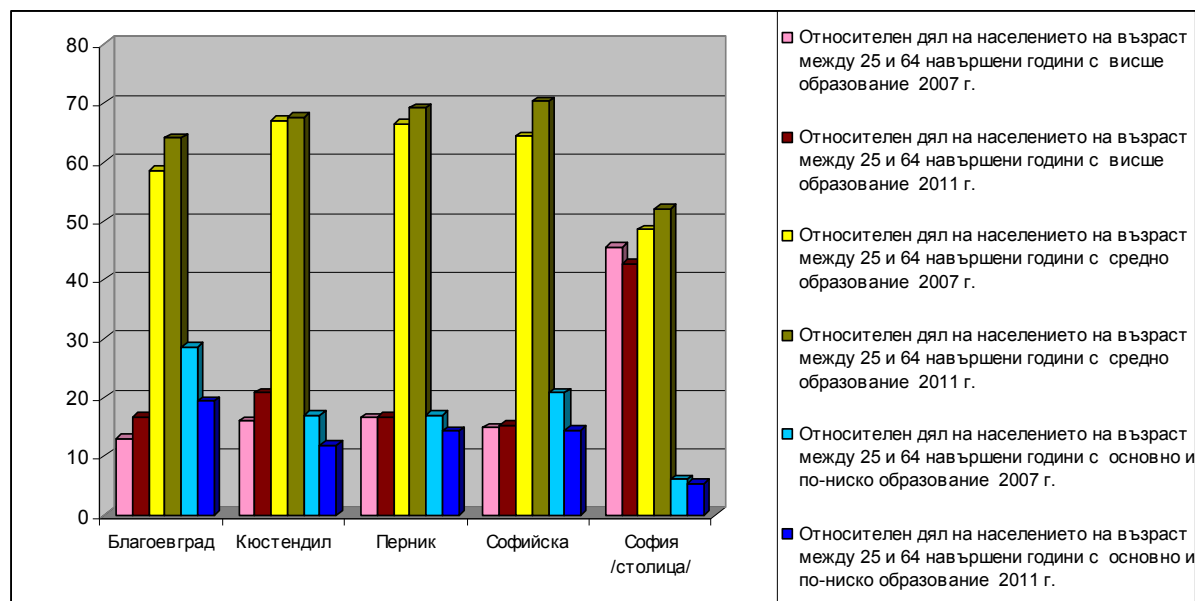

Карта 9. Обезлюдяващи се територии в ЮЗР

След преброяването на населението през 2011 г. са налични тревожни данни за населените места с до 50 жители на територията на ЮЗР. Например в област Благоевград такива са около 60 на брой. Най-тревно е състоянието в община Трекляно, област Кюстендил, където от общо 19 населени места в общината, 18 са с до 50 жители; в община Трън, област Перник от общо 52 населени места, 43 са с население до 50 човека, а в община Брезник – от 35 населени места в общината, 19 са с население под 50 души.

Етническата структура на населението в ЮЗР според резултатите от преброяването на населението към 01.02.2011 г. е с преобладаваща българска етническа група - 94,4 % от общото население на района, турската етническа група – 1,25 %, ромската – 2,92 %, като “други” се самоопределят 0,73 % от живеещите в района, а 0,64 % не се самоопределят.

Графика 18: Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години в ЮЗР с висше, средно, основно и по-ниско образование за периода 2007-2011 г. по области - %

Източник: НСИ

Образователната структура на населението в ЮЗР се подобрява. За отчетния период 2007-2011 г. показателят относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с висше образование, във всички области в ЮЗР нараства с изключение на област София (столица). Нарастване във всички области на ЮЗР бележи и показателят относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години със средно образование. Намаление във всички области на ЮЗР отчитаеме при показателят относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с основно и по-ниско образование.

1.5.2. Образование и здравеопазване

Системата от образователни институции в Югозападния район е най-добре развита спрямо останалите райони в страната. Към края на 2011 г., на територията на района са разположени общо 670 образователни институции, като мрежата обхваща 512 общообразователни училища, 99 професионални гимназии и 24 университета и специализирани висши училища.

През учебната 2011/2012 г. на територията на ЮЗР се намират 21% от всички детски градини в страната (437 бр.), като са обхванати 65 313 деца. Най-голям е броят на децата, посещаващи детска градина, в област София (столица) – 39 213 и област Благоевград – 11 225 деца. През периода 2007-2011 г. броят на детските градини в ЮЗР намалява с 8, като на вътрешнорегионално ниво развитието е както следва: намаление има в област

Благоевград – с 14 бр., в област Кюстендил и област Перник – с по 6 броя, в Софийска област – с 5 броя. Увеличение на броя на детските градини има единствено в област София (столица), където за отчетния период са открити 23 детски градини. Въпреки това съществен проблем в столицата през целия период е недостигът на места в детските заведения - за общо 39 213 деца, наличните места са 34 660.

Нетният коефициент на записване на децата в детските градини за учебната 2011/2012 г. (отношение на броя на учащите в предучилищното образование във възрастовата група 3-6 години към броя на населението в същата възрастова група) в ЮЗР – 81,9% е малко над средната стойност за страната (81,5%). Сравнен с останалите райони от ниво 2 в страната, ЮЗР заема трето място след СЦР и СЗР. На вътрешнорегионално ниво с най-ниска стойност се откроява област София (столица) – 78,1%, а най-добри показатели има област Благоевград – 84,8%.

Във всички общини на ЮЗР има възможност за завършване на основно образование. Професионални училища II и III степен на професионална квалификация има във всички области на района, докато училища по изкуствата има само в област София (столица). 26% от лицата, завършили основно образование през 2011 г. и 28% от тези, завършили средно образование в страната, са в ЮЗР. Най-големият брой на завършващи основно и средно образование през 2011 г. е в София (столица).

Таблица 12. Завършили основно и средно образование по райони от ниво 2 в страната и по области от ЮЗР през 2011 г. – бр.

Райони и области	Основно образование						Средно образование					
	Общо	общообразователни училища	специални училища	Професионални училища с прием след VI и VII клас	училища по изкуствата	Професионални гимназии с прием след VII клас	Общо	общообразователни училища	специални училища	училища по изкуствата	Професионални гимназии и (III степен професионална квалификация)	професионални гимназии и професионални училища (II степен професионална квалификация)
България	56 753	45 407	186	369	690	10 101	62 500	31 999	71	818	21 324	8 288
СЗР	7 022	6 142	54	34	80	712	7 653	3 684	..	73	2 530	1 364
СЦР	6 678	5 141	22	31	66	1 418	7 402	3 250	-	71	3 040	1 041
СИР	7 958	6 756	20	38	64	1 080	8 196	4 191	..	62	2 411	1 523
ЮИР	8 748	6 566	15	115	114	1 938	9 112	4 504	-	170	3 561	877
ЮЦР	11 585	9 462	35	92	130	1 866	12 359	6 191	18	165	4 355	1 630
ЮЗР	14 762	11 340	40	59	236	3 087	17 778	10 179	42	277	5 427	1 853
Благоевград	2 665	2 222	..	-	-	426	3 559	1 824	32	-	928	775
Кюстендил	1 003	723	-	-	-	280	1 133	458	-	-	568	107
Перник	875	624	-	-	-	251	1 088	426	-	-	421	241
Софийска	1 892	1 408	..	59	-	424	1 749	768	-	-	713	268
София (столица)	8 327	6 363	22	-	236	1 706	10 249	6 703	10	277	2 797	462

Източник: НСИ

В Югозападния район има общо 22 защитени училища. Разпределени по области те са както следва:

- област Благоевград – 5 – в Места (общ.Банско), Бабяк (общ.Белица), Елешница (общ.Разлог), Катунци (общ.Сандански), Беслен (общ.Хаджидимово);
- област - Кюстендил – 4 – в Бобошево, Невестино, Рила, Трекляно;
- област Перник – 4 – в Ноевци (общ.Брезник), Земен, Извор (общ.Радомир), Трън;
- област Софийска – 8 – в Долно Камарци (общ.Горна Малина), Драгоман, Копривщица, Мирково, Ярлово (общ.Самоков), Лъкатник (общ.Своге), Осеновлаг (общ.Своге), Чавдар.
- област София – 1 – в Долни Пасарел.

Също така в района има 107 средищни училища – в област Благоевград – 41, в област Кюстендил – 16, Перник – 15, област Софийска – 30, област София – 5.

По показателя брой висши училища на 1 млн. жители към 31.12.2011 г. районът запазва първото си място в страната със стойност 11,3 (за страната – 6,0), като стойността е леко завишена в сравнение с 2010 г. поради увеличени брой университети (нов университет в гр. Перник). Характерна за района е високата концентрация на висши училища в столицата, а останалите се намират в градовете Благоевград, Ботевград и Перник. През учебната 2011/2012 г. броят на студентите е най-голям в Югозападен район – 124 882 бр. или 47,3% от общия брой за страната.

Таблица 13. Висши училища и колежи, студенти и завършили по райони от ниво 2 в страната и по области в ЮЗР за учебната 2011/2012 г. – бр.

Райони и области	Брой университети и специализирани висши училища	Студенти	Завършили	Брой колежи (самостоятелни)	Студенти	Завършили
ОБЩО	45	264 082	55 850	8	16 210	7 555
СЗР	1	1 779	363	0	596	239
СЦР	5	41 232	9 770	0	267	114
СИР	6	41 055	8 779	1	2 193	589
ЮИР	3	14 794	3 210	0	2 727	451
ЮЦР	6	40 340	7 092	2	5 522	4 917
ЮЗР	24	124 882	26 636	5	4 905	1 245
Благоевград	2	12 519	2 861	1	1 073	215
Кюстендил	0	0	0	0	0	0
Перник	1	195	0	0	0	0
Софийска	1	5 778	1 284	0	0	0
София (столица)	20	106 390	22 491	4	3 832	1 030

Източник: НСИ

На практика, поетият национален ангажимент в Националната програма за реформи на Република България 2012-2015 г., във връзка с изпълнението на Стратегия „Европа 2020” на ЕС за редуциране на преждевременно напусналите образователната система до 11% към 2020 г., в ЮЗР вече е постигнат. Относителният дял на рано напусналите образование и обучение (18-24 навършени години) в Югозападен район през 2011 г. (по предварителни данни на НСИ) възлиза на 3,6%, при средно за страната 12,8%, като отбелязва спад с 0,7% на годишна база спрямо 2010 г. и с 2,8% спрямо 2007 г. Тази стойност на показателя е значително по-ниска от стойностите на останалите райони от ниво 2, които се движат в границите на 15,3-19,4%. За сравнение по данни на Евростат стойността на показателя за ЕС-27 средно за 2011 г. възлиза на 13,5% и спада с 0,6% спрямо 2010 г. и с 1,6% спрямо 2007 г. Подобна е тенденцията в динамиката на показателя относителен дял на населението на възраст 30–34 г. с висше образование – при национален ангажимент 36% към 2020 г., още през 2011 г. в ЮЗР този дял е 41% (при средно за страната 28%). Следва да се отбележи, че и по този показател ЮЗР има стойности над средните за ЕС-27 (34,6% за 2011 г. по данни на Евростат) и заема водещо място в сравнение с другите райони от ниво 2.

Системата на здравеопазването в ЮЗР е сравнително най-добре развита в страната и като цяло покрива нуждите от здравна помощ на района. Към края на 2011 г. на територията на района се намират 96 болнични заведения с капацитет общо 13537 легла. Извънболничната помощ разполага с 515 заведения – диагностично-консултативни центрове, стоматологични центрове, медико-диагностични и технически лаборатории (със 181 легла), като здравни услуги се предлагат и в 45 други здравни и лечебни заведения (със 799 легла).

Таблица 14. Лечебни и здравни заведения и болнични легла по райони от ниво 2 в страната и по области в ЮЗР към 31.12.2011 г.

Райони Области	Болнични заведения						Лечебни заведения за извънболнична помощ										Други лечебни и здравни заведения	
	общо		в това число:				общо		диагностично-консултативни центрове		медицински центрове		самостоятелни медико-диагностични и медикотехнически лаборатории	дентални центрове	медикодентални центрове			
			многопрофилни болници		специализирани болници													
	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	брой	брой	легла		
България	344	47391	167	31546	148	13265	1770	924	121	263	559	617	1 006	49	35	38	150	4546

Регионален план за развитие на Югозападен район за периода 2014-2020 г.

СЗР	40	5 383	25	4 064	12	1 089	167	59	13	32	61	27	85	4	4	-	20	737
СЦР	37	4 941	18	3 143	13	1 175	218	84	10	43	55	41	150	3	-	-	27	686
СИР	37	4 617	16	3 304	18	1 104	277	154	14	42	95	109	153	12	3	1	20	845
ЮИР	49	6 066	22	3 665	20	1 773	241	158	16	32	83	114	137	4	1	10	17	738
ЮЦР	67	9 620	37	6 887	24	2 063	338	168	21	56	95	98	209	8	5	14	24	712
ЮЗР	96	13 537	37	8 063	55	5 254	515	181	47	58	156	108	272	18	22	13	42	828
Благоевград	12	1450	6	910	4	420	57	14	-	-	22	8	30	1	4	6	3	100
Кюстендил	5	1001	3	645	2	356	27	4	-	-	13	4	14	-	-	-	5	80
Перник	4	529	1	294	3	235	33	8	1	-	9	8	21	1	1	-	5	75
Софийска	16	1641	8	1 170	7	411	49	16	1	-	15	16	31	-	2	-	4	72
София (столица)	59	8916	19	5044	39	3 832	349	139	45	58	97	72	176	16	15	7	25	501

Източник: НСИ

Във вътрешнорегионален план голяма част от здравната мрежа се концентрира в София (столица), относително по-малка – в Софийска област и област Благоевград, и най-малка в областите Перник и Кюстендил. В предоставянето на услуги в системата на извънболничната помощ за всички области се наблюдава недостиг на здравни услуги и недостатъчно добра организация на медицинската помощ и грижи в периферните и отдалечените населени места.

От особено значение за системата е доболничната медицинска помощ, която включва първичната и спешната помощ. Тя се реализира основно от общопрактикуващите лекари и лекарите специалисти, организирани в индивидуални и групови практики.

Таблица 15. Брой медицински персонал по райони от ниво 2 и по области в ЮЗР към 31.12.2011 г. – бр.

Райони Области	Лекари	Лекари по дентална медицина	Медицински специалисти по здравни грижи
България	28411	6655	47427
Северозападен район	3448	592	5655
Северен централен район	2641	605	5065
Североизточен район	3589	729	5820
Югоизточен район	3511	786	6220
Южен централен район	5286	1643	8945
Югозападен район	8540	2243	13549
Благоевград	914	261	1607
Кюстендил	470	115	762
Перник	350	154	546
Софийска	957	126	1549
София (столица)	5849	1 587	9085

Източник: НСИ

Таблица 16. Население на един лекар и на един лекар по дентална медицина по райони от ниво 2 и по области в ЮЗР за периода 2007-2011 г. – бр.

Райони Области	население на един									
	лекар					лекар по дентална медицина				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
България	274	277	270	268	258	1 188	1 210	1 165	1181	1101
Северозападен район	278	276	264	256	243	1 529	1 599	1 463	1501	1413
Северен централен район	354	349	344	336	323	1 574	1 583	1 490	1498	1411
Северозиточен район	279	275	267	267	268	1 444	1 514	1 403	1424	1320
Югоизточен район	333	332	321	311	306	1 433	1 499	1 404	1475	1365
Южен централен район	308	304	293	290	278	1 010	1 039	958	974	895
Югозападен район	250	247	254	254	250	1 008	983	992	991	950
Благоевград	386	386	376	370	352	1 372	1 381	1 301	1283	1234
Кюстендил	319	314	295	293	287	1 184	1 209	1 155	1266	1174
Перник	343	375	366	362	377	1 051	1 041	1 002	1020	857
Софийска	283	281	273	262	257	2 004	2 230	1 847	2070	1949
София (столица)	212	209	221	224	222	843	807	845	832	817

Източник: НСИ

По показателя население на един лекар през анализирания период 2007-2011 г. за страната се наблюдава малък спад, докато за ЮЗР стойностите се запазват относително постоянни – 250 души на лекар. В сравнение с другите райони от ниво 2, ЮЗР и СЗР (243 души) са с най-благоприятни стойности, а с по-ниска степен на обслуженост е СЦР (323 души). От областите на ЮЗР само в област Перник и София (столица) показателят се променя в посока увеличение на броя население, обслужвано от един лекар, докато във всички останали области намалява. През 2011 г. най-добра е обслужеността на населението с лекари в област София (столица) – 222 души, а най-ниска – в област Перник (377 души) и Благоевград (352 души).

Броят на населението на един лекар по дентална медицина в ЮЗР за анализирания период 2007-2011 г. намалява от 1008 до 950 души, като част от тенденцията за цялата страна. За 2011 г. по този показател ЮЗР е под средната стойност за страната (1101 човека на 1 лекар по дентална медицина). В сравнение с другите райони от ниво 2, ЮЗР се нарежда на второ място след ЮЦР, в който населението на 1 лекар по дентална медицина е 895 души. Вътрешнорегионално най-добра обслуженост на населението с лекари по дентална

медицина за 2011 г. се отчита в областите София (столица) и Перник, съответно 817 и 857 човека на един лекар по дентална медицина, а най-ниска в Софийска област – 1949 души.

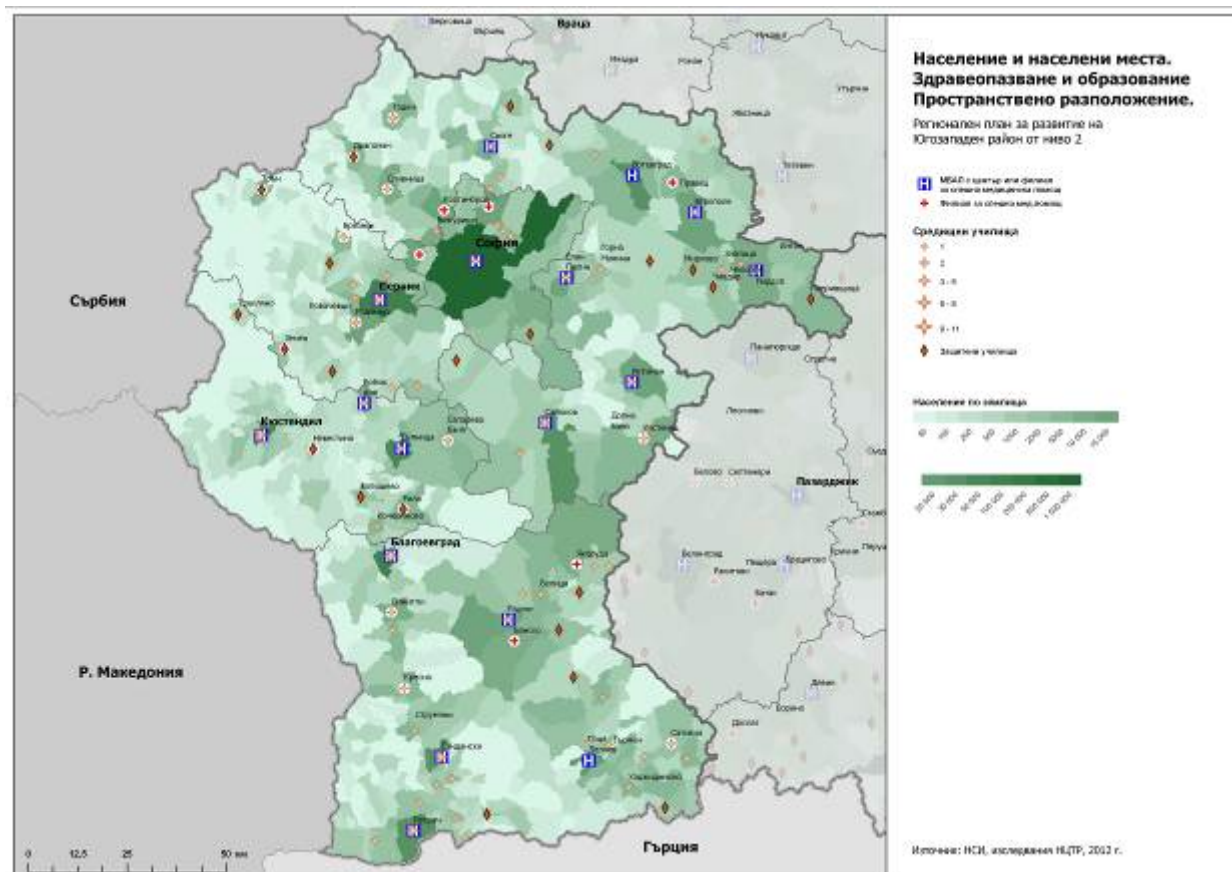
Таблица 17. Брой болнични заведения на 100 хил. жители в ЕС-27 и в районите от ниво 2 в страната

	2007 г.	2008 г.	2009 г.
ЕС-27	2,69	2,67	2,67
България	4,42	4,61	4,65
<i>Северозападен район</i>	4,09	4,37	4,43
<i>Северен централен район</i>	4,18	4,33	4,37
<i>Североизточен район</i>	3,43	3,43	3,84
<i>Югоизточен район</i>	4,53	4,73	4,66
<i>Южен централен район</i>	4,14	4,55	4,58
Югозападен район	4,59	4,87	4,83

Източник: НСИ, Световна здравна организация 2007-2009 г

По показателя брой болнични заведения на 100 хил. жители България е с по-висока стойност от средната за ЕС-27 през периода 2007-2009 г., което се дължи на намалението на населението в страната, откриването на нови частни болници, както и бавния темп на закриване на множество болнични заведения, които са доказано неефективни и не отговарят на съвременните стандарти. В сравнителен план между районите от ниво 2 в страната ЮЗР се нарежда на първо място и надвишава стойностите за ЕС-27.

Пространствените мрежи на образованието и здравеопазването в района, са представени в долната карта:

Карта 10. Здравеопазване и образование в ЮЗР

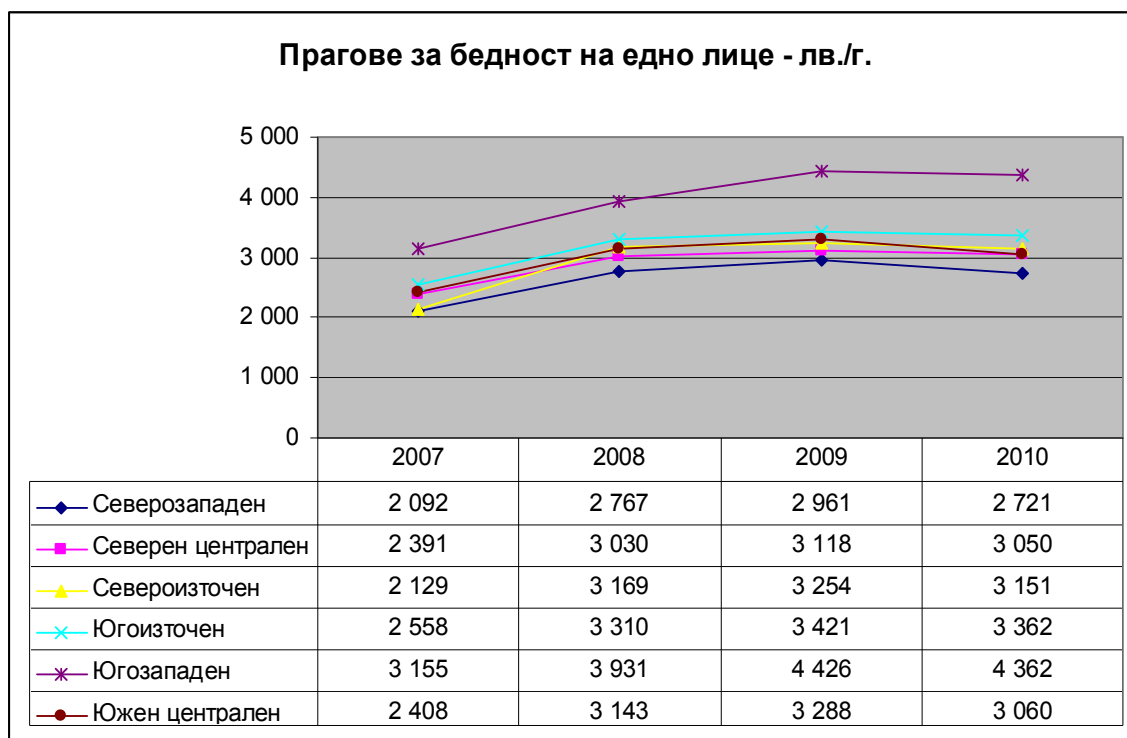
1.5.3. Социални услуги

Съгласно Закона за социално подпомагане и Правилника за неговото приложение, Агенцията за социално подпомагане води регистър на доставчиците, които могат да предоставят социални услуги. Видно от публично достъпния регистър, в областите на ЮЗР социални услуги се предоставят от 457 доставчици с действащи удостоверения за социални услуги – физически лица, регистрирани по Търговския закон и юридически лица. Тяхното разпределение на областен принцип е неравномерно. Преобладаващата част от тях осъществяват дейност на територията на област София (столица) – 369 бр. За областите Благоевград, Кюстендил, Перник и Софийска броят им е съответно 29, 14, 23 и 22. Достъпът до социални услуги в периферните общини и селища е силно ограничен.

1.5.4. Население в риск от бедност и социално изключване

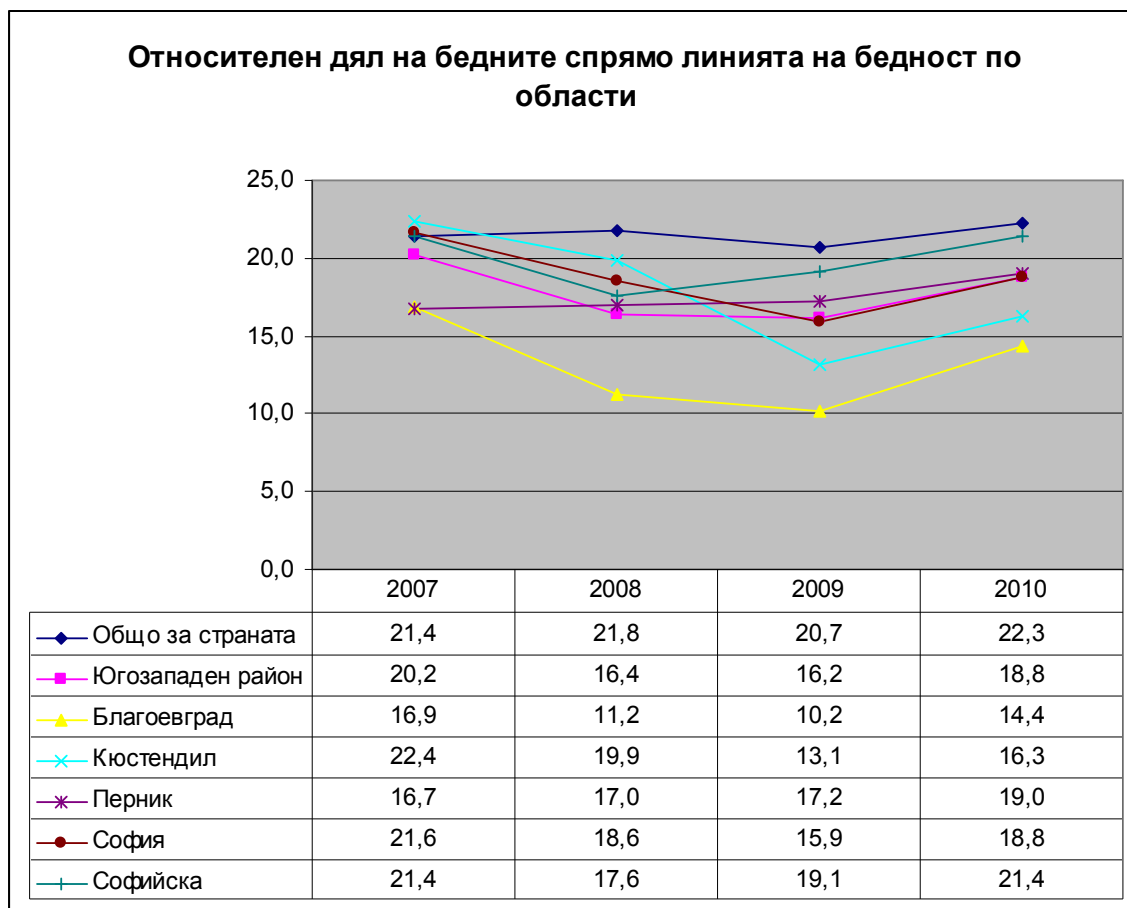
През 2010 г. линията на бедност в ЮЗР е 4 362 лв. на човек от населението, като стойността е по-висока от средната за страната – 3 405 лв./ч. Значителни различия се наблюдават между областите в района – област София (столица) е с линия на бедност 5 407 лв./ч, а област Благоевград и област Кюстендил съответно с 3 176 лв./ч. и 3 186 лв./ч.

Графика 19: Прагове за бедност на едно лице по райони от ниво 2 за периода 2007-2010 г. - лв./г.

Източник: НСИ

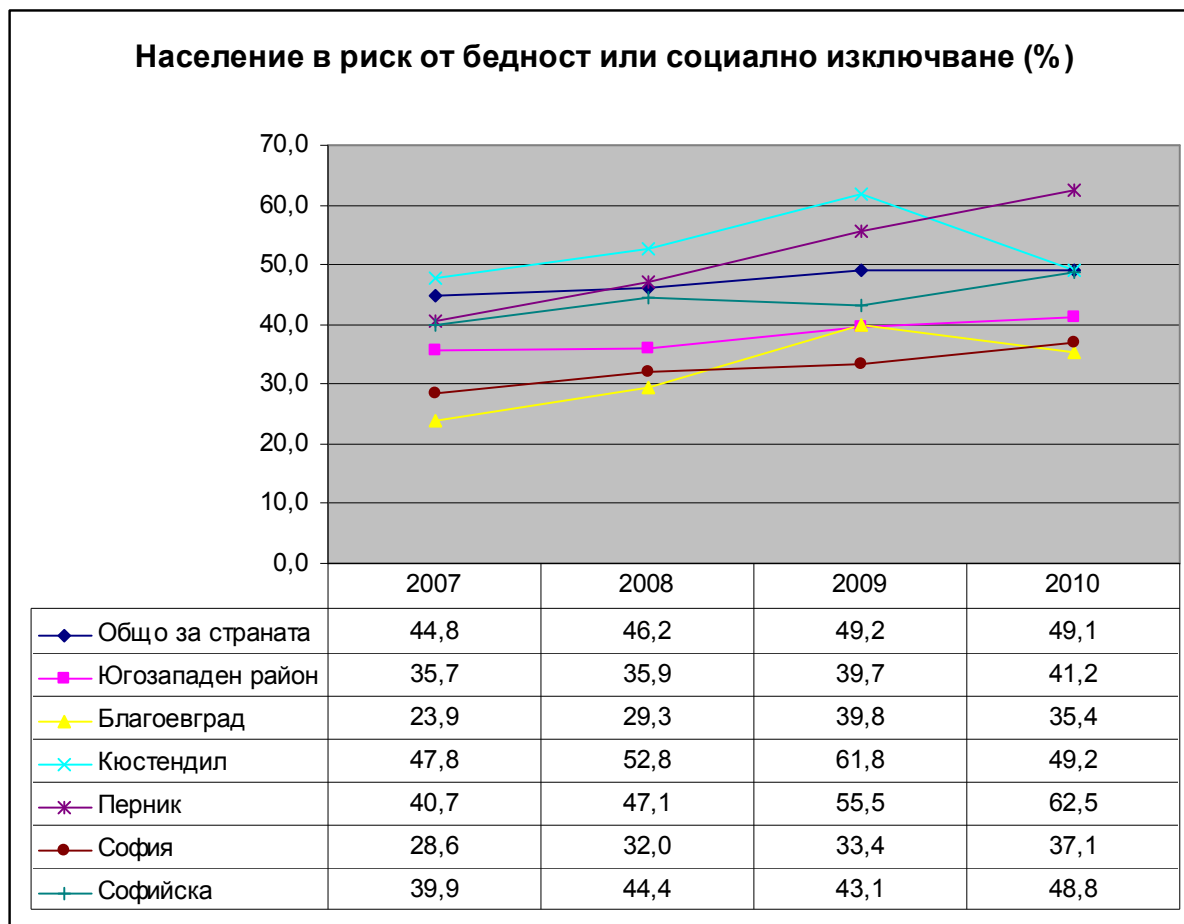
Графика 20: Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност по области в ЮЗР за периода 2007-2010 г. – %

Източник: НСИ

Относителният дял на бедните лица спрямо линията на бедност в ЮЗР през 2010 г. е 18,8% - най-ниска стойност в сравнение с останалите райони от ниво 2 и с 3,5% по-ниска от средната за страната. Най-висок е дялът на бедните в ЮИР – 23%. На областно ниво в ЮЗР дялът на бедните е най-нисък в област Благоевград – 14,4%, което е по-ниска стойност с 4,4% от тази на столицата, а най-висок процент бедно население живее в Софийска област – 21,4%.

Графика 21: Население в риск от бедност или социално изключване по области в ЮЗР за периода 2007-2010 г. – %

Източник: НСИ

Процентът на населението в риск от бедност или социално изключване⁴ за 2010 г. е най-нисък за Югозападен район – 41,2%, при 49,1 % средна стойност за страната, а най-висок в Северен централен район - 57,7%. На ниво области в ЮЗР най-малък процент население, живеещо в риск от бедност или социално изключване за 2010 г. има в област Благоевград

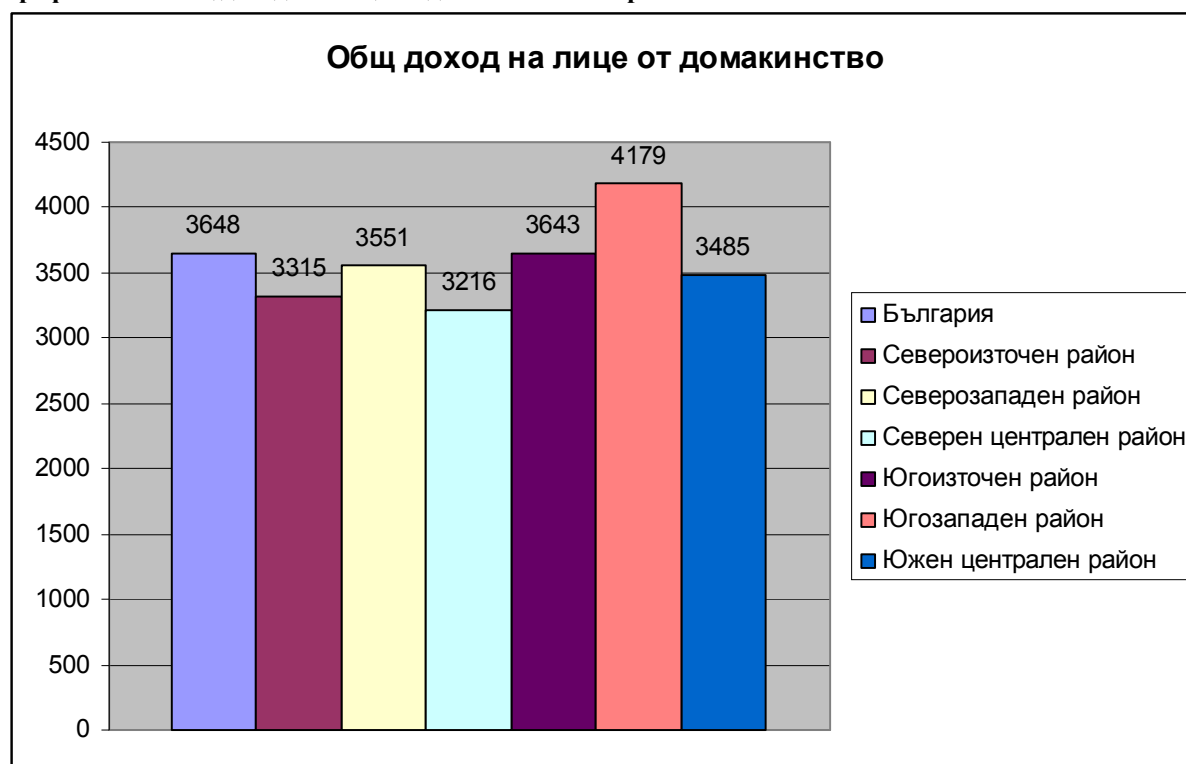
⁴ Съгласно изчисления на НСИ - комбиниран индикатор, който включва 3 показателя: риск от бедност, нисък интензитет на икономическа активност, материални лишения

– 35,4%, което е по-ниска стойност с 1,7% от тази на област София (столица), а най-много хора, живеещи в риск от бедност има в област Перник - 62,5% от населението.

1.5.5 Доход на домакинствата, трудов пазар и безработица

През 2010 г. ЮЗР е на първо място сред районите от ниво 2 по общ доход на лице от домакинството със стойност от 4 173 лв. Намалението спрямо предходната 2009 г. е с 2,9% (4 297 лв./ч. за 2009 г.) За сравнение средно за страната общият доход на лице от домакинството през 2010 г. възлиза на 3 648 лв., като спада с 1,2% на годишна база спрямо 2009 г.

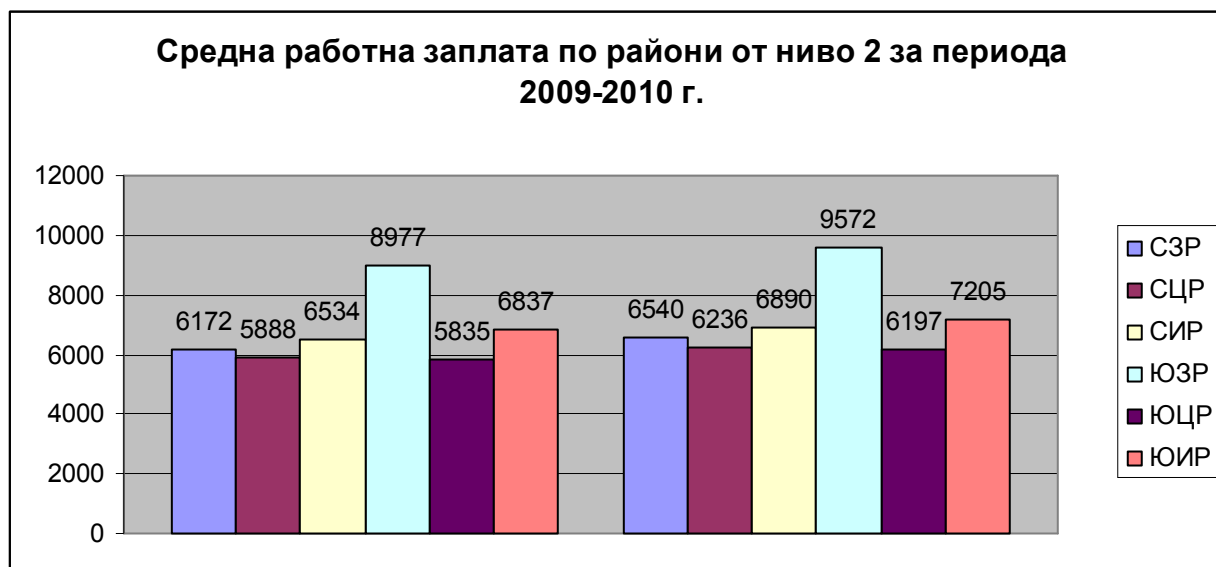
Графика 22: Общ доход на лице от домакинство по райони от ниво 2 за 2010 г. – лв.

Източник: НСИ, 2010 г.

Продължава тенденцията за увеличаване на значението на работната заплата като основен източник на доход – над 50% от общия доход на домакинствата се формира от работната заплата. Средната работна заплата в ЮЗР през 2010 г. е 9 572 лв. Районът е водещ сред останалите райони от ниво 2, като увеличението на работната заплата за 2010 г. в сравнение с 2009 г. е със 7,8%.

Графика 23: Средна работна заплата по райони от ниво 2 за периода 2009-2010 г. - лв.

Източник: НСИ

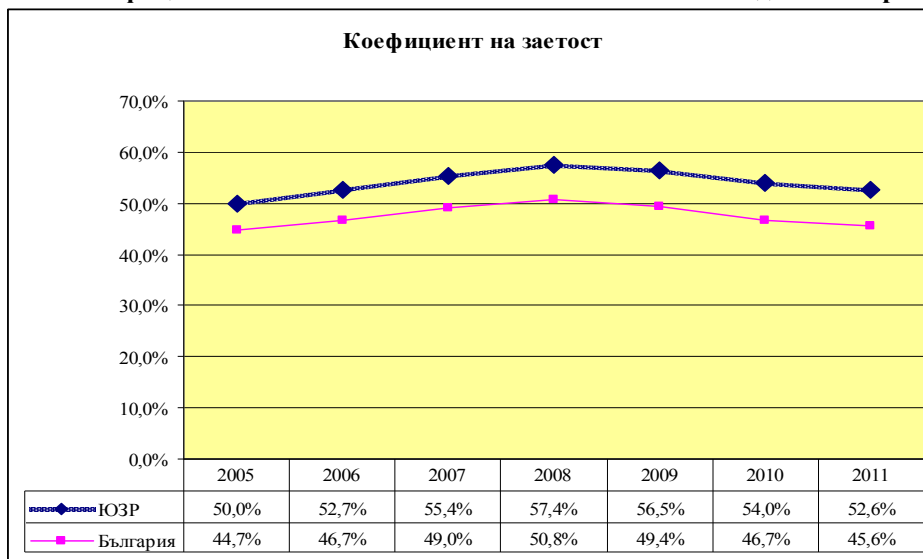
Неравенството в разпределението на доходите⁵ в ЮЗР през 2010 г. (5,6) се увеличава в сравнение с предходните две години, но въпреки това е с най-ниска стойност в сравнение с останалите райони от ниво 2 (с изключение на ЮЦР, където стойността е 5,4). На областно ниво най-висока е стойността на област Кюстендил – 7,5 (една от най-високите стойности в цялата страна), а най-ниска – на област Перник – 3,9.

Търсенето на работна сила е силно повлияно от глобалната финансово-икономическа криза от края на 2008. Формират се отрицателни тенденции в областния пазар на труда – уволнения, завръщане на хора, работили в други райони на страната и в чужбина (в строителство, аграрен сектор и услуги). Разминаването между предлагана и търсена квалификация продължава.

През периода 2007-2011 г., коефициентът на заетост на населението на 15 и повече навършени години в ЮЗР спада с 2,8 пункта – от 55,4% през 2007 г. на 52,6% през 2011 г. Такава е тенденцията за всички райони от ниво 2, съответно и средно за страната. Въпреки спада, за целия отчетен период ЮЗР се нарежда на първо място сред районите от ниво 2 в страната. Вътрешнорегионално по този показател се констатира значителни различия, съпоставяйки последните данни за 2011 г. Областните полюси по този показател са: област София (столица) - 55,7% и област Благоевград – 53,8% от една страна и област Кюстендил - 42,8% от друга страна.

⁵ Съгласно методика на НСИ - отношение между доходите на най-бедните и най-богатите 20% от домакинствата

Графика 24: Коефициент на заетост на населението на 15 и повече години за периода 2005-2011 г. - %

Източник: НСИ

Заложената в Стратегия „Европа 2020” и в Националната програма за реформи (2012-2015 г.) национална цел по отношение коефициента на заетост сред населението на възраст 20-64 г., е 76% до 2020 г. През 2009 г. ЮЗР има малко по-висока стойност (76,4%) от националната цел. Отрицателната тенденция, характерна и за страната като цяло, отдалечава района от целта и през 2011 г. стойността е с 5,2% по-ниска – 71,2%. Заетите намаляват от 1 060 200 през 2008, до 964 600 през 2011 г. – с 9%. По данни на Евростат коефициентът на заетост на лицата на възраст 20-64 г. за ЕС-27 през 2011 г. нараства с 0,2% спрямо 2010 г. и достига стойността от 2009 г. – 62,3%. По разглеждания показател за целия отчетен период 2008-2011 г. ЮЗР се нарежда на първо място сред районите от ниво 2 в страната с най-висока заетост в тази възрастова група и е най-близо до изпълнение на заложената национална цел.

Тъй като НСИ не отчита показателя коефициент на заетост на възраст 20-64 г. на областно ниво, данните за заетостта на областно ниво са от стойностите на коефициента на заетост на населението на възраст 15-64 г. Те показват, че през 2011 г. той е най-висок в област София (столица) – 69,2%, а най-нисък в област Кюстендил – 58,5%.

Таблица 18. Коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 г. и коефициент на безработица на населението на възраст 15-64 г. по райони от ниво 2 за периода 2008-2011 г. - %

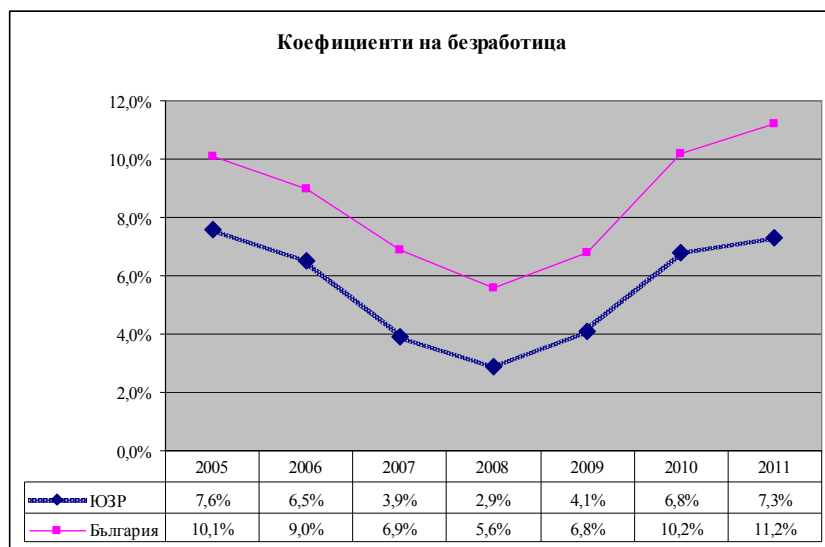
Район, област	Коефициент на заетост (%)	Коефициент на заетост (%)	Коефициент на безработица (%)	Коефициент на безработица (%)
	2008 г.	2011 г.	2008 г.	2011 г.
БЪЛГАРИЯ	70,7	63,9	5,7	11,3
Северозападен район	65,9	58,5	7,1	12,5
Северен централен район	64,4	59,8	8,6	13
Североизточен район	68,4	61,0	8,7	15,6
Югоизточен район	69,5	62,9	5,9	11,7
Южен централен район	69,8	61,2	5,1	12,8
Югозападен район	77,5	71,2	3,0	7,3

Източник: НСИ

Коефициентът на заетост на лицата на възраст 55-64 г. в Югозападен район по данни на Евростат за 2011 г. се повишава в сравнение с 2010 г. с 0,5% и възлиза на 49,2%, стойност близка до тази от 2007 г. (49%). Тенденцията за нарастване е характерна и за страната (средно) и за ЕС-27, съответно с 0,4% и с 1,1% за 2011 г. спрямо 2010 г. Сравнението на данните показва, че през 2011 г. районът изпреварва средните стойности за България (43,9%) и тези за ЕС-27 (47,4%). Съпоставен с другите райони от ниво 2, ЮЗР е на първо място по този показател, а най-ниски са стойностите на СЗР – 39,1%

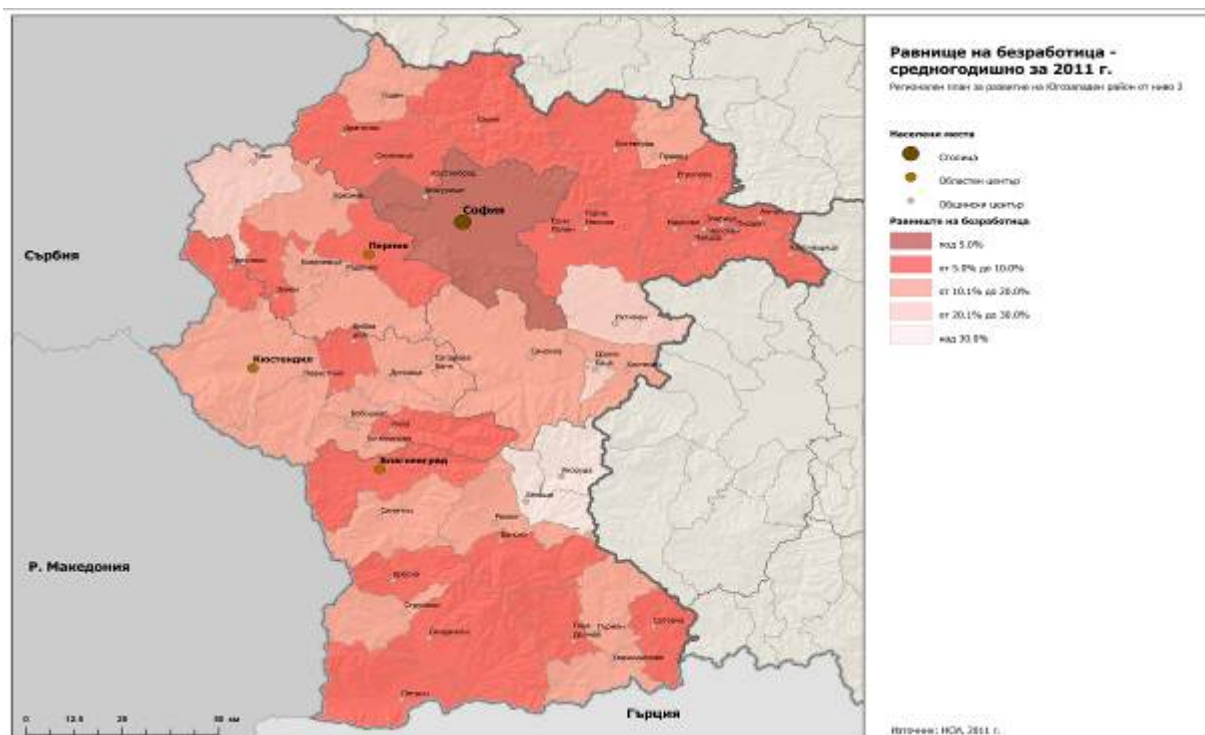
Негативният макроикономически контекст повлия и на безработицата. След период на трайно намаляване на нивата на безработица, през 2009 г. започва постепенно покачване. Тази тенденция е характерна и за ЮЗР, като през 2011 г., са достигнати стойностите от 2005 г.

Графика 25: Коефициент на безработица за периода 2005-2011 г. - %

Източник: НСИ

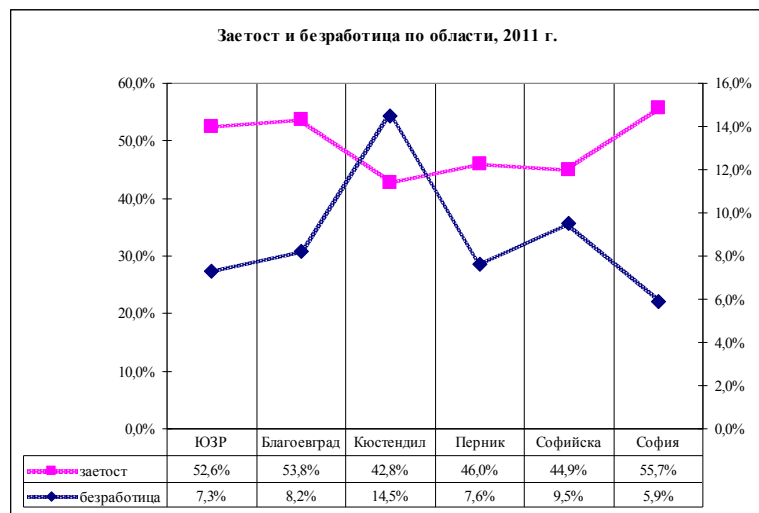
Коефициентът на безработицата на населението на възраст 15-64 г. в Югозападен район за периода 2007-2011 г. е със стойности под средните за страната, като през 2008 г. достига най-ниското си равнище от 2,9%. В резултат на финансовата криза през следващите години настъпва повишаване на показателя до 6,8% и 7,3% съответно за 2010 г. и за 2011 г., при стойности средно за страната съответно 10,2% и 11,2%. Коефициентът на безработица за ЕС-27 през 2011 г. се задържа на нивото от 2010 г. – 9,7% и нараства с 0,7% спрямо 2009 г. В сравнение с останалите райони от ниво 2, коефициентът на безработица в ЮЗР е най-нисък.

Карта 11. Равнище на безработица в ЮЗР – средногодишно за 2011 г.

Във вътрешнорегионалната структура на безработицата през 2011 г. се отличава област Кюстендил с тревожен пик от 14,5%, почти два пъти по-голяма стойност от средната за ЮЗР - 7,3% и област София (столица) с най-ниска стойност от 5,9%. Видно от графиката представена по-долу, област Кюстендил е с най-негативни показатели на трудовия пазар от всички области в ЮЗР: най-висока безработица и най-ниска заетост.

Графика 26: Заетост на населението на възраст 15 и повече навършени години и безработица на населението на възраст 15-64 г. по области в ЮЗР за 2011 г. - %

Източник: НСИ

Делът на дългосрочно безработните (12 и повече месеца) от всички безработни лица през периода 2008-2011 г. в ЮЗР по данни на Евростат се увеличава, като нарастването за 2011 г. на годишна база спрямо 2010 г. е с 0,7% (от 2,8% на 3,5%). Сравнено с останалите райони от ниво 2, по този показател ЮЗР е с най-ниски стойности за 2011 г., заедно с ЮИР – 5,7%, а останалите райони от ниво 2 се движат в границите на 7-8%. Средно за страната стойността за 2010 г. възлиза на 4,8% (нарастване с 1,8% на годишна база), а за 2011 г. – на 6,3% (нарастване с 1,5%). Тенденцията за ЕС-27 (средно) е сходна - делът на дългосрочно безработните лица през 2010 г. и през 2011 г. нараства - съответно на 3,9% и 4,1%.

Безработните лица на възраст до 29 г. в ЮЗР по последни актуални данни на НСИ за 2010 г. са 11 900 души, което представлява 19% от общия брой безработни лица на същата възраст в страната. От всички безработни лица в ЮЗР – 18% са на възраст до 29 години, а 28% са трайно безработни. Стойностите за страната са съответно 18% и 35,2%.

Таблица 19. Структура на безработните по възраст и продължителност на регистрацията по райони от ниво 2 и по области в ЮЗР към 31.12. 2010 г. – бр.

Район, област	Общо безработни лица	На възраст до 29 г.	С продължителност на регистрацията повече от 1 г.
България	34 2419	61 616	120 597
Северозападен район	57 513	9 908	23 949
Северен централен район	45 544	6 746	17 524
Североизточен район	51 059	8 688	18 332
Югоизточен район	47 111	9 983	14 249

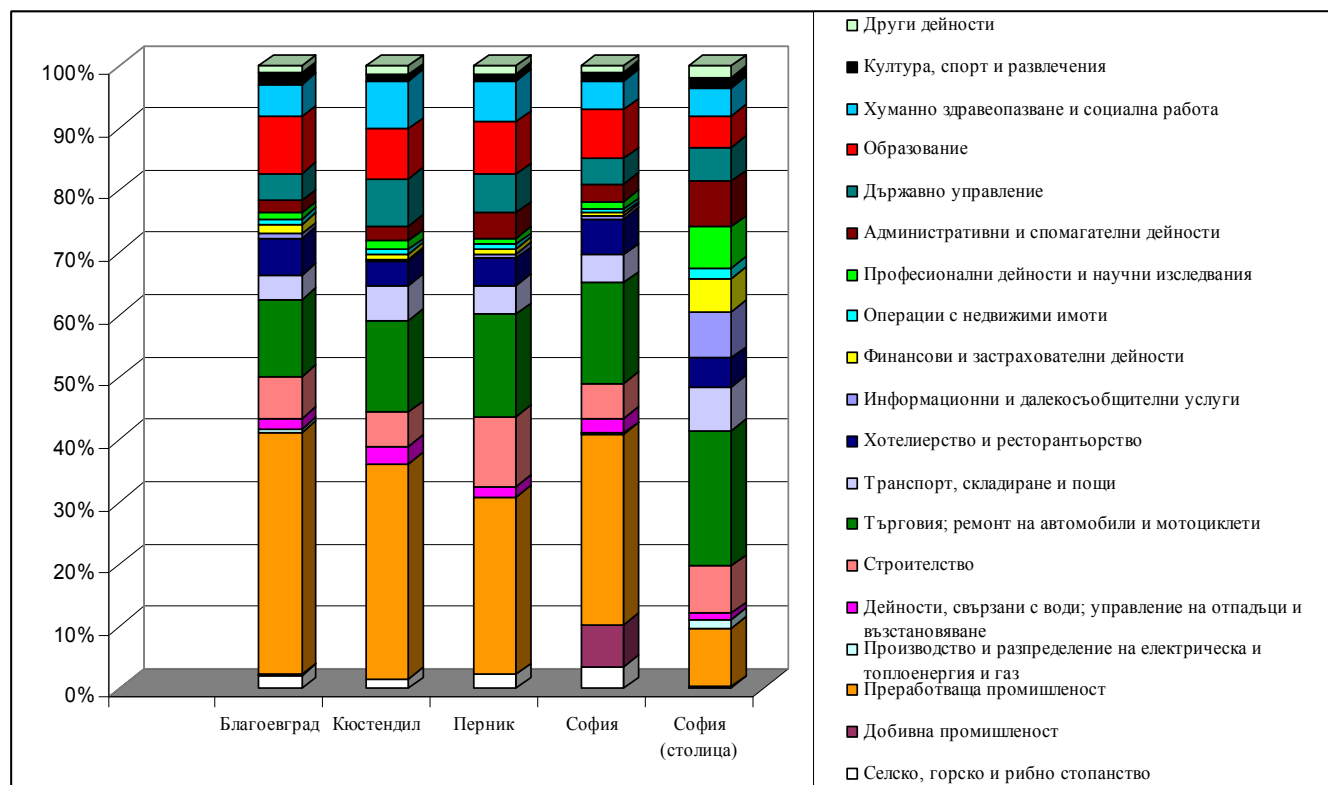
Южен централен район	75 844	14 391	28 344
Югозападен район	65 348	11 900	18 199
Благоевград	18961	3344	6977
Кюстендил	7819	1520	2957
Перник	5817	1058	1640
Софийска	13360	2967	4851
София (столица)	19391	3011	1774

Източник: НСИ

Анализът на наетите лица по трудово или служебно правоотношение в ЮЗР през 2010 г. по икономически дейности показва известни различия в структурата по области. В абсолютни стойности във всички области, с изключение на София (столица), преобладават заетите в преработващата промишленост, следвана от търговията, ремонта на автомобили и мотоциклети. Разпределени по области най-малко са заетите лица са съответно: за област Благоевград – в добивната промишленост, за област Кюстендил - информационни и дългосъобщителни услуги, за област Перник – операции с недвижими имоти, за Софийска област - производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива.

В област София (столица) тенденция е различна – най-много са заетите в търговията, ремонта на автомобили и мотоциклети, следвани от заетите в преработващата промишленост. Между 30 и 50 хиляди са заетите във всеки един от секторите строителство, информационни и дългосъобщителни услуги, административни и спомагателни дейности, професионални дейности и научни изследвания, държавно управление, финансови и застрахователни дейности, образование, хуманно здравеопазване и социална работа. Най-малък е броя на заетите в добивната промишленост и селското стопанство.

Графика 27: Наети лица по трудово или служебно правоотношение по области в ЮЗР през 2010 г. по икономически дейности - %

Източник: НСИ

1.5.6. Културно наследство и култура

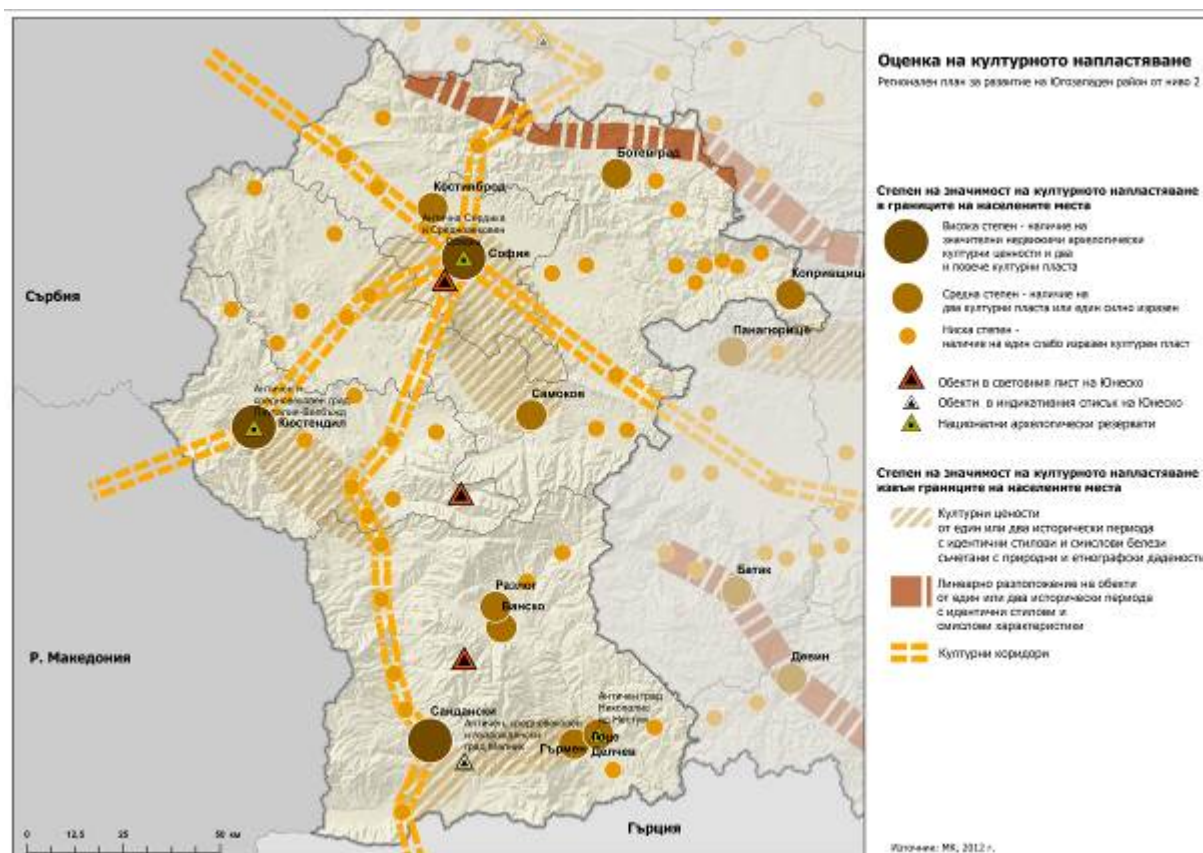
Ролята на културата за подобряване качеството на живота и за постигане на устойчиво развитие е безспорна. Тя влияе върху образованието, развитието на човешкия капитал, свързана е с иновации, със заетост, и е един от основните фактори за преодоляване на бедността и за интеграция на отделни групи в обществото.

ЮЗР е най-развитият регион в страната, център на културния живот, който се нуждае от целенасочена политика за използване и валоризиране на културните ценности. Той е сравнително хомогенен като културно пространство и притежава забележителен културен потенциал с 7348 бр. недвижими културни ценности (25% от недвижимите културни ценности в страната) под закрилата на закона – исторически и културни свидетелства от Античността, Средновековието, Новото време и най-новата история. През територията на района преминават европейските културни коридори: Западният транс-балкански коридор, Диагоналният коридор Via Diagonalis/Via Militaris, Европейските пътища на еврейското наследство, Зеленият пояс.

Културните напластявания в територията на ЮЗР са изключително богати и с история над 6000 г. В началото на V век пр.н.е. траките оставят артефакти на материалната си култура в полетата и по долините на реките Места, Струма и Искър (Сандански, Благоевград, София). От Римската епоха са пътищата от Средиземно море на север и прилежащите им

градове Никополис ад Нестум (община Гърмен), Пауталия (Кюстендил), Сердика (София), Траянова врата (Ихтиман). Най-значимите културни ценности от периода VII- XIV век са: Самуиловата крепост (с. Ключ, община Петрич), Боянската църква (София), Рилският манастир и Хрелъовата кула, Манастирите от Софийската Света гора и др. През XIV -XVII век на тази територия се създават книжовна и живописни школи (Самоковската, Кюстендилската, Банската), изиграли изключителна роля в периода на Българското Възраждане. Археологическите обекти от антична София дават нови перспективи на столицата и я правят съпоставима с големите европейски центрове на античната цивилизация. Съществуват възможности за развитие на темата за религиозните центрове и пътищата на християнската култура и религиозната толерантност. Най-новата история, архитектура и изкуство, богатият културен живот от най-високо качество, повишават потенциала на града и региона.

Многообразието от исторически периоди и културни ценности е предпоставка и осъзнат потенциал за социализация и валоризиране чрез туристически продукти, обединяващи не само културно-историческото наследство, но и природните дадености в района. В обхвата му попадат природните паркове Витоша, Рилски манастир и Беласица, както и националните паркове Рила и Пирин, множество резервати и природни забележителности.

Карта 12. Оценка на културното напластяване в ЮЗР

Нематериалното културно наследство⁶ в ЮЗР е многообразно. Бистришките баби са включени в списъка на ЮНЕСКО за шедьоврите на нематериалното културно наследство на човечеството през 2005 г. Прочути са по целия свят с изпълненията си на архаичен фолклор от Шоплука. В ЮЗР елементите, вписани в Националната представителна листа на нематериалното културно наследство „Живи човешки съкровища⁷ – България” са:

- В сфера на „Традиционни обреди и празници”:

1/ „Традиционна Василишка сватба” на Народно читалище „Гео Милев”, гр. Момин проход, Носител – Фолклорен ансамбъл „Момин проход”.

2/ „Народния празник Сурва в Пернишко” на Регионален исторически музей, гр. Перник, Групов носител – Сурвакарски групи от 31 селища.

- В сфера на „Традиционно разказване”: „Чуйте и ще знаете” на Народно читалище „Миньор – 2005”, гр. Перник, Индивидуален носител – разказвачка (Лидия Евтимова Добревска – гр. Брезник).

- В сфера на „Традиционно пеене и свирене”: „Песента – минало, настояще и бъдеще” на Народно читалище „Св. Св. Кирил и Методий – 1926”, с. Сатовча, община Сатовча, област Благоевград, Носител – Женска група на „Високо пеене”, Детска група на „Високо пеене”.

- В сфера на „Традиционни занаяти, домашни дейности и поминъци - Дървообработване и дърворезба”: „От извора днес, за да ни има утре” на Народно читалище „Братство – 1869”, гр. Кюстендил, Индивидуален носител – Стефан Алексов Петров от с. Ломница.

В района ежегодно се провеждат множество фестивали (събори), включително с международно участие, а град Перник е включен в списъка на Европейските фестивални градове. Фестивалите и съборите на народното творчество са практики за популяризиране на нематериалното културно наследство. Един от най-големите събори в страната, утвърдил се като движение за опазване и популяризиране на българската традиционна култура и фолклор, е Националният събор на българското народно творчество в Копривщица, които води началото си от 1965 година и се провежда са на всеки 5 години. Съборът се организира за около 10 000 участници от различните краища на страната, българи живеещи в чужбина, както и чужди граждани изпълняващи български фолклор. В

⁶ Терминът „Нематериално културно наследство“ според Конвенцията за защита на нематериалното културно наследство на ЮНЕСКО означава обичаите, формите на представяне и изразяване, знанията и уменията, а така също и свързаните с тях инструменти, предмети, артефакти и културни пространства, признати от общностите, групите, а в някои случаи отделните лица като част от тяхното културно наследство.

⁷ „Живите човешки съкровища” са хора, които притежават необходимите познания и умения на най-високо ниво, за да интерпретират или създават специфични елементи от нематериалното културно наследство като свидетелство за живите културни традиции и за творческия гений на гражданите на България

ЮЗР ежегодно се провеждат: „Пирин пее“, гр. Сандански, Станчинарски игри - град Петрич, Международен фестивал на бабугерските маски и игри - град Симитли, Преглед на сурвакарските игри - град Брезник, Новогодишен кукерски карнавал „Старчевата” - град Разлог, Международен фестивал на маскарадните игри „Сурва” - град Перник, Общински пролетен фестивал „Долината на маските” - с.Ковачевци, Общински събор на народното творчество „Южен гердан” - град Петрич, Международен фолклорен фестивал „Нишавски хоровод” - град Драгоман, Фолклорен фестивал „Пеония” - град Божурище, Фолклорен фестивал „Между три планини” - град Банско, Национален фестивал на клубовете за български народни танци „От Трън по-убаво нема” - град Трън, Международен фолклорен фестивал „Пауталия” - град Кюстендил, Международен фолклорен фестивал „С песните на сестри Бисерови” - град Сандански, Национален фестивал на традиционните хора „На армане с тъпане” - град Разлог, Международен фолклорен фестивал „Сребърна пафта” - град Кюстендил, Фестивал на мъжките фолклорни групи - град Разлог и др.

Около 50% от недвижимите паметници на културата от национално значение се намират в ЮЗР. Паметници със световно значение са Боянската църква (София) и Рилски манастир (Кюстендил). Разкрити и експонирани са множество крепостни строежи, обществени, култови и жилищни сгради от всички исторически периоди. В музеите и музейните колекции на района са запазени и експонирани изключително ценни образци на изкуството и културата.

В Югозападен район се намират значителен брой постоянно действащи религиозни храмове: в област Благоевград – 26 джамии и 6 църкви, в област Перник – 8 църкви, в Софийска област – 1 джамия и 39 църкви и в област София – 1 джамия и 71 църкви. *Катедралният храм „Св. Ал. Невски”* е втората по големина православна катедрала на Балканите и е считан за символ на българската столица. Извършват се ежедневно, неделно и празнично-обществено богослужения. *Баня баши джамия* е действащ мюсюлмански храм в град София, който отразява спецификата на османската архитектурна мисъл през 16 век. Всеки петък и на мюсюлмански празници се извършват молитви. *Софийската синагога* е символ на еврейската общност в България вече повече от век. Това е най-голямата сефардска (испано-еврейска) синагога в Европа и третата по големина в Европа след синагогите в Будапеща и Амстердам. Централната синагога е единственият еврейски молитвен дом в София. В момента тя е в процес на реставрация и основното помещение е затворено. Обичайните служби се провеждат в малката молитвена стая на синагогата.

Материалната база на културата в района е добре изградена. Тук е седалището на всички национални културни институти, библиотечната и читалищната мрежа са действащи и

силно развити. Музейните експозиции са широкоспектрни, с уникални образци от отделните исторически периоди. Районът разполага с професионално подготвени кадри в сферата на културата. Богатият културен календар съдържа запазени характерни обичаи и има регионално и национално значение.

Таблица 20: Културно наследство и МТБ на културата по области в ЮЗР към 31.12.2011 г. – бр.

Културно наследство и МТБ на културата	Благоевград	Кюстендил	Перник	София	София (столица)	ЮЗР
Паментици на културата със световно значение	0	1	0	0	1	2
Паментици на културата с национално значение	32	44	89	227	273	665
Музеи	1	2	5	6	23	37
Галерии	0	1	1	0	5	7
Театри						29
Читалища	111	76	96	191	116	590
Библиотеки						12

Източник НСИ

Читалищата са уникална и традиционна за България културна институция, ръководена и чрез специфичен закон. Те са част от системата на децентрализираната културна мрежа в регионите. В съвременните условия, запазвайки своята социална легитимност и гъвкавост, те са призвани да откликнат на новите потребности на българското общество като средища за културна, информационна и социална дейност.

Културните институции и в частност читалища и библиотеки, са част от образователната система и от гледна точка на концепцията за учене през целия живот осигуряват възможност за неформалното и самостоятелно учене във всички възрасти. Чрез читалищните библиотеки протича процесът на достъп до информация за всеки.

Училищата по изкуствата и по културата в страната са 23 на брой и имат своя специфика, която им отрежда статут на културни институти с основно предназначение да осигуряват професионалната подготовка и обучение в областта на изкуствата и културата (Закон за закрила и развитие на културата). В ЮЗР тези училища са: Националният учебен комплекс по култура с Лицей за изучаване на италиански език и култура в Горна Баня с участието на Република Италия; в град София - художествено училище, където се обучават ученици по професиите художник и дизайнер; музикално училище за класически музикални инструменти, пеене и класически танци; Национално училище за танцово изкуство;

Национална гимназия за древни езици и култури “Константин-Кирил Философ”;
Национална професионална гимназия по полиграфия и фотография – София.

Множество анализи отчитат, че наличният потенциал на района е недостатъчно използван за развитието на културния туризъм. Недвижимите паметници на културата са в лошо състояние и не се заделят достатъчно средства за тяхното опазване, социализиране и експониране. Липсват интегрирани продукти и единно маркетингово на туристическото предлагане.

Изводи и заключения:

- ✓ Като цяло показателите за общо демографско развитие на ЮЗР са по-благоприятни спрямо останалите райони в България, което се дължи на столицата
- ✓ Районът е на първо място в страната по брой и гъстота на населението
- ✓ През периода 2001-2011 г. населението на района се е увеличило, но това е благодарение на столицата (в резултат на механичното движение към нея), докато останалите области са с отрицателен естествен и механичен прираст
- ✓ 83,1% от населението на ЮЗР живее в градовете, а 16,9% в селата; постоянно се увеличава степента на урбанизация
- ✓ Разпределението на населението по области в ЮЗР е неравномерно
- ✓ През целия разглеждан период (2007-2011 г.) естественият прираст на населението в района следва общите за страната трайни негативни тенденции и продължава да е отрицателен, но е с най-ниска стойност от всички райони от ниво 2
- ✓ Коефициентът на раждаемост е по-висок от средния за страната, но през 2011 г. бележи спад; съпоставен с другите райони от ниво 2 в страната, ЮЗР е на трето място
- ✓ Районът е с най-нисък коефициент на смъртност на населението в сравнение с останалите райони в страната
- ✓ Налице е продължаващ процес на застаряване на населението в района, който се изразява в намаляване на абсолютния брой и относителния дял на населението под 15 години и увеличаване на броя и дела на населението на 65 и повече години
- ✓ Възпроизводството на трудоспособното население също се влошава и по този показател ЮЗР е четвърти в страната
- ✓ Въпреки по-благоприятните стойности на показателите за демографско развитие в района, разглеждан като цяло, на областно ниво неравенствата са значителни, най-вече в разрез област София (столица) и областите Перник и Кюстендил

- ✓ Съществен проблем за устойчивото развитие на района е подчертаният моноцентризъм на районно, областно и общинско ниво, в резултат от което крайните западни и южни части на района се обезлюдяват
- ✓ Системата от образователни институции в Югозападния район е най-добре развита спрямо останалите райони в страната
- ✓ Съществен проблем в област София (столица) е недостигът на места в детските заведения
- ✓ По показателя брой университети на 1 млн. жители към 31.12.2011 г. районът запазва първото си място в страната
- ✓ Ангажиментите, поети от България за изпълнение до 2020 г. по отношение на рано напусналите образование и обучение (18-24 навършени години) и на населението на възраст 30–34 г. с висше образование, в ЮЗР вече са достигнати (по данни за 2011 г.)
- ✓ Системата на здравеопазването в ЮЗР е най-добре развита в страната и като цяло покрива нуждите от здравна помощ на региона
- ✓ По отношение на осигуреността с лекари и с лекари по дентална медицина населението на ЮЗР се намира в най-благоприятно положение в сравнение с останалите райони от ниво 2 в страната
- ✓ Бедността е един от най-острите социални проблеми на обществото. ЮЗР не е изключение. Въпреки това относителният дял на бедните лица спрямо линията на бедност в ЮЗР е по-нисък в сравнение с останалите райони от ниво 2; същото се отнася и до процента на населението в риск от бедност или социално изключване
- ✓ Районът заема първо място сред районите от ниво 2 по общ доход на лице от домакинството, като над 50% от дохода се формира от работни заплати
- ✓ По отношение на показателите на пазара на труда, през периода 2008-2011 г., ЮЗР следва общите за страната тенденции – коефициентът на безработица се увеличава, а коефициентът на заетост – спада. Въпреки това районът е с най-добри показатели в сравнение с останалите райони от ниво 2 в страната
- ✓ Изключение се наблюдава при показателя заетост на лицата на възраст 55-64 г., за който се регистрира, макар и минимално, увеличение на национално и регионално ниво
- ✓ Очертават се силни областни неравенства в ЮЗР с два полюса – най-добри показатели в област София (столица) и най-негативни в област Кюстендил
- ✓ По отношение на наетите лица по трудово или служебно правоотношение в ЮЗР по икономически дейности, най-голям е броя на заетите лица в областта на търговията,

ремонта на автомобили и мотоциклети и преработващата промишленост, а най-малък в добивната промишленост и селското стопанство

- ✓ Около 50% от недвижимите паметници на културата от национално значение се намират в ЮЗР; тук е седалището на всички национални културни институти, библиотечната и читалищната мрежа са действащи и силно развити.

1.6. Основни заключения от социално-икономическия анализ

- ✓ Въпреки забавените темпове на растеж поради глобалната криза, ЮЗР запазва водещата си позиция на най-динамично развиващият се в България район от ниво 2
- ✓ Лидерската позиция по почти всички икономически и социални показатели се дължи не на балансирано развитие на общност от петте съставни области, а на районното и национално водачество на една от тях – област София (столица)
- ✓ Демонстрираната относителна устойчивост на икономиката на района, дори в условията на криза, е благодарение на столичната икономика. Софийският БВП/глава (2008 г.) е 92% от средния за ЕС=27 и по предварителни изчисления за 2012 г. се очаква да достигне 100%. Констатираният естествен спад на разходите за ДМА, вкл. и на ПЧИ, се прогнозира да продължи и през следващите 2-3 години
- ✓ Общото състояние на околната среда в ЮЗР не е влошено, но в отделни области и/ли общини се констатира влошени качества на атмосферния въздух, както и незадоволително състояние на повърхностните води - замърсени речни участъци
- ✓ ЮЗР е с най-благоприятни демографски показатели в страната, което отново се дължи на столицата. Въпреки това, за периода 2007-2011 г. тенденциите в демографското развитие не са благоприятни - коефициентът на раждаемост спада, възпроизводството на трудоспособното население се влошава, населението в района застарява, а крайните западни и южни части на района се обезлюдяват
- ✓ Показателите на трудовия пазар на района, както и тези на страната, продължават да са негативни
- ✓ Положителни тенденции/прогнози се наблюдават при показателите БВП, приходи от продажби на предприятията, приходи от нощувки, изграденост на транспортно-комуникационната, ВиК и енергийната инфраструктура, осигуреност на населението със здравни и образователни услуги и др.
- ✓ Междурегионалните и междуобластните различия се задълбочават. София изпълнява добре ролята си на „двигател”. За да изпълни и ролята си на балансатор в регионалното и националното пространство, тя следва да се ангажира и с изнасяне на функции за укрепване на регионалната и националната полицентрична мрежа от големи, средни и малки градове с конкурентна среда и условия за живот

- ✓ Основен проблем: неконтролираното механично нарастване на София при ниска безработица – 7,3% в сравнение със средната за страната и в останалите райони от ниво 2, благодарение на традиционни трудоемки производства и обслужване (предимно търговско), е симптом/тенденция към формиране на слабо конкурентна трудово-икономическа среда - тенденция, обратна на желаната. От този процес е засегнат целият район, цялата регионална икономика

2. Териториално развитие и перспективи

Политическата рамка за териториалното развитие на Югозападен район се формира от Стратегия „Европа 2020” и териториалното ѝ представяне от „Териториален дневен ред на Европейския съюз 2020”, както и от националната им интерпретация в „Националната концепция за пространствено развитие на Република България 2013 – 2025 г.”. Основната цел за териториално сближаване и балансирано развитие ще се постигне с усилия в следните приоритетни насоки:

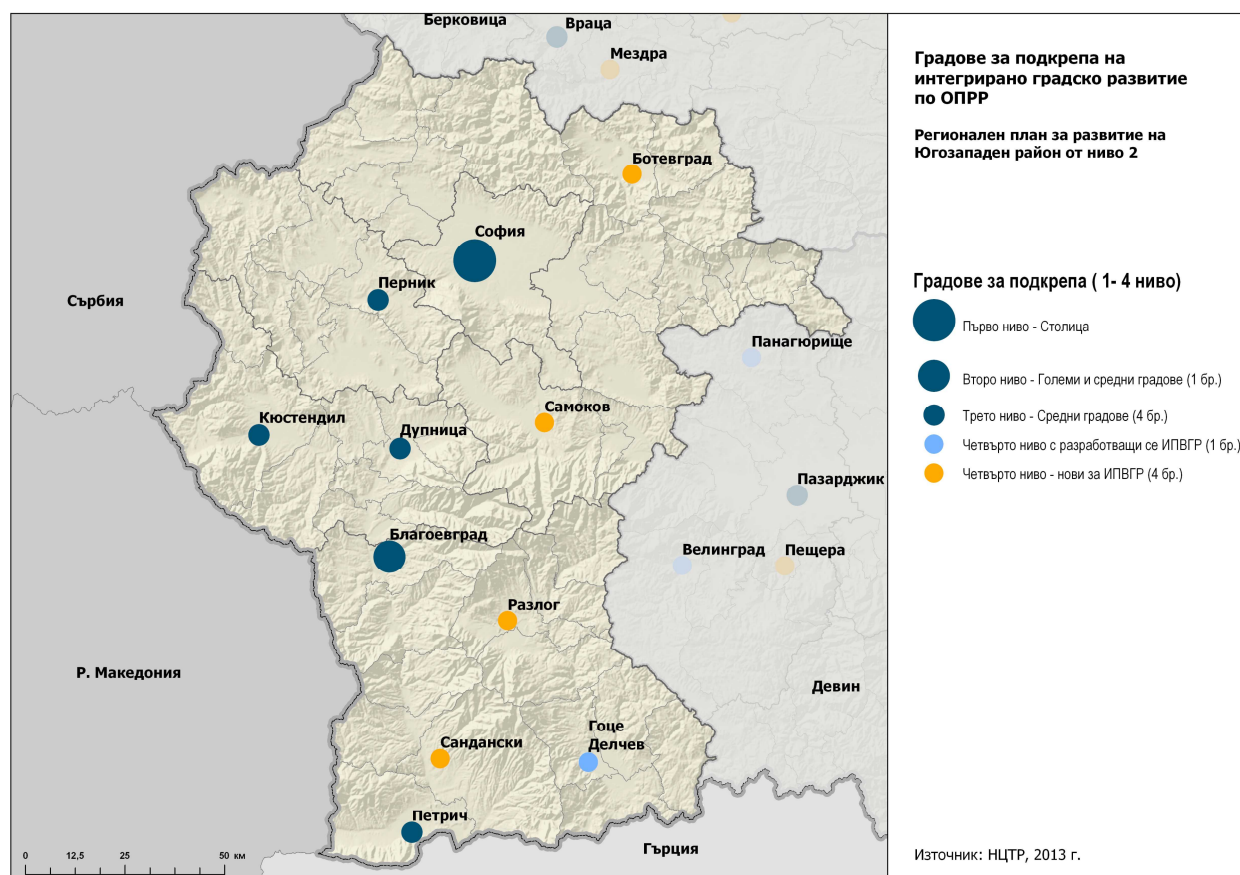
- Сподпомагане за полицентрично и балансирано териториално развитие;
- Насърчаване на интегрираното развитие в градовете, селските и специфичните региони;
- Териториална интеграция в трансгранични международни функционални региони;
- Осигуряване на конкурентоспособност на регионите на глобалния пазар чрез силни местни икономики;
- Подобряване на териториалната свързаност между индивидите, общините и предприятията;
- Управление и свързване на екологичните, ландшафтните и културните ценности на регионите.

2.1. Използване на земята

В териториалния баланс на ЮЗР, горските територии съставляват 47,1%, земеделските – 46%, населените места и урбанизираните територии - 4,9%, водните площи – 1% и други антропогенно натоварени територии – 1%.

2.2. Интегрирано градско възстановяване и развитие

Интегрираните планове за градско възстановяване и развитие (ИПГВР) имат за цел трайно подобряване на икономическото, социалното и екологичното състояние на дадена градска територия и ще изиграят важна роля в подобряването на градската структура и на градската среда в 67 града в периода 2014 – 2020 г. Въпреки че те са ограничени строго в регулационните граници на града и не засягат крайградските територии и агломерационните ареали, където са натрупани много сериозни проблеми, при разработването им следва да се взема предвид и влиянието на съседните територии - зоната на влияние на съответния град, неговата позиция в региона, както и евентуално предстоящи големи инфраструктурни проекти от национално и регионално ниво. В зоните на активно влияние на градовете е важно да се насочат усилия, макар и в един следващ период. С разработените общи устройствени планове на големи градове като София, Пловдив, Варна, Стара Загора, Бургас и Русе, те са определени достатъчно прецизно и могат да бъдат използвани в стратегическото планиране. В Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2012 – 2022 г. на тези агломерационни ядра или зони на активно влияние се набляга сериозно с оглед бъдещото внимание на политиките за развитие и устройство.

Карта 13. Градове за подкрепа на интегрирано градско развитие по ОПРР в ЮЗР

7 града в ЮЗР са в процес на изготвяне на Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие по мярка 1.4-07 „Подкрепа за интегрирани планове за градско възстановяване и развитие“ на ОПРР 2007-2013г.: София, Благоевград, Кюстендил, Перник, Дупница, Петрич, Гоце Делчев. Предвижда се предстоящо изработване на ИПВГР и за други градове в ЮЗР. По мярка 5-03 „Подкрепа за интегрирани планове за градско възстановяване и развитие II“ на ОПРР 2007-2013 г. бенефициентите на територията на ЮЗР ще бъдат 4 града: Самоков, Сандански, Ботевград и Разлог.

Основната цел е да бъдат стимулирани достатъчно голям брой малки градове, разположени в периферни селски и планински райони. Тези градове са центрове, предлагащи работни места и основни услуги със значение за повече от една община. Критерият за избор, който е използван за определянето на допълнителните градове бенефициенти е подходящо местоположение в територията на областите, демографска големина, налични функции с надобщинско значение в сферата на икономиката, социалната сфера, образованието, науката, културата и др.

2.3. Урбанизирани територии

Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г. (НКПР), приета от Министерски съвет през м.декември 2012 г., въвежда два основни типа територия по признак „урбанизация” – „централни”, силно урбанизирани територии (на общините с големи и средни градове) и „периферни”, слабо урбанизирани територии – общините с центрове малки градове и села. Следва уточнението, че дори и в територията на «централни» общини съществуват вътрешни периферии. Съществуват още и природни неурбанизирани територии.

Централните силно урбанизирани територии се определят като места за генериране на растеж. Общините с центрове до трето ниво и някои от четвърто ниво са отнесени към категорията централни територии. Периферните слабо урбанизирани територии се определят като изостанали райони за целенасочено подпомагане – селски, планински, гранични. Общините с центрове от четвърто и пето ниво са отнесени към категорията периферни територии за целенасочено подпомагане. Природните неурбанизирани територии се идентифицират със защитените природни територии по ЗЗТ и със защитените зони по Натура 2000, като към тях се добавят и територии за превантивна териториалноустройствена защита, каквито са териториите над горната граница на гората в планините, някои характерни крайречни, горски и полски ландшафти.

Силно контрастиращ на общия фон в Югозападен район е град София – това е най-силно урбанизираната територия в ЮЗР, както и в национален мащаб. Към централните силно урбанизирани територии се отнася и град Благоевград. В тези градове е целесъобразно да се модернизира основната инфраструктура и да се изгради инфраструктура на информационното общество, да се развият трансфера на технологии и иновации, научноприложни и развойни изследвания, висше образование, сектори, генериращи висок растеж в съответствие със защита на околната среда и културното наследство, развитие на културните институции, подобряване на градското благоустройство и качествата на градската среда, за да могат тези центрове да привличат инвестиции и активно да участват в конкурентната среда и културния и икономически обмен между градовете в границите на Европейския съюз.

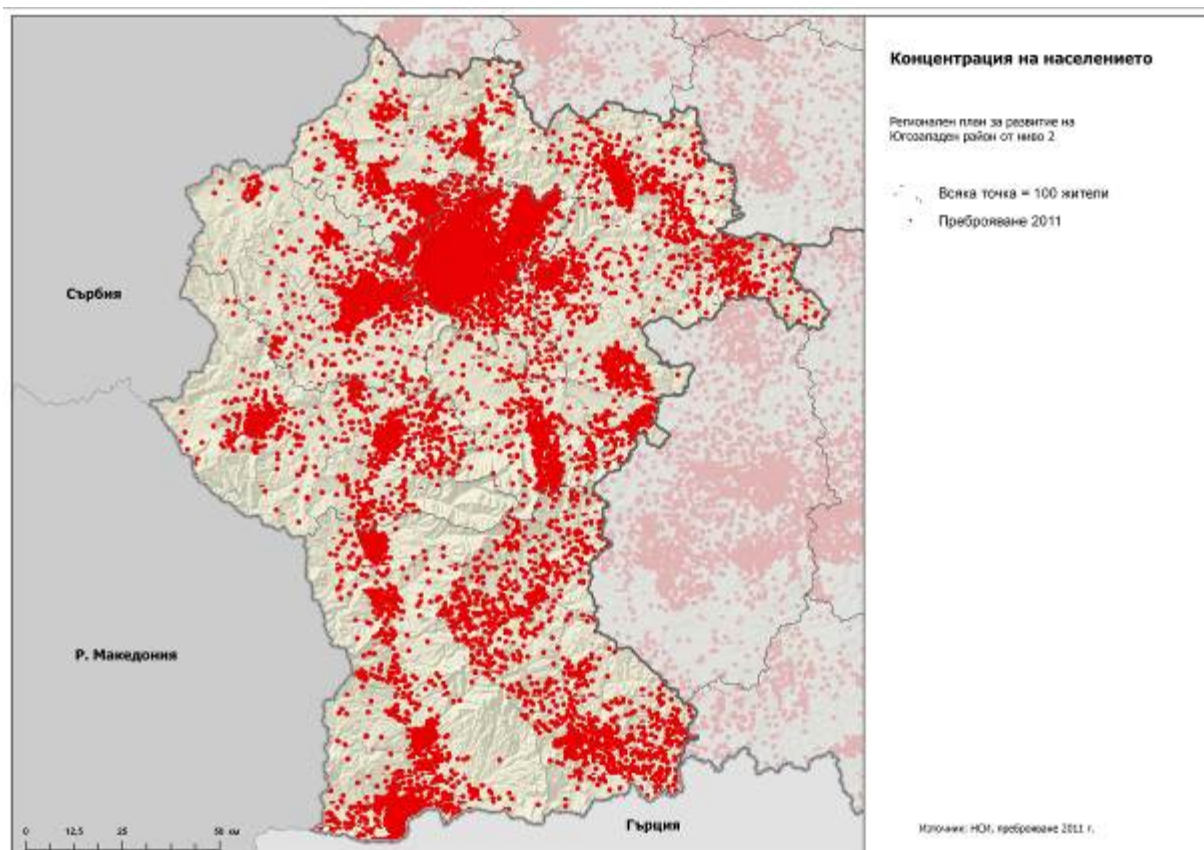
Периферни слабо урбанизирани територии в ЮЗР са градовете от трето ниво Перник, Кюстендил, Дупница, както и градовете от ниво четири Сандански и Гоце Делчев. Тези градове приемат ролята на двигатели на регионалното развитие и следва да окажат благотворно влияние на околната изостанала селска територия. Приоритетно в тях следва да се изгради съвременна икономическа база, да се стимулира предприемачеството, да се модернизира инфраструктурата, да се създадат устойчиви работни места, да се използват специфичните местни потенциали.

Периферните територии са най-уязвимите пространства от социално-икономическа гледна точка. Повечето са едновременно гранични, планински и селски – с катастрофални демографски характеристики, с влошена техническа инфраструктура, с липса на заетост и затруднен достъп до социални услуги. Четири области, попадащи в обхвата на ЮЗР – Софийска, Перник, Благоевград и Кюстендил, са частично в категорията периферни, област София (столица) се определя като централна.

По терминология на НКПР в страната като гранични се възприемат 43 бр. общини със сухоземна граница, за да няма дублиране с дунавските и черноморските. Граничните общини в ЮЗР са Годеч, Драгоман, Трън, Трекляно, Кюстендил, Невестино, Благоевград, Симитли, Кресна, Струмяни, Сандански, Хаджидимово, Сатовча. Някои от основните проблеми при тях са, че те биват обслужвани от тупикова инфраструктура, при отсъствие на ГКПП, като влошената им транспортна достъпност ограничава протичането на нормалните процеси на развитие. Недостатъчно добре изградена е и инфраструктурата, осигуряваща съответен стандарт на обитаване - ограничени съобщителни услуги, режим на водоснабдяване и др. Социално-икономическата активност е ниска, в множество селища нарастват тенденциите за обезлюдяване.

Повечето от граничните общини по западната и южната ни граници могат да бъдат отнесени и към категорията планински. Всъщност под определението за „Планински райони в Европа” на Нордрегио попада цялата територия на ЮЗР.

Съгласно Програмата за развитие на селските райони като селски са определени общините, които са с население под 30 хиляди души. Политиките за развитие на селските райони и малките градове в тях трябва да бъдат насочени към разнообразяване на структурата на селскостопанската заетост и към създаване на нови връзки град – село. Подходящо е да бъдат насърчавани малките градове в предоставянето на услуги в техния селскостопански хинтерланд и в разкриването на малки и средни предприятия, свързани със селскостопанското производство. Близостта на малките градове до селата е фактор, който трябва добре да се използва в бъдеще, тъй като създава възможности за подобряване връзката град – село и за превръщането на малките градове в опорни центрове на селищната мрежа, обслужващи селската местност.

Карта 14. Концентрация на населението в ЮЗР

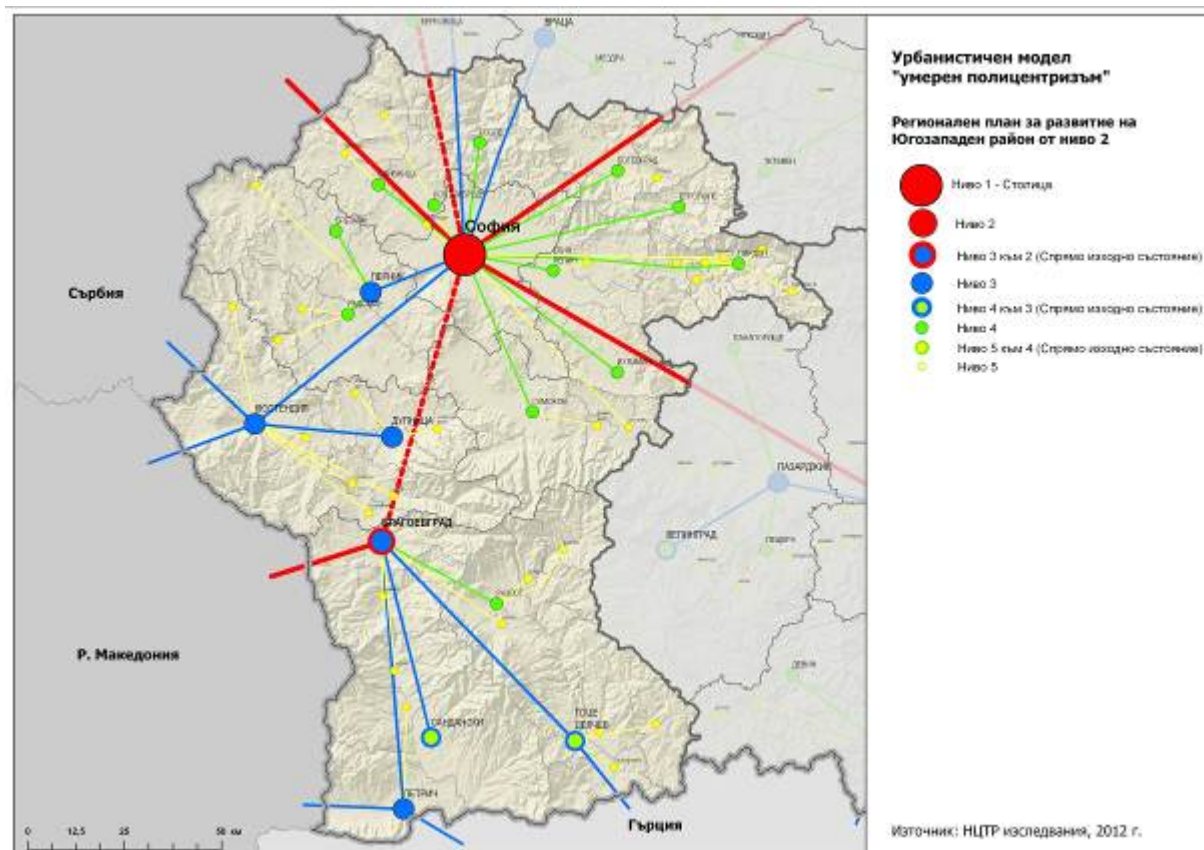
Наред с високата степен на пространствено препокриване на повечето специфични/проблемни категории (гранични, планински, селски, периферни), се констатира и тяхната корелация с категорията „обезлюдяващи се територии“. Този факт е основание като пространствени адреси на проблемни територии и съответни политики да се посочат землищата с пределно ниски гъстоти (от „нула до 100 човека“).

В зависимост от локализацията и пространственото им групиране, тези землища формират няколко основни групи:

- Ниски гъстоти на обитаване и нисък агрономичен потенциал (пример – Огражден и Беласица) – политика – приобщаване към „зелената система“ и Европейския зелен коридор;
- Ниски гъстоти с нисък до среден агрономичен потенциал и специфична политическа значимост (пример – югозападните поли на Пирин) – политика – субсидирани производства и дейности, осигуряващи поминъка;
- Ниски гъстоти с „островно“ разположение (вътрешни общински периферии) – използване на потенциала им от общинския център и подкрепа от него.

2.4. Центрове и оси на пространствено развитие

РПР на ЮЗР възприема полицентричния модел за пространствено развитие, създаден в НКПР, където са дефинирани *урбанистични центрове от различни йерархични нива* с различни по обхват териториални ареали на влияние и оси на урбанизационно развитие.

Карта 15. Урбанистичен модел „умерен полицентризъм“ в ЮЗР

Йерархизирането на центрoвете е осъществено чрез интегрирана оценка на тяхното значение и роля по редица критерии и показатели за динамика на населението и степента на развитие на техните обслужващи административни, икономически, транспортни функции и др.

Класификацията на НКПР обхваща всички български градове и някои села - центрове на общини и ги разпределя в 5 групи. В съответствие с НКПР, градовете на територията на ЮЗР попадат, както следва:

- в **1-во ниво** - столицата София, център с европейско значение за националната територия – 1бр.;
- в **3-то ниво** – средни и средноголеми градове - центрове с регионално значение - Перник, Кюстендил, Благоевград, Дупница, Петрич – 5 бр. ;
- в **4-то ниво** - малки градове с микрорегионално значение за територията на група общини – Своге, Самоков, Ихтиман, Костенец, Елин Пелин, Пирдоп, Златица, Етрополе,

Костинброд, Ботевград, Сливница, Брезник, Радомир, Банско, Разлог, Сандански, Гоце Делчев, Трън.

- в 5-то ниво - много малки градове и села - центрове с общинско значение за територията на съответните общини - Белица, Гърмен, Кресна, Сатовча, Симитли, Струмяни, Хаджидимово, Якоруда; Бобовдол, Бобошево, Кочериново, Невестино, Рила, Сапарева баня, Трекляно; Земен, Ковачевци; Антон, Божурище, Годеч, Горна малина, Долна баня, Драгоман, Копривщица, Мирково, Правец, Чавдар, Челопеч.

Градовете от 1-во, 2-ро и 3-то йерархични нива формират основната опорна мрежа от урбанистични центрове в националната територия. Икономическото значение на тези градове се изразява във факта, че в тях се формира основният дял на брутния вътрешен продукт и се реализира икономическия растеж. На тях се пада основната роля за осъществяване на публичните услуги от високо ниво. В тях са разположени висшите учебни заведения на страната и основните научни и иновационни центрове. В тези градове е развита основната мрежа от обекти на здравеопазването. Те са важни центрове на културата.

На 1-во йерархично ниво за столицата, като център с европейско значение, НКПР предвижда по-нататъшно стимулиране на качествено, интензивно развитие и ограничаване на екстензивното развитие. Тя има потенциал да премине в по-горна категория на европейските Metropolitan European Growth Area (MEGA), която се определя от оценките за население, икономически функции, конкурентоспособност, свързаност, знания. Реализирането на тази цел зависи от цялостното социално-икономическо и културно развитие на София, подпомагано от разнообразни политики и инструменти. Сред тях, сериозна роля ще има изпълнението на ИПГВР и съобразяването на пространственото развитие с предвижданията на ОУП на Столична община. От значение е и участието на София в европейска мрежа на сътрудничество с други европейски градове, поканата за Европейска столица на културата 2019 г., кандидатурата за Зимни олимпийски игри през 2022 г., за провеждане на Европейско първенство по волейбол (съвместно с Италия), за домакинство на Европейско първенство по футбол (съвместно с още 10 европейски държави), което мобилизира допълнителни ресурси и стимулира нови инициативи.

Макар че асоциирането на столицата със съседните общини е вече факт, за бъдещото развитие на агломерацията на София е от важно значение законово да бъде регламентирано сдружаването на групата общини в агломерационен ареал за общи действия в сферата на социално-икономическото развитие, опазването на околната среда, транспортната политика, туристическата политика и в сферата на пространственото развитие. Също е необходимо регламентиране в ЗУТ на изискването ОУП на град – център на агломерационен ареал да се изработва в обхвата на ареала – на групата общини.

В ЮЗР не попада град-център от второ йерархично ниво. Градовете от 3-то йерархично ниво са разположени сравнително равномерно в националната територия и имат мисията да допълват и балансират големите градове, за да намаляват ефекта от моноцентрично развитие в територията на областите и районите. В трето йерархично ниво в района са 5 града – 3 областни центрове (Благоевград, Кюстендил и Перник) и два други средни града – Дупница и Петрич. Основен опорен център в долината на Струма е Благоевград. Той има потенциал да се развие до по-горно, второ ниво.

Градовете от 4-то ниво имат изключително важна роля за периферните селски райони, предлагат работни места и основни публични услуги на повече от една община. Градове от четвърто ниво в ЮЗР, с обслужваща роля за заобикалящите ги населени места, са: Своге, Самоков, Ихтиман, Костенец, Елин Пелин, Пирдоп, Златица, Етрополе, Констинброд, Ботевград, Сливница, Брезник, Радомир, Банско, Разлог, Сандански, Гоце Делчев. С потенциал за извеждане до трето ниво са Сандански и Гоце Делчев.

В територията на общините с центрове много малки градове и села, същите са административни, стопански и обслужващи центрове за населението на собствените си общини. Те формират 5-то ниво от центрове с общинско значение.

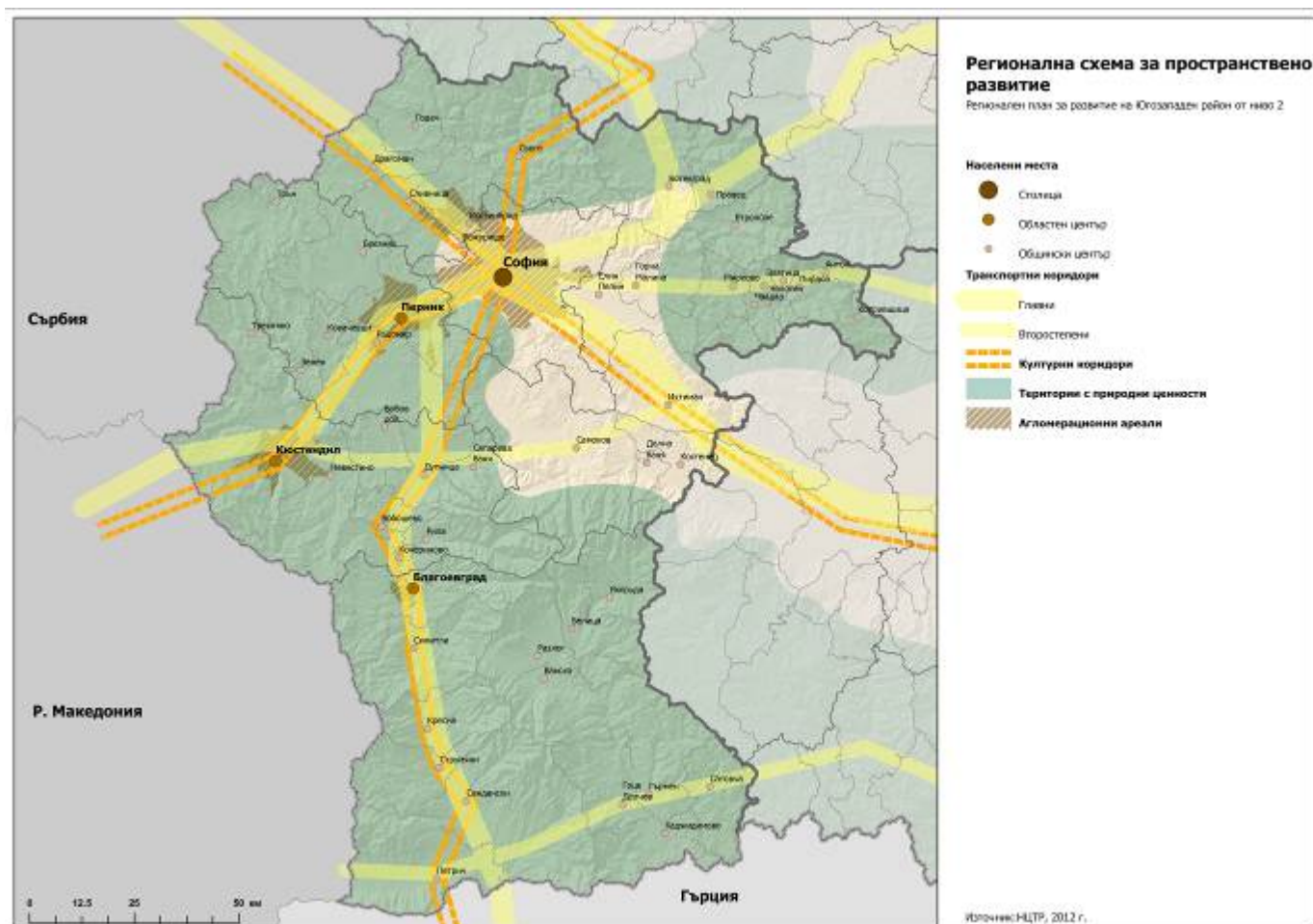
Що се отнася до *осите на развитие*, ЮЗР се ситуираща и в този аспект като фрагмент на националния модел. Чрез развитието на този важен елемент на пространствения модел, районът ще се свърже с кореспондиращи оси на развитие в съседните Сърбия, Македония и Гърция. Същевременно ще се осигури по-добра достъпност до центровете на растеж, иновации, култура и образование (най-вече София и донякъде Благоевград). За целта е необходимо:

- Доизграждане на ЕТК 4 ;
- Осигуряване на устойчива комуникационно-транспортна система за равнопоставен достъп от второстепенните оси до главните оси и до центровете на селищната мрежа;
- Изграждане на основните свързващи елементи за поддържане на полицентричния модел, създаващ предпоставки за жизнено взаимодействие между градовете и селата;
- Изграждане на липсващите второстепенни връзки в отдалечените и периферни територии, включително и тези, които имат първостепенно значение за достъп до туристическите ресурси (природни и културни).

Основните оси се развиват по протежение на главните национални и международни транспортни коридори. Второстепенните оси са тези, които имат структуриращо значение

за района. През ЮЗР преминават части от двете главни паралелни оси и една от трите главни меридиални оси:

- Главна паралелна ос Драгоман–София–Пловдив–Свиленград–Истанбул, част от общоевропейски транспортен коридор 4 (ТРАСЕКА);
- Главна паралелна ос София–Плевен–Русе и връзка с общоевропейски транспортни коридори 7 и 9 и отклонението ѝ София–Ловеч– Велико Търново–Шумен–Варна.

Карта 16. Регионална схема за пространствено развитие в ЮЗР

Характерно за паралелните оси е събирането им в столицата София, което освен предимствата, свързани с концентрация на различни видове транспорт, крие и недостатъци и налага търсене на близки и по-далечни обходи. Такъв обход, който следва да се превърне в ос на развитие е замислената магистрала (скоростен път) „Рила” от Ихтиман до Дупница. Тя е в състояние да активизира допълнително развитието на туризма в Северна Рила.

- Западна меридиална ос Видин–Враца–София–Благоевград–Кулата, част от ЕТК 4 – приоритет на ЕС и на Стратегията на Р. България за развитие на транспортната система до 2020 г. (доизграждане на АМ „Струма”)

Активизирането на тази ос ще подобри връзките на столицата с градовете-центрове на север и на юг и може да подкрепи сериозно намерението за стимулиране на градовете Видин и Благоевград в двете периферни територии на Западна България.

Второстепенните оси на развитие се извяват в направления, излизащи от основните оси или свързващи основните оси. Такива в ЮЗР са: Симитли–Разлог–Банско–ГоцеДелчев–Илинден – ГКПП - Гърция, Перник – Радомир – Кюстендил – Гюешево – ГКПП – Македония; Кюстендил–Дупница–Самоков–Ихтиман. Второстепенните оси завършват пространствения модел на развитие и се очаква да активизират урбанистичното развитие на прилежащите селища.

Регионалните детайли се изразяват в слоя от третостепенни оси. Такива са излазите към Р.Македония от Петрич и Благоевград.

3. Мнението на местните администрации

Обобщените резултати от проведено от МРРБ допитване⁸ до областните администрации и общините на територията на ЮЗР по отношение на приоритетни проблеми в района, е представено в долната таблица:

Таблица 21. Приоритетни проблеми според областните администрации в ЮЗР

ПРОБЛЕМИ	Благоевград	Кюстендил	Перник	Софийска	София
Хората - обезлюдяване, застаряване, миграция					
Хората - безработица, няма привлекателни работни места					
Социалната инфраструктура - затваряне на училища и лечебни заведения					
ТИ - пътища - лошо състояние, нужна реконструкция					
ТИ - ВиК - амортизирана, нужни ПСОВ и ПСПВ					
Икономика - недостиг на научни и технологични структури - иновации;					
Икономика - ниска инвестиционна активност ;					
Икономика - нискокапиталоемки и лесно мобилни предприятия – неустойчивост					
Икономика - производството на "ишлеми" и намаляващ дял на краен продукт					
Икономика - липса на концепция за развитие на ефективно земеделие					
Икономика – туризъм - липса на материална база и инфраструктура					
Територия, кохезия, център - голяма територия, големи различия, няма център					
Екология - високо ниво на замърсяване;					
Екология - неефективно използване на енергията и в бита и в индустрията					

Източник: Областни администрации в ЮЗР чрез МРРБ, 2012

Някои от горните проблеми са посочени само от една или две области, но със сигурност, те се отнасят за повечето. Пример за такъв проблем е териториалната кохезия, посочена само от Софийска област. Не са нужни аргументи за тезата, че големите териториални неравенства в развитието са проблем на всички общности.

През погледа на всички администрации в ЮЗР – областни и общински, проблемната картина е аналогична. Изброените в долната таблица проблеми са подредени по броя на респондентските отговори:

Таблица 22. Най-сериозни проблеми и препятствия според областните администрации

Най-сериозните проблеми/препятствия	
Благосъстояние – ниски доходи, висока бедност;	21
ВиК - амортизация, загуби на вода, недоизграденост на ПСПВ и ПСОВ;	20
Икономика - ниска активност, висок дял безработни;	19
Хора - неблагоприятни демографски тенденции;	17
Здравни услуги - ниско качество, затруднен достъп;	14
Регионални предимства - неоползотворени туристически ресурси, слаб туризъм;	14
Икономика - ниска производителност на труда и ресурсна ефективност;	13
Транспорт - състояние/поддържане на пътищата, малко магистрала;	12

⁸ Виж: Приложение 1

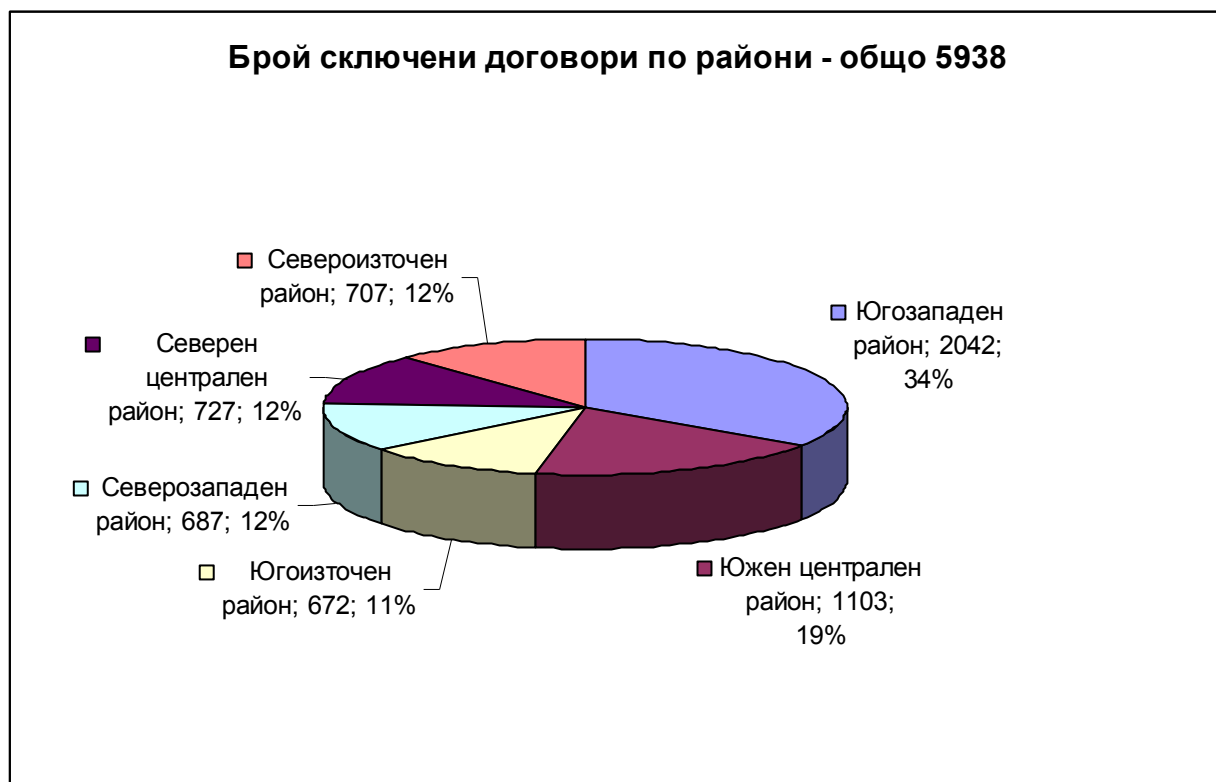
Образование - остаряла база, влошено качество;	9
Енергийна ефективност – ниска и в производството и в бита,	9
Липса на кохезия - вътрешно-регионални неравенства (град-град, град – село);	9
Енергия - амортизирана инфраструктура и високи загуби на енергия;	6
Рискове - липса на политика за адаптация към изменение на климата;	5
Комуникации - липса на широколентов Интернет достъп за много селища;	4
Икономика - висока зависимост от внос на ресурси и енергия;	2
Икономика - ниски разходи за НИРД в икономиката;	1
Други (моля, посочете) Управление на отпадъците	1

Източник: Областни и общински администрации в ЮЗР чрез МРРБ, 2012

4. Анализ на изпълнението на оперативните програми, съфинансирани от Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд на територията на Югозападен район.

Общо сключените към 02.01.2013 г. договори по оперативни програми за периода 2007-2013 г., съфинансирани от трите фонда - ЕФРР, ЕСФ и КФ, на територията на ЮЗР са 2042 бр. на обща стойност 5 449 862 449 лв.

Графика 28: Сключени договори по райони от ниво 2 със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г. – бр./%

Източник: ИСУН

На областно ниво в района разпределението е следното:

- на територията на област Благоевград са сключени 243 бр. договора на обща стойност 299 551 671 лв.
- на територията на област Кюстендил са сключени 117 бр. договора на обща стойност 160 195 418 лв.
- на територията на област Перник са сключени 99 бр. договора на обща стойност 86 104 519 лв.
- на територията на област Софийска са сключени 236 бр. договора на обща стойност 703 829 421 лв.
- на територията на област София (столица) са сключени 1 301 бр. договора на обща стойност 3 419 473 403 лв.

Области	ОПТ		ОПОС		ОПРР		ОПРКБИ	
	Брой скл. договори	Стойност	Брой скл. договори	Стойност	Брой скл. договори	Стойност	Брой скл. договори	Стойност
Благоевград	0	0	17	152 526 366	58	106 059 039	59	26 152 188
Кюстендил	0	0	15	92 180 803	19	28 982 903	30	31 633 378
Перник	0	0	6	48 643 959	14	20 343 173	28	11 224 430
Софийска	2	298 513 254	19	257 645 245	57	77 576 364	68	58 978 755
София (столица)	49	2 036 158 847	12	414 733 451	35	313 993 470	756	400 579 062

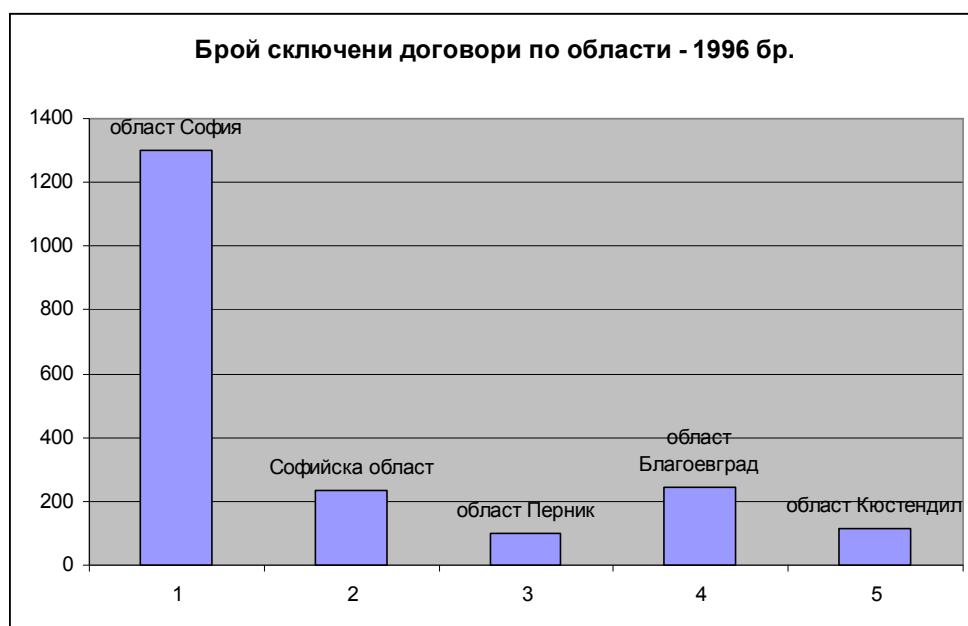
Таблица 23А. Брой и стойност на сключените договори по оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ на територията на областите от ЮЗР към 02.01.2013 г., Източник: ИСУН

Области	ОПРЧР		ОПАК		ОПТП	
	Брой скл. договори	Стойност	Брой скл. договори	Стойност	Брой скл. договори	Стойност
Благоевград	94	11 526 429	14	2 899 827	1	387 821
Кюстендил	49	6 243 725	3	755 722	1	398 887
Перник	45	4 535 646	5	965 794	1	391 517
Софийска	78	8 320 483	11	2 197 029	1	598 291
София (столица)	429	288 600 892	20	36 942 053	0	0

Таблица 23Б. Брой и стойност на сключените договори по оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ на територията на областите от ЮЗР към 02.01.2013 г., Източник: ИСУН

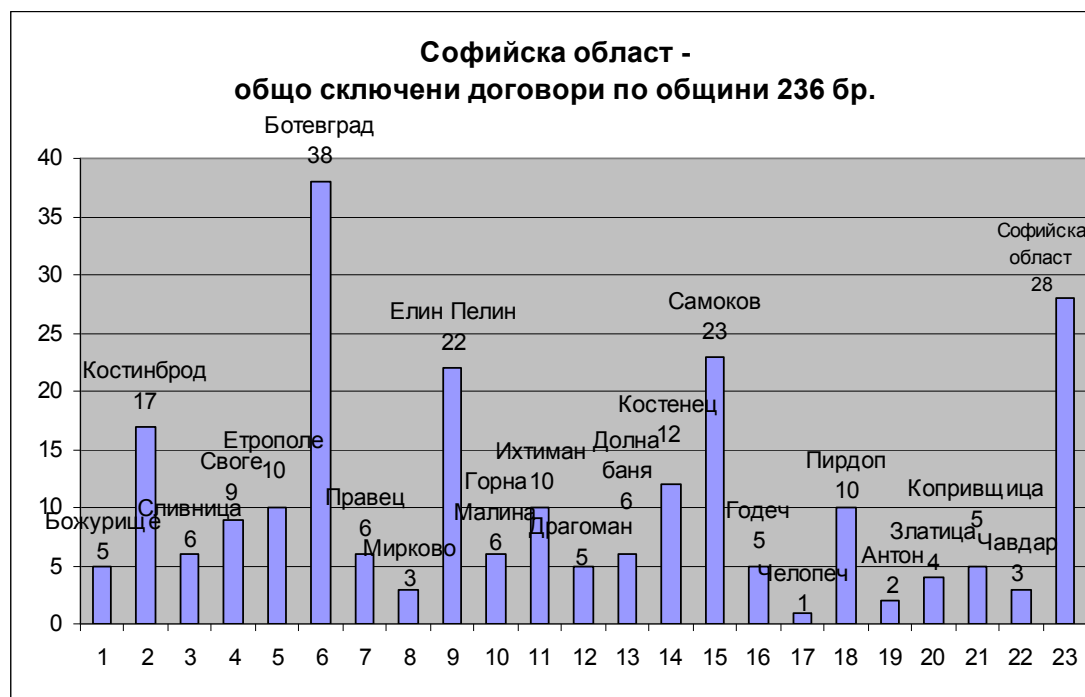
В процентно съотношение най-голям процент договори по оперативните програми в ЮЗР са сключени на територията на област София (столица) - 63%, а най-малко в област Перник – 5%. Делът на Софийска област е 12,6%, на област Благоевград - 13,4% и на област Кюстендил - 6%.

Графика 29: Сключени договори по области от Югозападен район със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г.

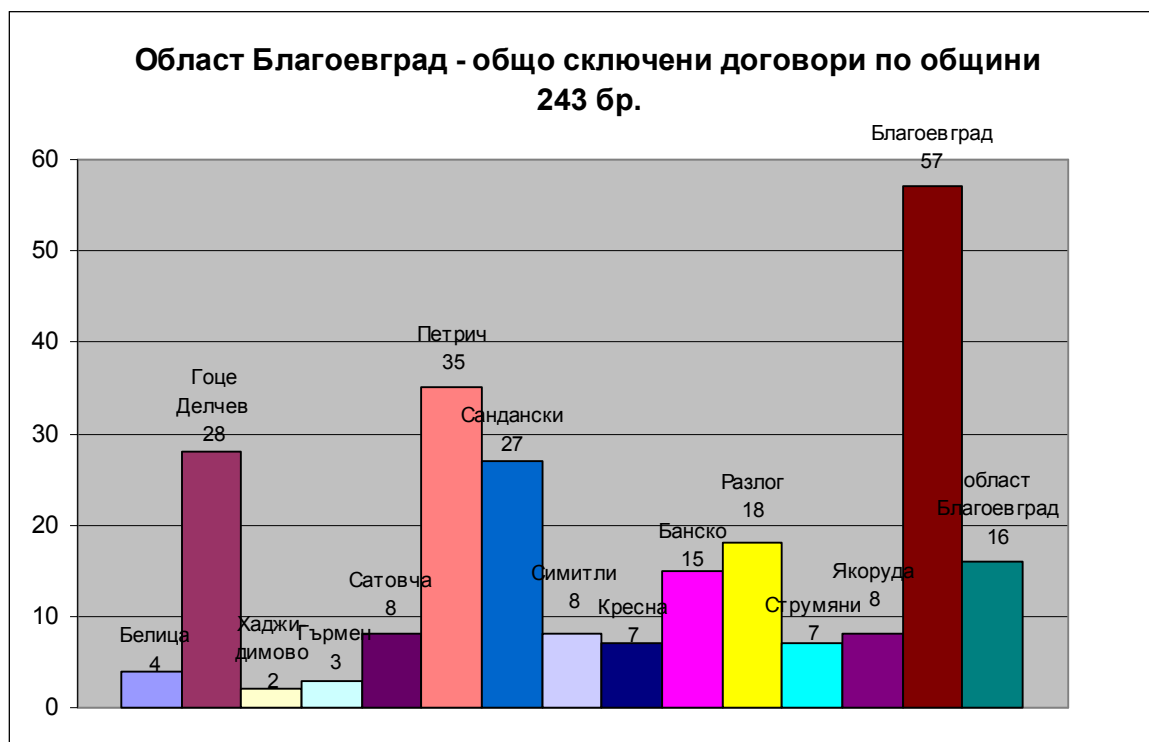
Източник: ИСУН

Графика 30: Разпределение на сключените договори със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г. по общини на територията на Софийска област

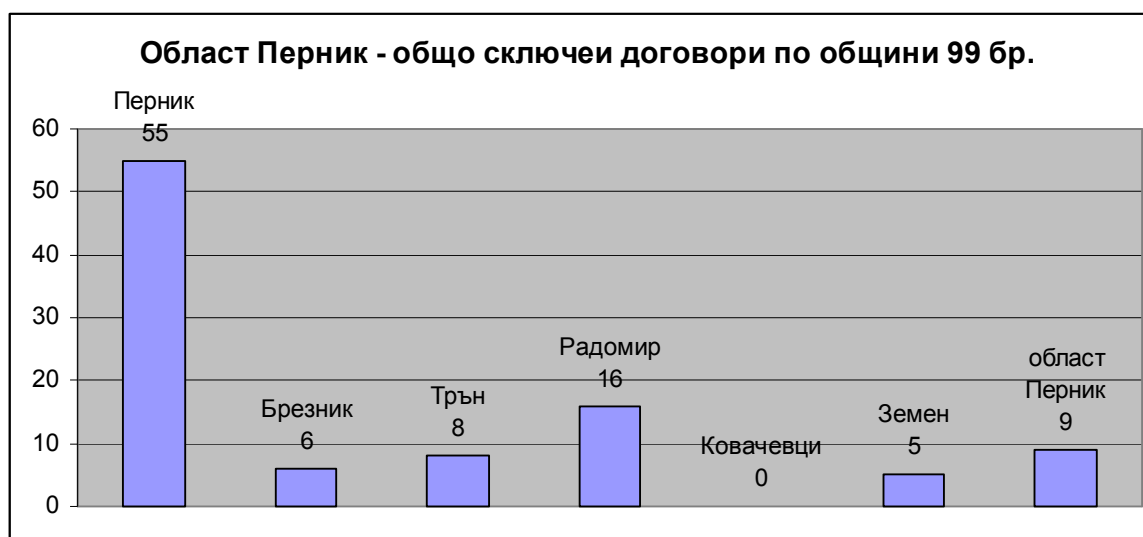
Източник: ИСУН

Графика 31: Разпределение на сключените договори със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г. по общини на територията на област Благоевград

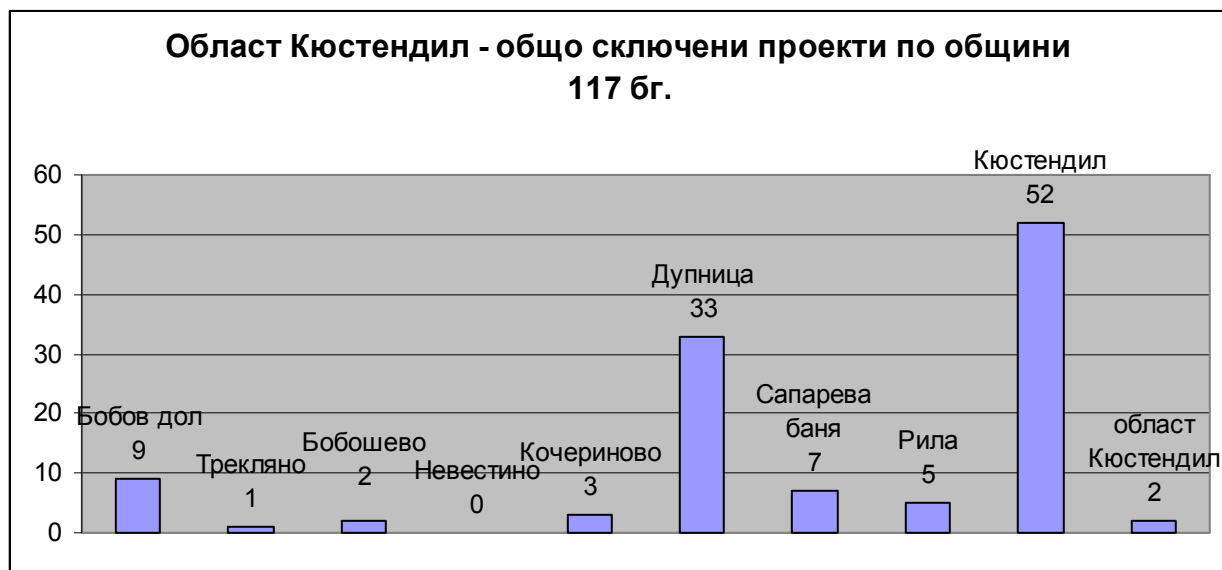
Източник: ИСУН

Графика 32: Разпределение на сключените договори със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г. по общини на територията на област Перник

Източник: ИСУН

Графика 33: Разпределение на сключените договори със средства от оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, ЕСФ и КФ към 02.01.2013 г. по общини на територията на област Кюстендил

Източник: ИСУН

Към 02.01.2013 г. на територията на ЮЗР от всички 2042 бр. договори, 554 са със статус регистрирани, 773 са със статус приключени (38%). Прекратени са 239 договора, а временно спрени са 21. В процес на изпълнение са 455 договора (22%).

Графика 34: Статус на изпълнение на проектите, съфинансирани със средства от оперативните програми към 02.01.2013 г. за територията на ЮЗР

Източник: ИСУН

Разпределение на сключените договори по оперативните програми на територията на ЮЗР:

- Сключените договори по ОП „Транспорт” в ЮЗР към 02.01.2013 г. са 54 бр. на стойност 2 990 559 153 лв. От тях приключени са 16 договора на стойност общо 15 484 975 лв., което възлиза на 29,6%;
- Общо сключените договори по ОП „Административен капацитет” в ЮЗР са 77 бр. в размер на 49 893 730 лв. От тях приключени са 35 договора на стойност общо 8 947 520 лв. (45,4%);
- Стойността на договорените средства по ОП „Околна среда” възлиза на 968 121 925 лв., а броят на сключените договори е 71. От тях приключени са 22 договора на стойност общо 38 736 552 лв. (30,9%);
- По ОП „Регионално развитие” на територията на ЮЗР се изпълняват 197 договора на обща стойност 591 090 458 лв. Броят на приключилите договори е 42 на стойност 78 674 057 лв. (21,3%);
- Сключените договори по ОП „Конкурентоспособност” са 942 бр. и възлизат на стойност от 528 969 515 лв. Приключени са 317 бр. в размер на 127 517 823лв. (33,6%);
- Договорените средства по ОП „Развитие на човешките ресурси” са 319 451 152 лв., като броят на сключените договори е 697. От тях приключени са 341 бр. на стойност 34 498 257 лв., което възлиза на 48,9%;
- Сключените договори по ОП „Техническа помощ” в ЮЗР са 4 бр. на стойност 1 776 516 лв.

5. Интегриране на целите на Стратегия „Европа 2020” в РПР на ЮЗР

Основните цели пред Европейския съюз до 2020 г. според Стратегия „Европа 2020” са:

-
- Нивото на заетостта на населението на възраст 20—64 години да нарасне от 69% до поне 75%, включително чрез по-голямо участие на жените, по-възрастните работници и по-добрата интеграция на мигрантите в работната сила
 - Да бъде запазена целта за инвестиране на 3% от БВП в НИРД, като в същото време се отчита интензитетът на НИРД и иновациите
 - Емисиите на въглероден диоксид да намалее поне с 20% в сравнение с нивата от 90-те години; делът на възобновяемите енергийни източници в крайното енергийно потребление да нарасне до 20%, а енергийната ефективност да се подобри с 20%
 - Делът на преждевременно напусналите училище ученици да намалее до 10% спрямо сегашните 15% и същевременно да се увеличи делът на населението на възраст 30—34 години със завършено висше образование от 31% до най-малко 40%
 - Броят на европейските граждани, които живеят под националните прагове на бедност, да бъде намален с 20 млн. души
-

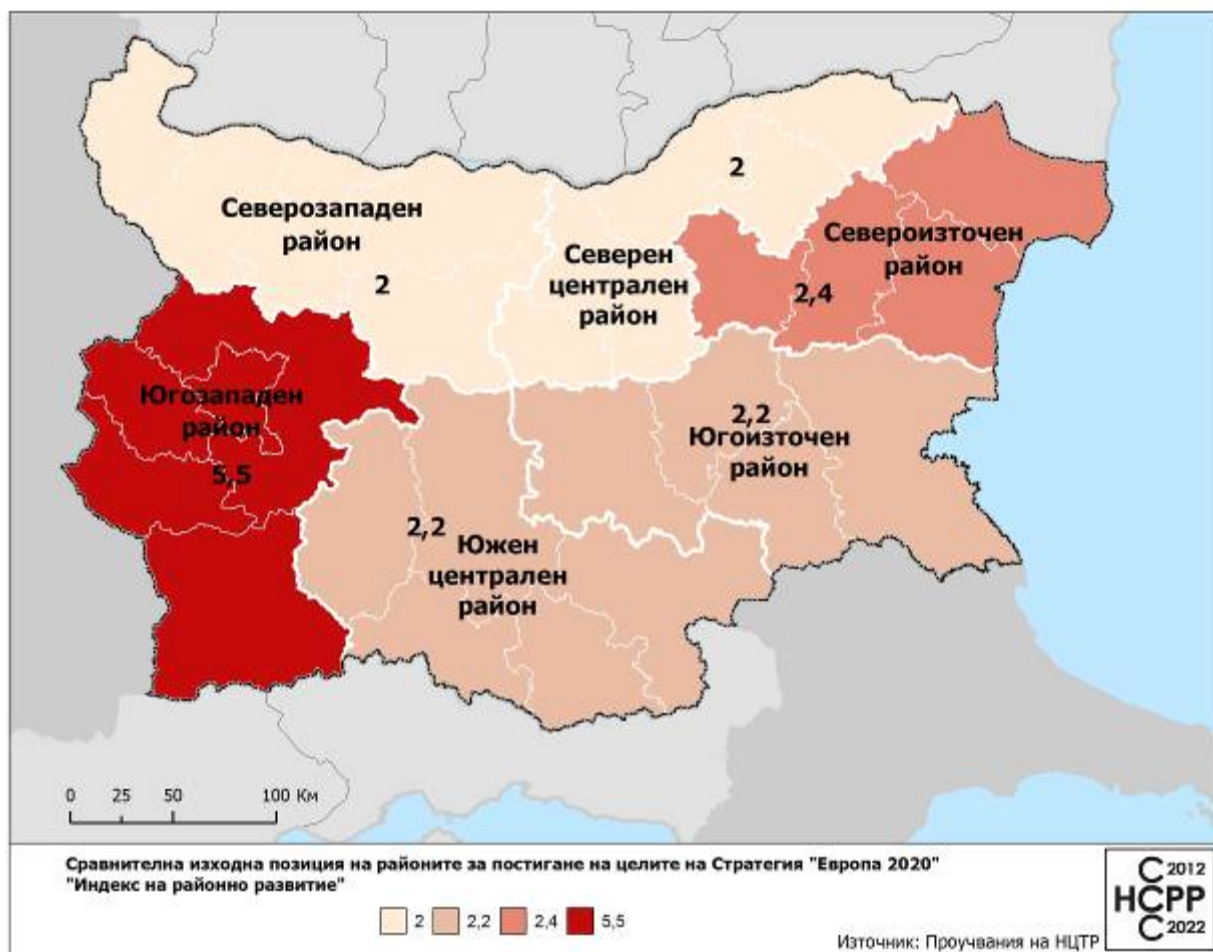
Националната програма за реформи на Република България 2012-2015 г. е документът, в който са трансформирани целите на стратегия „Европа 2020” и са определени българските ангажименти към постигането им.

В Националната програма за реформи са заложили следните национални цели за постигане до 2020 г:

- ✓ цел 1: „Достигане на 76% заетост сред населението на възраст 20 – 64 г.”;
- ✓ цел 2: „Повишаване дела на разходите за научно-изследователска и развойна дейност до 1,5% от БВП”;
- ✓ цел 3: „Достигане на 16% дял на възобновяемите енергийни източници в брутно крайно потребление на енергия и повишаване на енергийната ефективност с 25%”;
- ✓ цел 4: „Намаляване на дела на преждевременно напусналите образователната система до 11% и повишаване на дела на 30 – 34 годишните със завършено висше образование – 36%”;
- ✓ цел 5: „Намаляване на броя на живеещите в бедност с 260 хил. души”.

Поетият национални ангажименти по целите на „Европа 2020” са съобразени с изходната позиция на страната и преценените потенциали за достигане на съответните цели. Затова националните стойности са под зададените от ЕС по редица показатели/цели – НИРД, ВЕИ, висше образование, бедност. Следвайки същата логика, чрез индекс на районно

развитие, в НСРР (2012-2022 г.) е оценена изходната позиция на районите от ниво 2 за постигане на целите на Стратегия „Европа 2020“:

Карта 17. Сравнителна изходна позиция на районите за постигане на целите на Стратегия „Европа 2020“, „Индекс на районно развитие“

Индексът на развитие на ЮЗР (5,5) е над 2 пъти по-висок от следващият го на второ място – СИР (2,4). Тази благоприятна изходна позиция е дала основание за залагане на по-добри стойности като ангажименти на ЮЗР. Такива са заетостта (поет ангажимент за 80% при национален 76%), дял на инвестициите в БВП (2,5% при национален 1,5%), дял на ВЕИ (17% при национален ангажимент 16%), повишаване на енергийната ефективност (26% при 25%), намаляване на дела на преждевременно напусналите училище (при надмината национална цел – 11%, ЮЗР е заложил минимален дял – 3,5%). За отбелязване е и фактът, че ЮЗР вече е постигнал и надминал целта за дял на висшистите (41% към 2011 г.) Затова и по тази цел е заложена по-висока стойност – 50%. Подобна позиция е защитена и по целта за редуциране на бедността.

Таблица 24. Принос на Югозападен район към изпълнение на целите на Националната програма за реформи 2011-2015 г. и Стратегията на ЕС „Европа 2020”

Национални цели за България	Изходна позиция 2009/2011г РБ	Изходна позиция 2009/2011г ЮЗР	Ниво на целите към 2020 г. РБ	Ниво на целите към 2020г. ЮЗР
Заетост на населението на възраст 20-64 г. - намаляване на младежката безработица (15-29 г.) до 7% - постигане на заетост сред по-възрастните (55-64 г.) от 53% през 2020 г.	63,9%	71,2 %	76%	80%
	43,9%	49,2%	53%	55%
Инвестиции в научно-изслед. и развойна дейност - % от БВП	0,5%	1,03%	1,5%	2,5%
Цели „20/20/20” по отношение на климата/енергията: - съкращаване на емисиите на CO2 - дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление - повишаване на енергийната ефективност	13,8%	n/a	16% 25%	18% 27%
Дял на преждевременно напусналите училище /18-24 г./ - %, Дял на висшистите на възраст 30-34 г. - %, Намаляване броя на хората под прага на бедност – бр.	12,8% 28%	3,6% 41%	11% 36%	3,5% 50%
			260 000 бр.	74 000 бр.

Източник: НСРР 2012-2022, собствени изчисления, НСИ

6. Състояние и потенциал в сферата на териториалното сътрудничество в района

ЮЗР граничи с три съседни страни - Гърция, Македония и Сърбия. Има добра интегрираност с техните транспортни мрежи чрез 8 гранично-контролни пропускателни пункта, което е важен индикатор за възможностите за провеждане на транзитен трафик и развитие на трансгранично сътрудничество.

В рамките на програмния период 2007-2013, бенефициенти от ЮЗР са получили подкрепа от следните програми:

- Програмата за трансгранично сътрудничество България – Сърбия;
- Програмата за трансгранично сътрудничество България – Гърция;
- Програмата за трансгранично сътрудничество България – Македония;
- Оперативна програма за междурегионално сътрудничество в ЕС - Interpreter IVC;
- Оперативна програма за транснационално сътрудничество в Югоизточна Европа;

Тези програми предоставят възможност за реално сътрудничество с регионалните и местните власти, неправителствените организации и образователните институции от съседните страни за общото им развитие по линия на модернизация на трансгранична инфраструктура, подобряване на административния капацитет, осъществяване на съвместни проекти за икономическо развитие, опазване на околната среда, туризъм, предпазване от природни рискове, културно-образователен обмен и работа в мрежи.

Връзките ни с Р. Сърбия и Р. Македония са ориентирани към местата, където преминават транспортните коридори - № 9 и 10 и където има добре функциониращи връзки към коридор № 4. Преобладаващо, те са през Ниш към Белград и към Охрид и Скопие. По западната граница със Сърбия на територията на ЮЗР функционират 3 ГКПП, съответно 68,2 km граница на 1 граничен пункт, а с Македония преходите се извършват през 3 пункта (55 km държавни граници на 1 пункт). Подписани са споразумения с двете съседни страни за изграждане на нови ГКПП. Целесъобразно е да бъде отворен ГКПП „с. Струмяни – гр. Берово” (Македония).

Важен фактор в осъществяването на културния, транспортния и стопанския обмен са традиционните контакти, родовите връзки, съвместните събори, панаири и срещи. Съществува потенциал за изграждане на съвместни маршрути по културните коридори на Югоизточна Европа, свързани и с множество религиозни обекти и защитени природни зони.

✓ България-Сърбия

Програма за ТГС България – Сърбия (2007-2013 г.), съфинансирана от Инструмента за предприєдинителна помощ, е отворена от август, 2009 г. Основните цели са:

подобряване на териториалното сближаване в българо-сръбския трансграничен регион, конкурентоспособността и устойчивостта на развитието му чрез сътрудничество в икономическата, социалната и екологичната сфери. Основни направления на проектите са изграждане на дребно-машабна инфраструктура и повишаване на капацитета за съвместно планиране, решаване на проблеми и развитие.

Приоритетните оси на програмата са:

Ос 1 – „Развитие на дребно-машабна инфраструктура” – техническа, екологична и информационна инфраструктура, както и подкрепа за подготовка на проекти;

Ос 2 – „Подобряване на капацитета за съвместно планиране, решаване на проблеми и развитие” - връзки и мрежи между институции и бизнес, ефективно използване на регионалните ресурси, мерки от типа „хора за хора”.

Избираемата погранична зона обхваща територия от 39 434 кв.км. Общата граница между двете държави е 341 км, 315 км от които са съответно сухоземна граница и 26 км речна граница. Програмата включва 12 административни единици: 6 области в България (Видин, Монтана, София, Перник, Кюстендил и София-столица) и 6 области в Сърбия (Борска, Зайчарска, Нишавска, Пиротска, Ябланичка и Пчинска).

Към средата на 2012 г. по Програма за трансгранично сътрудничество България – Сърбия 2007-2013 г., са договорени както следва: за област София (столица) 14 броя проекта на обща стойност 2 800 700,77 евро, за Софийска област 13 броя проекта на обща стойност 3 293 182,87 евро, за област Перник 9 броя проекта на обща стойност 2 220 935,22 евро, за област Кюстендил 8 броя проекта на обща стойност 1 463 064,44 евро.

По програмата все още се провеждат процедури по оценка на проектните предложения по втората покана, която ще е последна за периода 2007 – 2013 г.

✓ България-Македония

Целта на Програмата за ТГС България – Македония (2007-2013 г.), съфинансирана от ИПП, е подпомагане развитието на изостаналите гранични райони в двете държави; създаване на работни места; изграждане на инфраструктура, напоителни системи, канализация и преодоляване на проблемите с водоснабдяването; научен и културен обмен и интеграция на малцинствата.

Избираемата зона по Програмата за ТГС България - Македония обхваща 18736 кв.км. с население 1 065 605 души и с дължина на границата между двете държави 165 км. Програмата включва две български области: Благоевград с 14 общини и Кюстендил с 9 общини, с общо население 457 015 души. От страна на Македония са включени Североизточен, Източен и Югоизточен статистически региони (NUTS III) с обща площ 9

235 кв.км. и население от общо 579 314 души. Граничната зона се състои от 29 общини и 641 населени места:

Приоритетни оси на програмата са:

- Ос 1 - Икономическо и селскостопанско развитие;
- Ос 2 - Социално сближаване;
- Ос 3 - Подобряване стандарта на живот на населенията на двете гранични зони.

Към средата на 2012 г. по Програма за трансгранично сътрудничество България – Македония 2007-2013 г., са договорени 20 проекта на територията на област Кюстендил на обща стойност 3 925 287, 21 евро и 18 проекта на територията на област Благоевград на обща стойност 3 203 173,3 евро.

Предстои да бъде отворена трета покана за проектни предложения, която ще е последна за периода 2007 – 2013 г.

✓ България – Гърция

Общата стратегическа цел на Програмата за ТГС България – Гърция 2007-2013 г., съфинансирана от ЕФРР, е да се насърчи развитието на граничните региони, да се осигури регионално сближаване и да се подобри конкурентоспособността на производствата, фирмите, бизнеса, търговския и туристическия обмен, както и да се постигне изравняване на жизнения стандарт на населенията от двете страни на границата. Програмата обединява задачите и приоритетите на Конференциите в Лисабон и Гьотеборг. Приоритетите са ръководени от националните политики за благоденствието и бъдещето на трансграничния регион и неговите жители. Конкретните цели са : подобряване стандарта на живот, стимулиране предприемачеството и инвестиране в човешките ресурси. Реализацията им ще допринесе за икономическия напредък и подобряване привлекателността на района.

Териториите за реализация на проектите са:

Зона 1: Югозападна България; Южна централна България; Източна Македония - Тракия (Гърция); Централна Македония (Гърция);

Зона 2: 4 области в България - Благоевград, Смолян, Кърджали, Хасково; 7 префектури в Гърция - Еврос, Кавала, Ксанти, Родопи, Драма, Солун, Сяр.

Зона 3: обхваща общо 154 общини

Приоритетни оси са:

- Ос 1: Качество на живот – повишаване на жизненото ниво;
- Ос 2: Достъпност на транспортните и комуникационните мрежи;
- Ос 3: Конкурентоспособност и човешки ресурси – насърчаване обмена на технологиите и в областта на образованието, науката и културата;

- Ос 4: Техническа помощ

Към средата на 2012 г. по Програмата за трансгранично сътрудничество България-Гърция 2007-2013 г., за Югозападния район са договорени 31 проекта на територията на област Благоевград на обща стойност 31,4 млн. евро и 3 проекта на територията на област София (столица) на обща стойност 1,8 млн. евро.

Бе обявена Четвърта покана за набиране на проектни предложения по програмата, която приключи на 08.11.2012 г.

По *Оперативна програма за транснационално сътрудничество „Югоизточна Европа” 2007 – 2013 г.*, съфинансирана от ЕФРР, за Югозападния район са договорени 27 проекта на територията на област София (столица), на обща стойност 55,4 млн. евро; 1 проект на територията на област Перник – 3,3 млн. евро; 2 проекта на територията на област Благоевград – за 4,4 млн. евро.

По *Оперативна програма за междурегионално сътрудничество ИНТЕРРЕГ IV С*, съфинансирана от ЕФРР, за Югозападния район са договорени: 15 проекта на територията на област София (столица) на обща стойност 28,7 млн. евро; 1 проект на територията на област Перник на обща стойност 1,5 млн. евро; и 1 проект на територията на област Благоевград – за 1,8 млн. евро.

7. Интегриране на глобалните цели за опазване и възстановяване на околната среда в РПР на ЮЗР

Лисабонската стратегия и Стратегията за устойчиво развитие на ЕС от 2006 г. са заменени от стратегия „Европа 2020“. Чрез Национална програма за реформи на Р.България, 2011-2015, одобрена с Решение № 289 на Министерски съвет от 11.04.2012 (актуализация 2012 г.), страната ни дефинира ангажиментите си по „Европа 2020“. Актуализацията на НПП (2012-2020) е разработена в рамките на Европейския семестър за 2012 г. и адресира препоръките в заключенията на Годишния преглед на растежа за 2012 г. В зависимост от изходната позиция и потенциала на районите от ниво 2, Националната стратегия за регионално развитие дефинира съответни регионални ангажименти/цели. От своя страна, Националната стратегия по околна среда 2009-2018 интерпретира глобалните екологични цели за българския контекст. Така се постига приемственост за борба срещу измененията на климата, опазването на биоразнообразието, редуциране на здравните проблеми, породени от замърсяване на околната среда и по-ефективното използване на природните ресурси.

Глобалните цели за опазване и възстановяване на околната среда на територията на ЮЗР и съответните индикатори са вплетени в анализа по т.1 и в стратегическия пакет по т.9.

Таблица 25. Състояние на глобалните екологични индикатори в ЮЗР

Глобални екологични индикатори	Година	Мерна единица	Стойност
Относителен дял на антропогенно натоварени територии	2006	%	4,54
Съотношение между горски, земеделски и урбанизирани територии	2006	%	64,48/30,53/4,54
Емисии на парникови газове	2010	т/жител	3,419
Разходи за ДМА с екологично предназначение	2011	хил. лв.	460 984
Разходи за ДМА с екологично предназначение на човек от населението	2011	лв/чов.	216,30
Дял от територията със силна и много силна податливост на ерозиране	2006	%	5,14
Инсталирани мощности за производство на електроенергия от възобновяеми източници	2013	MW	296,2

Източник: НСИ, ИАОС

8. SWOT анализ

На базата на актуализирания анализ и проведените анкети са идентифицирани актуалните силни и слаби страни на ЮЗР (вътрешни фактори и условия на развитието), като са очертани и благоприятните възможности и потенциалните заплахи, породени от въздействието на външната среда.

Възприемайки тематичната структура и съдържание на SWOT-анализа от АДИ на РПП на ЮЗР 2011-2013, е направена ревизия на тогавашните констатации и тези. Неактуалните са премахнати. Включени са нови формулировки:

СИЛНИ СТРАНИ

Стратегическо местоположение, граница с три държави и кръстопът на 3 ЕТК – 4, 8 и 10;
Наличие на град от европейската полицентрична мрежа – столицата София - MEGA⁹;
Макроикономическа стабилност на района;
Наличие на обновено международно летище с адекватен капацитет - София;
Съвременна бизнес инфраструктура, висока инвестиционна привлекателност, висока концентрация на предприятията;
Високо развит сектор на услугите;
Развитие на различни видове туризъм – зимен, бизнес, спа, селски, културно-исторически и др.;
Висока степен на достъп и използване на информационни и широколентови услуги;
Концентрация на ВУЗ и изследователски центрове – и новативен потенциал (София, Благоевград);
Концентрация на високообразован човешки ресурс;
Богато културно-историческо наследство;
Съхранена атрактивна природна среда с богато биоразнообразие и висок дял на защитените територии и защитените зони по НАТУРА 2000, вкл. наличие на 2 национални и природни парка;
Висок дял на горския фонд и наличие на значителни горскостопански ресурси;
Богати водни ресурси, вкл. хидротермални ресурси, използвани в селското стопанство и балнеологията;
Наличие на ресурси за енергия от ВЕИ – вятърна, слънчева, водна и геотермална;
Развиващо се трансгранично сътрудничество със съседните страни

СЛАБИ СТРАНИ

Значителни вътрешнорегионални наравенства по всички показатели на социално-икономическото и инфраструктурно развитие, наличие на голям брой изоставащи райони;
Неблагоприятни демографски тенденции, особено интензивни в перифериите;
Ниски доходи и висок дял на хората под праговете на бедността;
Спад на заетостта и нарастване на безработицата;
Териториален поляритет на регионалната икономика - София (столица) и останалите области;
Ниска производителност и ресурсна ефективност в повечето МСП, нисък дял на високотехнологичните предприятия;
Териториални диспропорции в разпределението на ПЧИ;
Лоши технически характеристики на транспортната инфраструктура, особено в перифериите;
Неравномерна обслуженост с висок клас пътища – автомагистрали и първи клас в перифериите;
Амортизирана водоснабдителна и канализационна мрежа и висока степен на загуби на вода;
Недостатъчно развита инфраструктура за третиране на отпадните води;
Неразвити системи за управление на отпадъците;
Ниско качество на градската среда;
Слаби връзки между изследователските центрове, университетите и бизнеса;
Незадоволително състояние на част от повърхностните води и замърсени речни участъци, влошено качество на атмосферния въздух в определени райони;

⁹ Metropolitan European Growth Area

ВЪЗМОЖНОСТИ

Използване на финансови средства от фондовете на ЕС;
Разширено участие в програми за трансгранично, междурегионално и транснационално сътрудничество;
Изграждане на транспортната инфраструктура по направление на ЕТК и подобряване на връзките с регионалната транспортна мрежа;
Подобряване на екологичната, социалната и бизнес инфраструктурата;
Повишаване конкурентоспособността на МСП чрез технологично обновяване и иновации;
Привличане на повече преки чуждестранни инвестиции;
Създаване и подпомагане развитието на клъстери и подобни структури;
Валоризиране на богатото природно и културно наследство чрез конкурентни туристически продукти;
Засилване на международния туристически маркетинг в подкрепа на регионалния туризъм;
Интегрирано развитие на градовете и агломерационните ареали;
Подобряване на взаимодействието между университетите, изследователските институти и бизнеса;
Развитие на информационното общество и електронното управление;
Засилено използване на БЕИ;
Модернизиране и развитие на селскостопанския сектор;
Активно използване на партньорствата между общините и публично-частните партньорства

ЗАПЛАХИ

Продължително негативно влияние на глобалната криза – икономическа рецесия, спад на ПЧИ, повишаване на безработицата, намаляване на доходите и потреблението;
Задълбочаване на териториалните диспропорции в заетостта и доходите, в качеството на живота;
Продължаващо негативно развитие на демографските процеси и външна миграция на млади хора, обезлюдяване в перифериите на района;
Засилен външен конкурентен натиск върху регионалната икономика;
Забавяне на реализацията на значими инфраструктурни проекти;
Забавяне на структурните реформи в публичния сектор;
Неблагоприятно влияние на климатичните промени, енергийната зависимост и глобализацията;
Природни рискове - земетръсна зона с висока степен на риск, наводнения, горски пожари и др.;
Продължаващи промишлени и транспортни замърсявания на околната среда

9. Стратегическа рамка за развитие на района

Глобалната икономическа криза прекъсна положителните тенденции в почти всички сфери на човешката дейност. Този факт поражда необходимост от преоценка и осмисляне на големите и реални предизвикателства, които за икономически изостаналите и периферни за ЕС държави като България, са и заплахи – от глобализацията, от демографския упадък, от климатичните промени, от енергийната зависимост, от възможната загуба на биоразнообразие и природно и културно наследство.

Независимо от новите реалности, предизвикателства и заплахи през последните години на криза, общата представа за желаното бъдещо развитие на ЮЗР продължава да носи основните черти на позитивни идеи за: „динамично развитие”, „осезателен икономически растеж и заетост”, „подобро качество на живот”, „запазено и валоризирано природно и културно наследство”. Потвърждение за оптимизма са позитивните факти, силни страни и възможности, установени в актуализирания анализ на района. Затова не е необходима съществена промяна в стратегическата насоченост на сегашния РПР на ЮЗР. Поводите за промени се коренят в необходимостта да се постигне съответствие с новата европейска и национална стратегическа рамка¹⁰. Нови акценти са местните ресурси, интегрираното развитие, енергийната ефективност, партньорствата.

Съгласно разпоредбите на чл.33 от Закона за регионалното развитие за реализацията на Регионалния план за развитие е извършена междинна оценка. С Протокол № 28 от 20.07.2011 г. Министерският съвет одобри Доклад за резултатите от междинната оценка на Регионалния план за развитие на ЮЗР от ниво 2 (2007-2013 г.) Той е част от регламентираната в законодателството система за наблюдение и оценка на регионалното развитие и осигурява информация за изпълнението на Регионалния план за развитие на Югозападен район (2007-2013 г.), по-конкретно относно:

- постигнатия напредък по изпълнението на целите и приоритетите за регионално развитие за периода 2007-2009 г.;
- оценка за съответствието на стратегията за развитие на ЮЗР с контекста на настъпилите промени на политиките на национално ниво и ниво ЕС;
- оценка на ефективността и ефикасността на използваните за периода финансови ресурси за постигане на целите на РПР на ЮЗР;
- препоръки относно изпълнението на РПР на ЮЗР до края на периода на действието му, вкл. за необходимостта от промени;

¹⁰ Европа 2020, Териториален дневен ред на ЕС 2020, Национална програма за реформи, Национална стратегия за регионално развитие 2012-2022, Национална концепция за пространствено развитие 2013-2025, Национална програма „България 2020”, новият пакет оперативни програми;

- обобщена оценка за ефективността на действията на компетентните органи във връзка с изпълнението на РПР на ЮЗР и предложения за подобряване ефективността на работата им, вкл. по отношение прилагането на принципите за партньорство и публичност;
- препоръки за разработване на РПР на ЮЗР за периода след 2013 г.

Основни заключения относно напредъка по изпълнение на целите и приоритетите на РПР на ЮЗР до 2009 г.:

Изпълнението на **Стратегическа цел 1 „Постигане на устойчив икономически растеж чрез развитие на конкурентоспособна диверсифицирана регионална икономика”** е свързано с прилагане на мерки за насърчаването на икономическата активност на бизнеса и привличането на инвестиции и подобряването на бизнес-инфраструктурата. **Стратегическа цел 1** се реализира чрез мерки по: Приоритет 1: Повишаване конкурентоспособността на регионалната икономика и Приоритет 2: Развитие на транспортната и инженерно-техническата инфраструктура. Потенциалът за изпълнение на Стратегическа цел 1 може да бъде определен като задоволителен с оглед очерталата се положителна тенденция за реализация на мерките по Приоритет 1 и Приоритет 2.

Стратегическа цел 2 „Намаляване на вътрешнорегионалните различия и укрепване на връзките между градските центрове” на РПР на ЮЗР предвижда изпълнението на мерки по отношение развитието на човешките ресурси и подобряване на условията на живот в населените места. **Стратегическа цел 2** се реализира чрез мерки по Приоритет 3: Подобряване на качествата на жизнената среда в населените места и условията на живот. Мерките по **Стратегическа цел 2** са в процес на изпълнение. Реализираният напредък и подготовката на проекти, свързани с градското възстановяване и развитието на човешките ресурси, с обновлението на градския транспорт и опазването на културно-историческото наследство, определят наличието на относително висок потенциал за изпълнение на **Стратегическа цел 2** в рамките на програмния период до 2013 г.

Реализирането на **Стратегическа цел 3 „Икономическо и социално сближаване с останалите региони в ЕС”** е свързано с подобряване достъпа и качеството на публичните услуги и участие в транснационални и междурегионални мрежи за сътрудничество. **Стратегическа цел 3** се реализира чрез мерки по Приоритет 4: Укрепване на административния капацитет на местните и регионалните власти и развитие на сътрудничеството. Отчита се, че капацитетът, особено на местно ниво, има най-голяма нужда от повишаване с оглед възможността за управление на проекти за кандидатстване по оперативните програми. От друга страна е налице положително развитие в резултат на

активното участие на институции и организации от Югозападния район в изпълнението на програмите за Трансгранично сътрудничество „България-Гърция”, „България-Сърбия” и „България-Македония”, в оперативната програма за транснационално сътрудничество „Югоизточна Европа” и в програмите за междурегионално сътрудничество INTERREG IVC, URBACT и ESPON. Потенциалът за изпълнение на *Стратегическа цел 3* може да бъде определен като задоволителен в рамките на програмния период до 2013 г.

Препоръките от Доклада относно разработване на РПР на ЮЗР за периода 2014-2020 г. са:

- Да се идентифицират мащабните проекти на територията на ЮЗР, свързани с изпълнението на Регионалния план за развитие, които ще търсят подкрепа от бъдещите оперативни програми - основно в областта на транспортната инфраструктура и околната среда. Наличието на списък с такива проекти ще създаде база за по-добра координация и по-ефективно взаимодействие между политиката за регионално развитие и проектите и дейностите, осъществявани от секторните политики на територията на съответния район;

- При разработването на стратегическите и планови документи за следващия планов период следва да се формулират собствени цели по „регионален дневен ред 2020” за всеки от регионите и на по-ниско териториално ниво, с цел да се идентифицират задачите и ангажиментите, които предстоят във връзка с изпълнението на Стратегия „Европа 2020”;

- Предвид специфичните характеристики на Югозападния район при формулирането на приоритетните направления и области за въздействие за новия програмен период 2014-2020 г. особен акцент може да бъде поставен върху иновациите, повишаване на енергийната ефективност, въвеждане на нови „зелени” технологии и генериране на енергия от ВЕИ, намаляване на замърсяването на въздуха и околната среда, засилване на връзката между университетите и научните среди и бизнеса, развитие на туризма и земеделието, включително в периферните и граничните територии на района, интегрираното и устойчиво развитие на градовете и селата, в т.ч. градско възстановяване и развитие и подобрена мобилност и транспортна достъпност. Следва да се вземат предвид и мерките за преодоляване на негативните демографски процеси, намаляване на безработицата и увеличение на заетостта, ранното отпадане от образователната система за постигане на целите на Стратегия „Европа 2020”;

- Регионалните съвети за развитие да станат част от общата система за координация, оглавявана от Съвета за развитие към Министерския съвет и функционално да засилят ролята си за осигуряване съответствие между националните цели и местните интереси и за засилване на териториалния фокус на секторните политики, като за целта се разширят правомощията на тези органи по отношение формулирането на секторните стратегии;

- Да се утвърди ролята на Регионалния съвет за развитие на ЮЗР като орган, който не само обсъжда и съгласува, но и приема документите за стратегическо планиране при провеждане на политиката за регионално развитие;

- Да бъде предоставян ежегоден бюджет на РСР на ЮЗР, който да осигури изпълнението на годишните индикативни програми за дейността му при спазване изискванията на чл.57 на Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие.;

- Областните съвети за развитие в ЮЗР следва да се превърнат в основен център за обсъждане на местните аспекти на секторните политики, тяхното финансово осигуряване и координиране на действията и мерките за изпълнение.

И така, базирайки се на заварения РПР, визията, целите и приоритетите на новия РПР на ЮЗР 2014-2020 се мотивират от:

- Актуализираният комплексен анализ на района;
- Новата стратегическа рамка – национална и на ЕС;
- Проектите на оперативните програми за новия планов период 2014-2020;
- Поетите национални ангажименти по „Европа 2020” и гарантиране на адекватен районен принос по тях.

9.1. Визия

Визията на АДИ на РПР на ЮЗР 2011-2013 акцентира върху два специфични аспекта – Югозападен район като най-интензивно развиващ се български район и ролята на София като важен градски-център и Полнос на развитието в Югоизточна Европа. Първият аспект е безспорен факт, макар и помрачен от вътрешните неравенства и дисбаланси в перифериите на района. Вторият аспект (за ролята на София по отношение макрорегиона на Югоизточна Европа) е защитен в съответната областна стратегия и общински план: „ ... София .. град-регион, със стратегическо значение в Югоизточна Европа”.

Старата Визия:

Утвърждаване на водещата позиция на ЮЗР в социално-икономическото развитие на Р. България и превръщане на град София в един от най-привлекателните икономически и културни центрове в Югоизточна Европа”.

Без да се подценява ролята на «локомотива», позовавайки се на напреженията в неравенството „София значително изпреварваща в развитието си останалите области в ЮЗР” и на приоритета за района не просто да се развива, а да се развива „балансирано и устойчиво”, вторият аспект е изведен от новата визия, определена с РПР за периода 2014-2020г. Включена е новата „формула” на регионалното развитие в Европейския съюз за „интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж”. Така новата визия е:

Югозападният район – национален еталон за балансирано развитие чрез интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

9.2. Главна стратегическа цел

Съдържанието на главната стратегическа цел се запазва, но се предлага нова редакция, отразяваща засилената координираща роля на РПР:

Главна стратегическа цел – стара 2007-2013 г.

Балансирано развитие на Югозападния район, чрез постигане на растеж в регионална икономика, която да осигурява повече и по-качествени работни места, подобряване на качеството на живот, съхраняване на природното и културно-историческото наследство, опазване и възстановяване на околната среда.

Новата главна стратегическа цел е:

Устойчив икономически растеж чрез конкурентоспособност, инвестиционна атрактивност, подобрена жизнена среда и укрепен човешки ресурс при съхранено природно и културно наследство.

Реализирането на главната цел следва да стане в условията на тясно взаимодействие и партньорство между държавните и местните власти, бизнеса и НПО. Това ще се осъществи на базата на широко подкрепени и адекватни стратегически цели, приоритети и мерки. Ефективното използване на местния потенциал и максималното оползотворяване на шансовете по донорските фондове и програми ще бъдат ключови фактори за успех.

Основните принципи, върху които се основава стратегическата рамка на регионалното развитие на ЮЗР, продължават да са:

- *Партньорство* между всички институции, заинтересовани лица и структури на гражданското общество в процеса на реализиране на стратегическите намерения;
- *Координация* вътре и между управленските звена на всички равнища, носещи отговорността за постигане на очакваното състояние на района към хоризонта на планирането – 2020 г.;
- *Концентрация* на усилията, човешките и финансовите ресурси за осъществяване на набелязаните в стратегията цели;
- Тясно обвързване и *интегритет* на действията, заложили в различните програми за постигане на комплексен социално-икономически ефект;
- *Отвореност* за допълнения и адаптивност на стратегическите намерения към променящите се условия на средата, в която се реализира стратегията.

Така новата стратегия на РПР на ЮЗР би могла да се изрази с «формулата» ($K+K = K+K$) или «Чрез координация на институциите и концентрация на ресурсите към конкурентоспособни местни икономики и териториална кохезия».

9.3. Стратегически цели

Пакетът от стратегически цели за периода 2007-2013 г. залага на три опори – «устойчив растеж», «вътрешна кохезия» и «външна кохезия».

Старият пакет от 3 стратегически цели:
„Постигане на устойчив икономически растеж, чрез развитие на конкурентоспособна диверсифицирана регионална икономика”;
„Намаляване на вътрешнорегионалните различия и укрепване на връзките между градските центрове”;
„Икономическо и социално сближаване с останалите региони в ЕС”.

Устойчивият икономически растеж е актуална цел и за новия планов период. Той е част и от целевата триада на стратегия „Европа 2020”. В РПР на ЮЗР 2007-2013г. целта е защитена от един приоритет (конкурентоспособност) и три специфични цели – „кълстери и технологично обновяване”, „туризъм” и „бизнес инфраструктура”. Запазвайки тези направления, за новия планов период следва да се включат още няколко, подкрепящи постигането на целта и имащи осигурено финансиране по новите оперативни програми:

- Научно-изследователска и внедрителска дейност, технологично развитие и иновации;
- По-широко развитие и внедряване на информационно-комуникационни технологии – достъп, качество, широко ползване;

Горните две направления/теми са включени в новия пакет като допълнителни специфични цели към приоритет 1. Допълнителен аргумент е и фактът, че България има конкретен, количествено измерим ангажимент по отношение постигане на нарастване на НИРД (инвестиции 1,5% от БВП), както и съответен на регионално ниво (ЮЗР – 2,5%). Заложената по-висока целева стойност на индикатора „разходи за НИРД като дял от БВП” за ЮЗР е съобразена с голямата концентрация на университети и научни организации на територията на района. С резултатите от своята дейност всички те могат да допринесат за постигане на по-висок интелигентен икономически растеж не само в ЮЗР, а и в останалите пет района.

Вътрешната кохезия (намаляване на вътрешнорегионалните различия) е също актуална цел. Отчитайки спецификата на ЮЗР, преследването на такава цел би означавало по-ниски темпове на развитие на София спрямо останалите области. Не е логично да се стремим към такова развитие. Затова фразата „намаляване на вътрешнорегионалните различия” е подменена с „балансирано и устойчиво развитие”. Постигането на такава цел

за ЮЗР би означавало не сближаване на статистически величини, а задържане на млади хора във всички градски центрове, намаляване на вътрешните и външните миграционни движения, благодарение на жизнени местни икономики, конкурентни работни места и шансове за жизнена кариера. Формулировката в стария план съдържа и „укрепване на връзките с градските центрове”, която е актуална и се пренася в новия план, но с необходимото допълнение: „и селските райони”. Така новата формулировка на втората цел става: „Постигане на балансирано и устойчиво регионално развитие и укрепване на връзките между градските центрове и селските райони”.

„Икономическо и социално сближаване с регионите в ЕС” е третата стратегическа опора на РПР на ЮЗР 2007-2013г. Реализацията на тази цел означава сближаване на показателите за икономическо развитие и жизнен стандарт, т.е. изпреварващо развитие. Въпреки съмненията за реализуемост, тази цел се пренася в новия план като мобилизиращ фактор. Тъй като сближаването/кохезията има и трети аспект – „териториално сближаване”, той се добавя в новата формулировка: „Икономическо, социално и териториално сближаване с останалите региони в ЕС”.

Така се формира новия пакет от стратегически цели:

Стратегическа цел 1: Постигане на устойчив икономически растеж, чрез развитие на конкурентоспособна диверсифицирана регионална икономика;

Стратегическа цел 2: Постигане на балансирано и устойчиво регионално развитие и укрепване на връзките между градските центрове и селските райони;

Стратегическа цел 3: Икономическо, социално и териториално сближаване с останалите региони в ЕС

9.4. Приоритети и специфични цели за развитие

Принципът за приемственост се прилага и в този раздел на плана. Приоритетите за периода 2007-2013 г. (икономика, инфраструктури, човешки ресурси и жизнена среда, административен капацитет) отново са актуални, ще бъдат подкрепяни от новия пакет оперативни програми за периода 2014-2020 г. и затова се пренасят в следващия планов период 2014-2020. Запазва се и принципът за необвързаност на даден приоритет с конкретна стратегическа цел. Всеки приоритет ще допринася пряко или косвено за постигане и на трите стратегически цели. Ще се търси интегритет и синергия и между действията по приоритетите. Намесите в сферите на икономиката, техническата и социална инфраструктури, екологията, човешките ресурси, административния капацитет и партньорствата, ще „работят” координирано и съвместно за постигане на балансирано и устойчиво развитие на района.

Отчитайки факта, че основната роля на новия РПР е да определи стратегията за развитие на ЮЗР за следващия седемгодишен период 2014-2020 г., като същевременно служи като стратегически документ за координация на дейностите по прилагане на секторните политики на територията на района. РПР следва да създаде и максимално широка „контактна плоскост“ по отношение на новите оперативни програми, като служи за основа за идентифициране на проекти, които отговарят на конкретните нужди на района и биха допринесли за по-ефективно използване на неговия потенциал. Паралелното изработване на регионалния план и на оперативните програми предполага динамични промени в паралел, защото структурата и приоритетите на последните са в процес на уточняване. Предвид постигнатата координация на националните приоритети за развитие в различни области в Националната програма за развитие „България 2020“ и постигнатото съответствие с нея на Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г. и на проекта на ОП „Региони в растеж“ 2014-2020 г. би могло да се приеме че стратегическите цели и приоритетите на РПР на ЮЗР могат да се считат за относително стабилни. Възможните промени в бъдеще ще касаят най-ниското стратегическо ниво на този план – специфичните цели и съответните действия. На това ниво е заявен и регионалният принос към поетите национални ангажименти по стратегия „Европа 2020“¹¹ под формата на съответни специфични цели с количествени стойности, съобразени с изходното състояние и потенциала на ЮЗР.

Приоритет I. Повишаване конкурентоспособността на регионалната икономика

След петгодишно прилагане на ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика 2007-2013“ е отчетено движение в желаната посока, но не и постигане на желаното ниво. Доказват го скромните параметри на макроикономическата рамка (и национална и регионална). Продължаването на усилията към повишаване на конкурентоспособността е безспорна необходимост. Дали е необходима промяна във фокуса се подсказва в промененото наименование на новия аналог на оперативната програма за периода 2014-2020 г. – „Иновации и конкурентоспособност“.

Постигането на устойчив икономически растеж чрез развитие на конкурентоспособна икономика, ще продължи да е ключът към желаното качество и стандарт на живот в региона. През следващите 7 години усилията ще се фокусират върху иновациите, технологичното обновяване на МСП и повсеместно преминаване към нисковъглеродна

¹¹ В Националната програма за реформи на Република България 2011-2015 г.

икономика. Потенциалът за развитие в тези насоки е голям, но изходната позиция е твърде ниска (в сравнителен план с други сравнително добре развити райони в ЕС).

Специфична цел I.1: Развитие на научно-изследователската и развойна дейност (НИРД). До 2020 г., дялът на инвестициите в НИРД от БВП на района да достигне 2,5%

Последователното прилагане на политика за стимулиране на иновациите е ключов фактор за конкурентоспособност. Иновациите са шансът за възстановяване и на българската икономика. Стабилната фискална и макроикономическа позиция на страната позволява да се подобри средата за иновативни експортни предприятия чрез въвеждането на устойчива и модерна държавна иновационна политика. Целта е да се създаде конкурентна индустриална база с модерна иновативна инфраструктура.

Иновационният потенциал на икономиката ще се повиши чрез:

- Технологично обновяване и повишаване на производителността;
- Повишаване на броя на заетите във високотехнологичните отрасли;
- Нарастване на износа на високотехнологичните продукти;
- Привличане на инвестиции в технологични отрасли;
- Насърчаване на системните екоинновации и биоикономиката.

Създаването на високопроизводителна индустриална база и модерна иновативна инфраструктура е възможно само чрез стимулиране на иновативната активност и научните изследвания. Оперативните действия в тази насока са:

- Повишаване на качеството на човешкия ресурс;
- Изграждане на подходяща инфраструктура – научна и иновационна – инкубатори (поне по един във всяка област), изследователски центрове за върхови технологии (София, Благоевград), центрове за технологичен трансфер, технологични паркове;
- Подобряване достъпа до финансиране за високотехнологичните и експортно ориентирани МСП и фирми, включително във връзка с развитие на нисковъглеродна икономика;
- Подобряване на регулаторната рамка за стимулиране на иновационната активност;
- Развитие на иновации в международни мрежи;
- Подкрепа за научно-изследователската и приложната дейност в университетите и др. научни организации /БАН/ и обвързването ѝ с решаването на актуалните проблеми на развитието.

Очакваната нова нормативна база (Закон за иновациите) ще гарантира устойчивост на политиките, въвеждане на съвременна организация и управление на иновационните процеси между всички субекти на националната иновационна система.

Финансирането на проектите по тази цел ще разчита на оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020”, както и на новата оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж 2014-2020”.

Специфична цел I.2: Технологично обновяване и енергийна ефективност в МСП

Подобно на иновациите, и процесът за подпомагане на технологичното обновяване в МСП следва да продължи. Вече много български предприятия са конкурентоспособни на европейските пазари. Все повече български фирми предлагат и поддържат постоянно качество на продукцията си. Но възможностите на МСП чрез крайните си продукти да устоят на конкурентния натиск на европейските производители са все още ограничени. Това предполага затруднения за по-голямата част от МСП да се задържат на пазара (български и/или външен). Остарели, енергоемки технологии и оборудване са все още масов проблем. Иновациите имат сравнително малка тежест сред силните страни на българските МСП. За повечето предприятия, конкурентоспособността се свързва основно с ниската цена на работната сила и ниската цена на продукцията. Подкрепата на проекти за технологично обновление в производствените процеси ще доведе освен до повишаване на конкурентоспособността на произведените стоки, и до намаляване деградацията на земите и почвите и ще ограничи негативните въздействия върху околната среда

Запазването или отвоюването на конкурентна позиция в глоболизираща се икономика, при това в трайна рецесия, е и ще бъде свързано с внедряване на нови, ефективни (вкл. енергийно) технологии с фокус върху малките и средните предприятия. Не по-маловажни са и действията за подобряване на връзките на предприятията с изследователските и образователни центрове. Наличието на най-много висши учебни заведения на територията на ЮЗР дава възможност за подкрепа и ориентиране на научно-изследователската дейност, осъществявана в тях, към решаване на проблемите с технологичното обновяване и развитието на иновации за повишаване на конкурентоспособността на регионалната икономика.

Фактор за повишена икономическа гъвкавост, устойчивост и конкурентоспособност е развитието на клъстерите. Макар и развити в по-малка степен, те са факт в ЮЗР. Съществуват изявени предпоставки за създаване на жизнени клъстери в областта на ИКТ, машиностроене, мехатроника, микроелектроника, индустриални цифрови системи, дървообработка, добивна индустрия и др. Специфичен авангард за София е индустриален

клъстер Електромобили (ИКЕМ), обединяващ около 50 фирми с мисия да въведат електромобилността.

Финансирането на дейностите/проектите ще разчита на новата ОП „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020”.

Специфична цел I.3: Подобряване на бизнес инфраструктурата в индустриалните зони

Тази цел се фокусира върху физическата среда за функциониране на икономиката. Добре устроени индустриални зони са базова предпоставка за инвестиционна атрактивност и обратно. Старите индустриални зони са с остаряла инфраструктура, някои са полуразрушени, с много комуникационни, екологични и функционални проблеми. Новите – с недоизградена или липсваща инфраструктура. В такъв пространствен контекст усилията в другите направления (технологично обновяване, енергийна ефективност, конкурентоспособност) биха се осушили. Проблемът е наследен от десетилетия и трудно намира решения. Целта за обновяване на индустриалните зони се пренася от предходния планов период. Междинните резултати от постигането ѝ са символични. Залог за по-голям успех през новия планов период са ИПГВР в 11 града на ЮЗР¹². Действията по тази цел ще се насочат както към обновяване на стари и изграждане на нови индустриални зони, така и към съвременните форми на технологични паркове, бизнес паркове и бизнес инкубатори. В обхвата на специфичната цел се включват и мерки за инграждане на прилежаща инфраструктура за индустриалните, технологични и бизнес зони – пътна инфраструктура, ВиК системи, електро и газоснабдяване, системи за широколентов интернет.

Развитието на нови индустриални и производствени зони, както и ревитализацията на старите ще отчита границите и режимите на всички защитени по реда на специален закон територии и зони като:

- Зоните за защита на водите по реда на чл.119а от Закона за водите и предвидените за тях мерки в планове за управление на речните басейни- Дунавски, Източнобеломорски, и Западнобеломорски;
- Паметниците на културата и техните охранителни зони;
- Защитените територии, определени по Закона за защитените територии;
- Защитените зони, свързани с опазването на биологичното разнообразие.

¹² София, Перник, Кюстендил, Благоевград, Дупница, Самоков, Гоце Делчев, Сандански и Петрич, Ботевград и Разлог

Мерките и проектите по тази специфична цел ще разчитат на финансова подкрепа от новата Оперативна програма „Региони в растеж 2014-2020” и Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020”.

Специфична цел I.4: Оползотворяване на местния туристически потенциал

Качествата „уникалност”, „атрактивност” и „масово потребление” правят туристическите продукти продаваеми, а туристическия отрасъл – желан, динамичен компонент на всяка конкурентоспособна икономика. Многократни проучвания по повод туристическо планиране установяват и потвърждават изключително богат и разнообразен рекреационно-туристически потенциал на ЮЗР. Установилата се през последните две десетилетия „формула” на регионалния туризъм остава непроменена: „бизнес – ски – балнео туризъм”. Обемът на реализираните нощувки в бизнес центъра (София), ски центрове (Банско и Самоков) и балнео центъра (Сандански) формира 85% от общия за района. Всички останали общини (31 от общо 35 с регистрирана туристическа дейност) допринасят 15% в сектора. Същевременно, значителен потенциал за развитие на алтернативни форми на туризъм стои неоползотворен. Недостатъчно оползотворен е и уникалният термо-минерален ресурс на района¹³.

Въпреки установените традиции, отчетеното развитие и благоприятните фактори, в сектора на туризма в района има непреодолени слабости: недобре развит туристически продукт като цяло, неразвита мрежа от фирми за услуги и доставки в туризма, недостатъчно квалифициран персонал в сферата на туристическите услуги, лошо състояние и ограничен достъп до природни и КИН обекти, недобра база за настаняване.

Целта за оползотворяване на туристическите ресурси ще се постигне с действия в три направления: 1) Подобряване на инфраструктурата – транспортна, инженерна, социална и туристическа; 2) Съхраняване, опазване и подобряване на качествата на туристическите ресурси - природни, културни и антропогенни; 3) Институционална координация – между администрации и фирми в туризма.

Неоползотворени възможности за устойчиво развитие на регионалния туризъм във всичките му форми се крият във формирането на клъстерни структури. Изявени са предпоставки за следните туристически клъстери:

- Клъстер „Ски туризъм” – включващ изявените ски дестинации Банско, Боровец и зона „Витоша”;
- Клъстер „Балнеология и СПА” - Сандански, Кюстендил, Велинград, Сапарева баня, Горна баня, Овча купел, Баня, Костенец, Добринище, с.Баня и др.; Локализациите

¹³ Близко 50% от националния ресурс на минерални води, в над 30 локализации
Министерство на регионалното развитие

с термо-минерални извори в района са над 30 и могат да формират равномерна мрежа от балнео-центрове. Към момента повечето са с недоразвит потенциал.

Основните усилия/действия следва да се насочат към:

- Развитие на природни, културни и исторически атракции от национално и световно значение (паметници на културата, природни забележителности, фестивали и др.);
- Развитие на ски и всички други форми на зимния туризъм;
- Популяризиране на селския познавателен туризъм, насочен към самобитността на отделните части на района;
- Развитие на екотуризма
- Насърчаване на спа и баленоложкия туризъм;
- Подобряване на достъпа и прилежащата туристическа инфраструктура;
- Формиране и маркетинг на регионални туристически продукти;
- Популяризиране на природното и културно наследство;

Освен формирането на регионални туристически клъстери, залог за успешна реализация на целта са и организационни действия като формиране на регионални и местни туристически асоциации и партньорства, вкл. и между общини.

Развитието на ски туризма, както и на другите форми на туризъм ще се осъществява в съответствие с устройствените планове на туристическите и ски зоните. Отчитането на ограниченията и режимите на територията ще допринася за устойчивото развитие на туризма, съобразно местния потенциал при съхраняване на качеството на природната среда. Характеристиките и потенциалът на района позволяват да се избегне концентрацията на туристите в една или две зони, а да се разсредоточат на територията на района, като се включи наличния неизползван потенциал за познавателен, еко, селски и спа туризъм, което би допринесло за постигане на по-равномерно натоварване на туристическата инфраструктура не само през зимния сезон. Развитието на туризма като цяло ще отчита нормите за рекреационно натоварване и статута на територията.

Мерките и проектите в тази сфера ще разчитат на финансиране от Оперативна програма „Региони в растеж 2014-2020” и Програмата за развитие на селските райони 2014-2020.

Специфична цел I.5: Развитие на конкурентоспособен аграрен сектор и жизнен селски райони

Подобно на туризма, и аграрният сектор съдържа сериозен потенциал за принос към конкурентоспособна икономика. Макар и със скромен дял в БВП на района (само 2%), значимостта му е не по-малка от тази в цялата страна, защото:

- Аграрният отрасъл и селските райони са неразделен биом – живот в първия означава живот и във втория и обратното;
- ЮЗР съхранява уникални природо-климатични комплекси за овощарство, включително за биоземеделие;

В района някога е съществувало развито, научно обслужено, конкурентоспособно, щадящо околната среда земеделие сред жизнеспособни селски райони, осигуряващи условия за достоен труд и живот. Тази тенденция следва да бъде възстановена чрез следните действия:

- Производство на продукти с висока добавена стойност при устойчиво управление на природните ресурси чрез въвеждане на иновации;
- Мобилизиране на потенциала на селските райони за постигане на балансирано социално и териториално развитие;
- Възстановяване и модернизиране на хидромелиоративната инфраструктура, осигуряваща ефективно ползване на водата (ниски загуби), достъпни цени и добро управление;
- Възстановяване и реконструкция на съоръженията за предпазване от вредното въздействие на водите (речни корекции, диги, дренажи);
- Насърчаване развитието на биологичното земеделие (в екологично чисти райони с възможности за напояване). Съчетаването на биоземеделие с природни дадености е ресурс за екотуризм и база за устойчива местна икономика;

Развитието на модерен и конкурентоспособен аграрен сектор в района е свързан с контрол върху прилаганите земеделски практики, с цел ограничаване на възможните негативни въздействия върху компонентите на околната среда в района.

За предотвратяване на негативното въздействие върху водните тела и зоните за защита на водите се предвиждат следните мерки:

- Прилагане на добри земеделски практики / в т.ч. Правила за добри земеделски практики, одобрени със заповед на МЗХ;
- Прилагане на водоспестяващи техники и технологии за напояване;
- Контрол върху прилагането на торове и препарати, вкл. Прилагане на задължителните по нитратната директива общи и допълнителни мерки и мерки за съхранение на азотосъдържащи торове, съгласно Програмата от мерки за ограничаване на замърсяването с нитрати от земеделски източници в уязвимите зони;
- Контрол върху водовземането;

- Изграждане на санитарно-охранителни зони около източниците за питейно-битово водоснабдяване.

Финансирането на мерките и проектите по тази цел ще се подкрепи от новата Програма за развитие на селските райони за периода 2014-2020 г.

Приоритет II. Развитие на техническата инфраструктура

Проблемите на техническата инфраструктура са перманентни. Най-големите разлики между установени потребности и разполагаеми финансови ресурси са именно в тази сфера. Проблемите в свързаността и състоянието на пътната мрежа бяха потвърдени от анкета сред общинските и областни администрации. Остри дефицити и проблем „амортизираност” бяха разкрити и във ВиК сектора в същата анкета. Това налага пренасянето на приоритета в новия планов период 2014-2020 г.

По отношение на предметния обхват на заварения приоритет се предлага промяна. Под горното наименование остават пътна, ВиК, ТБО, ИКТ, газоснабдителна и енергийна инфраструктури. Специфичната цел II.2. „Възстановяване и опазване на околната среда” се обособява в нов приоритет.

Развитието на съществуващата и изграждането на нова техническа инфраструктура ще отчита границите и режимите на всички защитени по реда на специален закон територии и зони като:

- Зоните за защита на водите по реда на чл.119а от Закона за водите и предвидените за тях мерки в плановете за управление на речните басейни- Дунавски, Източнобеломорски, и Западнобеломорски;
- Паметниците на културата и техните охранителни зони;
- Защитените територии, определени по Закона за защитените територии;
- Защитените зони, свързани с опазването на биологичното разнообразие;
- Санитарно-охранителните зони, водите в зоните за съществуващо и перспективно ползване/ зоните за къпане/.

Специфична цел II.1: Подобряване на регионалната и местна транспортна инфраструктура

От голямо значение за устойчивото интегриране на ЮЗР в националната и европейската пътна мрежа е продължаване на изграждането на автомагистралите и скоростни пътища в района. В това направление през следващия програмен период приоритетни проекти в ЮЗР се очаква да бъдат:

- Доизграждането на автомагистрала „Струма” (изграждане на лот 3 и завършване на лот 2 и лот 4);

- Изграждане на автомагистрала Калотина-София – общ транспортен проект, който се състои от три основни части - Западната дъга на СОП, скоростен път София – Калотина и Северната скоростна тангента на София;

- Модернизация на път I-1 (E-79) Видин – Ботевград;

Други два пътни проекта от национално и международно значение, които са включени в Стратегията за подобряване на транспортната свързаност в страната, са реконструкция на път E-871/СП София – Кюстендил - Гюешево и изграждане на скоростен път „Рила”.

Поддържането на общинската пътна мрежа, реконструкцията и рехабилитацията на пътищата от II-ри и III-ти клас, също са сред приоритетните проблеми на района. Затова ще продължат усилията за доизграждане и подобряване на споменатите пътища, осигуряващи свързаността на селищната мрежа и връзките с основни транспортни коридори. Критериите за приоритетност включват осигуряването на подобрен достъп до местата за предоставяне на публични услуги като образование, здравеопазване, административни услуги, култура, туристически локализации, индустриални центрове и други важни за развитието на района обекти.

Актуална остава отдавна разкритата необходимост от доизграждане и рехабилитация на пътната мрежа в периферната южна и западна част на района, както и във водосбора на р.Места. Откриването на нови ГКПП със съседна Македония следва да е съчетано с подходящо развитие на пътната инфраструктура, за да се постигне по-голям ефект и въздействие на територията на района и особено на периферията ѝ по западната граница.

Необходимо е да продължи модернизацията на ж.п. инфраструктурата в ЮЗР, която има регионално, национално и наднационално значение. Сред приоритетни проекти се очаква да бъдат модернизация на ж.п. линиите: София – Драгоман; София – Пловдив; Видин – София и София – Перник – Радомир. Предвижда се и цялостна реконструкция на сградата на Централна ж.п. гара – София и предгаровото пространство.

Възможности за развитие на регионалната транспортна инфраструктура могат да бъдат търсени и чрез:

- Поддържане и развитие на теснолинейната линия Велинград-Добринище и потенциалното и продължение до гр. Гоце Делчев;

- Развитие на по-малки летища от регионално значение, като например летище „Мусомища“ край Гоце Делчев и летището в с.Кондофрей (община Радомир).

Приоритетен инфраструктурен проект с голямо значение за град София е разширението на софийското метро. До 2015 г. следва да бъде приключен етап 3: Лот 1 –

„Бул. Цариградско шосе-Летище София“ и Лот 2 – „ж.к. Младост 1 – Бизнес парк в Младост 4“. През следващия програмен период се предвижда да бъде реализиран и проектът за изграждането на трети метродиаметър на метрото в София с трасе бул. Ботевградско шосе – бул. Владимир Вазов – Централна градска част – ж.к. Овча купел.

Проектите по тази цел ще могат да разчитат на финансова подкрепа по ОП „Транспорт 2014-2020“, ОП „Региони в растеж 2014-2020“ и по новата ПРСР.

Специфична цел II.2: Подобряване на водоснабдителната и канализационната инфраструктура

Подобно на пътната инфраструктура, ВиК сектора е с разкрити потребности, надхвърлящи текущите и средносрочни ресурсни възможности. Затова е необходимо приоритизиране и концентрация на намесите.

Като най-мощен и належащ проблем за следващия планов период е подмяната на амортизирани водопроводни мрежи и намаляване на загубите на питейна вода. Въпреки високата степен на изграденост на водоснабдителните мрежи и значителните водни ресурси, в района все още има населени места с недостатъчно водоподаване или отклонения в качеството на питейната вода. На тях следва да се обърне специално внимание и те следва да са абсолютен приоритет в съответните областни стратегии и общински планове. Изграждането на ПСПВ и нови водоизточници в териториите с горепосочените проблеми следва да е част от мерките за реализация на специфичната цел. Изграждането и реконструкцията на канализационни мрежи и ПСОВ е вторият приоритет на сектора, следван от изграждането на необходимите ПСПВ.

Проектите по тази цел ще бъдат подкрепени по ОП „Околна среда 2014-2020“ и ПРСР 2014-2020 за селските райони.

Специфична цел II.3: Усъвършенстване на системата за управление на ТБО

Организацията по сметосъбирането и сметоизвозването е почти решен проблем. Все още нерешен въпрос е депонирането на отпадъците някоя община от района. Необходими са повсеместни усилия за въвеждане на добрите практики в разделното събиране, сортирането и преработката на ТБО. Планирани, но още нереализирани са и мащабни инвестиции в регионални депа за отпадъци.

Доизграждането и оптимизирането на системите за управление на отпадъците в района включва следните основни дейности:

- Изграждане на съоръжения за оползотворяване и обезвреждане на битови отпадъци;

- Монтиране на сепариращи инсталации за битови отпадъци в площадките на регионалните депа;
- Оптимизиране на системите за събиране и транспортиране на битови отпадъци, вкл. разделното им събиране;
- Изграждане на съоръжения за компостиране на биоразградими отпадъци;
- Изграждане на депа за строителни отпадъци и съоръжения за рециклирането им;
- Модернизация на съществуващи и изграждане на нови инсинератори;
- Поетапно закриване и рекултивация на стари общински депа;
- Информационни и комуникационни мерки по управление на отпадъците.

Основният източник за финансиране ще бъде ОП „Околна среда 2014-2020”.

Специфична цел II.4: Разширяване на газопреносната мрежа и ползването на ВЕИ. До 2020 г., дялът на ВЕИ в крайното енергийно потребление да достигне 17%

Инициативите в тази сфера са предимно на частния сектор. Ролята на публичните администрации е да ги насърчават и подкрепят. Следва да се оползотворят ресурсите и възможностите за изграждане на съоръжения за използване на геотермална енергия, енергията от биомаса, от вятър, слънце и вода, както и отпадни продукти от производствени процеси и селскостопанска дейност. Регионът предлага богати възможности за добив на енергия от планинските течения на реките чрез изграждане на малки ВЕЦ. Желано е реализирането на проекти за газификация на населените места по долината на р. Струма, както и по линията Ихтиман –Костенец -Долна баня. В рамките на гореспоменатите възможности, като приоритетно може да се счита изграждането на газова връзка Симитли-Разлог-Банско и потенциалното и продължаване до Гоце Делчев.

Изграждането на нови енергийни мощности, базирани на ВЕИ ще се осъществява в съответствие с поетите от страната ангажименти по прилагането на Стратегията на ЕС „Европа 2020” и предвижданията на Националния план за действие за енергията от възобновяеми източници за периода 2011-2020 г.

Специфична цел II.5: Развитие на информационно-комуникационните технологии за осигуряване на повсеместен достъп, високо качество и широко ползване

Проникването на широколентов достъп в страната (40%) е значително по-ниско от средния показател за ЕС (67%). Ниският български дял се дължи в голяма степен на лошото покритие в периферните, слабонаселени селски райони. Мрежите и услугите на ИКТ са елемент на инженерната инфраструктура с ключово значение за преодоляването на периферността и териториалната изолация. Изграждането на обществени

информационни системи и гарантираното предлагане на Интернет услуги за целия обществен сектор, включително и на улеснен достъп за хората с увреждания, е задължителна стъпка към информационното общество. Пазарните сили не могат да осигурят ширококоловни услуги навсякъде, на достъпни цени и на всички граждани. Затова е необходима държавна намеса, за да се защити обществения интерес в районите с „цифрова изолация” - периферни, гранични, планински, селски. ИКТ ще осигурят възможности за дистанционно обучение, електронни услуги и необятна информация. Макар и недостатъчен, ИКТ са необходим фактор за преодоляване на изолираността на перифериите, за пространственото им сближаване и приобщаване към желания полицентричен модел на развитие на района.

Реализацията на проектите по тази цел ще бъде отговорност на компаниите в ИКТ сектора, подпомогнати от местните администрации в устройствен и организационен аспект.

Приоритет III. Опазване и подобряване на състоянието на околната среда

Обобщената констатация от актуализирания анализ, че общото състояние на околната среда не се е влошило, не означава, че в този сектор няма проблеми. Напротив, необходими са целенасочени действия за редуциране на замърсителите на въздуха и повърхностните водни течения, за по-добро управление на отпадъците, за рекултивация на нарушени територии, за енергийна ефективност, за опазване на биоразнообразието и ценните ландшафти.

Специфична цел III.1: Редуциране на източниците на замърсяване на въздуха

В различните локализации мерките са различни, но изключвайки специфичните точкови замърсители (обекти на специални мерки), повсеместно следва да се подобри състоянието на уличните и тротоарни настилки, както и пропускателната способност на транспортно-комуникационните системи на градовете (особено на София). Необходими са действия за ограничаване на изпусканите в атмосферния въздух емисии на вредни вещества от промишлените обекти, както и актуализиране и ефективно прилагане на общинските програми за намаляване нивата на замърсителите и достигане на установените норми за нивата на фини прахови частици PM_{10} в атмосферния въздух. Универсални „помощници” в борбата с праховото замърсяване са и зелените системи на градовете. Вероятността за осезателни подобрения в качеството на атмосферния въздух в следващите седем години е висока, предвид предстоящата реализация на интегрирани планове (съдържащи комплексни екологични мерки) в 11 града на района. Сред тези мерки следва

да бъде и подкрепата за масово навлизане на електромобилността чрез местни преференции и изграждане на зарядна инфраструктура. Включването на електрическата мобилност при разработване на системи за интегриран градски транспорт е от ключово значение предвид директивите на ЕС в тази насока. Следва да се предвиди подкрепа за насърчаване производството и закупуването на електробуси, изграждането на зарядна инфраструктура, разработване на транспортни схеми, анализи и бизнес планове за електрически транспорт.

Специфична цел III.2: Подобряване на управлението на риска от природни бедствия, възстановяване на нарушени терени и предпазване от ерозия

ЮЗР е с много „рани“ от добивна индустрия. Наследена „болест“ е и водната ерозия. Изследване за податливостта от водна ерозия (по проект „Устойчиво управление на земята“) отнася 70% от територията на района към четвърта и по-тежка категория на узвимост (по 7-степенна скала).

Предпазването от природни рискове и борбата срещу водната ерозия ще се реализира чрез:

- Изграждане на инфраструктура за предотвратяване на наводнения, свлачища, брегова ерозия (диги, подпорни стени и други укрепващи съоръжения);
- Развитие на информационни системи, изграждане на системи за ранно предупреждение и подобряване на прогнозирането, инвестиционни и институционални мерки за осигуряване на превенция на риска от наводнения;
- Актуализация на Плановите за управление на риска от наводнения; ще бъдат отчетени Предварителните оценки за оценка на риска от наводнения, разработени от Басейновите дирекции;
- Определяне на границите на водите и водните обекти и оценка на земеползването за осигуряване на необходимата проводимост;
- Рекултивация на нарушените от индустриална и селскостопанска дейност терени;
- Използване на ролята на горските масиви (увеличаване на залесените площи, подобряване на горскостопанската инфраструктура за борба с ерозията);
- Дейности за предотвратяване и потушаване на пожари, включително чрез закупуване на противопожарна техника, изграждане на системи за наблюдение против пожари и пожароизвестяване, провеждане на обучения и информационни кампании.

Адресирането на специфичната цел и към предизвикателствата от изменението на климата изисква планирането на краткосрочни адаптивни мерки с цел превенция и на смекчаващи мерки с оглед неизбежните влияния на климатичните промени в дългосрочна перспектива. Изпълнението на мерки за повишаване на обществената информираност ще допринесе за постигане висока степен на информираност за състоянието на компонентите на околната среда в региона и формиране на активно обществено поведение, свързано с проява на грижи и действия за нейното опазване; очертаване на основните фактори на въздействие върху специфичните климатични условия на региона; посочване на начини за адаптация към променените климатични условия според конкретния риск, застрашаващ здравето и живота на хората; формулиране на адекватни превантивни действия, които могат да доведат до намаляване на риска от нарушаване на екологичното равновесие в региона.

Реализирането на дейности, свързани с екологичното образование могат да се осъществяват чрез провеждане на обучителни семинари, информационни дни, форуми и дискусии, конкурси и открити уроци, организиране на художествени и фото-изложби, издаване на информационни материали (брошури, плакати, флаери, CD и др.)

Масштабни информационно-образователни кампании в училища, читалища, ведомства, фирми, общини, малки населени места и др., организирани от публични и неправителствени организации с цел активиране и фокусиране на обществените нагласи и поведение към предизвикателствата на екосредата, могат да се организират по повод различни Международни и Световни дни от Еко-календара - Световен ден на влажните зони, Международен ден на енергийната ефективност, Световен ден на водата, Международен ден на птиците и Седмицата на гората, Международен ден на земята, Световни дни на мигриращите птици, Международен ден на климата и Международен ден на биоразнообразието, Международен ден за опазване на околната среда, Еньовден, Седмица на мобилността и др.

Проектите по тази цел ще се финансират от ОПРР 2014-2020, ОПОС 2014-2020, както и ПРСР 2014-2020.

Специфична цел III.3: Опазване и поддържане на биоразнообразието на защитените територии

Биоразнообразието е екологичен капитал и туристически ресурс. Запазването и поддържането му е непрекъснат процес на управление на мрежата от защитени обекти и защитени ландшафти, в т.ч. и културни ландшафти. Тази мрежа следва да се укрепва и разширява. Важен фактор за постигане на целта е екологичното образование и възпитание, осигуряващи масово възприемане на тези ценности като необходими и свои.

Тук се включват и дейности и програми, насочени към запазване и устойчиво ползване на типовете природни местообитания на биологичните видове на територията на ЮЗР.

Проектите и мерките по тази цел ще се финансират от ОПОС 2014-2020.

Специфична цел III.4: Устойчиво управление и стопанисване на горите

Тази цел е комплексна. Застъпва както екологични аспекти от предходните цели, така и стопански, социални и пространствени. Освен високия природен потенциал за производство на дървесина, устойчивото управление на горите и опазването на биоразнообразието създава шанс за поддържане и съживяване на селските райони чрез допълнителни дейности и заетост в атрактивна среда за туризъм и рекреация.

Многоаспектното ползване на горите предполага и много насоки за развитие и действия:

- *Стопанисване* – увеличаване на залесените площи, подобряване на състоянието на горите; подобряване на горскостопанската инфраструктура чрез изграждане на нови и подобряване на съществуващи горски пътища и съоръжения за борба с ерозията;
- *Защита* – подобряване на устойчивостта и здравословното състояние на горите, вкл. адаптивността им към климатичните промени и антропогенните натоварвания;
- *Опазване от пожари* – намаляване на пожарната опасност и създаване на предпоставки за навременно откриване и потушаване на горските пожари;
- *Охрана* – създаване на нов модел за охрана на горите от посегателства и нарушения;
- *Ползване на дървесина* – създаване на нормативни, технически и технологични условия за ползване на дървопроизводствения потенциал на горите и подобряване на средообразуващите им функции;
- *Биологично и ландшафтно богатство* – опазване и възстановяване на компонентите на биологичното и ландшафтно разнообразие чрез интегриране на консервационни цели в горскостопанските практики и природосъобразно управление на горите;
- *Туризъм и рекреация* – развитие и използване на туристическия потенциал на горите ; интегриране на туризма с традиционните дейности по управлението им;
- *Социални функции* – увеличаване на заетостта в сектора и на социалните ползи от горите;
- *Горска индустрия* – развитие на конкурентоспособна горска индустрия за преработка на дървесина и производство на изделия с висока принадена стойност;

- *Недървесни продукти и ловни стопанства* – създаване на нормативни и организационни условия за устойчиво използване на лечебни растения, гъби и горски плодове; подобряване на състоянието и популациите в ловните стопанства.

С цел постигане на баланс на територията, много важно е използването на земята да е обвързано с процеса на планиране. Горското планиране се извършва на три нива, както следва: Национална стратегия за развитие на горския сектор и Стратегически план за развитие на горския сектор; Областен план за развитие на горските територии; горскостопански планове и програми. Първият документ определя целите на държавната политика за развитие на горския сектор, а вторият определя конкретните действия за изпълнение на целите в Националната стратегия. Областните планове се изработват за всички горски територии, независимо от собствеността им, като се хармонизират с областните стратегии за развитие по Закона за регионалното развитие и се съгласуват със съответните областни съвети за развитие, преди утвърждаването им.

През 2011 г. Министерство на земеделието и храните (МЗХ) одобри „Програма от мерки за адаптиране на горите в Република България и намаляване на негативното влияние на климатичните промени върху тях” като важен документ в областта на борбата с негативното влияние на климатичните промени.

Мерките и проектите в горския сектор ще се финансират по ОПРР (за туризъм) и по ПРСР, както и от други източници на финансиране - със собствени средства на Югозападно държавно предприятие (ЮЗДП - отговорно за стопанисването на държавните гори в ЮЗР), от държавния бюджет за структурите на Изпълнителна агенция по горите, със собствени средства на собствениците на недържавни гори, с финансови инструменти като LIFE+, SOUTHEAST EUROPE, INTERREG IVC, по линия на трансграничното сътрудничество и др.

Приоритет IV. Повишаване конкурентоспособността на човешките ресурси и подобряване качествата на урбанизираната среда¹⁴

Всичко се прави от хората и за хората. Този приоритет съдържа комплекса от действия, гарантиращи достъп на всички до качествена урбанизирана среда и социален сервиз.

Специфична цел IV.1: Повишаване конкурентоспособността на човешките ресурси. До 2020 г., делът на висшистите в района да достигне 50% в групата 30-34 г., безработицата да се намали до 5%, заетостта да се увеличи до 80%, а делът на преждевременно напусналите училище да се редуцира до 3,5%

¹⁴ Както в градовете, така и в селата

Тази специфична цел е „наследство” от предходния план. Тя е актуална и за следващия планов период. Промените в съдържанието ѝ отразяват основните приоритети на ЕС и националната политика в областта на развитие на човешките ресурси. В тази цел са вградени и част от поетите регионални ангажименти по стратегия „Европа 2020”. Увеличеният дял висшисти, намалената безработица, увеличената заетост и здравената образователна база са солидните предпоставки и за желаната повишена конкурентоспособност на човешките ресурси. В пакета на предпоставките влиза и осигуряването на достъпни и качествени публични услуги в сферата на образование, здравеопазване, социални услуги, култура, спорт).

Действията по тази комплексна цел се насочват в четири основни направления:

- Подобряване на качеството на образованието и обучението, както и на съответствието с потребностите в пазара на труда чрез: модернизиране на системата, укрепване на връзките между образователните институции, изследователския сектор и бизнеса, актуализиране на стари и създаване на нови програми за обучени на средни и висши кадри за нуждите на бизнеса;
- Подобряване достъпа до заетост и качеството на работните места чрез: улеснено посредничество и подкрепена мобилност за търсещите работа, приоритизиране на заетостта сред младите хора, достъп до учене през целия живот, подкрепа за адаптиране на работниците и предприятията към глобализацията, подкрепа за самостоятелна заетост;
- Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване чрез: повишаване на достъпа до образователни, здравни и социални услуги, интеграция на маргинализирани групи, насърчаване на социалните предприятия;
- Модернизация на институциите (в пазара на труда, социалното включване и здравеопазването) и повишаване на капацитета им чрез: нови форми на обслужване («едно гише», електронно обслужване), динамичен мониторинг на пазара на труда, обучения на служителите, повишаване на професионалния капацитет и мотивацията им, подобряване на координация между институциите, изграждане на единни информационни системи,

Проектите по тази цел ще разчитат на финансова подкрепа основно от ОП „Развитие на човешките ресурси 2014-2020”.

Специфична цел IV.2: Интегрирано обновяване и развитие на градовете

Тази цел мобилизира инструментариума на интегрираното планиране на ниво „град” в името на устойчивото му развитие: рехабилитация на стари производствени зони,

подобряване на жилищната среда, благоустрояване на публичните пространства, подобряване на достъпа до публични услуги (образование, здравеопазване, социални услуги), включително за хора с увреждания, мерки за енергийна ефективност, производство на енергия от ВЕИ в градска среда, интегриран градски транспорт, газифициране и др. Мерките по тази специфична цел съдържат възможности за подкрепени намеси в целия комплекс от елементи на урбанизираната среда:

- Благоустрояване и обзавеждане на градска среда, включително „достъпна среда”;
- Внедряване на мерки за енергийна ефективност на жилищни и публични сгради;
- Спортна, културна, образователна, здравна и социална инфраструктура;
- Интегриран градски транспорт – инфраструктура, подвижен състав, функциониране, достъпност;

Специален акцент е поставен върху дейностите за модернизиране и изграждане на интегриран градски транспорт - Разработване на планове за управление на трафика и внедряване на автоматизирани системи за управление и контрол, и информационно обслужване; Подобряване на достъпността на градските автобусни спирки и довеждащата до тях инфраструктура (подлези и надлези); Развитие на инфраструктурна маршрутна мрежа с нови дестинации до по-отдалечени жилищни райони; Осигуряване на системи за защита от шума; Разработване и подобряване на системи за обществен градски транспорт, използващи автобуси, трамваи, тролеи, които отговарят на европейската нормативна уредба за вредни емисии от двигателите и използване на възобновяеми/алтернативни енергийни източници в градския транспорт; Рехабилитация и реконструкция на улични мрежи и транспортна инфраструктура и съоръженията към нея (мостове, тунели, надлези, подлези и др.), както и контактна мрежа, спирки на обществения градски транспорт, бази за ремонт и поддръжка и оборудване; Изграждане/ реконструкция/ рехабилитация на пешеходни алеи и тротоари, изграждане на велосипедни пътеки и алеи, пешеходни зони, алеи за пешеходци и велосипедисти, паркинги за велосипеди като част от интегрираната система за градски транспорт; Подобряване на връзките между интегрирания градски транспорт и междуградския автобусен и жп транспорт.

Тези публично инициирани намеси, подкрепени от ПЧП, ще гарантират приноса на всеки от визираните градове към националните ангажменти по стратегия „Европа 2020”. Териториалният адрес на тази цел са 11-те града по схема от настоящата ОПРР. Реализацията на бъдещите ИПГВР ще бъде през плановия период 2014-2020 г. по новата ОПРР.

За другите градове и особено за малките градове, на които се разчита за оживяване на изостаналите селски райони, подобен инструмент за подпомагане на интегрирано развитие се предвижда да осигури новата Програма за развитие на селските райони .

Специфична цел IV.3: Селските райони – за да ги има

Процесът на „преструктуриране” в селските райони се развива лавинообразно. Съпротивителните сили намаляват, а демографските проблеми се изострят. Но все още има достатъчно живи ядра, където има смисъл от интегрирани инвестиции в противодействие на социалната, икономическата и демографската деградация. Действията следва да са интегрирани и насочени към: изграждане/обновяване на местна инфраструктура за достъп и инженерно осигуряване, предлагане на основни първични услуги, обновяване и благоустрояване на селата, опазване и валоризиране на културното и природно наследство. Отново туризмът се разглежда като възможност за диверсифициране на икономиката им и създаване на нови привлекателни работни места. Подкрепата на традиционните дейности също би допринесла за съживяването на селските райони. По-значимите природни и културни забележителности в селските райони могат да се включат в регионалните туристически продукти, които да показват спецификата и уникалността на района. Особено внимание следва да се обърне на опазването на местните традиции и обичаи, които са част от богатството на европейското културно разнообразие. Важно е да бъдат насърчавани инвестициите в развитие на малки предприятия в селските райони, работещи като доставчици за производствата, разположение в близките големи индустриални центрове.

Проектите по тази цел ще търсят финансова подкрепа по ПРСР 2014-2020 г.

Специфична цел IV.4: Балансирано пространствено развитие

След 20 години „инерционно” пространствено развитие, анализите към общинските планове констатираат силен поляритет – над 90% концентрация на хора и активности в общинския център. Подобна картина виждаме в областните стратегии. Регионалните планове също показват тенденциите на увеличаващи се неравенства. Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г. приема този проблем като основно предизвикателство и насочва към него съответен стратегически пакет.

На този фон се очертават две ясни тези:

- В ЮЗР протичат видими процеси на пространствена поляризация и движение към моноцентрични модели на развитие и на трите нива – общинско, областно, регионално;

- ЮЗР се нуждае от обрат към полицентричен модел, но не за сметка на енергията на установения център - София, а чрез подкрепена възможност за оползотворяване на собствените ресурси на останалите области и общини от района.

„Подкрепена възможност” не означава директна публична намеса върху желанния процес, а ефективно прилагане на регионална политика, създаваща нови конкурентни центрове за избор на място за инвестиции, за заетост, за образование, за отдых, за жизнена кариера.

Целта е да се постигне движение към балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в района и качеството на селищните среди. Полицентричната мрежа от градове е модел, развит и защитен в Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 и Националната концепция за пространствено развитие 2013-2025. Обект на този модел са градовете от първо, второ, трето и четвърто ниво (дефинирани по методика на цитираните документи). Регионалният фрагмент на полицентричния модел съдържа: *първо ниво* - метрополната зона на София – мега град с европейско значение; *второ ниво* - полюси на развитие с национално значение – районът няма представител, с изключение на Благоевград, който заради локализацията си в коридор 4 и потенциала си, е включен в това ниво; *трето ниво* – центрове с регионално значение – областните центрове Кюстендил и Перник плюс градовете Дупница и Петрич; *четвърто ниво* – малки градове с микрорегионално значение, опори за развитието на селските райони.

Тези градове ще формират опорната мрежа от населени места, генерираща растеж и осигуряваща адекватно ниво на услуги за гравитиращите към тях територии.

Тази цел ще се реализира чрез останалите в регионалния план. Тя задава пространствените координати за инвестициите по другите цели.

Приоритет V. Укрепване на административния капацитет и развитие на сътрудничеството

Този приоритет има две основни теми – „диалог със съседите в района” и „диалог със съседите отвън”. Вътрешните проблеми в управлението касаят координацията и капацитета на администрациите. Външните отношения в контекста на РПР касаят пространственото сближаване с европейските региони чрез трансгранично, междурегионално и транснационално сътрудничество.

Въпреки преследването на основната цел на регионалната политика - кохезията, регионалните анализи отчитат трайни тенденции в обратна посока. Предвид динамиката и сложността в управлението на регионалното развитие, укрепването на институционалния капацитет и координацията между звената, са постоянна и още по-изявена необходимост.

Осезателното подобряване на ефективността на институциите в регионалното развитие ще се търси в три направления: подобряване на институционалната координация в стратегическото планиране на регионалното развитие; подобряване на административните услуги за регионално развитие; развитие на междуобщинските партньорства като ефективна форма за регионално развитие и повишаване на капацитета за подготовка и управление на проекти.

Специфична цел V.1: Подобряване на координацията между администрациите в стратегическото планиране на регионалното развитие

Целта е насочена към преодоляване на констатиран от междинните оценки на съответните планови документи проблем - липсата на достатъчна координация между звената на управление. Тази координация следва да се осъществява както хоризонтално - между отделните общини, области и райони, така и вертикално - между звената на национално, регионално и локално ниво на планиране и управление. Целта ще се реализира чрез новата ОП „Добро управление 2014-2020” (ОПДУ).

Специфична цел V.2: Подобряване на административните услуги за регионално развитие

Подобряването на административните услуги на населението и бизнеса е предпоставка за постигане на ускорено социално-икономическо развитие на местно и регионално ниво. Това е свързано пряко и с повишаване на капацитета на съответните администрации и звена на планирането. Целта ще се реализира чрез новата ОПДУ 2014-2020.

Специфична цел V.3: Развитие на междуобщинските партньорства и партньорства между публичния, частния и неоравителствения сектор за регионално развитие и повишаване на капацитета за подготовка и управление на проекти

Междуобщинските партньорства са вече практики с традиции в сферата на техническата и екологичната инфраструктури, в туризма и други сфери на дейности с надобщински мащаби. Потенциалите на тези партньорства все още не са оползотворени изцяло. Евдновременно с това, усилено следва да бъдат насърчавани всички възможности, които предлагат партньорствата между публичния, частния и неправителствения сектор. По този начин могат да се спестят ресурси и да се осигури синергичен ефект за почти всяко индивидуално действие/проект. Независимо от оказваната в рамките на предприєдинителните и оперативните програми подкрепа за изграждане на капацитет на публичната администрация за разработване и управление на проекти, дефицитите в

този аспект са факт. Освен пряко продължение на подкрепата и през следващия планов период, акцент следва да бъде поставен и върху междуобщинското партниране и партньорството между публичния, частния и неправителствения сектор при изготвяне и управление на проекти.

Целта ще се реализира чрез новата ОПДУ 2014-2020.

Специфична цел V.4: Териториално сближаване чрез трансгранично, междурегионално и транснационално сътрудничество

Този изпитан инструмент на европейската кохезионна политика е актуален и ще бъде прилаган и в програмния период 2014-2020.г. Той ще продължи да се използва за изграждане на съвременни модели на трансгранично, междурегионално и транснационално сътрудничество чрез:

- Развитие на трансграничното сътрудничество за мобилизиране потенциала на периферните гранични територии (в утвърдените райони за ТГС с Гърция, Македония и Сърбия); планираният ефект на социално, икономическо и пространствено сближаване ще се постигне с дейности като подобряване на инфраструктурните връзки, развитие на съвместни икономически, социални и културни дейности, съвместно управление на рискове и опазване на околната среда, разработване на интегрирани планови документи за управление и развитие на граничните територии и др.;
- Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество за изграждане на „мостове” за трансфер на опит и добри практики от развитите райони „отличници” на ЕС към българските и в частност, ЮЗР. Ще се реализират многостранни проекти от общ интерес в областта на опазването на околната среда, развитието на транснационалните транспортни и комуникационни мрежи, намаляване на опасностите от технологични и природни рискове, изграждане на мрежи за трансфер на технологии и познания.

Интервенциите ще бъдат подпомагани от очаквания нов пакет от оперативни програми за трансгранично сътрудничество (България – Сърбия, България – Гърция и България – Македония). Очаква се действието и на ОП за междурегионално сътрудничество ИНТЕРРЕГ IVС, ОП ЕСПОН, ОП УРБАКТ II и ОП за транснационално сътрудничество в Югоизточна Европа.

10. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на РПР на ЮЗР

Регионалният план не управлява ресурси. Целите му ще се реализират от съвкупността на ресурсите, инвестирани в ЮЗР по линия на национални секторни проекти, общински планове, частни инвестиции и програми за трансгранично сътрудничество. На този етап се прави прогнозен разчет за общата финансова рамка, обхващаща общия обем на необходимите финансовите средства, за да се постигнат заложените цели. Тази рамка визира обема на средствата за целия програмен период 2014-2020 г. Средствата са разпределени по приоритети и по години.

Определените индикативни стойности посочват само необходимите нива на финансиране за постигане на стратегическите цели и изпълнение на приоритетите на плана, без да имат пряко отношение към реалното разпределение на ресурсите в областта на регионалната политика по оперативни програми и фондове.

Основните източници за публично финансиране на регионалното развитие са:

- Фондове на ЕС (80% от източниците за публично финансиране на регионалното развитие);
- Национално финансиране (републикански – 15%, общински бюджети – 5%, както и финансови ресурси от други източници – публични фондове, държавни и общински предприятия (ФЛАГ, ПУДООС), фондации, асоциации, сдружения и др.);
- Частни инвестиции (не са включени като обем в разчетите)
- Средства от международни финансови институции, като ЕИБ, ЕБВР, инструменти за финансов инженеринг (по примера на JESSICA, JEREMIE, JASPERS);

Основната маса от финансови средства се формира от първите два източника – средства от фондове на ЕС и национално публично финансиране. Средствата от международни финансови институции, имащи предимно характер на заемни средства, са в допълнение на първите два източника. Финансовите разчети са съобразени и с прогнозируемите параметри на държавния бюджет за съответната година и на определените с решение на МС разходни тавани по тригодишната бюджетна прогноза.

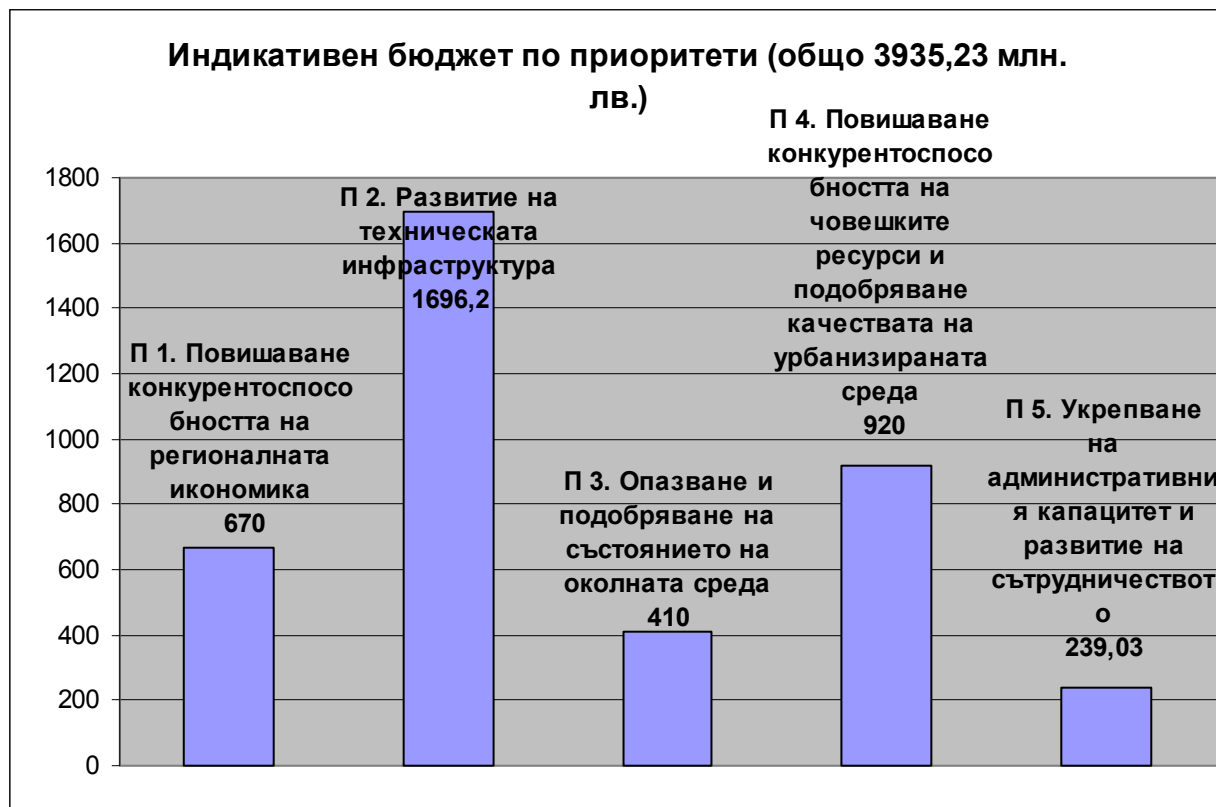
Таблица 26. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане на целите на РПР на ЮЗР 2014-2020 г. по приоритети и източници на финансиране (млн. лв.)

Приоритет/ финансов инструмент	Обща оценка	Обществен сектор					Други финансови инструменти
		Принос на фондовете на Европейския съюз	Национално обществено участие				
			Общо ¹⁵	Общо	Централен бюджет	Местни бюджети	
1	2	3	4	5	6	7	8
Приоритет 1. Повишаване конкурентоспособността на регионалната икономика.	670	536	134	100,5	33,5		
Приоритет 2. Развитие на техническата инфраструктура.	1696,2	1356,96	339,24	254,43	84,41		
Приоритет 3. Опазване и подобряване на състоянието на околната среда.	410	328	82	61,5	20,5		
Приоритет 4. Повишаване конкурентоспособността на човешките ресурси и подобряване качествата на урбанизираната среда.	920	736	184	138	46		
Приоритет 5. Укрепване на административния капацитет и развитие на сътрудничеството.	239,03	191,22	47,81	35,85	11,96		
Общо други обществени фондове и предприятия (FLAG, ПУДООС)	239,9					239,9	
Общо ЕИБ, ЕБВР, инструменти за финансов инженеринг (по примера на JESSICA, JEREMIE, JASPERS)	224,2						224,2
ОБЩО	4399,33	3148,18	787,81	590,28	196,37	239,9	224,2

Източник: Собствени изчисления

¹⁵ Отчетен е приносът на ЕФРР, ЕСФ, КФ и ЕЗФРСР

Графика 35: Индикативен бюджет по приоритети на РПР на ЮЗР

Източник: Собствени изчисления

При изчисленията на индикативния ресурс за постигане целите на РПР на ЮЗР, като база е взета обща прогнозна финансова рамка от 20,1 млрд. лв. за България по кохезионната политика на ЕС за новия програмен период 2014-2020 г. (при 15,68 млрд. лв. за 2007-2013).

Прилагайки подхода „на човек”, допълнен с коректива „солидарност” (повече за по-слабите), НСРР задава общата индикативна финансова рамка за всеки от районите от ниво 2. РПР на ЮЗР прави само вътрешното разпределение по приоритети в зададената от НСРР рамка (3 896,2 млн. лв.)

Разпределението на необходимите ресурси за регионално развитие на ЮЗР по години за периода 2014-2020 г. се базира на схемата, прилагана по действащите оперативни програми. Прогнозираните средства за всяка от годините през визирания период са представени с натрупване:

Графика 36: Планирано усвояване на средствата по години с натрупване

Източник: Собствени изчисления

Таблица 27. Усвояване на средствата по приоритети на РПР на ЮЗР и по години с натрупване (млн. лв.)

Приоритети на РПР	млн. лв.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.
П 1. Повишаване конкурентоспособността на регионалната икономика	670	67	134	235	369	503	603	670
П 2. Развитие на техническата инфраструктура	1696,2	169,62	339,24	593,67	932,91	1272,02	1526,58	1696,2
П 3. Опазване и подобряване на състоянието на околната среда	410	41	82	144	226	308	369	410
П 4. Повишаване конкурентоспособността на човешките ресурси и подобряване качествата на урбанизираната среда	920	92	184	322	506	690	828	920
П 5. Укрепване на административния капацитет и развитие на сътрудничеството	239,03	23,9	47,8	83,66	131,47	179,27	215,13	239,03
ОБЩО	3935,23	393,52	787,05	1377,33	2164,38	2951,42	3541,71	3935,23

Източник: НСРР, собствени изчисления

При необходимост, оценката на необходимите ресурси за постигането на целите на РПР на ЮЗР ще бъде актуализирана след окончателното одобрение на размера на средствата по оперативните програми, съфинансирани от фондовете на ЕС за периода 2014-2020 г.

Публичната намеса при осъществяването на конкретни мерки и дейности (проекти) по Плана, удовлетворяваща критериите по чл. 107(1) на Договора за функциониране на Европейския Съюз, ще се осъществява при съобразяване с разпоредбите на националното и европейско законодателство в областта на държавните помощи.

11. Индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението на РПР на ЮЗР

Оценката на изпълнението на РПР на ЮЗР 2014-2020 г. ще се базира на следните качествени критерии:

- Доколко са мобилизирани и оползотворени конкурентните предимства на ЮЗР, както и собствения потенциал на съставните области и общини (за постигане на икономическо сближаване);
- Доколко е подобрен жизнения стандарт в изостаналите периферни общини (за постигане на социално сближаване);
- Доколко ефективно е сътрудничеството с останалите региони и държави в развитие на транспортна, екологична и бизнес инфраструктура (за постигане на пространствено сближаване);
- Доколко адекватен е институционалния капацитет за провеждане на регионална политика с осезателни планирани резултати;
- Интегриране на глобалните екологични цели в процеса на регионалното и устройствено планиране;

Така формулираните критерии са свързани с отчитането на общи количествени индикатори (индикаторите към Европа 2020 и синтезиран пакет от макроикономически критерии), върху които ще се базира системата за наблюдение и оценка в областта на регионалната политика през следващия планов период. За тези индикатори са посочени изходни и целеви стойности, чрез които ще се наблюдава и измерва постигането на целите.

Таблица 28. Макроикономически пакет – изходни стойности за България и ЮЗР

	ИНДИКАТОРИ КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ	Стойности			Периодичност на събиране на инф.	Източник на инф.
		Изходни	Междинни (2015)	Целеви (2020)		
1	БВП на човек от населението – лв.	16 087 (2010 г.)	18 000	22 000	Ежегодно	НСИ
2	Дял на БВП на човек от населението от средната стойност на ЕС 27 - %	75 (2009 г.)	80	90	Ежегодно	Евростат
3	Коефициент на безработица на населението на 15 и повече навършени години - %	7,3 (2011 г.)	6,5	5	Ежегодно	НСИ
4	Коефициент на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години - %	56,8 (2011 г.)	59	64	Ежегодно	НСИ
5	Общ доход на лице от домакинство - лв.	4 173 (2010 г.)	4 900	5 800	Ежегодно	НСИ

Източник: НСИ, Евростат

Основните индикатори за постигането на целевия принос на ЮЗР по стратегия „Европа 2020”, както и изходните им стойности, са:

Таблица 29. Базови и целеви стойности за ЮЗР по индикаторите на стратегия „Европа 2020”

	ИНДИКАТОРИ ЦЕЛИ НА СТРАТЕГИЯТА „ЕВРОПА 2020”	Стойности			Периодичност на събиране на инф.	Източник на инф.
		Изходни	Междинни (2015)	Целеви (2020)		
1	Коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 навършени години - %	71,2 (2011 г.)	74	80	Ежегодно	НСИ, Евростат
	- Коефициент на заетост на населението на възраст 55-64 г.	49,2 (2011 г.)	51,5	55	Ежегодно	Евростат
2	Инвестиции в научноизследователска и развойна дейност - % от БВП	1,03 (2010 г.)	1,6	2,5	Ежегодно	НСИ
3	Цели „20/20/20” по отношение на климата/ енергията:					
	- съкращаване на емисиите на CO2	-	-	20	Ежегодно	НСИ, ИАОС
	- дял на ВЕИ в брутното крайно потребление на енергия - %	n/a	15,5	18	Ежегодно	НСИ, АУЕР
	- повишаване на енергийната ефективност - %			27	Ежегодно	НСИ, АУЕР
	- намаляване на енергийната интензивност на БВП - %			55	Ежегодно	НСИ,
4	Дял на преждевременно напусналите образователната система (на възраст 18-24 г.) - %	3,6 (2011 г.)	3,55	3,5	Ежегодно	НСИ
	Дял на 30-34 годишните със завършено висше образование - %	41 (2010 г.)	45	50	Ежегодно	НСИ
5	Население в риск от бедност или социално изключване – хил. души	744,6 (2010 г.)	718,5	670,1	Ежегодно	НСИ

Източник: НСИ, Евростат

Глобалните екологични индикатори се интегрират във всички планови документи по ЗРР, в т.ч. и в РПР:

Таблица 30. Глобални екологични индикатори

	ИНДИКАТОРИ ГЛОБАЛНИ ЕКОЛОГИЧНИ ИНДИКАТОРИ	Стойности			Периодичност на събиране на инф.	Източник на инф.
		Изходни	Междинни (2015)	Целеви (2020)		
1	Относителен дял на антропогенно натоварените територии (инфраструктура, селища, промишлени обекти) – %	4,54 (2006 г.)	5,00	5,50	Различна периодичност в зависимост от данните,	ИАОС

					предоставяни в рамките на проект CORINE Landcover ¹⁶	
2	Съотношение между горските, земеделските и урбанизираните територии - %/ %/ %	64,48/30,53/4,54 (2006 г.)	64,48/30,07/5,00	64,48/29,57/5,50	Различна периодичност - CORINE Landcover	ИАОС
3	Емисии на парникови газове (приравнени към CO2 еквивалент) на човек от населението - т/ човек/ година	3,419 /2010 г./	3,000	2,600	Различна периодичност – CORINE Landcover	ИАОС
4	Разходи за дълготрайни материални активи с екологично предназначение – млн. лв	460,9 (2011 г.)	490	550	Ежегодно	НСИ
5	Разходи за дълготрайни материални активи с екологично предназначение на човек от населението – лв.	216,30 (2011 г.)	230	260	Ежегодно	НСИ
6	Дял от територията със силна и много силна податливост на ерозиране – %	5,14 (2006 г.)	5,00	4,85	Различна периодичност – CORINE Landcover	ИАОС
7	Регионален индекс за климатична сигурност - точки	31,89 (2010 г.)	37,89	46,89	Различна периодичност – съгласно изследвания	МРР
8	Инсталирани мощности за производство на електроенергия от възобновяеми източници - MW	296,2 (2013 г.)	320	350	Различна периодичност – съгласно изследвания	Проучване относно актуализиране на стойностите на индикаторите за напредъка по прилагането на Конвенциите от

¹⁶ Проектът CORINE Landcover е част от европейската програма „Координация на информацията за околната среда (CORINE) и цели осигуряване на съвместима географска информация за земното покритие в страните от Европейския съюз – <http://www.eea.europa.eu/publications/COR0-landcover>

						РИО ¹⁷
--	--	--	--	--	--	-------------------

Източник: НСИ, ИАОС

Наблюдението и оценката на изпълнението на РПР на ЮЗР по отделните приоритети, ще се осъществява по следния пакет от примерни индикатори:

Таблица 31. Индикатори за наблюдение на изпълнението на РПР на ЮЗР

	ИНДИКАТОРИ	Стойности			Периодичност на събиране на инф.	Източник на инф.
	СПЕЦИФИЧНИ ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ	Изходни	Междинни (2015)	Целеви (2020)		
Приоритет 1. Повишаване конкурентоспособността на регионалната икономика						
1	Модернизирани и технологично обновени предприятия - брой	n/a	300	750	Ежегодно	МИЕТ, ИСУН
2	Нарастване на приходите от дейността на микро, малките и средни предприятия - %	n/a	10	30	Ежегодно	НСИ
3	Относителен дял на заетите лица в микро, малките и средни предприятия спрямо общия брой на заетите лица на възраст 15 и повече години в района - %	13,6 (2011 г.)	16	20	Ежегодно	НСИ
4	Нарастване на преките чуждестранни инвестиции в нефинансовите предприятия - %	n/a	15	40	Ежегодно	НСИ
5	Новоизградени и/или обновени технологични паркове, технологични центрове и бизнесинкубатори – бр.	n/a	4	12	Ежегодно	МИЕТ, ИСУН, Областни администрации
6	Новосъздадени клъстери – бр.	n/a	4	10	Ежегодно	МИЕТ, ИСУН, Областни администрации
7	Нарастване на приходите от нощувки в средствата за подслон и местата за настаняване - %	n/a	20	45	Ежегодно	НСИ
8	Новосъздадени и/или маркетингирани туристически продукти и дестинации – бр.	n/a	5	10	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
9	Новосъздадени и/или подобрени туристически атракции – бр.	n/a	10	20	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
10	Нарастване на селскостопанската продукция - %	n/a	5	15	Ежегодно	НСИ
11	Реализирани проекти по Програмата за развитие на селските райони за създаване на стопанства от млади фермери – бр.	n/a	200	500	Ежегодно	МЗХ
12	Реализирани проекти по ПРСР за модернизиране и реструктуриране на земеделски стопанства – бр.	n/a	300	700	Ежегодно	МЗХ
13	Реализирани проекти по ПРСР за създаване и подпомагане на микропредприятия – бр.	n/a	50	125	Ежегодно	МЗХ
Приоритет 2. Развитие на техническата инфраструктура						
1	Дължина на новоизградени и/или реконструирани автомагистрала и пътища от I клас - км	n/a	80	160	Ежегодно	АПИ, ИСУН, НСИ
2	Дължина на рехабилитирани/реконструирани пътища от II и III клас - км	n/a	100	250	Ежегодно	МРР, АПИ, ИСУН,

¹⁷ Определянето на актуалните стойности на индикаторите за напредъка по прилагането на Конвенциите от РИО е възложено от МРР на външен консултант през май 2013 г.

	ИНДИКАТОРИ	Стойности			Периодичност на събиране на инф.	Източник на инф.
	СПЕЦИФИЧНИ ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ	Изходни	Междинни (2015)	Целеви (2020)		
						Областни администрации
3	Население с подобрен транспортен достъп - %	n/a	15	35	Ежегодно	МТ, АПИ, ИСУН
4	Дял на домакинствата с широколентов достъп до Интернет - %	54 (2011 г.)	70	85	Ежегодно	Евростат, НСИ
5	Реализирани проекти по ОПОС и ПРСР за изграждане и реконструкция на ВиК инфраструктура – бр.	n/a	20	40	Ежегодно	МОСВ, ИСУН, Областни администрации
6	Дял на населението, свързано с пречиствателни станции за отпадъчни води - %	74 (2011 г.)	79	85	Ежегодно	НСИ
7	Новоизградени регионални системи за управление на отпадъците – бр.	n/a	3	6	Ежегодно	МОСВ, ИСУН, Областни администрации
Приоритет 3. Опазване и подобряване на околната среда						
1	Реализирани проекти за предотвратяване и превантивна защита от природни бедствия – бр.	n/a	10	20	Ежегодно	МРР, МОСВ, ИСУН, Областни администрации
2	Изградени системи за ранно предупреждение за възникващи опасности от наводнения, пожари, свлачища – бр.	1	2	4	Ежегодно	МВР, ИСУН, Областни администрации
3	Реализирани проекти по Програмата за развитие на селските райони за подпомагане състоянието на горите и горскостопанската инфраструктура – бр.	n/a	7	15	Ежегодно	МЗХ
4	Реализирани проекти по ОПОС за опазване и възстановяване на биоразнообразието – бр.	n/a	7	15	Ежегодно	МОСВ, ИСУН, Областни администрации
Приоритет 4. Повишаване конкурентоспособността на човешките ресурси и подобряване качествата на урбанизираната среда						
1	Рехабилитирани образователни заведения – бр.	n/a	40	100	Ежегодно	МРР, МОМН, ИСУН, Областни администрации
2	Рехабилитирани здравни заведения и заведения за социални услуги	n/a	15	30	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
3	Реконструирани сгради и обекти на културата – бр.	n/a	8	20	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
4	Изградени и реконструирани обекти на инфраструктурата за професионален спорт и спорт в свободното време – бр.	n/a	10	20	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
5	Реализирани проекти за създаване/обновяване на зелени площи в градските райони – бр.	n/a	8	20	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
6	Реализирани проекти за подобряване качеството на средата и живота в селските райони - бр.	n/a	65	150	Ежегодно	МЗХ, Областни администрации
7	Реализирани проекти за развитие на градски транспорт – бр.	n/a	1	3	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации

ИНДИКАТОРИ		Стойности			Периодичност на събиране на инф.	Източник на инф.
СПЕЦИФИЧНИ ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ		Изходни	Междинни (2015)	Целеви (2020)		
						администрации
8	Реализирани проекти за подобряване на енергийната ефективност на жилищни и публични сгради – бр.	n/a	40	100	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
Приоритет 5. Укрепване на административния капацитет и развитие на сътрудничеството						
1	Реализирани проекти по Оперативните програми, съфинасирани от Структурните и Кохезионния фонд на ЕС – бр.	n/a	800	2500	Ежегодно	ИСУН, Областни администрации, Управляващи органи на ОП
2	Реализирани проекти по програмите за трансгранично сътрудничество – бр.	n/a	60	150	Ежегодно	МРР, Областни администрации
3	Служителите, преминали обучение за развитие на уменията за управление на проекти, финансов контрол и прилагане на интегрирани системи за развитие – бр.	73 (2010 г.)	83	95	Ежегодно	ИПА, Областни администрации
4	Новосъздадени ПЧП – бр.	n/a	10	25	Ежегодно	МФ, ИСУН, Областни администрации
5	Реализирани проекти за осигуряване на административното обслужване на гражданите и бизнеса по електронен път – бр.	n/a	10	25	Ежегодно	Областни и общински администрации, ИСУН, МФ

Източник: Собствени изчисления

12. Наблюдение, оценка и актуализация на РПР на ЮЗР 2014-2020 г.

Целите, елементите и механизмите на системата за наблюдение и оценка на изпълнението на регионалните планове са конкретно и подробно дефинирани в ЗРР и правилника за прилагането му. Наблюдението и оценката на РПР на ЮЗР 2014-2020 г. се извършва с оглед постигането на ефективност и ефикасност на изпълнение на плана, както и за оптимизиране и подобряване на стратегическото планиране, програмирането, управлението и ресурсното осигуряване на регионалното развитие.

Предметът на наблюдение включва изпълнението на целите и приоритетите на РПР на ЮЗР, съгласно определени физически и финансови индикатори, организацията и методите на изпълнение, прилагани от органите за управление, както и мерките за осигуряване на информация и публичност за резултатите от изпълнението на РПР на ЮЗР.

За постигане целите на наблюдението се изгражда система за наблюдение, която обхваща:

- Източниците, начините и периодичността за събиране, обработка и анализиране на информация;
- Система от индикатори за наблюдение;
- Органите за наблюдение, организацията и методите на тяхната работа;
- Система на докладване и осигуряване на информация и публичност.

Наблюдението на изпълнението на РПР на ЮЗР се извършва въз основа на данни на Евростат, НСИ, както и на данни от други официални регионални и местни източници на информация, например: ИАОС, Агенцията за устойчиво енергийно развитие, Агенция по заетостта, структурите на РИОСВ и РИОКОЗ по райони, както и информация от Информационната система за управление и наблюдение (ИСУН), от областни стратегии за развитие и общински планове за развитие на области и общини от Югозападния район, годишни доклади за изпълнението на Оперативните програми.

Индикаторите за наблюдение на РПР на ЮЗР отчитат степента на постигане на целите и приоритетите, определени в регионалния план, въз основа на данните за физическото и финансовото им изпълнение.

Орган за наблюдение на РПР на ЮЗР е съответния РСР. В процеса на наблюдение, РСР на ЮЗР осигурява участието на органите на централната и местната власт, други организации, на физически и юридически лица при спазване на принципа за партньорство, публичност и прозрачност.

На основата на информацията и данните, свързани с прилагането на система от индикатори за наблюдение и техния анализ, се разработва годишен доклад за наблюдението на изпълнението на РПР на ЮЗР, който обхваща една календарна година от периода на действие на плана. Годишният доклад се разработва от териториалното звено

на МРР за стратегическо планиране и координация на регионалното развитие в ЮЗР. Годишният доклад се разработва и се внася за обсъждане и одобряване от РСР на ЮЗР в срок 30 юни на всяка следваща година.

В годишните доклади се отчитат промените, настъпили в социално-икономическите условия на ЮЗР и политиките за развитие на европейско, национално, регионално и местно ниво. В доклада се отбелязва напредъка по изпълнението на набелязаните цели и приоритети въз основа на индикаторите за наблюдение. Докладът съдържа описание на предприетите действия от страна на РСР на ЮЗР по отношение на осигуряването на ефективност и ефикасност при изпълнение на РПР. Основните пунктове в тази част на доклада са свързани със:

- Мерките за наблюдение и механизмите за събиране, обработване и анализ на данни;
- Начините за осигуряване на информираност и публичност на действията по изпълнение на РПР на ЮЗР;
- Мерките за прилагане на принципа на партньорство;
- Преглед на проблемите, възникнали в процеса на изпълнение на РПР на ЮЗР през съответната година и мерките за преодоляване на тези проблеми;
- Мерките за постигане на необходимото съответствие на РПР на ЮЗР със секторните политики, планове и програми.
- Резултатите от извършени тематични оценки или оценки за специфични случаи към края на съответната година, ако има такива.

В заключение, в Годишния доклад за наблюдение на изпълнението на РПР на ЮЗР следва да бъдат включени предложения за подобряване на резултатите от наблюдението.

При разработване на Годишния доклад за наблюдение на изпълнението на Регионалния план за развитие на Югозападен район се използва статистическа информация от Националния статистически институт, Евростат и др. източници, като изменението на показателите в аналитичната част на доклада се отчита веднъж годишно. Информация за напредъка на Оперативните програми и за реализиране на проекти, които допринасят за изпълнение на мерките, заложи в РПР, на територията на ЮЗР, се събира и обобщава два пъти годишно на база на данни, предоставени от Управляващите органи на Оперативните програми и Информационната система за управление и наблюдение (ИСУН). Годишният доклад за наблюдение на изпълнението на Регионалния план за развитие на Югозападен район съдържа синтезирана информация от областните администрации относно изпълнението на проекти от общинските администрации извън

финансираните по Оперативните програми и за стойностите на определени показатели на общинско ниво.

По решение на РСР или по искане на министъра на регионалното развитие и благоустройството могат да се изготвят и доклади за отделен случай или период, както и по определена тема или специфичен проблем.

Годишните доклади за наблюдението на изпълнението на РПР на ЮЗР и индикаторите за наблюдение са основа за изготвяне на междинната и последващата оценка на изпълнението на РПР на ЮЗР. Изготвянето на оценките се организира от министъра на регионалното развитие и благоустройството. Те се обсъждат в Регионалния съвет за развитие на ЮЗР и се одобряват от Министерския съвет. Резултатите от оценките се публикуват на интернет страницата на МРР.

В съответствие с чл.32 на Закона за регионално развитие за разработения проект на Регионален план за развитие на Югозападен район (2014-2020) е извършена предварителна оценка, която включва оценка за социално-икономическото въздействие и екологична оценка по реда на Закона за опазване на околната среда. Резултатите от изготвената предварителна оценка са отчетени в проекта на РПР. На 15.05.2013 г., след проведена процедура по екологична оценка, компетентният орган Министерство на околната среда и водите издаде становище № 5-2/2013 г. , с което съгласува проекта на РПР на ЮЗР за периода 2014-2020 г. Направените препоръки в становището са отразени в проекта на плана и в предварителната оценка.

Съгласно становище по екологична оценка на МОСВ в рамките на междинната и последващата оценка за изпълнението на РПР ще се изготвят доклади за наблюдение и контрол на въздействието върху околната среда, в резултат на прилагането на РПР на ЮЗР 2014-2020 г., включително за мерките за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последици от осъществяването на плана. Изготвените доклади, се представят своевременно в МОСВ /дирекция „Превантивна дейност“/ за одобряване, преди обсъждането на междинната и последващата оценка на плана в Регионалния съвет за развитие. При констатирани неблагоприятни последици върху околната среда с доклада се предлагат мерки за възможното им отстраняване.

Наблюдението и контролът на въздействието върху околната среда при прилагането на РПР на ЮЗР 2014-2020 г. се извършват на основа на специфичните екологични индикатори за наблюдение на изпълнението на плана, предвидени в т.11 на проекта на плана.

Съгласно законодателството за регионално развитие междинната оценка следва да включва: оценка на първоначалните резултати от изпълнението, оценка на степента на постигане на съответните цели, оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси, изводи и препоръки за актуализация на съответния документ и доклад за наблюдение и контрол на въздействието върху околната среда, в резултат на прилагането на РПР на ЮЗР 2014-2020 г., включително за мерките за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия от осъществяването на плана. На база на междинната оценка е възможно да се инициира актуализация на РПР, за да се направят необходимите корекции в документа и да се предприемат мерки, за да се осигури реализиране на заложените цели и приоритети, като се отговори на актуалните нужди на района. МО на РПР на ЮЗР 2014-2020 следва да се извърши през 2017-2018 г. от независим външен консултант.

Последващата оценка дава представа за степента на цялостното изпълнение на Плана. Целта на този вид оценка е да се анализира доколко, след предприетите мерки в резултат на междинната оценка, заложените цели и приоритети са изпълнени и е достигнато очакваното развитие. Последващата оценка на РПР на ЮЗР 2014-2020 следва да се извърши до една година след изтичане на периода на действие на документа и да включва: оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите; оценка на общото въздействие; оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси; изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие и доклад за наблюдение и контрол на въздействието върху околната среда, в резултат на прилагането на РПР на ЮЗР 2014-2020 г., включително за мерките за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия от осъществяването на плана. Резултатите от последващата оценка следва да се вземат предвид при разработването на Плана за следващия период на планиране.

През периода на действие на РПР на ЮЗР могат да се извършват допълнителни тематични оценки и оценки за специфични случаи по преценка на органите за управление на регионалното развитие.

Наблюдението и оценката на изпълнението на отделните приоритети на РПР на ЮЗР се осъществява чрез прилагане на основни и специфични индикатори въз основа на следните критерии:

- Обоснованост /целесъобразност/ - да съответстват на целите и приоритети;

- Информационно осигуряване - да са информационно осигурени, т.е. при изпълнение на плана да е налице постоянен източник на статистическа информация за ЮЗР;
- Възможност за представянето им в количествено изражение;
- Простота /разбираемост/ - да са лесни за формулиране, разбиране и агрегиране;
- Информативност /аналитичност - да носят достатъчно информация за извеждане на изводи и вземане на решения;
- Независимост - индикаторите от едно и също ниво да са независими един от друг;
- Да подлежат на йерархична обвързаност с комплексни индикатори от по-високо ниво.

Законодателството за регионално развитие предвижда възможност за актуализиране на Регионалният план за развитие в следните случаи:

- при актуализация на Националната стратегия за регионално развитие;
- при съществени промени в икономическите и социалните условия в ЮЗР;
- в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС;
- на основата на резултатите от междинната или последващата оценка.

За актуализиране на Регионалния план за развитие се разработва актуализиран документ за изпълнение за остатъка от периода на неговото действие, като изработването и приемането на документа се извършва при условията и по реда за разработване и приемане на Регионалния план за развитие.

Препоръчва се след одобряване на оперативните програми за периода 2014-2020 г. от ЕК в рамките на следващия годишен доклад за наблюдение на изпълнението на РПР на ЮЗР за 2013 г. да се установи съответствието между възприетата стратегия за развитие в РПР на ЮЗР за периода 2014-2020 г. и оперативните програми. В случай на установено несъответствие, следва да бъдат предприети необходимите действия за актуализация на регионалния план, с оглед постигане на ефективност и ефикасност при изпълнение на целите на регионалната политика и усвояване на средствата от фондовете на ЕС.

Срокове за изготвяне на Годишните доклади, Междинната оценка и Последващата оценка на РПР на ЮЗР 2014 – 2020 г.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Национална стратегия за регионално развитие 2012-											

2022 г.											
Междинна оценка			X								
Последваща оценка											X
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021		
АДИ на РПР на ЮЗР 2011-2013 г.											
Годишен доклад	X	X									
Последваща оценка		X									
РПР на ЮЗР 2014-2020 г.											
Предварителна оценка	X										
Приемане от МС	X										
Годишен доклад			X	X	X	X	X	X	X		
Междинна оценка					X						
Последваща оценка									X		
Областни стратегии за развитие 2014-2020 г.											
Разработване и приемане от Областните съвети за развитие	X										
Междинна оценка					X						
Последваща оценка									X		
Общински планове за развитие 2014-2020 г.											
Разработване и приемане от Общинските съвети	X										
Предварителна оценка	X										
Годишен доклад			X	X	X	X	X	X	X		
Междинна оценка					X						
Последваща оценка									X		

- времеви обхват на действие на АДИ на РПР на ЮЗР 2011-2013 г.;

- времеви обхват на действие на РПР на ЮЗР 2014-2020 г.

13. Механизми за активно включване на партньорите при разработването, наблюдението и оценката на РПР на ЮЗР

През целия процес на разработване, съгласуване, актуализиране и изпълнение на регионалните планове, те ще бъдат съпътствани както от обществени обсъждания, така и от експертни консултации при осигурени публичност и прозрачност на действията.

Съгласно ЗРР, един от основните принципи, на които се основава провеждането на държавната политика за регионално развитие, е принципът на партньорство, публичност и прозрачност на всички нива при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, наблюдението и оценката. Разработването и използването на механизъм за прилагане на принципа за партньорство и осигуряване на информация и публичност по отношение на новия РПР на ЮЗР за периода 2014-2020 г. има решаващо значение за постигането на целите и приоритетите на плана.

Съгласно законодателството за регионално развитие, проектът на РПР на ЮЗР за периода 2014-2020 г. е обсъден и одобрен от РСР на ЮЗР. РСР е и органът, натоварен с отговорността по наблюдението и оценката на изпълнението на РПР. РСР на ЮЗР е изграден и функционира на принципа на партньорството. В неговия състав са включени:

- Представители на централната изпълнителна власт на ниво заместник-министри от: МРР, МФ, МОСВ, МЗХ, МТСП, МТИТС, МИЕТ, МВР;
- Областните управители на съставните области на ЮЗР;
- Представители на общините от всяка от петте области на ЮЗР (съгласно ЗРР, броят им се определя според населението на съответната област);
- Представители на организации на работодателите и на работниците и служителите на национално равнище - Българската търговско-промишлена палата (БТПП), Българската стопанска камара (БСК), Конфедерация на труда (КТ) „Подкрепа”, Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ), Асоциация на индустриалния капитал в България (АИКБ), Конфедерация на работодателите и индустриалците в България (КРИБ), Български съюз на частните предприемачи (БСЧП) „Възраждане”.

ЗРР предвижда на заседанията на РСР със съвещателни функции да участват физически лица и представители на юридически лица, които имат отношение към регионалното развитие. Предвидената в ЗРР възможност за създаване на специализирани комисии към РСР на ЮЗР в областта на публичната инфраструктура, конкурентоспособността, развитието на човешките ресурси и опазването и подобряването на околната среда, допълнително би мобилизирала експертния потенциал на по-широк кръг партньори за консултиране и наблюдение на изпълнението на проекта на актуализиран РПР на ЮЗР.

Обсъждането и одобряването на проекта на РПР на ЮЗР 2014-2020, както и наблюдението на неговото изпълнение от широк кръг от заинтересовани страни в рамките на РСР, е основна мярка за осигуряване и спазване на принципа на партньорство и публичност.

На заседанията на РСР на ЮЗР, проведени на 2 октомври и 5 декември 2012 г. в град Перник, бяха представени принципите, методите и конкретните стъпки по видове дейности при разработването на Регионалния план за развитие на Югозападен район от ниво 2 за периода 2014-2020 г., както и самият проект на Регионалния план за развитие на Югозападен район от ниво 2 за периода 2014-2020 г. На заседанията, освен членовете на РСР, присъстваха още и: представители на местните власти в лицето на кметовете на общини в ЮЗР, както и представители на Форум Гражданско Участие. Всички предложения, бележки и становища по проекта на РПР на ЮЗР 2014-2020 г., изразени от членовете на РСР и от присъствалите заинтересовани страни, са отразени в проекта на документа.

Във връзка с разработването на целите и приоритетите на РПР на ЮЗР 2014-2020 г. бе проведено анкетно допитване до областните администрации и общините на територията на ЮЗР, както и сред социално-икономическите партньори, обобщени резултати от което са включени в проекта на РПР на ЮЗР 2014-2020 г., а самото анкетно проучване е представено като Приложение №1 към настоящия проект.

В резултат на проведената процедура по обществени консултации, становища по проекта на документа бяха представени от Сдружение с нестопанска цел „Долината на Места“ и Сдружение „Екофорум за устойчиво развитие“. В значителна част направените от тях коментари и предложения са приети и отразени в проекта на РПР на ЮЗР. Изразената активна позиция и направените предложения от страна на обществените партньори допринасят за обогатяване на съдържанието и качеството на проекта на РПР на ЮЗР за периода 2014-2020 г. В тази връзка, към настоящия проект е включено Приложение №3, представящо бележките и предложенията на двете сдружения. Следва да се отбележи, че са отчетени и част от предложенията, направени от Регионално сдружение на общини „Център“ в становище, постъпило в МРР извън процедурата по обществени консултации по отношение на проекта на РПР на ЮЗР.

В допълнение, преди внасянето за приемане от Министерски съвет, проектът на РПР на ЮЗР е съгласуван с всички министерства и областни администрации в страната по реда на Устройствения правилник на МС и неговата администрация.

РПР на ЮЗР 2014-2020, както и документите, свързани с действията на съответните органи по неговото актуализиране, изпълнение, наблюдение и оценка, са официална

обществена информация и законодателството (чл.18 ал.4 от ППЗРР) предвижда публикуването му на интернет страницата на МРР.

14. Резултати от предварителната оценка на РПР на ЮЗР

Съгласно чл.32 от Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие за разработването на Регионалния план за развитие е изготвена предварителна оценка, която включва оценка за социално-икономическо въздействие и екологична оценка по реда на Закона за опазване на околната среда.

Целта на предварителната оценка на РПР е да подобри качеството на стратегическия документ по отношение на:

- Обхвата и фокуса на анализа на актуалните тенденции и процеси, проблеми и потенциали на икономическото, социалното, инфраструктурното и екологичното развитие на ЮЗР;
- Съответствието и обвързаността на SWOT-анализа на района със социално-икономическия анализ и с дефинираните цели и приоритети за неговото развитие;
- Адекватността на стратегическата част;
- Адекватността на предвидените ресурси за постигане на планираните цели и приоритети;
- Целесъобразността, яснотата и броя на индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на плана;
- Ефективността на системата за управление на плана;
- Съобразяването с хоризонталните политики за устойчиво и социално равнопоставено развитие.

Препоръките, отнасящи се до социално-икономическия анализ, до голяма степен са приети и отразени в преработения вариант на плана. Не са приети тези препоръки, които са свързани с: набавяне и анализ на показатели, за които не съществуват данни от официалните източници на информация; съответните отговорни институции и органи не поддържат обществено достъпна информация за показатели на ниво район от ниво 2 и/или ниво 3 (област). Пример за такива показатели са: структура на икономиката на вътрешнорегионално ниво; производителност на труда на ниво район от ниво 2 и област; профил на туристите в ЮЗР; анализ на пътничкопотока в ЮЗР и сектор на социалните услуги.

Анализът на силните и слабите страни, на възможностите и заплахите е извършен в съответствие със стандартната методология, според която силните и слабите страни са резултат от влиянието на вътрешни фактори, а възможностите и заплахите – от влиянието на външни фактори. SWOT-анализът се базира на изводи в отделните сектори на аналитичната част, както и на проведена анкета сред заинтересованите страни.

По отношение на SWOT-анализа основните препоръки са за прецизирането му, като са посочени някои констатации в четирите раздела - силни страни, слаби страни, възможности и заплахи, които не са основани на информация от социално-икономическия анализ. В резултат на препоръките, в аналитичната част е прибавена необходимата статистическа информация. Вътрешнорегионалните различия в ЮЗР следват като извод от голяма част от анализирания показатели. Почти всички показатели са изследвани на областно ниво, като са посочени различията в рамките на района. Не са взети предвид коментарите за липса на обоснован анализ на някои от секторите, включени в разделите възможности и заплахи, тъй като възможностите и заплахите са свързани с влиянието на предполагаеми външни фактори върху системата и не са обект на анализ в Регионалния план.

При оценката на реалистичността на визията, целите и приоритетите на Югозападния район в периода 2014-2020 г. и приложимостта на стратегическата рамка, са следвани следните подходи и принципни положения:

- Верифициране на съответствието на Регионалния план за развитие в контекста на реформите на регионалната политика на ЕС;
- Планирано намаляване на различията между регионите за постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ икономически растеж и заетост;
- Ефективно прилагане на принципите на планиране и използване на структурните инструменти на ЕС за регионална политика - очакване и адаптиране към предизвикателствата през следващия период;
- Усъвършенстване на системата за управление и прилагане на регионалната политика.

Визията е оценена като „отговаряща на изискванията”. Стратегическите цели за развитие на района са синтезирани във визията, произтичат от SWOT анализа, изводите от социално-икономическия анализ на състоянието и тенденциите в развитието на ЮЗР и са в съответствие със стратегическите цели на европейската и националната стратегическа рамка, както и бъдещата кохезионна политика на ЕС за периода 2014-2020 г. Ясно са показани връзките с Националната програма за развитие: България 2020, както и с Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г.

Направен е паралел със стратегическата част на изпълнявания в момента Актуализиран документ за изпълнение на Регионалния план за развитие на ЮЗР 2011-2013 г., като предлаганите стратегически цели, приоритети и специфични цели надграждат вече съществуващите. Принципите, залегнали в Стратегия „Европа 2020” са намерили своето

място в настоящия стратегически документ, като са обвързани с приоритети, специфични цели и конкретни дейности.

Отразени са препоръките по отношение на стратегическия пакет:

- Преформулирана е Главната цел – в посока на съкращаване, избягване на повторения на стратегически цели и отчитане спецификата на района;
- Прецизирано е количеството на специфичните цели;
- В стратегическата рамка е отразена спецификата на района и на вътрешно-регионалните различия.

Не е отразена препоръката за редуциране на приоритетите, защото междинната оценка на РПР, АДИ на РПР на ЮЗР 2011-2013 г. и консултантът по настоящия план считат броят и обхватът им за целесъобразен и необходим. Премахването на приоритет би засегнало целостта и адекватността на стратегическия пакет. Обединяването на специфични цели би нарушило нивото на конкретика и яснота на плана.

Към индикаторите са поставени следните изисквания:

- Конкретни индикатори, ясни за разбиране и лесни за събиране и обобщаване на специфична информация;
- Измерими индикатори, за които съществуват методи и инструменти за измерване на стойностите на индикаторите и е налична или може да бъде агрегирана достатъчно информация и количествени данни;
- Достъпни индикатори, за които има информационно осигуряване от надеждни източници с необходимата периодичност и качество и са достъпни на приемлива цена;
- Адекватни индикатори, обосновани и подходящи по отношение на целите и приоритетите за развитие;
- Обвързани с времето индикатори на базата на периодична информация, позволяваща сравнения между базови, междинни и целеви стойности в процеса на наблюдение на напредъка и постигането на целите.

Препоръките по отношение на системата от индикатори са изцяло отразени в плана. Съставен е списък с индикатори, групирани в няколко раздела с базови, междинни и целеви стойности (където е приложимо): индикатори, измерващи напредъка по изпълнение на целите на Стратегия „Европа 2020”, ключови макроикономически индикатори, глобални екологични индикатори, специфични индикатори с цел измерване напредъка по изпълнение на приоритетите на плана. За всеки индикатор е посочен източник на информация и период на отчитане.

В частта, свързана с наблюдението, оценката и актуализацията на РПР на ЮЗР за периода 2014-2020 г. ясно е описана системата за наблюдение и оценка, като е дадена подробна информация за съдържанието, отговорните органи и сроковете за изготвяне на годишните доклади, междинната и последващата оценка, както е препоръчано в коментарите на предварителната оценка. Добавена е и информацията относно процедурата по актуализация на Плана.

В главата, свързана с прилагане принципа на партньорство, е описан процеса на разработване на плана и консултирането му със заинтересованите страни от ЮЗР. Всички предложения, бележки и становища по проекта на РПР на ЮЗР 2014-2020 г., изразени от заинтересованите страни са отразени в документа.

Като приложение са представени: резултати от анкетното проучване относно определяне на проблемите и приоритетите за развитие на ЮЗР, проведено сред членовете на РСР на ЮЗР и кметове на общини на територията на района; примерни ключови проекти, посочени от заинтересованите страни в процеса на разработване на Регионалния план за развитие.

Мерки и условия за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия от прилагането на РПР на ЮЗР съгласно Становище по екологична оценка № 5-2/2013 г. от 15.05.2013 г. на Министерство на околната среда и водите

А. Общи:

1. Инвестиционни предложения/планове, програми или проекти, за които се изисква ОВОС/ЕО (по реда на глава шеста на *ЗООС*) и оценка за съвместимостта с предмета и целите на опазване на защитени зони (по реда на *ЗБР*) да се одобряват по реда на съответния специален закон само след произнасяне с акт за съгласуване от компетентните органи по околна среда и при съобразяване с препоръките от извършените оценки, както и с условията в съответния акт.

Б. При прилагането на РПР на ЮЗР 2014-2020 г. да се осигури съобразяването на следните мерки и условия:

1. При реализацията на съответните дейности да се вземат предвид границите и режимите на всички защитени по реда на специален закон територии и зони, като:

- зоните за защита на водите по реда на чл. 119а от *Закона за водите* и предвидените за тях мерки за опазване в Плановите за управление на речните басейни (ПУРБ) в Дунавски, Източнобеломорски и Западнобеломорски райони;
- паметниците на културата и на техните охранителни зони;

- защитените територии, определени със ЗЗТ, заповедите за обявяването им и с утвърдените планове за управление;
- защитените зони: обявени със заповед по чл. 12, ал. 6 от ЗБР; включени в списъка по чл. 10, ал. 4 от ЗБР, обнародван в „Държавен вестник“; разгледани и одобрени по принцип от Националния съвет по биологичното разнообразие, независимо дали са отложени за допълнително проучване и разглеждане, или са включени в списъка по чл. 10, ал. 3 от ЗБР за внасяне в Министерския съвет за приемане;
- санитарно-охранителни зони, водите в зоните за съществуващо и перспективно ползване (зони за къпане и др.).

2. За предотвратяване на негативното въздействие върху водните тела и зоните за защита на водите от предвидените дейности в РПР на ЮЗР трябва да се съблюдават следните мерки от Раздел 7 *Кратък преглед на програмата от мерки за постигане на целите за опазване на околната среда* на ПУРБ в Дунавски, Източноевропейски и Западноевропейски райони:

- Прилагане на добри земеделски (в т.ч. „Правила за добрите земеделски практики“, одобрени със Заповед на МЗХ) и фермерски практики;
- Прилагане на водоспестяващи техники и технологии за напояване;
- Контрол върху прилагането на торове и препарати, вкл. прилагане на задължителните за земеделските стопани по нитратната директива общи и допълнителни мерки и мерки при съхранение на азотосъдържащи торове, (органични и минерални/неорганични) по „Програма от мерки за ограничаване на замърсяването с нитрати от земеделски източници в уязвимите зони“ (приета със Заповед на МОСВ и МЗХ);
- Контрол на водовземането;
- Изграждане на санитарно-охранителни зони около водоизточниците за питейно-битово водоснабдяване;
- Изграждане и реконструкция на „В и К“ мрежи, ПСОВ, депа за отпадъци и др.

3. Развитието на възобновяеми енергийни източници да става в съответствие с мерките и ограниченията в *Националния план за действие за енергията от възобновяеми източници за периода 2011-2020 г.*

4. По отношение на предвидените в плана дейности към специфична цел 1.4. *„Оползотворяване на местния туристически потенциал“* на проекта на РПР и изброените към нея допустими дейности като *„развитие на ски и всички други форми на зимния туризъм“*, развитието на ски и всички други форми на зимния туризъм да става на основата на цялостни устройствени планове за съответните туристически/ски зони.

5. Развитието на туризма да става съобразно нормите за рекреационно натоварване и съобразяване със статута на територията.
6. При изпълнение на дейностите по *Приоритет III* да се предвидят екологичните рискове, свързани с евентуални бъдещи наводнения като за целта бъдат взети предвид разработените от Басейновите дирекции *Предварителни оценка на риска от наводнения*, в които са определени районите с потенциален риск от наводнения.

Мерки за наблюдение и контрол при прилагане на РПР на ЮЗР 2014-2020 г. съгласно Становище по екологична оценка № 5-2/2013 г. от 15.05.2013 г. на Министерство на околната среда и водите

1. Министерство на регионалното развитие и благоустройството да изготвя **в рамките на предвидените междинна и последваща оценка на плана, доклади по наблюдението и контрола** на въздействието върху околната среда при прилагането на *РПР на ЮЗР 2014-2020 г.*, включително на мерките за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия от осъществяването на плана. Изготвените доклади, които да представляват и доклади по смисъла на чл. 30, ал. 1 от *Наредбата за ЕО*, да се представят своевременно в МОСВ (дирекция «Превантивна дейност») за одобряване, преди обсъждането на междинната и последващата оценка на плана от Регионалния съвет за развитие.
2. Наблюдението и контролът на въздействията върху околната среда при прилагането на *РПР на ЮЗР 2014-2020 г.* да се извършват въз основа на специфичните екологични индикатори за наблюдение изпълнението на плана, предвидени в т. 11 на проекта на плана.
3. При констатиране неблагоприятни последствия върху околната среда да се предложат и предприемат своевременни мерки за възможното им отстраняване.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ

ВЪВ ВРЪЗКА С РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ЮГОЗАПАДНИЯ РАЙОН ЗА ПЕРИОДА 2014-2020 Г.

Проведеното анкетно проучване цели да се идентифицират основните проблеми на района и да се получат насоки за определяне на ключовите приоритети на регионалното развитие за следващия програмен период.

1. Вие сте представител на:

Областна администрация на област	1
Представител на териториално звено на централната власт (моля, напишете)	2
Представител на община..... (моля, напишете)	3
Представител на работодателска организация..... (моля, напишете)	4
Представител на синдикална организация..... (моля, напишете)	5
Представител на неправителствена организация..... (моля, напишете)	6
Друго (моля, посочете)	7

2. Посочете до 3 области на развитие, в които считате, че Югозападният район е постигнал осезателен напредък през последните 5 години

- считам, че няма области на осезателно развитие;
- икономика – развитие на малки и средни предприятия;
- иновации и нови технологии;
- информация и електронни услуги;
- пътна и ВиК инфраструктура;
- опазване на околната среда;
- туризъм;
- друга област/дейност (моля, посочете) -

3. Посочете седем от изброените проблеми, които според Вас са най-сериозните препятствия пред развитието на Югозападния район

- Хора - неблагоприятни демографски тенденции;
- Здраве - ниско качество на здравните услуги и затруднен достъп до тях;
- Образование - остаряла инфраструктура и влошено качество;
- Благосъстояние – ниски доходи, висок риск от бедност и значими социални проблеми;

- *Икономика* - ниска активност, висок дял на безработните;
- *Икономика* - ниска производителност на труда и ресурсна ефективност;
- *Икономика* - ниски разходи за НИРД в икономиката;
- *Икономика* - висока зависимост от внос на ресурси и енергия;
- *Транспорт* - незадоволително състояние и ниво на поддържане на пътищата, нисък дял на автомагистралите;
- *ВиК* - висока степен на амортизация, високи загуби на вода, недоизграденост на съоръженията за пречистване на питейни и отпадъчни води;
- *Енергия* - амортизирана енергийна инфраструктура и високи загуби на енергия;
- *Енергийна ефективност* – ниска и в производството и в бита,
- *Комуникации* - липса на ширококолов Интернет достъп за много селища;
- *Рискове* - липса на национална политика за адаптация към изменение на климата;
- *Регионални предимства* - неоползотворени туристически ресурси, слаб туризъм;
- *Липса на кохезия* - вътрешно-регионални неравенства (град-град, град – село);
- Други (моля, посочете)

4. Кои социално-икономически области трябва да се развиват приоритетно в Югозападния район през новия програмен период 2014-2020 г.:

(Моля, посочете до три отговора)

Индустрия	1
Селско стопанство	2
Туризъм	3
Транспорт	4
Енергетика	5
Телекомуникации и информационни технологии	6
Водоснабдителна и канализационна инфраструктура	7
Образование и наука	8
Здравни и социални услуги	9
Опазване на околната среда	10
Друго (моля, посочете)	11

5. Кои са трите най-важни икономически опори на Югозападния район?

(Моля, напишете)

.....

.....

.....

6. Доколко е проблем за развитието на туризма във Вашата област/община:

(Моля, отговорете на всеки ред)

	Не е проблем	Сравнително важен проблем	Много важен проблем
Липсата на достатъчно добри условия в средствата за	1	2	3

подслон и местата за настаняване			
Лошото състояние и ограниченият достъп до природните обекти и културно-историческите паметници	1	2	3
Недобре развитият туристически продукт като цяло	1	2	3
Недостатъчно квалифициран персонал в сферата на туристическите услуги	1	2	3
Неразвитата мрежа от предприятия/фирми, свързани с туризма, които осигуряват доставки или предоставят услуги за туристическия сектор в региона	1	2	3
Лошата транспортна достъпност към местата за туризъм	1	2	3
Друг проблем (моля, напишете)			
.....			

7. Какви видове транспортна инфраструктура следва приоритетно да се развиват във Вашата област/община:

(Моля, посочете до три отговора)

Изграждане на автомагистрална мрежа	1
Изграждане на скоростни пътища и реконструкция на пътища от I-ви клас	2
Реконструкция и рехабилитация на пътища от II-ри и III-ти клас	3
Поддържане на общинската пътна мрежа	4
Развитие на железопътния транспорт	5
Развитие на водния транспорт	6
Развитие на въздушния транспорт	7

8. Инвестициите за подобряване на енергийната ефективност в района трябва да се насочат най-вече към:

(Моля, посочете до три отговора)

Генериране на енергия от възобновяеми енергийни източници	1
Повишаване на енергийната ефективност в публичния сектор	2
Повишаване на енергийната ефективност в бита	3
Газификация в производствения сектор	4
Газификация в бита	5
Въвеждане на енергоспестяващи технологии в производствения сектор	6
Друго (моля, напишете)	7
.....	

9. Къде, според Вас, трябва приоритетно да се въвеждат съвременни информационно-комуникационни технологии през следващия програмен период:
(Моля, отговорете на всеки ред)

	Да	Не
В предприятията в района	1	2
В публичните институции	1	2
В домакинствата в района	1	2

10. Усилията в сферата на образованието и науката трябва да бъдат насочени най-вече към:

(Моля, посочете до три отговора)

Подобряване и развитие на образователната инфраструктура	1
Адаптиране на програмите в професионалното образование в съответствие с нуждите на региона	2
Обвързване на специализираните модули в учебните планове (бакалавърски и магистърски програми) с потребностите на региона	3
Акредитиране на нови специалности във ВУЗ, които да отговарят на потребностите на региона	4
Развитие на научно-изследователска и развойна дейност във ВУЗ	5
Развитие на научно-изследователска и развойна дейност в специализираните научно-изследователски центрове и научни институти	6
Изграждане на партньорства между центровете за научно-изследователска и развойна дейност и висшите учебни заведения и предприятията в региона	7
Друго (моля, напишете)	8

11. В областта на здравеопазването - според Вас, къде трябва да бъдат насочени повече ресурси?

(Моля, посочете до три отговора)

Към изграждане и поддържане на лечебни заведения	1
Към осигуряване на равни възможности за достъп до здравни услуги на хората, включително и на живеещите в малки, отдалечени от градските центрове населени места	2

Към създаване и определяне на нови центрове за спешна помощ, с оглед по-добро покриване с медицински услуги	3
Към повишаване качеството на здравните услуги чрез развитие на капацитета на персонала в здравните заведения, включително и обучение с нова апаратура	4
Към доставка на ново по-модерно медицинско оборудване	5
Друго (моля, напишете)	6

12. В областта на социалните услуги - според Вас, къде трябва да бъдат насочени повече ресурси?

(Моля, посочете до три отговора)

Към изграждане и поддържане на заведения за социални услуги	1
Към осигуряване на равни възможности за достъп до социални услуги на хората, включително и на живеещите в малки, отдалечени от градските центрове населени места	2
Към повишаване качеството на социалните услуги	3
Към изграждане на публично-частни партньорства за предоставяне на социални услуги	4
Друго (моля, напишете)	5

13. По отношение на водоснабдителната и канализационната инфраструктура, приоритетно трябва да се инвестира в:

(Моля, посочете един отговор)

Подмяна на водопроводната мрежа, с цел намаляване на загубите	1
Изграждане и реконструкция на канализационната мрежа	2
Изграждане на селищни пречиствателни станции за отпадни води	3
Изграждане на пречиствателни станции за питейни води	4

14. Моля, посочете кои са най-важните приоритети за Вашия район, свързани с опазване на околната среда:

(Моля, посочете до три отговора)

Намаляване емисиите на парниковите газове	1
Подобряване качеството на водите	2
Подобряване качеството на атмосферния въздух	3

Опазване на биологичното разнообразие и защитените зони	4
Друго (моля, напишете)	5

15. По отношение управлението на отпадъците във Вашата област/община, най-сериозен проблем представлява:

(Моля, посочете само един отговор)

Организацията по сметосъбирането и сметоизвозването	1
Разделното събиране, сортиране и преработка на отпадъците	2
Депонирането на отпадъците	3
Изграждането на регионални депа за отпадъци	4

16. Посочете три от изброените сфери, които считате за приоритетни за района през следващия планов период

Спомагане за полицентрично и балансирано териториално развитие	1
Насърчаване на интегрираното развитие в градовете, селските и специфичните райони (гранични, планински, рискови)	2
Интеграция в трансгранични региони	3
Конкурентноспособност на района чрез силни общински икономики	4
Подобряване на свързаността между общините, предприятията и хората (пътища и комуникации)	5
Оползотворяване на природните и културни ценности чрез устойчив туризъм	6

17. Каква е ролята на Столицата за района

(Моля, посочете само един отговор)

„Локомотив”, от който се възползваме всички	1
„Магнит”, който изсмуква човешките и материални ресурси на района и страната	2
И двете – необходим национален/регионален генератор на иновации и растеж, нуждаещ се от адекватни ресурси	3

Анкетата беше разпространена сред всички съставни общини и области на ЮЗР, както и сред социално-икономическите партньори за регионално развитие. Отговори дадоха петте съставни области, 21 общини и двама от партньорите – КНСБ и Асоциация на индустриалния капитал.

Отчитайки високата плътност на отговорите (100% от областните администрации и 40% от общинските) и информираното мнение на респондентите, консултантът приема резултатите като достоверна картина на района, разкриваща актуалните му проблеми и потенциали за развитие.

Следвайки структурата на анкетната карта, резултатите са както следва:

Области на осезателен напредък

Категорично се открояват две сфери на осезателен напредък – *туризъм и инфраструктури (ВиК и пътна)*. На трето място е мнението, че в района не се забелязват сфери на напредък. Значително по-слабо са подкрепени мненията за осезателно развитие в сферата на опазването на околната среда, МСП, информацията и електронните услуги. Иновациите и новите технологии са защитени само с едно мнение. Подобна подкрепа имат социалните услуги и земеделието.

Най-сериозните проблеми/препятствия

Сред общо 17 опции, най-висока концентрация на мнения има в три проблемни сфери – «Благосъстояние – ниски доходи, висока бедност», «ВиК – амортизирани мрежи, загуби на вода, недоизграденост на ПСПВ и ПСОВ», «Икономика – ниска активност, висок дял безработни». Със сравнима тежест следват проблемите «неблагоприятни демографски тенденции», «ниско качество и затруднен достъп до здравни услуги», «неоползотворени туристически ресурси, слаб туризъм», «лошо състояние и поддържане на пътищата». Убедителна подкрепа получава и мнението, че икономиката е с ниска производителност на труда и ниска ресурсна ефективност, че образованието е с остаряла база и влошаващо се качество, че енергийната ефективност е ниска – във всички сфери.

Кои са трите най-важни икономически опори на Югозападния район?

Туризъм, образование, селско стопанство – това са открояващите се три сред посочените опори на района. На този фон, индустрията, енергетиката, транспорта и НИРД са в дъното на подреждането. Това очевидно разминаване вероятно се дължи на неточно разбран и интерпретиран въпрос. Затова резултатът се зачита по-скоро като оценен потенциал за развитие, отколкото структуроопределящи отрасли на регионалната икономика (каквато е същността на въпроса).

Основните проблеми за развитието на туризма в района

Независимо от изявените туристически локализации (Боровец, Банско, Сандански) и големия обем нощувки в столицата, анкетата съдържа категорична оценка за недобре развит туристически продукт като цяло. Следва критично отношение към туристическата логистика - фирмената мрежа за услуги и доставки в туризма. На трето място е поставен проблема с недостатъчно квалифицирания персонал. Потвърдени са и другите проблемни аспекти, имащи както регионално, така и национално проявление – лоша транспортна достъпност към много от местата за туризъм, лошо състояние и ограничен достъп към обекти на природното и културно наследство.

Транспортна инфраструктура - кои са приоритетите?

Изграждането на автомагистралната мрежа и скоростните пътища са защитен национален приоритет. На регионално ниво е важно да се осигури адекватно внимание и ресурси за реконструкция, рехабилитация и поддържане на общинските пътища и тези от II-ри и III-ти клас. Това е категорично изразеното мнение от анкетата.

Инвестиции за подобряване на енергийната ефективност – кои са приоритетите?

Тази актуална тема има системно третиране в плановите документи, но все още ограничено приложение в практиката. Затова потенциалът за действия е утвърден категорично както в публичния, така и в частния сектор. Освен пасивните енергоспестяващи мерки, утвърждаване получават и активните – производство на енергия от ВЕИ и технологично обновяване на производствата. Газификацията е оценена като трета по важност опция за повишаване на енергийната ефективност.

Приоритетно въвеждане на съвременни ИКТ – къде?

Респондентите считат, че съвременните ИКТ е по-важно да навлязат масово първо в публичните институции и предприятията. Едва тогава следва да се масовизира и улесни достъпът им в домакинствата.

Усилията в сферата на образованието и науката – къде?

Безспорен приоритет е професионалното образование, приведено в съответствие с нуждите на бизнеса (30% от гласовете). Следват други две стратегически направления за развитие на образованието и науката – подобряване на образователната инфраструктура и партньорства между центровете за НИРД, ВУЗ и предприятията. Значително по-ниска подкрепа получават НИРД центровете и реформирането на учебните програми във ВУЗ. В дъното по подкрепа остава изграждането на технологични паркове. Този неочакван резултат се обяснява с все още незабележимото присъствие на НИРД и липсата на национален опит в изграждането и функционирането на технологични паркове. Негативният резултат няма да омаловажи стратегическата значимост на последните две направления.

Здравеопазването - къде трябва да бъдат насочени повече ресурси?

Не е изненада, че първите два проблема от дневния ред на регионалното здравеопазване са достъпа до здравни услуги и тяхното качество. На трето място е посочена потребността от пространствено разширяване на мрежата от центрове за спешна помощ и обновяване на медицинското оборудване. Изграждането на нови лечебни заведения не е изявена потребност в регионален мащаб.

Социалните услуги - къде трябва да бъдат насочени повече ресурси?

Подобно на здравния сектор, двете най-важни сфери за подобрения са достъпа до услугите и тяхното качество. Потребността от изграждане на нови заведения за социални услуги и поддържане на съществуващите, е третия приоритет. Перспективно направление за усъвършенстване на сектора е създаването на ПЧП за социални услуги. Подкрепена е и идеята за създаване на алтернативни социални услуги.

ВиК - приоритетно трябва да се инвестира в:

Приоритетният проблем във ВиК сектора е без конкуренция – подмяна на водопроводните мрежи, за да се намалят загубите на питейна вода. С доста по-ниска градация е потребността от изграждане и реконструкция на канализационните мрежи. Пречиствателните станции за питейни води и тези за отпадни води са с равна тежест на трета позиция. Но тази оценка има значение само на обобщено регионално ниво.

Отсъствието на пречиствателна станция за питейни води, например, следва да се третира като абсолютен приоритет на локално ниво – там, където хората са застрашени от вода с отклонения от стандартното качество.

Опазване на околната среда - приоритети

Подобряването на качеството на водите и опазването на биоразнообразието и защитените зони, са приоритетните направления с най-изявена подкрепа. На трета позиция е подобряването на качеството на атмосферния въздух. Поради неосезателните си прояви, намаляването на емисиите на парникови газове остава недооценен проблем. Това е сигнал за образователни и информационни кампании, разкриващи негативното въздействие върху нежеланите изменения на климата и предизвикателствата пред ключови сфери на човешката дейност – земеделие, туризъм, транспорт и др. Последното направление е подкрепено с мнение за развитие на «екологично възпитание и култура».

Управление на отпадъците - най-сериозен проблем представлява:

Нека започнем в обратен ред. Организацията на сметосъбирането и сметоизвозването е решен проблем в района. С конкретни локални измерения е проблемът за депонирането на отпадъците – в Сатовча и Правец. На първите две места по значимост са потребностите от изграждане на регионални депа и разделното събиране, сортиране и преработка на отпадъците.

Сфери, считани за приоритетни за района през следващия планов период

Концентрацията на отговорите по този ключов въпрос позволява ясна градация на приоритетите:

1. Оползотворяване на природните и културни ценности чрез устойчив туризъм;
2. Конкурентноспособност на района чрез силни общински икономики;
3. Интегрирано развитие в градовете и селските райони;
4. Полицентрично и балансирано териториално развитие;
5. Подобряване на свързаността – пътища и комуникации;
6. Трансгранично сътрудничество.

Горната градация няма да повлияе пряко върху подреждането на приоритетите в бъдещия регионален план, но със сигурност ще се отрази върху предметния обхват на стратегическата му част.

Каква е ролята на Столицата за района

Този провокативен въпрос е породен от крайния регионален поляритет. По всички количествени показатели София превъзхожда всички останали, взети заедно. Предложени са три опции – две полюсни и една «помирителна». Вместо коментар, следва цитат на резултата:

„Локомотив”, от който се възползваме всички	2
„Магнит”, изсмукващ човешките и материални ресурси на района и страната	10
И двете – необходим генератор на иновации и растеж с адекватни ресурси	12

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

ПРИМЕРНИ КЛЮЧОВИ ПРОЕКТИ, ПОСОЧЕНИ ОТ ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ В ПРОЦЕСА НА РАЗРАБОТВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ

	ИКОНОМИКА
СФ	Развитие на бизнес зони и технологични паркове
СФ	Насърчаване и развитие на МСП
	СЕЛСКО СТОПАНСТВО
БЛГ	Алтернативно земеделие - в монокултурни и полупланински райони
	ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА
СФ	Разширение и реконструкция на Околовръстен път София и изграждане на скоростни градски магистрали
СФ	Изграждане, разширение и реконструкция на булеварди от първокласната улична мрежа
СФ	Трети метродиаметър - „кв. Княжево - Център - ж. к. Подуяне - ж. к. В. Левски“, с дължина 19 км и 23 метростанции
СФ	Втори етап на Проекта за интегриран градски транспорт, включващ рехабилитация на трамвийни линии и доставка на нов подвижен състав
СФ	Реконструкция на централната градска част - пешеходни зони, вело-алеи и зони за отдих
СофО	Строителство на газопровод Ихтиман –Костенец -Долна баня и изграждане на газоразпределителна мрежа в община Долна баня
СофО	Изграждане на път Етрополе – Златица – Панагюрище
СофО	Проектиране на надземно Метро от кв. Обеля-Волуяк-Костинброд- Петърч-Сливница
СофО	Ремонт и реконструкция на път SF01450 (Община Антон – община Пирдоп –
СофО	Рехабилитация и реконструкция на междуобщински пътища 45 км
СофО	Връзка на бул. „Тодор Александров“ с път III-638 (София - Брезник
	ЕКОЛОГИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА
БЛГ	Разработване на програма за енергийна ефективност на държавния сграден фонд
БЛГ	Изграждане на областно депо за събиране на пестициди
КН, БЛГР	Регионални системи за управление на отпадъците - Благоевград и Дупница
КН	Регионална система за наблюдение и управление при природни бедствия
ПК	Разширение и рехабилитация на ВиК мрежа и реконструкция на ПСОВ – гр. Перник
ПК	Основна реконструкция и подмяна на водопровод и канализация - Брезник
ПК	Реконструкция и изграждане на ВиК инфраструктура в с. Стефаново, с. Долни Раковец и с. Извор, община Радомир
ПК	Възстановяване проводимостта на р. Струма и укрепване на бреговете в района на кв. Бела вода, община Перник
ПК	Реконструкция на ВиК сектора на гр. Трън и изграждане на ПСОВ
СФ	Повишаване на енергийната ефективност и диверсификация на горивната база на „Топлофикация – София“
СФ	Зоологическа градина- Общинско Предприятие
СФ	Изграждане на мощности за рециклиране и оползотворяване на отпадъци
СФ	Въвеждане на мерки за енергийна ефективност на общинския сграден фонд (училища, детски заведения, административни сгради и др.)
СФ	Въвеждане на мерки за енергийна ефективност в многофамилни жилищни сгради
СФ	Изграждане и подмяна на ВИК мрежи в агломерации над 10 000 е.ж. и между 2 000 и 10 000 е.ж.
СФ	Корекция на речни корита на реки, преминаващи през урбанизираните територии и облагородяване на околните пространства и използването на реките за рекреационни цели - спортуване, разходки, колоездене
СФ	Изграждане на дребномашабна инфраструктура за предотвратяване на свлачища

СФ	Подобряване на градската среда (паркове, зелени площи, детски площадки, междублокови пространства, пешеходни алеи, подлез, енергоспестяващо осветление, достъпна архитектурна среда и др.)
СофО	Изграждане и развитие на регионална система за управление на отпадъците
ТЕЛЕКОМУНИКАЦИИ	
БЛГ	Областна ГИС система
КН	Развитие на електронното управление и електронните услуги
СФ	Интегрирана информационна система на Столична община (ИИССО) - Втори етап
ОБРАЗОВАНИЕ	
БЛГ	Подобряване на системите за управление на образованието и обучението в съответствие с потребностите на пазара на труда
КН	Академичен комплекс - филиали на МА, НСА, жилищна част - общежития
КН	Развитие на спортната инфраструктура на гр. Кюстендил - многофункционална спортна зала, рехабилитация на спортните комплекси Стадион „Осогово“ и Стадион „Странджа“
ПК	Реконструкция на съществуващата и изграждане на нова спортна инфраструктура - Радомир
СФ	Административна и финансова децентрализация
СФ	Подобряване на капацитета на ситемата на детските градини в Столична община
СФ	Подобряване на условията за предоставяне на предучилищно и училищно образование, стимулиране на училищния и младежкия масов спорт
ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ	
БЛГ	Модернизация на инфраструктурата и системата от услуги в здравеопазването на територията на областта
КН	Балнеоложки център за лечение и рехабилитация - база за балнеоложки и СПА-туризъм – гр. Кюстендил и гр. Сапарева баня
СФ	Втори етап „Подкрепа за реконструкция /обновяване и оборудване на общински лечебни заведения в градските агломерации
СФ	Осигуряване на общодостъпна среда
СофО	Център за хемодиализа за общините: Костинброд, Божурище, Сливница, Драгоман и Годеч
СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	
БЛГ	Преструктуриране на социални услуги
КН	Реализиране на регионална програма за жилищна политика - социални жилища
КУЛТУРА	
БЛГ	Достъпност и реклама на културно-историческите паметници и археологически обекти
КН	Регионален музей и културно-информационен комплекс „Пауталия“. Създаване на жив музеен комплекс, социализиращ богатото културно-историческо наследство на региона, фокус на съвременни културни инициативи и прояви, център на познание за културната и историческа памет на региона
КН	галерия „Владимир Димитров – Майстора“ Втори етап. Издигане статута на ХГ „Владимир Димитров – Майстора“ като национална галерия; завършване на започнато строителство – II етап „Фондохранилище и реставрация“
СФ	Развитие на културния туризъм в Столична община
СФ	Рамкова програма за ремонт на инфраструктурата на общински културни институти - театри, културни домове, библиотеки, галерии и др.
СФ	Рамкова програма за ремонт на общинска читалищна инфраструктура
ТУРИЗЪМ	
БЛГ	Развитие на алтернативните форми на туризъм – балнео, лечебен, културен и др.
КН	Развитие на туристическата инфраструктура - за културен и екологичен туризъм - в контекста на национални, трансгранични и европ. турист. маршрути
ПК	Регионален туристически продукт на територията на общините Трън, Брезник, Сливница и Драгоман

СофО	Подкрепа за развитие на регионален маркетинг на туристическа дестинация – Самоков, Долна баня, Сапарева баня
СофО	Изграждане на еко пътека свързваща общините Копривщица, Антон и Пирдоп
СофО	„Костенец-Белмекен” – изграждане на 4-сезонен спортно-туристически комплекс
	ТЕРИТОРИАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО
БЛГ	ТГС - със съседни области от Р. Гърция и Р. Македония
ПК	Трансграничен арт център Трън
ПК	Изграждане на информационен център - Земен, Своге
ПК	Развитие на малко-машабна инфраструктура, свързана с проблем на околната среда в трансграничния регион Перник - Медиана

Обобщени по сектори, горните предложения са на индикативна стойност от 6,5 млрд. лв.

	<i>млн. лв.</i>
ПРЕДЛОЖЕНИ ОТ ОБЛАСТНИТЕ УПРАВИТЕЛИ	6540
ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА	4475
ЕКОЛОГИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА	1502
ОБРАЗОВАНИЕ	175
ИКОНОМИКА	168
КУЛТУРА	75
ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ	72
ТЕЛЕКОМУНИКАЦИИ	33
СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	24
ТУРИЗЪМ	9
ТЕРИТОРИАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО	8

Друг набор от стратегически проекти на транспортната инфраструктура за близо 15 млрд. лв., имащи регионално, национално и наднационално значение, е представен в Стратегията за подобряване на транспортната свързаност:

Стратегия за подобряване на транспортната свързаност, МТИТС	<i>млн. лв.</i>
Изграждане на АМ "Струма" лот 3, завършване 1, 2 и 4	2543
Изграждане на АМ "Калотина"	792
Реконструкция на път Е-871/СП София – Кюстендил - Гюешево (85 км.)	430
Изграждане на скоростен път „Рила” (143 км.).	821
Реконструкция на Софийски околновръстен път	156
Развитие на железопътен възел София	156
Модернизация на ж.п. линията София – Драгоман	311
Модернизация на ж.п. линията София – Пловдив.	2455
Модернизация на ж.п. линията Видин – София	6290
Модернизация на ж.п. линията София – Перник – Радомир	843
	14798

Източник: Стратегия за подобряване на транспортната свързаност

Така предварителните „заявки” за приоритетни проекти в ЮЗР през новия планов период, надхвърлят 20 млрд. лв., при това без да са ревизирани и включени всички сектори и потребности.

На този фон може да се направи оценката, че стойността на предложените проекти надвишава повече от 3 пъти тази на реализираните през настоящия планов период.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

С П Р А В К А

за отразяване на становищата, получени след поместване на проекта на Регионалния план за развитие на Югозападен район за периода 2014-2020 г. на портала за обществени консултации на Министерски съвет

Изготвил становището	Предложение	Отразяване на становището	Мотиви
Сдружение с нестопанска цел „Долината на Места“	1. На стр.101 Основни заключения от социално-икономическия анализ, долу, последният абзац: Текстът „Трябва ли ресурсите да се преразпределят, за да се навакса изоставането на четирите области за сметка на забавено развитие на петата? Категоричният и еднозначен отговор на този план е „НЕ“!“, залага конфликт и противопоставяне между отделните области, което не е в интерес на общото качество на плана. Освен това, той е подчертано емоционален, което е недопустимо предвид естеството на разглеждания документ. Отбелязаните тук две изречения и целият абзац загатват за една широка дискусия, по която Европейската комисия, със своята регионална политика и нейните инструменти, има ясна позиция. Тази	Приема се	

	позиция защитава тезата, че за постигане на желаното сближаване е необходимо повече средства да бъдат фокусирани в по-слабо развитите региони на ЕС. Абсолютно неподходящ е изразът „преразпределят ресурси за да...“. В демократично и пазарно общество е недопустимо да се мисли и действа по този начин. Правилният подход е да се „провеждат целенасочени политики“, в рамките на добрите европейски практики за балансирано регионално развитие и стимулиране на региони със затруднения и нуждаещи се от помощ. Принципите на кохезионната политика (солидарност, справедливост, сътрудничество...) трябва дълбоко да проникнат на всички нива в планирането на регионалното развитие, за да има реални резултати в сближаването. От тази гледна точка, разглеждайки ЮЗР като съставен от 5 по-малки региона (области), Регионалният план следва да застъпи тезата за концентрация на по-големи ресурси в по-изостаналите негови части (четирите области извън София-столица). Изложеното в предложението в момента вариант на РПР се противопоставя на този общоевропейски принцип и е		
--	--	--	--

	неприемливо като позиция;		
	2. На стр.103, т.2.2. Интегрирано градско възстановяване и развитие: Поместената карта и разписаната по нея информация не са коректни. Към момента, по мярка 1.4. „Подкрепа за интегрирано градско възстановяване и развитие“ на ОПРР 2007-2013 г., на територията на ЮЗР се разработват ИПГВР за градовете София, Перник, Кюстендил, Благоевград, Петрич, Дупница и Гоце Делчев. Предстои разработването на ИПГВР за градовете Разлог, Сандански и Самоков, финансирано по ос 5.Техническа помощ на ОПРР 2007-213 г.;	Приема се	Картата и отнасящата се към нея информация в текста са коригирани. Включен е и град Ботевград, който също е допустим за финансиране за разработване на ИПГВР по ос 5.Техническа помощ на ОПРР 2007-2013 г.
	3. На стр.141-142, Специфична цел I.4: Към изброените центрове на Клъстер „Балнеология и СПА“ да бъдат добавени гр. Добринище и с.Баня;	Приема се	
	4. На стр.142, Специфична цел I.4: Към изброените <i>Основни усилия/действия</i>, да бъде добавено: Популяризиране на селския познавателен туризъм, насочен към самобитността на отделните части на района;	Приема се	

	5. На стр.144, Специфична цел II.1: Подобряване на регионалната и местна транспортна инфраструктура: Като възможности за развитие на регионалната инфраструктура да бъдат отбелязани –Поддържането и развитието на теснолинейната линия Велинград-Добринище и потенциалното и продължаване до гр. Гоце Делчев; Развитието на по-малки летища от регионално значение, като летище „Мусомица“ край Гоце Делчев;	Приема се	
	6. На стр.146, Специфична цел II.4: Да бъде поставен особен акцент върху много богатите възможности на региона за добив на енергия по планинските течения на реките. Сред възможните, изброени източници на енергия да бъдат добавени „отпадни продукти от производствени процеси и селскостопанска дейност“.	Приема се	
	7. На стр.146, Специфична цел II.4: Като приоритетно да бъде отбелязано изграждането на газова връзка Симитли-Разлог-Банско (заложена в стратегията за развитие на газоразпределителната мрежа на Булгартрансгаз) и като потенциално продължаването и до Гоце Делчев;	Приема се	

	8. На стр.153, Специфична цел IV.3: Да бъде добавено следното изречение: Важно е да бъдат насърчавани инвестициите в развитие на малки предприятия в селските райони, работещи като доставчици за производствата, разположени в близките големи индустриални центрове; 9. На стр.153 Специфична цел V.3: Специфичната цел да бъде преформулирана от „Развитие на междуобщинските партньорства за регионално развитие и повишаване на капацитета за подготовка и управление на проекти”, в „Развитие на междуобщинските и междусекторни партньорства за подготовка и управление на проекти”. Текстът „Междуобщинските партньорства са вече практики с традиции в сферата на техническата и екологичната инфраструктури, в туризма и други сфери на дейности с надобщински мащаби. Възможностите на тези партньорства все още не са оползотворени. Те могат да спестят ресурси и да предизвикат синергични ефекти на почти всяко индивидуално действие/проект. Независимо от дългия период на подкрепа и	Приема се Приема се частично	1. Специфичната цел е преформулирана на „Развитие на междуобщински партньорства и партньорства между публичния, частния и неправителствения сектор за регионално развитие и повишаване на капацитета за подготовка и управление на проекти”. Предложеният израз „междусекторни партньорства“ е избегнат, поради различните възможности за неговата интерпретация. В общия случай, в сферата на провеждане на политики и прилагане на мерки, под изрази „секторен“ се разбира отнасящ се за определен сектор на социално-икономическото развитие, например транспорт, здравеопазване, образование, култура и т.н. По тази причина, секторите, които се визират в предложението са изброени. 2. Текстът е редактиран, както следва: „Междуобщинските партньорства са вече практики с традиции в сферата на
--	---	--	--

	изграждане на капацитет за правене на проекти, дефицитите в този аспект са факт. Освен пряко продължение на тази практика и през следващия планов период, следва да се стимулира междуобщинското партниране в изготвяне и управлени на проекти.“, да бъде заменен с „Междуобщинските партньорства са вече практики с традиции в сферата на техническата и екологичната инфраструктури, в туризма и други сфери на дейности с надобщински мащаби. Потенциалите на тези партньорства все още не са оползотворени изцяло. Едновременно с това, усилено следва да бъдат насърчавани всички възможности, които предлагат партньорствата между трите сектора (публичен, частен и неправителствен), преплитайки по този начин териториалното сътрудничество с междусекторно такова. По този начин могат да се спестят ресурси и да се осигури синергичен ефект за почти всяко индивидуално действие/проект. Независимо от оказваната в рамките на предприсъединителни и оперативните програми подкрепа за изграждане на капацитет за разработване и управление на проекти, публичната администрация		техническата и екологичната инфраструктури, в туризма и други сфери на дейности с надобщински мащаби. Потенциалите на тези партньорства все още не са оползотворени изцяло. Едновременно с това, усилено следва да бъдат насърчавани всички възможности, които предлагат партньорствата между публичния, частния и неправителствения сектор. По този начин могат да се спестят ресурси и да се осигури синергичен ефект за почти всяко индивидуално действие/проект. Независимо от оказваната в рамките на предприсъединителните и оперативните програми подкрепа за изграждане на капацитет на публичната администрация за разработване и управление на проекти, дефицитите в този аспект са факт. Освен пряко продължение на подкрепата и през следващия планов период, акцент следва да бъде поставен и върху междуобщинското партниране и партньорството между публичния, частния и неправителствения сектор при изготвяне и управление на проекти.”
--	--	--	---

Сдружение „Екофорум за устойчиво развитие“	все още показва значителни слабости в този процес. Освен пряко продължаване на подкрепата и през следващия планов период, акцент следва да бъде поставен и върху междуобщинското и междусекторно партниране при изготвяне и управление на проекти.“ В изминалите години станахме свидетели на множество пожари в защитени територии, включително в национален парк „Пирин“, природен парк „Витоша“ и природен парк „Рилски манастир“. За да бъдат ограничени подобни случаи в тези територии следва да се вземат по-строги мерки към лицата, които умишлено ги причиняват. В допълнение, предлагаме служителите на парковите администрации да имат възможност да провеждат беседи и тематични кампании за пожаробезопасното поведение на туристите и как те да действат при горски пожар. От важно значение е закупуването на техника с финансиране от оперативните програми (в т.ч. хеликоптери) за по-лесно достигане до трудно достъпните места. От години за България стои проблемът с липсата на пожарогасителни системи, чието закупуване предлагаме да се планира през новия период. По примера	Приема се частично	В Приоритет III. „Опазване и подобряване на околната среда“ на документа е включена Специфична цел III.2 „Подобряване на управлението на риска от природни бедствия, възстановяване на нарушени терени и предпазване от ерозия“. На стр.149 в текста на специфичната цел е добавена като мярка за реализация „Дейности за предотвратяване и потушаване на пожари, включително чрез закупуване на противопожарна техника, изграждане на системи за наблюдение против пожари и пожароизвестяване, и провеждане на обучения и информационни кампании“. В същата специфична цел са включени дейности за: - Изграждане на инфраструктура за предотвратяване на наводнения, свлачища, брегова ерозия (диги, подпорни стени и други укрепващи съоръжения), както и обезопасяване на речните корита; - Развитие на информационни системи, изграждане на системи за ранно
--	--	---------------------------	--

	на национален парк „Пирин“ и на други места би могло да се закупят системи за пожароизвестяване и наблюдение против горски пожари, каквато функционира в парка от 2011 г. Като цяло дейностите за предотвратяване на пожарите и своевременното им потушаване е необходимо да бъдат приоритетно разглеждани и финансирани. Препоръчваме да се подобри оперативното взаимодействие и комуникацията между поделенията на ГД „Пожарна безопасност и защита на населението“ с общините, със звената на Министерството на земеделието и горите, и с доброволческите отряди чрез мерки за обучение, техническо обезпечаване и провеждане на информационни кампании. Специално внимание държавните институции и общините следва да обърнат на спазване ограниченията за строежи в защитените територии. Не трябва да се допускат случаи на незаконна туристическа инфраструктура, в т.ч. ски писти, лифтове и др. Особено неприемливо е, ако това се случва поради корупционни влияния или некомпетентно отношение на държавни служители. Предлагаме пораженията, нанесени през последните години върху околната среда и биоразнообразието в Национален парк		предупреждение и подобряване на прогнозирането, превенция на риска от наводнения; В Приоритет III на документа е включена Специфична цел III.3 „Опазване и поддържане на биоразнообразието в защитените зони“ със съответни мерки. В Приоритет II „Развитие на техническата инфраструктура“ на документа е включена Специфична цел II. „Подобряване на водоснабдителната и канализационната инфраструктура“. В нейните рамки като основна приоритетна дейност е дефинирано „Изграждането и реконструкцията на водопроводни и канализационни мрежи и пречиствателни станции за отпадни и питейни води“. Интервенциите в тази сфера са планирани, както с цел модернизиране на инфраструктурата, така и с оглед подобряване качеството на водите и намаляване на замърсяването на речни участъци. В този смисъл, голяма част от забележките от становището се съдържат или са отчетени в документа. От друга страна, проблеми като спазването на ограниченията за строежи в защитени територии и недопускането на изграждане на незаконна туристическа инфраструктура не са обект на настоящия документ. Те са предмет на нормативна
--	--	--	--

	„Пирин“ да бъдат приоритетно възстановени с целево финансиране от оперативните програми през следващия период. Необходим е по-тесен диалог на държавната и местните администрации с екологичните и другите граждански организации и навременна консултация със заинтересованите страни при вземане на такива важни решения, засягащи националното богатство, каквото несъмнено представляват всички защитени територии. Препоръчваме да се предприемат допълнителни мерки за подобряване качеството на водите и ограничаване на замърсяването в определени речни участъци, особено по водосборите на реките Струма, Искър и Места. Предлагаме през новия период значително да се повишат санкциите, налагани от басейновите дирекции, което е належащо и с оглед изтичащите през периода срокове за качество на питейните и отпадъчните води, които България е договорила с Европейския съюз. От съществено значение е, оперативните програми да осигурят финансиране за изпълнение на превантивни мерки за укрепване, разчистване и обезопасяване на речните корита и дигите. Специално внимание следва да се обърне на река Струма,		уредба, нейното прилагане и контрол. Същото важи за налагането на мерки спрямо лицата, които умишлено причиняват пожари в защитени територии, както и налагането на санкции от страна на басейновите дирекции в случаи на замърсявания на водни басейни.
--	---	--	---

	чиито води през последните години причиниха наводнения и пропадания на пътя (както в случая при гр. Кресна). Необходимо е да се направи оценка на риска от наводнения в района, каквато оценка до този момент все още няма, с оглед случилото се през последните години и нанесените големи щети.		
--	---	--	--